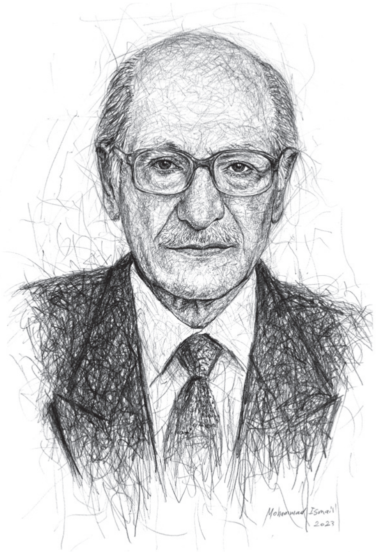

کۆبەرهەمی

مەجید ئاسنگەر

بەرگی دووەم

کۆبەرهەمی

مەجید ئاسنگەر

بەرگی دووەم

وتار | دیمانە

کۆکردنەوەی:

د.بۆتان مەجید ئاسنگەر | د. جۆشان مەجید ئاسنگەر

کوردستان ٢٠٢٥

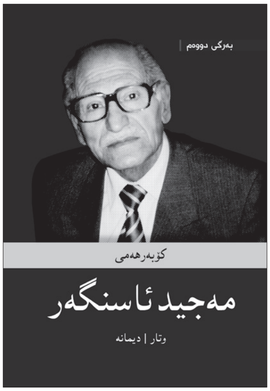

کۆبەرهەمی

مەجید ئاسنگەر

بەرگی دووەم

کۆکردنەوەی: **د.بۆتان مەجید ئاسنگەر | د. جۆشان مەجید ئاسنگەر**

گرافيك و دیزاین: **بەلوگرافیک - ٠٧٥٠٥٧٥٨٤٢٨**

ساڵ و شوێنی چاپ: **٢٠٢٥ - هەولێر**

چاپخانە: **زانکۆی سەلاحەددین**

تیراژ: **١٠٠٠ دانە**

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان

ژمارەی سپاردنی (٤١٤) ساڵی ٢٠٢٤ی پێدراوە.

پێڕست

مامۆستا مەجید ئاسنگەر/ مومتاز حەیدەری ٩

گوتارەکانی مەجید ئاسنگەر

چۆن نەگەیشتینە تاران؟ یان چەند بیرەوەرییەکی ١٤ تەمووز ١٥
کورتەیەک لە مێژووی پڕشکۆی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان ٢٥
کۆنگرەی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لە (ناوپردان) ٣٢
وێستگەیەک لە ژیانی مامۆستایەتیم دا ٣٦
یادەوەرییەک تەمەنی لەنیو سەدە زیاترە ٤٢
یادەوەریی وێنەیەک ٥٣
پارتی قوتابخانەی خەبات و ڕەوشت بەرزییە ٥٨
سەرۆک بارزانی نەمر و هەڵوێست و دوو یادگاری زۆر شیرین ٦٩
لە پەراوێزی بیرەوەرییە(فەرامۆشکراوە)کانەوە ٧٦
چەند سەرە قەڵەمێک لەیادی شۆڕشی ئەیلوولدا ٨٢
دوو شار، دوو سەردەم، و دوو نەورۆز ٩٠
شەوانی ڕەمەزانی جارانی کۆیە ٩٦
شتێک دەربارەی کۆیە ١٠١
سەرگوروشتەی پڕۆتۆکۆلەکانی پەرلەمان ١٠٨
پڕۆتۆکۆلەکانی پەرلەمانی کوردستان و بەدواداچوونێک ١١٥
هەر بەسەرپێیی چۆن سروود و شیعری گۆرانیم نووسی ١١٨
ماکۆک ١٢٦
سەربوردەی وێنەیەک ١٣١

دیمانە

دیمانەیەکی گۆڤاری ڕامان ١٣٩
دیمانە لەگەڵ گۆڤاری ڕامان ١٤٥
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی برایەتی............ ١٦١
دیمانە لەگەڵ ئاسۆی پەروەردەیی ١٦٦
دیمانەیەک لەگەڵ کوردستان تیڤی............ ١٧٨
چاوپێکەوتن لەگەڵ (ستایل)............ ٢٠٤
دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی بەدرخان............ ٢٠٨
مەجید ئاسنگەر: هەر هەنگاوێك کورد بیهاوێ پێویستە زەمینەی بۆ خۆشکردبێ ٢٢٦
لەگەڵ بەرنامەی میوان............ ٢٣٩

مەجید ئاسنگەر لە دیدی نووسەر و کەسایەتییەکاندا

مامۆستا مەجید حەداد............ ٢٦٤
مومتاز حەیدەری
تێکۆشەری نەتەوەپەروەری کورد مامۆستا مەجید ئاسنگەر ٢٧٢
کەریم شارەزا
لە یادی مامۆستا مەجید ئاسنگەردا............ ٢٨١
پۆلا نانەوازادە
مەجید ئاسنگەر لە بیرەوەریەکانمدا............ ٢٩٦
پ.د. عەلی محمود جوکل
مەجید ئاسنگەر ڕۆشنفکرێک نغرۆ لە خەون ٣١٢
فازیل شـەوڕۆ
یادەوەرییەک دەربارەی شاعیری کوردپەروەر مەجید ئاسنگەر ٣١٦
حەمەکەریم هەورامی

مامۆستا مەجید ئاسنگەر کەسێکی پڕ نەزاکەت و ٣٢١
حەمەکەریم هەورامی
لە کەسایەتییەکانی کۆیە شاعیر و نووسەر (مەجید ئاسنگەر ١٩٣٢-٢٠١٢)............. ٣٢٦
کەریم شارەزا
چەند تیشکێک لە ئەستێرەیەکی درەوشاوە ٣٣٠
کازم کۆیی
مرۆڤێکی هێمن و لەسەرخۆ پشوودرێژی و دووربینی ٣٣٤
تاریق جامباز
وەفا و چەند راستیەك ٣٣٦
زاگرۆس ئەحمەد کەمال
مامۆستای مەزن: مامۆستا مەجید ئاسنگەر ٣٤٠
شۆڕش عەزیز بیتۆشی
مامۆستا مەجید ئاسنگەر یەکەم کەس بوو داوای بە پارێزگابوونی کۆیەی کرد........... ٣٤٢
پێشڕەوی سەید برایم

پێشەکییەک بۆ کەسایەتی و بەرهەمەکانی مامۆستا مەجید ئاسنگەر

مومتاز حەیدەری

- مرۆڤێکی گیان فریشتەیی
- تێکۆشەرێکی سەرسەختی رێگەی ئازادی نیشتمان
- مامۆستایەکی پەروەردە و فێرکردنی چرای رۆشنگەری
- خاوەنی قەڵەمێکی هەمەڕەنگی باڵا
- دارچناری نەتەوەیی و مرۆڤپەروەری ....!

مرۆی کورد کە ئاوڕ لە رابردووی مێژووی هەمەچەشنی خۆی: کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی، نەتەوەیی، خوێندەواری، هەژاری و خاوەن هەزارو یەك دەرد و ناحەز و دوژمنی هەمەڕەنگی خوێن رێژ .. هتد، دەداتەوە، کە سەدان

ساڵە بە دەست ئەو پەتا کوشندانەوە دەناڵێنی، هاوکات زەوی و ئاسمانی نیشتمانەکەی بووەتە دوو بەرداشی زەبەلاح، کە لەوساوە دەیهاڕن، ئەوجاش بە پێچەوانەی ئەو رەوشە هەرە دژواری هەمەلایەن کە ئاماژەم پێداون، ژمارەیەکی هەرە زۆری کەڵە مرۆی – بەهەردوو رەگەزیەوە - لە بابا تاهیری عوریانەوە تا رۆژگاری ئەمڕۆی هەرە ئاڵۆزی کوردستان – یەك کوردستان – هەڵکەوتو، نەك تەنها لە یەك بواری تایبەتی، بگرە لە تێکڕای جومگ و رەهەندەکانی ژیانیان گرتۆتەوە، بوونەتە مایەی هەرە شانازی نەتەوەیی و مرۆڤپەروەری ...

یەکێ لەو مرۆ گەورە و نەمرانەی کورد، بەو پەڕی دڵنیاییەوە، کۆچکردووی نەمر مامۆستا مەجید ئاسنگەرە ...

- بە کورتی، لە چوارچێوەی ژیانی هەمە لایەنی کۆمەڵی کوردەواری و بەگشتی، ژینگەی شارستانی و کلتووری و گیانی نەتەوە پەروەری شاری کۆیە، بگرە قوتابخانە پێشڕەوەکەی حاجی قادری کۆیی، کە مەڵبەندێکی زیندووی هەمیشە بەرهەمهێنەری رەسەن کوردپەروەری بووە، کە مامۆستا مەجید ئاسنگەر لە ئاگردان و باوەشی میهرەبانی ژینگەی ناوبراو چاوی کردۆتەوە، فرچکی بە رەسەنایەتی و بەهای رەوشت بەرزی کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، مرۆڤپەروەری گرتووە .. هەر کەسێ بە ژیننامە هەرە دەوڵەمەندەکەی، کە خەزنەیەکی کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، کلتووری رووناکبیریە دا بچێتەوە، ئەوەتە (کۆ بەرهەمەکەی) نیشانەیەکی هەرە بەهێزی گەورەیی ئەومرۆڤە نموونەییە دەسەلمێنێ ...!

جا کە خوێنەر بەو گەنجینە زێڕینەدا، بە خوێندنەوەیەکی قوڵ و هەستیارەوە گوزەر بکات، ئەوە زۆر بە رۆشنی و راستگۆیانەوە، پایەی گەورەیی، بە شانازیەوە بە مامۆستا مەجید ئاسنگەر دەبەخشێ ...

- ئەوەی راستی بێت، چوارچێوەی پێشەکی نووسین بۆ درێژە دادڕی

هەڵناگرێ، ئەوە دیارە ناوەڕۆکی ئەو کۆبەرهەمە دەوڵەمەندەی هەمەڕەنگ و بابەت - ی مامۆستا ئاسنگەر، بەشێکی زیندووی مێژووی کورد و کوردستان بە هەموو ڕەهەندەکانیەوە درووست دەکات.

- ئەوی جێی ئاماژەیە، بەداخێکی هەرە زۆرەوە، بە گشتی لە کۆمەڵی کوردەواری ئەمڕۆماندا، نموونەی گەورەیی مامۆستا مەجید ئاسنگەر فەرامۆش کراون .. کە زۆر پێویستە ژیاننامەو بەرهەمەکانی ئەو جۆرە مرۆڤانەی کورد، لە پڕۆگرامی خوێندنی ئامادەیی و زانکۆدا بخوێندرێ، بگرە بڕوانامەی ماستەر و دکتۆرا لە بارەیانەوە وەربگیرێ، بۆ ئەوەی نەوەی نوێ لە خەوی غەفڵەتی بێ ئاگاییدا ڕاپەڕن و بە خۆیاندا بچنەوە، ئەو مێژووە زێڕینەی، ئەو گەورە مرۆڤانەی کوردستان، بکەنە سەرمەشقی دوا ڕۆژیان.
- هەزار و یەك چەپکەگوڵ و درود و سڵاو بۆ گیانی پاکی هەر هەموویان.

سوپاس

هەولێر – کوردستان

٢٠٢١/٦/١٢

گوتارەکانی مەجید ئاسنگەر

چۆن نەگەیشتینە تاران؟
یان چەند بیرەوەرییەکی ١٤ تەمووز

(ڕۆژنامەی برایەتی ژمارە ٢٦٢٥- ١٤/٧/١٩٩٨)

یەکدوو ساڵ بوو خولیای چوونە (ئێران) بۆ گەشتوگوزار لەسەری دابووین، بەڵام بۆمان ڕێکنەدەهات و میریی ڕێگەی پێنەدەداین. دواجار ئەو هاوینە خوا و ڕاستان دوای ماندووبوون و بێنەوبەرەیەکی زۆر کارەکەمان مەیسەر بوو، کاروباری پاسپۆرت و فیزە و ڕەزامەندیی جێبەجێکران.

پلیت (بطاقة)ی سەفەرمان بۆ (تاران) کڕی. دینارمان بە (تومان) ئاڵوگۆڕ کرد و دوایین شەو بۆ دڵنیایی لە (موسافرخانە)یەکی شاری (کازمییە)دا نزیک بەگەراجی پاسەکانی کۆمپانیای گەشتوگوزارەکەوە خەوتین، بەڵام چ خەوتنێک! بڕوا بفەرموون هەر (گورگانە خەو) بوو! من تا ئەوکاتیش هەر ڕەشبین بووم. شەوەکە پێش ئەوەی خەو بمانباتەوە لەسەر بانی ئۆتێلەکە هەردوو

هاوڕێکانم مامۆستایان (فازیل شەوکەت و فوئاد شێخ جەمال نەقشبەندی) بەدڵنیایی و فیزێکەوە گوتیان "ئەوجا خۆ ئێستا دەچینە تاران؟" هەروەکو جارەکانی پێشووتر لە وەرامدا بە ساردییەکەیەوە وتم "بڵێن ئینشاللا"

بەیانییەکەی لەسەر ڕاسپاردەی خۆمانەوە، ئوتێلچی ئاگاداری کردینەوە پەلەپەل خۆمان گەیاندە (کارێژ) و شوێنەکانی خۆمامان لە (ئوتوباسە) کەدا گرتەوە. زۆری نەبرد (نەفەرەکان) تەواو سواربوون، کاکەی شۆفێر ناوی خوای لێهێنا و بەرەو (بەغدا) حەرەکەتی کرد. ئەوجا دوو هاوەڵەکانم هەمان پرسیاری پێشوویان دووپاتکردەوە، منیش بە هەمان شێوە لە وەرامدا گوتم " بڵێن ئینشاللا" بەنیمچە بێزارییەکەوە گوتیان "ئەی ماڵت بەقوڕ نەگیرێت، ئەوە چییە، ئەی تۆ کەی باوەڕت دێ؟ وتم "ئینشاللا کە لە سنوور ئاودیو بووین دەڵێم "ئۆخەی".

وەختێک نزیک کۆشکی (ڕحاب)ی شاهانە و چەند دامودەزگەیەکی گرنگی دەوڵەتیی و بەسەر پردەکانی نێو شاری بەغداوە ڕەتدەبووین پۆل پۆل سەربازی چەکدار و یەکەی سوپاییمان بەرچاو دەکەوتن بێ ئەوەی بایەخێکی ئەوتۆی پێبدەین چونکە دەمانزانی بڕیار درابوو (لیوا)یەکی سوپای عێراقی بۆ (لوبنان) بنێردرێت. بەغدامان جێهێشت، خۆر تازە سەرەتاتکێی دەکرد. دڵنیام زۆربەی هەرە زۆری دانیشتوانی بەغدا و هەموو خەڵکی عێراق لەو ساتەوەختەدا لە خەوی شیرین دابوونە و بە ئارامیی خەونیان بە ڕۆژێکی دیکەی هێمن و ئاسوودەی وەک ڕۆژەکانی پێشترەوە دەبینی. لەناکاوڕا ماشێنێکی لە ئەوەکەی خۆمان بچووکتر کە لە دوامانەوە بوو خۆی گەیاندە ئاستی پاسەکەمانەوە و لە پەنجەرەکەوە یەکێک بە عەرەبی وتی" ماعدکم ڕادیۆ؟" شۆفیرەکەمان بە (لا) وەرامی دایەوە. کابرا پرسیارکار وتی "صارت ثورة" واتا شۆڕش بەرپا بووە لەنێو هەر چل سەرنشینەکانی پاسەکەماندا منی سەرگەرم و بێزار لەرژێمی پاشایەتی و تینووی ئازادی، بێ

دوو دڵی و گوێدان بە هەر ئەنجامێكی چاوەڕوانكراوی هەڵوێستێكی ئاوەهاوە، زۆر هەرزەكارانە هاوارمكرد "عاشت الثورة" نەفەرەكانی پاسەكە كە جگە لە دوو هاوڕێكانی خۆم، كەس نەیدەزانی چین و كێین و هەندێكیانیش عەجەم و فارس (خەڵكی ئێران) بوون و ئەوانی تر عەرەب بوون، گشتیان حەپەسان و سەراسیمە بوون و ترس بە ئاشكرا بە ڕوخساریانەوە دیاركەوت، بەڵام چ دەبێ با ببێ، تازە (هۆتافەكە) لە قۆرگمەوە دەرچووبوو.. گەڕانەوەی بۆ نەبوو! هێندەی نەبرد لە شوێنێكدا ڕایانگرتین، پێش ئێمەش زۆران ئۆتۆمبیل و خەڵكی دیكەیان لێراگرتبوو. زۆربەی ماشێنەكان ڕادیۆكانیان ئاخر دەنگ كردبۆوە. مارشی سەربازی پەخش دەكران. هەندەی نەبرد (بەیاننامەی)ی ژمارە (یەك) خوێنرایەوە و تیایدا بەناوی سوپا و بە پشتیوانی سەرجەم گەلانی عێراقەوە، مژدەی بەرپابوونی شۆڕشی ١٤ی تەمموزی ١٩٥٨ و ڕووخاندنی ڕژێمی كۆنەپەرستیی پاشایەتی و دامەزراندنی (كۆماری عێراق)ی بە دنیا ڕاگەیاند. دواتر سواربووینەوەو لەنزیك شاری (باقووبە) هەمدیس ڕایانگرتینەوە. بەیاننامەكان بە دوای یەكدا ڕادەگەیەنران. هەواڵی دەستبەسەرداگرتنی كۆشكی پادشایەتی و كوژرانی مەلیك فەیسەڵی دووەم و ئەمیر عەبدولئیلای خاڵۆی مەلیك و وەلیعەهد و زۆربەی ئەندامانی خانەوادەكە بە ژن و پیاوەوە بڵاوكرایەوە. هەروەها بڕیار درا ئەنجوومەنێكی سەرۆكایەتی (مجلس السیادة) بە سەرۆكایەتی فەریقی ڕوكن محمد نجیب الربیعی عەرەبی سوننە مەزهەب و ئەندامەتیی (محمد مهدی كبە) عەرەبی شیعە مەزەب و عەقیدی خانەنشین محمد خالید نەقشبەندی كوردی سوننە مەزەب پێك بهێنرێت و دواتر دامەزراندنی ئەنجوومەنێكی وەزیران بەسەرۆكایەتی زەعیمی ڕوكن عەبدولكەریم قاسم كە هەر خۆیشی وەزیری بەرگری و فەرماندەی باڵای هێزە چەكدارەكان بوو، عەقید عەبدولسەلام محەمەد عارف جێگری سەرۆك وەزیران و وەزیری ناوخۆ، لەگەڵ چەند وەزیری دی كە نوێنەری هێز و

توێـژە جۆربەجۆرەکانـی نێـو گۆڕەپانـی سیاسـیی ئـەو سـەردەمە بـوون. هەروەهـا شۆڕشـگێڕان داوایـان لـە جەمـاوەری دڵسـۆزی شـۆڕش دەکـرد چالاکانـە پشـتیوانی شـۆڕش و هێزەکانـی بکـەن و دەرفـەت بـە دوژمـن و چڵکاوخۆرانـی بێگانـە نـەدەن دژی شۆڕشـەکەیان پیلانبگێـڕن. هەروەهـا دەبـێ کاربەدەسـتانی ڕژێمـی ڕووخێـنراو تەسـلیم بـە بنکەکانـی شـۆڕش بکـەن. هـەر لەوێـدا گوێـمان لـە دەنگـی تەقـە و دەسـتڕێژی چـڕ و ناوبەنـاو دەبـوو. بیسـتمان کـە یەکەیەکـەی هێزەکانـی لایەنگـری ڕژێمـی پاشـایەتی هێشـتا بەربەرەکانـی شۆڕشـگێڕانیان دەکـرد پێـش ئـەوەی بـۆ یەکجاریـی خۆیانیـان بـدەن بەدەسـتەوە. لـەو کاتانـەدا هەنـدێ هێـزی سـەربازیی بـە بەردەممانـدا بـەرەو (بەغـدا) ڕەتبـوون، ئەفسـەر و سـەربازەکان لەنێـو چەپڵـە و هۆتافکێشـانی حەشـاماتە کۆبووەکـەدا بـە پەرۆشـەوە دەسـت و چەکەکانیـان هەڵدەتەقانـد و نیشـانەی سـەرکەوتنیان دەنەخشـاند. خەڵکانێکـی باخەبـەر ئاماژەیـان بۆسەرنشـینی یـەک لـەم سـەییارە سـەربازییەکان کـرد و گوتیـان "ئەمـە زەعیـم ڕوکـن عەبدولکەریـم قاسـم" بـوو ئـەوەی شۆڕشـەکەی کـردووە و بۆتـە سـەرۆک وەزیـران.

بـەرەو (خانەقیـن) ڕێگەیـان پێدایـن، دنیـا تـەواو گـەرم داهاتبـوو، عێراقیـش وەک مەنجـەڵ هاتبـوو کـوڵ! کەچـی دوای نانخواردنـی نیـوەڕۆ کـە لەشـارەکەی سـەر (ئەلوەنـد)ەوە بـەرەو (سـنوورە دەسـتکردەکە)وە بەرێکەوتینـەوە، ئەمجـارەش (سـتۆپ)یان بـە کاروانەکـە کـردەوە و (مژدە)یەکـی ناخۆشـیان پێدایـن کـە بـە فەرمانـی کاربەدەسـتانی شـۆڕش گشـت فرۆکەخانـە و بەنـدەر و سـنوورەکانی عێـراق داخـراون و سـەفەر بـۆ دەرەوە قەدەغەکـراوە، تەنیـا ڕێگەیـان بەئێرانییەکانـدا کـە دوانیـان لەنێـو ماشـێنەکەدا گیانیـان سـپاردبوودا بپەڕنـەوە ئـەو دیـو.. بـۆ ئێمەیـش "فەرمـوون بـۆ خانەقیـن بگەڕێنـەوە!"

شـەوێکی ئێجـگار گـەرم و هاڵاویـی و کـەم خەویـمان لـە خانەقیـن بەسـەربرد. دوو برادەرەکانـم مجێـی ئەوەیـان نەمابـوو لێـم بپرسـنەوە کەچـی خـۆم زامەکانیـم

کولاندنـەوە و گوتـم" "نەمدەگـوت بڵێـن ئیشـاللا! دە بزانـم چووین بـۆ (تـاران) یـان نا؟"

ڕۆژی پاشـتر ١٥ی تەمـووز تاکـو دوای نیـوەڕۆ قائمقامـی خانەقیـن نەیتوانـی ڕێگەمـان بـدات بگەڕێینـەوە بـۆ (بەغـدا). بـە درەنگـەوە هەرسـێکمان تاکسـیەکمان بـە کـرێ گـرت کـە شـۆفێرەکەی هـەرزە عەرەبێکـی زۆر لاسـار و سەرشـێت بـوو لـە ڕێگـەدا چەنـدان جـار وەختـە بـوو بـە فەتەرەتمـان بـدات! دەمـەو ئێـوارە لـە بازگـەی نزیـک (بەغـدا) ڕایانگرتبوویـن لەرادیـۆ هەواڵـدرا کـە (نـووری سـەعید) بـە جلـی ژنانـەوە دەسـتگیرکراوە. گەیشـتینەوە بەغـدا، بـەڵام چ بەغدایـەک! هـەر هەمـوو میللـەت ڕژابوونـە نێـو کووچـەو شـەقامەکانەوە، بـێ گوێدانـە گەرمـای بـێ وێنـە، ڕێپێـوان و خۆنیشـاندانی سـەدان هـەزار کەسـی، هاتوهـاوار و بمـری و بـژی و بڕووخێـت.. هەزارەهـا دروشـمی نـووسراو و هەڵـواسراو تەنانـەت ڕێگـەی ئۆتۆمبیـل نەبـوو ڕەتبـێ، ناچـار بـەلاڕێ و لـە کۆڵانـەی لاتەریکـەوە بەسـەد دەردی سـەر گەیشـتینە نزیـک ناوەنـدی شـار و بەحـاڵ لـە ئوتێلێکـی کوردەکان شـوێنیان بـۆ کردینـەوە. لـە ڕاسـتیدا بۆنەیـەک بـوو دەیـان سـاڵ بـوو خەڵکانـی عێـراق بـە پەرۆشـەوە لـە چاوەڕوانیـدا بـوون و بـەردەوام قوربانییـان بـۆ دەدا. جـەژن و شـادیی و بـەزم و ئاهەنـگ بـوو. هەوەسـێک بەسـەر کۆمەڵانـی خەڵکیـدا هاتبـوو کـەس ناتوانـێ بـە تەواوەتـی وەسـفی بـکات! تێکـڕای میللـەت مەسـت و سەرخۆشـی سـەرکەوتن و سـەرگەرمی (تۆڵە)سـەندنەوە بـوون، تـا ئـەو جێگـەی زۆران کاری نـاڕەواو نابەجێـش، ڕوویانـدا. وەک ئـەوەی بیسـتمانەوە کـە گوایـە جەسـتەی (عەبدولئیلا)یـان لـە شـەقامدا بـە قەنـارەوە هەڵواسـیبووەو بـە چەقـۆ گۆشـتیان لێکردۆتـەوە! لاشـەی (نـووری سـەعید) و چەنـدان کاربەدەسـتی پێشـووی تریـان کەلوپارچـە کردبێـت و تەنانـەت سەیارەشـیان بەسـەریاندا ڕەتکردبێـت. مـن خـۆم ڕۆژی دواتـر لـە (کازمییـە) بەچـاوی خـۆم بینیـم لاشـەیەکیان بـە شـەقامدا ڕادەکێشـا! کاکـە خوێـن بـەری چـاوی ئـەو خەڵکـە گرتبـوو! ئەمانـە و

لـە تـەک چەنـدان کاری دزی و نـاڕەوای نامرۆیانـەی لـەو چەشـنەدا کـە بـە هیـچ نەریتێـک (پاسـاو)یان نادرێتـەوە! کاربەدەسـتانی دیکـەی ڕژێـم، ئەوانـەی لـە مـردن ڕزگاریـان ببـوو دەسـتگیرکران و درانـە دادگـەی بـاڵای سـەربازی- دادگـەی گـەل- بەسـەرۆکایەتی عەقیـد محەمەمـد فازیـل مەهداویـی و ئەندامێتـی عەقیـدی ڕوکـن فەتتـاح شـاڵی کـە کـورد بـوو ئەفسـەرێکی دیکـەی عـەرەب و داواکاری گشـتی عەقیـد ماجیـد محەمەدەمیـن، ئەوانیـش یـان ئەوەتـا بـە لـە سـێدارەدان، وەک وەزیـری کـوردی ناوخـۆ سـەعید قـەزاز و هاوەڵەکانـی، یـان بـە زیندانـی بـۆ مـاوەی جیاجیـا حوکمـدران!

دوای سـێ ڕۆژی پـڕ لـە ڕووداوی گرنـگ و سەیروسـەمەرە و هەنـدێ جـار دڵتەزێنیشـەوە، بـە یارمەتـی ئەفسـەرێکی پلەبـەرزی کـوردەوە عەقیـد وەحیـد بامەڕنـی لەوەزارەتـی بەرگـری پسـوولەی ئەوەمـان وەرگـرت بگەڕێینـەوە هەولێـر و لەوێشـەوە (مـن) بـۆ (کۆیـە). کوردسـتانیش بـە چەشـنی بەغـدا و ناوچەکانـی تـر گڕگرتـوو بـوو، خرۆشـابوو، گڕکانـی ڕق و کینـە و هەسـتی پەنگخـواردووی کۆمەڵانـی خەڵـک تەقیبـۆوە، لەهـەر لا شـایی و هەڵپەڕکـێ و خۆنیشـاندان و ڕێپێـوان و دروشـمبازیی و ئاهەنگێـڕان و هوتافکێشـان و بروسـکە نـاردن بـوو.

وەفـدی شـاروگوندەکانی کوردسـتان نوێنەرانـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان و حزبـی شـیوعی عێراقـی وسـەرجەم یەکێتـی و سـەندیکا و ڕێکخـراوەی چیـن و توێژەکانـی گەلـی کوردسـتان وەک هەمـوو بەشـەکانی دیکـەی عێـراق بـۆ پیرۆزبایـی ڕوویانکـردە (بەغـدا) و پشـتگیری تـەواوی جەمـاوەری کوردسـتانیان بـە شۆڕشـگێڕان ڕاگەیانـد ولەبـەردەم زەعیـم عەبدولکەریـم قاسـمدا وتـەی هەرێمـی کوردسـتانیان خوێنـدەوە.

شۆڕشـی نیشـتمانیی و ڕزگاریخـوازی ١٤ی تەمـووزی ١٩٥٨ هـەر لەیەکـەم ڕۆژی بەرپابوونیـەوە مـژدە و بەخشـش بـوو بـۆ گەلانـی عێـراق و هەمـوو گەلانـی ڕۆژهەڵاتـی ناڤیـن و بزووتنـەوە ڕزگاریخوازەکانـی گەلانـی دنیـای سـێ

و گورزێکــی کوشــندە و کاریگــەر بــوو ســەرەوتێنرایە تاقمــی کۆنەپەرســت و خائیــن و نۆکەرانــی ئیمپریالیســتی جیهانــی و چقڵــێ بــوو چــووە چــاوی دوژمنانــی گەلــە تێکۆشــەرەکانەوە.. ئــەو شۆڕشــە مەزنــە پێــش ئــەوەی لــە ڕێگــەی ڕاســتی خــۆی لابــدات پــڕی بوولــە بەخشــش و دەســتکەوتی هــەرە مــەزن و گرنــگ کــە تەنیــا بــۆ (نموونــە) ئامــاژە بــۆ ئەمانــەی خوارەوەیــان دەکەیــن.

رووخاندنــی ڕژێمــی کۆنەپەرســتانەی پادشــایەتی و دامەزراندنــی (کۆمــاری عێــراق) لــە جێگەیــدا، دەســتگیرکردن و دادگایــی و ســزادانی بەرپرســانی پێشــوو کــە نۆکــەر و ئاڵقــە لــە گوێــی بێگانــە و ئیمپریالیــزم بــوون و بــۆ بەرژەوەنــدی خۆیــان و ئاغاکانیــان بەدواکەوتووتریــن شــێوە گەلیــان دەچەوســاندەوە. ئازادکردنــی گشــت زیندانــی و دەستبەســەرە سیاســییەکان و گێڕانــەوەی دوورخــراوەکان بــۆ شــوێن و ســەرفەرمانەکانی خۆیانــەوە. دانانــی دەســتووری کاتــی کــە لــە مــاددە ســێیدا بــۆ یەکەمجــار لــە مێــژووی نوێــی عێراقــدا دان بــەوە نــرا کــە (کــورد و عــەرەب هاوبەشــن لــە عێراقــدا و بەپێــی یاســا مافەکانــی نەتەوەیــی گەلــی کــورد دەســتەبەر دەکرێــن). ڕێگــەدان بــە گەڕانــەوەی ســەرکردەی قارەمــان و شۆڕشــگێڕی کــورد مــەلا مســتەفای بارزانــی و هاوەڵــە دڵســۆزەکانی لــە کۆمارەکانــی یەکێتــی شــۆرەوەیی جارانــەوە دوای پــتر لــە یــازدە ســاڵان ئــاوارە بــوون و پەنابەریــی ئــەم هەنــگاوەی شــۆڕش هــەرە گرنــگ و ئێجــگار کاریگــەر بــوو، کــە بــە هاتنــەوەی قارەمانــان و گەشــتنەوەیان بــۆ خاکــی عێــراق هــەر لــە بەنــدەری بــەسراوە هەتاکــو پایتەخــت و لەوێشــەوە دواتــر بــۆ کوردســتانی چــاوەڕوان بــوو، ســەرجەم دانیشــتوان بەشــێوەیەک لــە پێشــوازییاندا بــوون کــە هەرگیــز پێشــتر بــۆ هیــچ ســەرکردە و خەباتکارێــک نەکرابێــت. لەراســتیدا تەنیــا پێشــوازیی نەبــوو، بەڵکــو فیســتیڤاڵێک بــوو بگــرە کەرنەڤاڵێکــی مێژوویــی دەگمــەن و بــێ وێنــە بــوو! کێشــانەوەی عێــراق لەپەیمانــی ســەنتۆ، پەیمانــی بەغــدا و ڕزگارکردنــی دراوی عێراقــی لەچنــگ دەســەڵاتی ناوچــەی ئەســترلینی. مۆڵەتدانــی هەنــدێ حــزب و

ڕێکخراوەی پێشەیی و دیموکراتی کە لە نێوانیاندا پارتی دیموکراتی کوردستان بە ڕەسمیی مۆڵەتی کارکردنی بە ئاشکرای پێدرا و پەرەی بەچالاکییەکانی خۆیدا. دەرکردنی چەندەها ڕۆژنامە و گۆڤار و چاپەمەنی پێشکەوتوو خواز و لە نێویاندا ڕۆژنامەی (خەبات) ئۆرگانی پارتی بوو. دەرکردنی یاسای چاککردنی کشتوکاڵی و دابەشکردنی زەوی بەسەر جووتیاراندا. دانوستان کردن لەگەڵ کۆمپانیا خاوەن ئیمتیازەکانی بەرهەمهێنانی نەوت لە عێراقدا و دیاری و کەمکردنەوەی سنووری دەسەڵاتەکانیان و زێتر کردنی بەشی عێراق لە (قازانجەکان). بایەخدانی زیاتر بە بەرنامەکانی ڕادیۆ و تەلەڤزیۆن و گۆڕانکاریی لە پرۆگرامەکانی خوێندن و قوتابخانەکان. دانان بە کۆماری ئەڵمانیای دیموکراتی، ئەڵمانیای ڕۆژهەڵاتی ئەوسا و بەستنی پەیوەندیی دیپلۆماسی و ئابووری لەگەڵ کۆمارە سوشیالیستەکانی ئەوسا و یەکێتی شوورەویی.. وێڕای هەموو ئەمانەیش چەند دەستکەوتێکی تایبەت بۆ گەلی کورد بەدی هێنران وەک دانان لە دەستووردا بەهاوبەشیی کورد و عەرەب، گەڕانەوەی بارزانیی نەمر و هاوڕێکانی، مۆڵەتدانی پارتیی و دەرچوواندنی ڕۆژنامەی (خەبات) و ڕێگەدان بە یەکێتییە کوردستانییەکانی وەکو لاوان و ئافرەتان و قوتابیان و جووتیار و کرێکاران و دواتریش مامۆستایان، بەستنی هەردوو کۆنگرەی یەکەم و دووەمی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە و دامەزراندنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی لە بەغدا و ڕێگەدان بە دەرچواندنی چەندین ڕۆژنامە و گۆڤار و چاپکراوی کوردیی، گۆڕانکاریی لەبەرنامەکانی ڕادیۆ بەشی کوردیی و بایەخدان بە خوێندنی مێژوو و زمانی کوردیی و بەشداریکردنی کەسایەتییە ناسراوەکانی کورد لە پۆستەکانی وەزارەت و دامودەزگە و دامەزراوە گرنگەکانی دەوڵەتیدا و لە وەفد و نێردراوەکان بۆ دەرەوەی وڵات و زۆرانی تریش! وەکو لەسەرەوەشدا ئاماژەیان بۆ کراوە.

سەرکردەی شۆڕش، زەعیم ڕوکن عەبدولکەریم قاسم هەرچەند خۆی

هاواری دەکرد کە خۆیی و سوپا لەسەرووی حزبایەتییەوەن، کەچی هەندێ حزب ئەویان بە ئەندام یان لایەنگری حزبی خۆیان دادەنا و تەنانەت دوژمنە بیانییەکانیش ژمارەی تایبەتیشیان لەڕیزی یەکێک لە حزبەکاندا بۆ دیاریکردبوو.

شۆڕش بەردەوامبوو لە پێشکەشکردنی دەستکەوتەکانی بۆ گەل هەروەک عەبدولکەریم قاسم لەهەموو بۆنەیەکدا دووپاتی دەکردەوە و دەیگووت: "هەموو مانگێک شۆڕشێکمان دەبێت" ئەوە دوو ساڵەی سەرەتای شۆڕشەکەوە بوو، بەرلەوەی ناحەز و دژمنان لە سەدمەکەیانەوە بە خۆبێنەوە و بکەونە پیلانگێران و دووبەرەکی نانەوە.. پێش ئەوەی عەبدولکەریمیش بسڵەمێتەوە و هەست بە مەترسیی بکات و لە هەڵوێستەکانی پاشگەز بێتەوە و لە ڕێبازە ڕاست و دروستەکەی شۆڕش لابدات و دوورکەوێتەوە و سیاسەتی دووفاقیی و (پەرتکە و سەردەکەویت) پیادە بکات و تەنگ بەکورد هەڵبچنێ و شەڕی ناڕەوای پێ بفرۆشێ و ناچاری بکات بۆ بەرگریکردنی ڕەوا لە بوونی خۆیەوە دەست بۆ چەکی خۆپارێزی ببات و دواتر شۆڕشی (ئەیلوول)ی مەزن جاڕ بدات. پێشتریش پیلانەکەی عەقید عەبدولسەلام محەمەد عارف دژی عەبدولکەریم و ڕێبازە دروستەکەی شۆڕش و ئەوجا هەوڵە نەزۆکەکەی حزبی بەعس بۆ تیرۆرکردنی عەبدولکەریم قاسم لە شەقامی ئەلڕەشیدی بەغدادا، بە بەشداریی ئەیاد سەعید سابیت و عەبدولوەهاب ئەلفرێدی و سەددام حوسێن و چەندانی تر... لەگەڵ هەوڵی کودەتا سەربازییەکەی عەقید عەبدولوەهاب ئەلشواف و نازم ئەلتەبەقچەلی کە هیچێکیان سەرکەوتوو نەبوون، بەڵام تێکڕا فاکتەری بەهێز و کاریگەر بوون بۆ لادانی عەبدولکەریم لە ڕێبازەکەیەوە و هەڵگەڕانەوە نالۆژیکیەکەوە. بەوەرگرتنی هەڵوێستی هەڵە و چەواشەکارانەیەوە هێزە دیموکراتی و پێشکەوتووخوازەکانی لەخۆی دوورخستنەوە و حەماسەتی جەماوەری سارد کردەوەو بەوەیش دەرفەتی گونجاوی لەبەردەم دوژمناندا

واڵا کـردەوە کـە لـە بەرەبەیانـی ڕۆژی ٨ی شـوباتی ١٩٦٣ دا کودەتایەکـی بەسـەردا بکـەن و شۆڕشـە مەزنەکـە لـە گـۆڕ نیـن.. عەبدولکەریـم قاسـم و هاوڕێکانـی (گوللەبـاران) بکـەن و بـەم پیلانـە گومانلێکراوەیـان عێراقیـان لـە گۆمـی خوێنـی ڕۆڵـە وەفادارەکانیـدا گەوزانـد و گێڕایانـەوە بـۆ ڕۆژگارەکانـی لـە جـاران ڕەش و تاریـک و تاڵـتر.. تـا ئێسـتەیش لەگەڵـدا بێـت گەلانـی عێـراق و بەتایبەتـی گەلـی کوردسـتان ئاکامـە شـووم و هـەرە ئاڵۆزەکانـی دەچێـژن! سـەردانەکەی (تـاران) یشـم هـەر نەکـرد. هەتـا لەسـایەی شۆڕشـی کوردسـتانەوە سـاڵی ١٩٧٤ وەک سەرپەرشـتیاریی پسـپۆڕیی سـەردانی قوتابخانەکانـی ناوەنـدی و دواناوەندییەکانـی شۆڕشـم لـە شـار و ئۆردوگاکانـی ئێرانـدا کـرد و لـە ڕێگەیانـەوە چاومـان بـە (تـاران) و شـارە گرنگەکانـی دیکـەی کوردسـتانی ڕۆژهەڵاتیـش کـەوت و خولیاکـەی سـاڵی ١٩٥٨م ئەوسـا هاتـەدی.

هەولێر ١٩٩٨/٧/١٢

کورتەیەک لە مێژووی پڕشکۆی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان

لە ژمارە (٢٣٦٨)ی ڕۆژی ١٩٩٧/٧/٨ی ڕۆژنامەی "برایەتی"

هەر لەگەڵ دامەزراندنی یەکێتی قوتابیانی کوردستانەوە ساڵی ١٩٥٣ ختووکەی پێکەوەنانی ڕێکخراوەیەکی پیشەیی بۆ سەرجەم مامۆستایانی کوردستان لە بیروهۆشی ئەندام و لایەنگرانی پارتییدا چەکەرەی دەکرد و بەردەوام لە کۆبوونەوەو دانیشتنی تایبەت و بەیەک گەیشتنیاندا پێکەوە باسیان لێوە دەکرد و بیرۆکەی هێنانە کایەوەی یەکێتییەکەی لەو بابەتەیان لەنێو هەردوو حزبی شیوعیی عێراقی و پارتی دیموکراتی کورد هەوڵیان دەدا ڕێکخراوەی پیشەیی و جەماوەری سەربەخۆیانەوە دابمەزرێنن و بەهۆیانەوە خەڵک بۆ نێو ڕیزەکانی خۆیان ڕابکێشن و بیانخەنە ڕێکخستنەکانیانەوە. ئەوەبوو ساڵی ١٩٥٥ لە تاکە قوتابخانەی دوا ناوەندی بۆ کوڕانی هەولێر

بــە مامۆســتای زمانــی ئینگلیــزی دامەزرێــنرام، ڕێکخراوەیەکــی ڕەســمی بەنــاوی (جمعیــة المعلمیــن) هەبــوو، مــن وەکــو نوێنەرێکــی (نهێنــی) پارتــی بــووم بــە ئەندامــی دەســتەی کارگێــڕی لقــی هەولێــری کۆمەڵەکــەو دواتریــش بەڕێوەبــەری قوتابخانــەی دواناوەندیــی ئێوارانــی کــوڕان کەســەر بــە کۆمەڵەکــە بــوو.

ســاڵی ١٩٥٦ و لەســەروبەندی هەراکــەی کەناڵــی ســوێس و هێرشــە ســێ قۆڵییەکــەی ســەر میــسر بــۆ قوتابخانــەی ناوەنــدی (ام الربعییــن) لــە شــاری (مووســڵ) گوێزرامــەوە و ســاڵێک دواتــر گەڕامــەوە دواناوەندییەکــەی هەولێــری کــوڕان. ئــەو ســەردەمە جموجۆڵــی سیاســی و حزبایەتــی لــە پەرەســەندندا بــوو، بزووتنــەوەی نیشــتمانی لەعێراقــدا (کوردســتانیش بەتایبەتــی) لەوپــەڕی هەڵچــوون و بــەرەو پێشــچووندا بــە هەڕمێــن بــوو لەلایەکــی تریشــەوە بــە نهێنــی و بــە ئاشــکرا مشــتومڕ و دەمەقاڵێــی و بێنــەو بەرەیەکــی زۆر بەگشــتی لەنێــوان ڕێبوارانــی ڕێبــازی کوردایەتــی (ســەر بــە پارتــی) و لایەنگرانــی خەباتــی چینایەتــی ســەر بەحزبــی کۆمۆنیســتی عێــراق دا هەبــوو، بەتایبەتــی لەســەر ئــەوە (ئایــا کــورد ئوممەتــە یــا ئوممــەت نییــە)! لەبــارەی ڕەوایــی بوونــی پارتــی و پێکهێنانــی کۆمەڵــە و ڕێکخــراوەی ڕامیــاری و پیشــەیی تایبــەت بــە کوردســتانەوە، وەکــو (قوتابیــان و لاوان و مامۆســتایان و ئافرەتــان و جوتیــار و کرێــکاران و ..هتــد) ئەوەبــوو لەپــاش بەرپابــوون و ســەرکەوتنی شۆڕشــی ١٤ی تەممــوزی ١٩٥٨ دا، کۆمەڵــەی مامۆســتایان ڕوو لــە نەمــان بــوو، لەشــوێنیدا (نیقابــەی مامۆســتایانی عێراقــی) دامەزرێــنرا. لــە هەولێــر پارتــی دیموکراتــی کوردســتان و حزبــی شــیوعیی عێراقــی بەشــێوەیەکی بەرەیــی پێکــەوە دەســتەی دامەزرێنــەری فەرعــی هەولێــری نیقابەمــان پێکهێنــا و دوایــی مــاوە پێدانــی ڕەســمیش بــە لیســتێکی هاوبــەش بەشــداری هەڵبــژاردن کــراو، بەپێــی بارودۆخــی بــێ ســەروبەری ئــەوکات و بــە گوێــرەی قــەوارەی سیاســی هــەر دووک حزبەکانــەوە، لەیەکەمیــن دەســتەی بەڕێوەبردنــی (کارگێــڕی) لقــی هەولێــردا بەتەنیــا نووســەری ئــەم بابەتــە (وەک جێگــری ســەرۆکی فــەرع) بــە

نوێنەرایەتی پارتی هەڵبژێردرام. لەگەڵ ئەمەشەوە، زۆر بەگیانێکی دیموکراتیانە و وەک برایان پێکەوە کاروبارەکانمان ئەنجام دەدان و خزمەتی مامۆستایان و پرۆسەی پەروەردەمان دەکرد. ئەوەبوو لە ٢ی شوباتی١٩٥٩ دا بەناوی وەفدی هەولێر لەتەک نوێنەرانی پارێزگاکانی سلێمانی و کەرکووک و دهۆک و موسڵ و دیالە و کوت دا لەکۆنگرەی یەکەمی نیقابەی مامۆستایاندا لە بەغدا کە بەڕێز (هدیب الحاج حمود) وەزیری پەروەردە بەوەکالەت ئیفتیتاحی کرد ئامادەبووین و لەو چەندین لێژنەی جیاوازدا چالاکانە بەشدار بووین و زۆر بە پەرۆشەوە داخوازییەکانی سەرجەم مامۆستایانی کوردستانمان دەخستنەڕوو. هەر لەو بۆنەیەشدا لە وەزارەتی دیفاعی عێراقیدا چاومان کەوت بە زەعیم عەبدولکەریم قاسم و لەو دیدارەدا نەترسانە بارودۆخ و داواکاریی جەماوەری مامۆستایان و قوتابخانەکانی کوردستانمان پێی ڕاگەیاند. هەروەها زۆر بە شانازییەوە سەردان و دیدەنی قارەمان و سەرکردەی تازە گەڕایەوەی نیشتمان سەرۆک بارزانی نەمرمان کرد!

دیسانەوە لە ٢٣ی شوباتی١٩٦٠ لە بەغدا بەشداریی دووەم کۆنگرەی نیقابەی مامۆستایان بووین کەلەلایەن سەرۆک عەبدولکەریم قاسمەوە کرایەوە و تیایدا وتارێکی بە گوڕی پێشکەش کرد و بە چەپڵەوە هۆتاف کێشانەوە لەلایەن بەشداربووانەوە پێشوازی گەرمی لێکرا. لەو کۆنگرەیەشدا وەک لەهی یەکەمدا نوێنەرانی پارێزگا و شارەکانی کوردستان، بەتایبەتیش هەوادارانی پارتی و کۆمۆنیستەکان بەوپەڕی دڵسۆزیی و شێلگیرانە بەشداری لێژنە هەمە جۆرەکان و چالاکییەکانی کۆنگرەکەمان کرد و نەترسانە لە دژی تەییارە شۆڤینی و ڕەگەزپەرستیانەکەی نەتەوە پەرستە کۆنەپارێزەکان و کورد نەویستەکانی نێو کۆنگرە بە ئاشکرا و جەخت و بەرگریمان لە مافەکانی پیشەیی و دیموکراتی گەلی کوردستان دەکرد.

هەروەها بەپشتگیری و هاندانی پارتی و حزبی شیوعی و لەسەرهەمان

بنەڕتدا و بە هەمان گوڕوتینەوە برادەرانی لایەنگرانی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان وبەرەی سەر بە بزاڤی دیموکراسی لەعێراق هەر دووک (کۆنگرەی مامۆستایانی کورد)یان لە شەقڵاوە سازدا، یەکەمیان لە ڕۆژانی ١٠-١٣ی ئەیلوولی ١٩٥٩ بەستراو پارێزگاری ئەوسای هەولێر لیوا ڕوکن عەلائەدین مەحمود کردییەوە و دووەمەکەیان ڕۆژانی ١٥-١٧ی ئابی ١٩٦٠ کراو لەلایەن زەعیمی ڕوکن ئیمساعیل عارف وەزیری پەروەردەی عێراقەوە لەهۆڵی گەل لە شاری هەولێر کرایەوە و ئەوجا لە شەقڵاوە چالاکییەکانی لیژنە جۆراوجۆرەکانی درێژەی کێشا. لە هەردو کۆنگرەشدا بەندە وێڕای بەشداریکردنی چالاکی چەند لیژنەیەک بێژەر و (عەریف حەفل)ی کۆنگرەکان بووم و لە ئاهەنگی کردنەوەی دووەمیاندا لە هەولێر کاک نەجمەدین موفتی بە زمانی عەرەبی هاوکارم بوو. بێجگە لە مامۆستایان و پەروەردەکارانیش ژمارەیەک باش لە نووسەر و شاعیر و ڕۆشنبیرانی کورد وعەرەب و تورکمان و ئاسووری و میوانانی دەرەوەو تەنانەت شەهیدی نەمر دکتۆر ئاوڕەحمانی قاسملو (بەناوی عەبباسی ئەنوەری) ئامادەی کۆنگرەکان دەبوون. لەهەردوو کۆنگرەشدا نوێنەرانی پارتی (خوازیارانی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان) زۆر چالاکانە بەشدارییان لەکاروبارەکانیدا کرد و بە پەرۆشەوە داکۆکی ئەوەیان دەکرد کە بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی خوێندن لە بەغدا بە نێوی (کوردستانەوە) دابمەزرێنرێت نەک بەناوی (کورد) وەک برادەرانی تر و بە ئاڕاستەی حکومەتی بەغداوە پێیان لە سەر دادەگرت. لە ڕاستیشدا بە بۆچوونی خۆم بەردی بناخەی دامەزراندنی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لەو کۆنگرەیەدا دانرا و بەیەکەم هەنگاوی کردەنی ئەم ڕێبازە دەژمێردرێ. ئەوەی پێویستیشە بووترێ ئەمەیە کە نوێنەرانی هەردوو حزب- پارتی وشیوعی- لەسەر ئاستی هەرە بەرز لە دەرەوەی کۆنگرە و (لە پشت پەردەوە) بەردەوام ئامادە و لە کۆبوونەوە دابوون بەمەبەستی ئاڕاستەکردنی

ئەنـدام و هەوادارانـی خۆیانـەوە لەسـەر شـانۆی کۆنگـرەدا ئـەوەی ڕاسـتیش بێـت جموجۆڵـی کۆنگـرە زیاتـر مۆرکـی حزبایەتـی پێـوە دیاربـوو و زیاتریـش بـەلای سیاسـەتدا دەشـکایەوە تـا کاروبـاری پـەروەردە و مامۆسـتایان. وێـڕای ئەمـەش دەرەنجامـی کۆنگـرەکان بەسـوودی جەمـاوەری مامۆسـتایان و بـەرەو پێشـبردنی ڕەوشـی خوێنـدن وپـەروەردە لـە کوردسـتان گەڕایـەوە.

لـە بەهـاری ١٩٦٠دا چـوار هاوڕێـی کۆمۆنیسـت لـە چیکۆسـلۆڤاکیای (ئـەوکات) دا لـە گەشـتێکی جیهانیانـدا بـە کوردسـتاندا گـەڕان و پارتـی بـە نـووسراوی ڕەسـمی لـە پـەروەردەی هەولێـرەوە منیـان وەکـو یـاوەر وتەرجومـان بەگـەل خسـتن، منیـش وەک هەوادارێکـی (ی.م.ک) و نوێنەرێکـی پارتـی لەتـەک نێردەکـەدا قـەزاو پارێزگاکانـی کەرکـووک و سـلێمانی و هەولێـر و موسـڵ گەڕایـن و زانیـاری زۆر و بـە سـوودمان دەربـارەی کـورد و کوردسـتان بـە شـاندەکە گەیانـد و ئەمانیـش لـە گۆڤـاری (The new orient)ی خۆیـان کـە لـە شـاری (پـراغ) ی پایتەخـت دەردەچـوو، بـە زمانـی ئینگلیـزی تـەواوی گەشـتەکەیان بـە وێنـەوە بڵاوکـردەوە و چەنـد وتارێکـی بەپێزیشـیان لەبـارە کوردسـتانەوە بـە چـاپ گەیانـد. لـەو سەروبەندانەشـدا لـە ئەنجامـی پێشـهاتە سیاسـییەکان و ئـەو گۆڕانکارییانـەی بەسـەر باردۆخـی ئـەو سـەردەمەی عێـراق و کوردسـتاندا هاتـن و بـە هـەوڵ و تێکۆشـانی نەپسـاوەی پەیڕەوانـی ڕێبـازی کوردایەتـی و بارزانیـی نەمـر و بـە خەباتـی ئەنـدام و دۆسـت و لایەنگرانـی پارتییـەوە (یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان لـە مانگـی ئایـار (مایـس)ی سـاڵی ١٩٦٢ دامەزرێـنراو، وەکـو ڕێکخراوەیەکـی هەڵقـوڵاو لەجەرگـەی واقیعـی خەباتـەوە بـۆ داکۆکـی کـردن لـە مافـە پیشـەیی و نیشـتمانییە ڕەواکانـی جەمـاوەری مامۆسـتایان هاتـە گۆڕەپانەکـەوە و هـەر لەسـەرەتاوە بـوو بـە هەڵگـری مەشـخەڵی ڕووناکـی زانسـت و پـەروەدە و دروشـمەکانی لـە بـواری پیشـەییەوە بریتـی بـوون لـە داکۆکـی کـردن لـە سـەرجەم مامۆسـتایانی کوردسـتان بەبـێ جیـاوازی ڕەگـەز و پلـەی ژیـان (چیـن) و ئایدیالۆژیـا و بیروبۆچوونـی

ڕامیاریانــەوە.. دژی هەمــوو دەســتدرێژییەک و زۆر و ســتەم لێکردنێــک و کارکــردن بــۆ دابینکردنــی ئاســتێکی شایســتەی گــوزەران و زامــن کردنــی ژیانێکــی پــڕ لــە کەڕامــەت و زێدەکردنــی مووچــە و دەرماڵــە و نرخــی موحــازەرات و دروســتکردنی کۆمەڵــەی هەرەوەزیــی بــۆ دابینکردنــی کەلوپەلــی پێویســت و خــۆراک بــە نرخێکــی گونجــاو و مسـۆگەرکردنی چارەسـەرکردنی نەخـۆش لـە هۆبـەی تایبـەت لــە نەخۆشــخانەدا و ئاســانکردنی ســەفەر و گەشــت وگــوزار و دەســتگیرۆ،.. هتــد. لــە ڕووی سیاسیشــەوە شــان بەشــانی حــزب و ڕێکخــراوە دیموکراتــی و جەماوەرییەکانـی دیکـەوە تێدەکۆشـا بـۆ چەسـپاندنی کۆمـاری عێـراق و پتەوکردنـی گیانــی برایەتیــی ڕاســتەقینە و یەکســانیی کــورد و عــەرەب و کەمــە نەتەوەییەکانــی تــر و بــۆ بەدیهێنانــی مافــە نەتەوەیــی و دیموکراتییــە ڕەواکانــی گەلــی کوردســتان و پارێــزگاری کــردن لــە تێکــڕای دەســتکەوتەکانی شۆڕشــی چــوارەدەی تەممــوزی ١٩٥٨.

وەلــێ بەداخــەوە هــەر لــە ڕۆژی دروســتبوونییەوە نیقابــەی مامۆســتایانی عێراقــی بەتایبەتــی لقەکانــی کوردســتان، بــە ئاشــکرا و نهێنــی بەربەرەکانــی ئــەم یەکێتییەیــان کــرد و دانیــان پیــادا نەدەهێنــا. هەتــا ســەرەنجام لــە ژێــر فشــاری تەییــاری کۆنەپەرســتان وشـۆڤینییە عەرەبەکانـەوە ناچـار بـوو نیمچـە بەرەیەکـی لـە تەکـدا ببەسـتێ و لـە هەڵبژاردنەکانـدا پێکـەوە بـە لیسـتی هاوبـەش و یەکگرتـوو بەشــدارییان دەکــرد و ســەردەکەوتن.

ســاڵی ١٩٧٣ نیقابــەو یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان تێکەڵــی یەکــتری بوونــەوەو بــەم هەنگاوەیــش هیــچ کۆســپ و ئاســتەنگ لەبــەردەم چالاکییەکانــی (ی.م.ک) دانەمــان و بــواری خزمەتکردنــی لەپێشــدا ئــاوەڵا بــوو، ئیــتر لەوســاوە یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان بەشــانازییەوە درێــژەی بــە خەبــات و تێکۆشــانی خــۆی داوەو لــە هەمــوو بوارەکانــدا بەتایبــەت لــە شۆڕشــەکانی ئەیلــوول و گــوڵان و لــە ڕاپەڕینــی بەهــاری ١٩٩١دا.

چالاکانـە بەشـداریی کـردووە و سـاڵی ١٩٧٣ کۆنگرەیەکـی گرنـگ و بەرفرەوانـی بـە ئامادەبوونـی پێشـەوای مـەزن و باوکـی کـورد بارزانـی نەمـر لـە (ناوپـردان) سـازداو تیایـدا کـە زۆران میوانـی عـەرەب و بیانـی و گـەورە لێپرسراوانـی میریـی و سـەرکردە و نوێنـەری حزبەکانـی عێـراق ئامـادە بـوون بەرنامەکانـی خـۆی سـەرکەوتووانە بـە ئەنجام گەیانـد و چەنـدان بڕیـاری بەجـێ و سوودبەخشـی وەرگـرت و دەسـتەیەکی تـازەی بـۆ سـەرکردایەتی و مەکتەبـی سـکرتارییەت هەڵبـژارد، لـەو کۆنگرەیەشـدا نووسـەری ئـەم بابەتـە وەک بێـژەری ئاهەنـگ و کـۆڕەکان و هەروەهـا بـە لێپـرسراوی لیژنـەی یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان (قـەزای کۆیـە) بەشـداری جموجووڵەکانـی کۆنگرەکـە بـووم.

ئێسـتەش چالاکـی و خزمەتگوزاریـی و دەسـتکەوتە بایەخدارەکانـی (ی.م.ک) لـەم خولـەی ئێسـتەیدا و بـە پشـتگیریی جەمـاوەری مامۆسـتایان و کابینـەی سـێیەمی حکوومەتـی هەرێمـی کوردسـتانەوە لەبەرچاوانـە، وەک ڕۆژی ڕوونـاک دەدرەوشـێنەوە.

هەولێر/١٩٩٧

کۆنگرەی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لە (ناوپردان) چەند بیرەوەرییەک

لە ڕۆژانێکی وەکو ئیمڕۆی سەرەتای مانگی (ئاب)ی ساڵی ١٩٧٠دا بوو کە کۆنگرەی یەکێتییە تێکۆشەرەکەمان یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لە (ناوپردان) بەسترا. ئەو ڕۆژگارەش یەکەمین ساڵی پڕ لە شادی و جموجووڵ و خێروبێری ساڵەکانی ئۆتۆنۆمییە چوار ساڵییەکە بوو، کە بەری ڕەنج و بەرخودان و خەباتی نەپساوەی دەیان ساڵەی گەلی کوردی بەشخوراوی خۆراگر و دەستکەوتی گرنگ و مێژوویی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول بوو، بە سەرکردایەتی و ڕابەرایەتی قارەمانی مەزن و باوکی نەتەوەییمان (بارزانی نەمر) و بەگیانبازیی بێ وێنە و فیداکاریی دڵسۆزانەی پێشمەرگە ئازا و کۆڵنەدەر و بە خوێنی گەشی شەهیدە دلێر و سەربەرزەکانی کوردستان هاتبووە ئاراوە.

ئەوەبــوو لــە ســایەی کەشــوهەوای لەبــاری دوای ئیمزاکردنــی ڕێککەوتننامــەی ١١ی ئــاداری ســاڵی ١٩٧٠، لــە نێــوان ســەرکردایەتی پارتــی و شۆڕشــی ئەیلــوول لەلایــەک و، ســەرکۆماری ئەوســای عێــراق و ســەرکردایەتی حزبــی بەعســی فەرمانــڕەوا لەلایەکــی تــردا، جمووجۆڵــی سیاســی و جەمــاوەری پــەرەی ســەندبوو، تــا ڕادەیــەک ئازادییــە دیموکراتییــەکان بــۆ خەڵــک فەراهــەم کرابــوون، بەتایبەتــی لــە هەرێمــی کوردســتاندا (ناوچــەی ئۆتۆنۆمــی) کــە بەشــێوەیەکی گشــتی پارتــی دیموکراتــی کوردســتان بەڕێــوەی دەبــرد و زۆربــەی هــەرە زۆری کاربەدەســت و بەرپرســانی دەڤەرەکــە لــە ئەنــدام و لایەنگرانــی خــۆی و هاوپەیمانانــی بــوون. لــەو کەشــەدابوو، پارتیــش و یەکێتــی و ڕێکخــراوە پیشــەیی و جەماوەرییــەکان بەشــێوەیەکی ئاشــکرا لەجمووجــۆڵ دابــوون و چالاکییــان دەنوانــد و کــۆڕ و کۆبوونــەوە و کۆنفڕانــس و کۆنگــرەی خۆیانیــان دەبەســت! ئیــتر هــەر لــەو بارودۆخــەی ئازادییــەدا بــوو کــە یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان کۆنگــرەی ســێهەمی خــۆی ئەنجامــدا.

ئەوەبــوو لــە ناوچــەی (ناوپــردان) داو بــە ڕۆخ چەمەکەیــەوە کەپــرو ســاباتێکی ئێجــگار پانوبەریــن و دڵگــر دروســتکرابوو، ژمارەیەکــی زۆری کورســی و لاتەخــت بــۆ ســەرجەم نوێنــەران و میوانانــی کۆنگرەکــە ئامــادە کرابــوو. لــەلای سەرەوەشــدا لــە بەرامبــەر و ڕووبــەڕووی ئەندامانــی کۆنگــرە و ڕێــک لــە پشــت مایکرۆفــۆن و ســەکۆی سەرپەرشــتیکارانیدا شــوێنی تایبــەت بــۆ ســەرۆکی قارەمــان (بارزانیــی نەمــر) و میوانــە تایبەتییــەکان لــە ســەرۆک و نوێنەرانــی حــزب و لایەنــە سیاســی و دیموکراتییــەکان و کەســایەتییە ناسراوەکانــی کــورد و عێراقــی و بیانــی کــە بانگهێشــت کرابــوون، بەشــێوەیەکی شایســتە تەرخــان کرابــوو.

(بارزانیــی نەمــر) و میوانــە بەڕێــزەکان ڕۆژی یەکــەم لــە ئاهەنگــی کردنــەوەی کۆنگــرەدا (کــە هــەر بەسەرپەرشــتی جەنابیــان بەســترا) ئامــادە بــوون و بــە چەنــد وشــەیەکی بەپێــز و هــەرە بــە نــرخ دوای پیرۆزبایــی لێکــردن ئامۆژگاریــی

ئامادەبووانــی کــرد و ڕێنمایــی ئێجــگار پــڕ ســوود و بەکەڵکــی پێشــکێش کردیــن.

نووســەری ئــەم چەنــد دێــڕە وێــڕای ئەندامییەتیــش، یەکێــک بــووم لــە بێژەرەکانــی (عەریــف حەفــل)ی ئاهەنگــی کۆنگرەکــەش، خــاڵ و بڕگەکانــی بەرنامەکانیــم پێشــکەش دەکــرد و بروســکەی پیرۆزبایــی لایەنەکانــم دەخوێنــدەوە و ئامــاژەم بــۆ نــاوی خاوەنەکانیــان دەکــرد، نــاوە ناوەیــش لــە نێــوان بڕگەکانیــدا (هوتافێکــم) بــە کــوردی یــان بەعەرەبــی دەکێشــا کە(ئــەو ســەردەمە بــاوی زۆر بــوو) یــان یەکــدوو دێــڕ هۆنــراوەم بــەو بۆنەیــەوە لــە بەرهەمــی خــۆم یــان هــی شــاعیرانی تــر دەخوێندنــەوە. بیــرم دێــت هــەر لەکاتــی ئاهەنگەکــەدا ئــەم (چوارینە)یــەم بــۆ هــات و بــە گوێــی ئامادەبووانــم دادا:

"جەژنــی شــادیمان یانــزەی ئــادارە
خاکــمان ئــازاد و گــەل بەختیــارە
لــە مێــژووی کــورد و پێشــمەرگەی پارتــی
(بارزانیــی) هێنــای ئــەم یــادگارە!"

ئەوەشــی کــە لــەو یــادە پیــرۆزەدا هەرگیــز لەبیــری ناکــەم و ڕەنگــە زۆر جــاری دیکــەش گێڕابێتمــەوە و (جارێکیــان بــۆ خــودی بەڕێــز ســەرۆک بارزانیشــم باســکردۆتەوە) ئەمەیــە کــە کاتێــک نــۆرە گەیشــتە ســەر خوێندنــەوەی برووســکەی پیرۆزبایــی (یەکێتــی قوتابیانــی کوردســتان) بــەم شــێوەیە دەســتم پێکــرد گوتــم: بەڕێــزان ئێســتاش بروســکەی پیرۆزبایــی مەکتەبــی (سیاســی) یەکێتــی قوتابیانــی کوردســتانتان پێشــکەش دەکــەم! هــەر دەســتبەجێ و لەناخــەوە هەســتم کــرد (هەڵەیــەک) لــە ئارادایــە. دەمزانــی مەکتەبــی (سیاســی) نییــە، بــەڵام چەنــدی لــەو ســاتە کــورت و ناســکەدا مێشــکی خۆمــم گوشــی، بــێ فایــدە بــوو (دەک شــەیتان بەلەعنــەت بــێ) وەک دەڵێــن وشــە ڕاســتەکە لەبەرچــاوم بــوو، تیــق تیقانێــی لەگەڵــدا دەکــردم و نەشــدەهاتە ســەرزارم! جــا لــەو ســاتە وەختــە ناســکەدا بــوو جەنابــی کاک مەســعود بارزانــی کــە بــە یاوەریــی ســەرۆکی نەمرمــان لــەوێ بــوون،

بـوو بەفریادرەسـم، تیشـک ئاسـا لـە پشـتمەوە تێپـەڕی و چرپانـدی بـە گوێمـدا و فەرموویـان مەکتەبـی (سـکرتارییەت) بەندەیـش بەبـێ سـێ وو دوو لێکـردن ئازایەتییەکـەم کـردە هـی خـۆم و هەڵەکـەم ڕاسـتکردەوە و دەسـتبەجێ گوتـم (ببـوورن.. بروسـکەی مەکتەبـی (سـکرتارییەتیی یەکێتـی قوتابیانـی کوردسـتان) وئەوجـا دەقەکەیـم خوێنـدەوە.

کۆنگرەکـە بەگشـتی و سـەرکەوتووانە کۆتایـی هـات، ئەوانـەی بەشـدارییان تێـدا کـرد نوێنەرانـی هەڵبژێـردراوی مامۆسـتایانی کـورد لـە مووسـڵ و بەغـدا و دیـالا و کـووت و شـوێنەکانی تریـش. چەندیـن لیژنـەی جۆراوجـۆر پێکهێنرابـوون و لـە دانیشـتنەکانی سـەر لەبەیانـی و پـاش نیوەڕۆیانـی ڕۆژەکانـی کۆنگـرە هەمـوو لایەنەکانـی پیشـەیی و ئابـووری و کۆمەڵایەتـی و ڕۆشـنبیری گفتوگـۆی تێروتەسـەلیان لەسـەرکرا، لێکۆڵینـەوە لـە پێـڕەو و پرۆگرامـی یەکێتـی کـراو چەنـد گۆڕانکارییـان تێـدا ئەنجامـدرا، بڕیـار و ڕاسـپاردەی بەسـوود وەرگیـران و سـەرەنجام لـە هەڵبژاردنێکـی نهێنـی و دیموکراتـی و ئازادانـەدا دەسـتەیەکی کارگێڕیـی نـوێ هەڵبژێـردرا و ئەنجامەکانـی کۆنگـرە دواتـر بەهەمـوو لایـەک ڕاگەیەنـران.

سڵاو لەو یادە پیرۆزە!

هەولێر ٢٠٠٢/٨/٦

وێستگەیەک لە ژیانی مامۆستایەتیم دا

گۆڤاری ئاسۆی پەروەردەیی، ژمارە ٤٨ی ٢٠٠٧

لەم وێستگەیەدا دەمەوێ بەشێکی یادگارییەکانم بۆ توێژی قوتابییان کە پەیوەستە بە خۆیانەوە تەرخانکەم و باس و خواسی چەند شتێک و سەربوردەی سەیروسەمەرەیان بۆ بگرێمەوەو، بەشەکەی تری بۆ پەروەردەکاران بەیانکەم، بۆ ئەوەی هەردوو توێژەکان چی وەکو هەڵسوکەوت و بەرامبەر بەیەکتری و یاخود وەک جۆر و شێوازی کاردانەوە و ڕەفتار و مامەڵەکردن لە تەکیاندا بەپێی توانا سوودیان لێوەرگرن.

چونکە (کرداری پەروەردە فێرکردن و پێگەیاندنی نەوەی نوێ)تا بڵێی پرۆسەیەکی ئاڵۆز و هەمە لایەنەیە و لە هەمانکاتدا کەسایەتییەکی زانا و دانا و ساکار و بەهێز و توانای دڵسۆزیشی گەرەکە.. ئەگینا هیچ بە هیچ ناکرێت

و دەرەنجـام مایـە پـووچ دەمێنێتـەوە!

شـتێکی بەڵگـە نەویسـتە دەبێـت مرۆڤـی پـەروەردەگار ئافـرەت بـێ یـان پیـاو، مامۆسـتا بـێ یاخـود بەڕێوەبـەری قوتابخانـە، بـە تـەواوی و بەتایبەتـی بـۆ ئـەم پیشـە هـەرە پیـرۆز و ئامـادە و ڕاهێنرابێـت تاوەکـو بتوانێـت بـە شـێوازە دروسـتەکانی فێرکـردن و لـە ڕاسـت بنەمـا و ڕێنماییەکانـی زانسـتی دەروونناسـی و پـەروەردەی تـازەوە وانـە بڵێتـەوە، کۆنترۆڵـی پـۆل و فێرخـوازان بـکات و دەزگاکـە (قوتابخانـە) بەڕێـوە بەرێـت و سـەرکەوتنیش بەدەسـت بهێنێـت و ئامانجـە سـەرەکییەکانی پرۆسـەی پـەروەردە و فێرکـردن بێنێتـە دی.

جاوەکـو ئامـاژە و بـۆ وەبیرهێنانـەوە دەڵێـم، هـەر لەسـەرەتای دامەزراندمـەوە وەک مامۆسـتای زمـان و ئەدەبـی ئینگلیـزی لـە تاکە(قوتابخانەکـەی دواناوەندیـی هەولێـری کـوڕان) لـە١٩٥٥/١٠/١دا بـۆ یەکەمینجـار لـە مێـژووی ئـەم شـارە دێرینـەدا، بـە هاوکاریـی چەنـد مامۆسـتایەکی دڵسـۆز و لێهاتـووی تـردا، توانیـمان ئـەو دیواربەندیـی و دووره پەرێزییـەی نێـوان مامۆسـتا و خوێنـدکاران کـە لەیەکـتری دابڕاندبـوون و بڕووخێنیـن، ئەوەیـش لـە زۆر ڕێـگاوە بەتایبەتـی لـە ڕێگـەی وەرزش و تێکەڵاوبـوون لەگەڵیانـدا بەهـۆی چوونـە نێـو گۆڕەپانـی یارییەکانـەوە و بەشـداریکردنیان لـە چالاکییـە هونەریـی و ئەدەبـی و دروسـتکردنی پێوەندیـی برایانـەی سروشـتیی لەبـری تیـۆری مامۆسـتا سـالاریی لـە تـەک قوتابییانـدا و هەوڵـدان بـۆ پێگەیانـدن و پەروەردەکردنـی خوێنـدکاری بـڕوا بەخۆبـوو، هاندانیـان و ئاراسـتەکردنیان بـەرەو ڕێبـازی نیشـتمانپەروەریی و کوردایەتـی و گۆشـکردنیان بـە گیانـی خەبـات و تێکۆشـان و فیداکاریـی و پەرەپێدانـی ڕێکخسـتنی نهێنـی (وەکـو یەکێتـی قوتابیـان) لـە نێوانیانـدا و ڕاهێنانیـان لەسـەر خۆڕاگریـی کاتـی تەنگانـە و لێقەومانـدا، لەگـەڵ دوورکەوتنـەوە لەهەرچـی شـێوە و شـێوازێکی ڕۆتیـن و پابەنـد نەبـوون بـە ڕایەڵەکانییـەوە.

جـا ئـەو ڕەفتـار و ڕێوشـوێنە تـازە بابەتانەیـش بـەلای بەڕێوەبـەری قوتابخانەمـان

کـە زۆر لـە میریـی دەسـڵەمییەوە و لێـی بەپارێـز بـوو، زیاتـری بـەلای هەنـدێ لەمامۆسـتایانی مێشـک قالبگرتـووی کۆنەپارێـز و خۆبەزلـزان نـەک هـەر شـاز و نامـۆ دەهاتنـە بەرچـاو، بگـرە پێچەوانـە و دژ بـە حـەز و مجێـز و هەڵوێسـتی هیشـک و دۆگـما و توندڕەویشـیان بـوون، چونکـە ئـەوان وایاندەزانـی ئـەو جـۆرە تێکەڵاوبـوون و مامەڵەکردنـە لەتـەک قوتابیـدا زۆر لـە پلـەو پایـە و کەسـایەتی (بـت ئاسـای) مامۆسـتا کەمدەکاتـەوە و ڕێـزو سامیشـی لـە بەرامبـەر خوێنـدکاردا دادەبەزێنێـت و بـە بۆچوونـی ئـەوان نـاوو ناوبانگـی مامۆسـتا دەزڕێنـێ و سـومعەی دێنێتـە خـوارەوە! چونکـە چـۆن دەبێـت مامۆسـتایان لـە (بورجـی عاجـی) خۆیانـەوە دابـەزن! سـەرباری ئەوانەیـش ئـەو جموجووڵـە جەربەزەییـەش گومـان و قیـن و ڕقـی دارودەسـتە ویـژدان مردووەکانـی میریـی لـە پۆلیـس و سـیخوڕ و کاربەدەسـتە چڵکاوخۆرەکانـی ئەوڕۆژگارانـەی ورووژاندبـوو، وەلـێ ئێمـە بێباکانـە و بـێ ئـەوەی ئـەو کەشـوهەوا ناسـازە بەهەنـد هەڵگریـن یـان گوێـی پـێ بدەیـن، لەسـەر شـێوازی کارکردنمـان بـەردەوام بوویـن، ئـەوە بـوو تۆپـی پـێ و بالـەی تایبـەت بـە مامۆسـتایانمان پێکهێنابـوون و لەگـەڵ تیپەکانـی دیکـەی پارێـزگا (لیـوا)ی هەولێـردا وەکـو تیپەکانـی بروسـک و پۆلیسـان سـوپا و قوتابییان..تـاد، یـاری دۆسـتانەمان ئەنجـام دەدا. ئـەوە بـوو سـاڵانە چەندیـن ئاهەنگـی خـۆش و بـە تـام و پێشـبڕکێی وەرزش و هەڵپەڕکێـی و شـانۆیی کـۆڕی شـیعر و وتـار خوێندنەوەمـان سـاز دەدان، هـەر لـە بـواری چالاکیـی ڕۆشنبیریشـدا دوو ژمـارە بڵاوکـراوەی (الامل)مـان بـە عەرەبـی بـە چاپگەیانـد و بەبۆنـەی جەژنـی نەورۆزیشـەوە کـە بەرەسـمی قەدەغـە و (بقـە) بـوو لـە نێـو هەنـدێ دەسـتە و تاقمـی کۆنەپەرسـت و دەسـتوپێوەندە نەفـام و نەزانەکانیانـەوە بـە کردارێکـی (حـەرام) و بـە چـاوی پـڕ لـە گومانـەوە سـەیر دەکـرا و دەیـان درۆ و بوختانـی بـۆ هەڵدەبەسـترا، قوتابیانمـان بەنـاوی سـەیرانەوە دەبردنـە دەرەوە و تـا درەنگـی ئێـوارە بـە جۆرەهـا جموجـووڵ و چالاکـی هونـەری و نوانـدن و سروودی بـە جۆشـی نیشـتمانیی و دروشـم و وتـاری سیاسـی ڕۆژمـان

دەبــردە ســەر ویــادی ئــەو جەژنــە پیرۆزەمــان دەکــردەوە.

وەلـێ داخـی گرانـم سـەیرانەکەی سـاڵی ١٩٥٦مـان زۆر بـە گـران لەسـەر وەسـتا، چونکـە لـەو ڕۆژە شـکۆدار و مێژووییـەدا قوتابییەکـی نـازداری کـوڕە هەژارێکـی کوردپـەروەر و بیرڕووناکـمان لەدەسـتدا، ئـەوە بـوو خوالێخۆشـبوو (سـەعید سـاڵح هەنـدان) خوێنـدکاری پۆلـی پێنجەمـی وێژەیـی (ئەوسـاکە تەنهـا پۆلـی چـوار و پێنـج هەبـوو) تاقانـە کـوڕی دایکوباوکێکـی بێکـەس و هەناسـە ساردی ئێجـگار دەسـتکورت و نەبـوو، لـە ئەنجامـی مەلەکردنـی بـە نهێنییـەوە لـە زێـی کەڵـەک (زێـی گـەورە)دا خنـکاو تەرمەکەیشـی لـە پـاش چەنـد ڕۆژێـک پشـکنین و گـەڕان بـە دوایـدا لـە خـوارووی (شـەرگات) دۆزرایـەوە.

بـۆ ئێـوارێ بـە پێچەوانـەی سـەرلەبەیانی ڕۆژەکەیـەوە کەبـە ئەوپـەڕی شـادمانی و خۆشـنیهادی گەشـبینییەوە گەشـت و سـەیرانەکەمان دەسـتپێکردبوو، لەنێـو گەرمـەی سروود و گۆرانـی چڕینـدا بـە چەپڵەڕێـزان ڕووەو و (کەڵەکـی یاسـین ئاغـا و) لێـواری (زێـی بادینـان) کەوتبووینـەرێ و دنیایـەک هیـواو ئاواتـی ڕەنگاورەنـگ لـە دڵ و دەروون و ئاسـۆی خەیاڵـی زۆربەمانـدا دەبریسـکایەوە، دوای بـێ ئومێـد بـوون لـە هـەوڵ و تەقەللایەکـی بێهـوودە بـۆ دۆزینـەوە و گرتنـەوەی تەرمـی ڕۆڵـەی خنکاومـان، خەمبـار و تایەزبـار هیوابـڕاو بـە خامۆشـیی و دڵشـکاویەیوە بـەرەو پیـرە هەولێـری تاسـاوبووینەوە، کەچـی خەمـە گەورەکـە پێـش گەیشـتنەویە ئێمـە باڵـی سـاماکی بەسـەر ئاسـۆی شـارە برینـدارەکـەدا کێشـابوو.

ئەوەبـوو بەگەیشـتنی هەواڵـی ڕووداوە جەرگبڕەکـەوە پێیـان خەڵکـی هەولێـر هـەر کەسـێ بـۆی لـوا بوبـوێ، بەتایبەتـی خـاوەن ئۆتۆمبیـل و پارەدارانـی شـار هەرکـەس بـۆ سـۆراخی کـوڕ و کەسـوکاری خۆیـان بـە پەلـە پـرۆووزە وەکـو شـێتان ملـی ڕێـی (کەڵەک)یـان گرتبـوو، لـە نیـوەی ڕێـگادا پێمانگەیشـتن زۆر بەداخـەوە گەشـت و سـەیران و جـەژن و سـەیرانی ئـەو ڕۆژەمـان لێبـوو بـە ماتـەم و شـین و زاریـی! ئـەوە بەڕاسـتی کارەسـاتێکی خەمنـاک و جەرگبـڕ بـوو،

دیمەنـی قورپێوانـی دایکـە کڵـۆڵ و پەککەوتەکـەی و هاتنـی هەمـوو بەیانیانـی دوای مەرگەساتەکە بەسـەری بـە قـوڕەوە بـۆ بـەر دەروازەی قوتابخانـە (کـە ئێسـتا شـوێنی بەشـێکی ئەنجوومەنـی وەزیرانـی هەرێمـە) و سـینگ کوتـان و سـەردولکە و گریانــە بــە کوڵەکانــی دڵــی بــەردی دەتواندنــەوە و هەرگیــز لەبیــر ناچێتــەوە، هــەر لــەو سەروبەندانەشــدا قوتابیــان بەتایبەتــی ئەوانــەی ئەنــدام و لایەنگــر و ســەر بــە ڕێکخســتنەکانی (یەکێتــی گشــتیی قوتابیانــی عێراقــی) بــوون جمووجۆڵیــان لــە گەشــە و پەرەســەندندا بــوو، بۆیــە خرابوونــە ژێــر چاودێریــی و لێتۆژینــەوەی سـیخوڕ و ڕاپۆرتنووسـەکانی میرییـەوەن بەڕێوەبەرایەتیـی قوتابخانەکەشـمان لەسـەری کرابــوو کــە چەنــد دیاریکراوێکیــان لــێ ســزا بــدات بــۆ ڕاگرتنــی چالاکییەکانیــان و چاوترســاندنی ئەوانــی دیکــەوە. ئەوەبــوو وەک لەبیــرم مابــێ قوتابیــان (عــادل حەسـەن حوسـنی د.عـادل) تەلعـەت نـادر، خوالێخۆشـبوو سـەلاح سـەعید و چەنـد کەسـێکی تـر درانـە ئەنجوومەنـی مامۆسـتایانی قوتابخانـە بـۆ بـە سـزاگەیاندنو دەرکردنیــان، کــە زۆر مەبەســتی کاربەدەســتانی ئەوســا بــوو، وەلــێ چالاکیــی و هەوڵـی بەردەوامـی نهێنـی و ئاشـکرای دەسـتەیەک لـە مامۆسـتا نیشـتمانپەروەرە خۆراگـرەکان و نووسـەری ئـەم یادەوەرییـە، بوونـە بەربەسـت لەبـەردەم وەدەرنانیـان (طــرد) و بــە دوورخســتنەوەی کاتیــی بــۆ ماوەیەکــی کــورت (یــەک هەفتــە ئەگــەر هەڵــە نەبــم) لــە تــەک داشــکاندنی چەنــد نمرەیــەک لــە ڕەوشــتی هــەر یەکێکیــان بەپێـی پەیـڕەوی قوتابخانـە دواناەوندییەکانـی ئـەو ڕۆژگارەوە، بڕیـار وەرگیـرا، کەچـی لــە دامودەزگــە ســەرکوتکەرەکانی ئەمنــەوە (ئاســایش) کــە بــە گوێــرەی یاســاوە هیـچ مافێکـی ئەوەشـیان نەبـوو، بڕیارەکـە ڕەتکرایـەوە و لەسـەر داخـوازی و بـە فەرمانـی ئـەوان بەڕێوەبـەری قوتابخانـە بـە ناچـاری دووبـارە کێشـەکەی خسـتەوە بەردەسـتی ئەنجوومەنـی مامۆسـتایانەوە بـۆ ئـەوەی بەبڕیارەکـەدا بچنـەوە و بـە ویســت و ئــارەزووی کاربەدەســتان قوتابییــەکان بــۆ هەتایــێ لەخوێنــدن بێبــەش بکــەن (طــرد موبــد).

بـەڵام بـە پێچەوانـەی نیـازی ئەوانـەوە، ئێمـە و مانـان هەمدیـس کەوتینـەوە خـۆ و دوابـەدوای ڕەنجێکـی زۆری لـە ڕادەبـەدەر توانیـمان بەرەیـەک لـە مامۆسـتا دڵسـۆزەکان پێکبێنـن کـە دژی ئـەو داوا نارەوایـە هەڵوێسـت وەربگریـن و لەسـەر بڕیـاری پێشـووی خۆمـان مکـوڕ بوویـن و بـە هیـچ کلۆجـێ نەمانهێشـت قوتابییـەکان لەیـەک هەفتـە زیاتـر لـە خوێنـدن دورو بخرێنـەوە ئـەو یەکگرتـن و ڕووبەڕووبوونەوەیـەش بـۆ کاربەدەسـتان شـتێکی تـازە بابەتـی نامـۆ و مەترسـیدار بـوو کـەوا بـە ئاسـانی بۆیـان قوتنـەدەدراو، هـەر لـە سـۆنگەی ئەوەشـەوە بـوو کـە لـە دەرفەتێکـی لەبـار بـۆ تۆڵەکردنـەوە دەگـەڕان و ئـەو هەڵەشـیان زوو بـۆ ڕەخسـا، پێدەچـێ ڕاپۆرتنووسـەکانیان مینـان بـە داینەمـۆی بەزمـەکان ژماردبـێ بۆیـەکا هـەر زوو پـاش ماوەیـەک بـە بۆنـە و بـە بیانـووی هەراکـەی (کەناڵـی سـوێس) ەوە نووسـەری ئـەم بابەتەیـان بـە فەرمانـی کارگێڕیـی (ادرای) بـۆ قوتابخانـەی ناوەندیـی ئیبنولرەبیعەیـن (ابـن الربعیـن) لـە شـاری مووسـڵ دوورخسـتەوە و سـاڵێکی ڕەبـەق لەوێیـان هێشـتمەوە، دوای سـاڵەکەیش لەبـەر پێویسـتی قوتابخانەکـە و لەسـەر داوای شەخسـیی مودیـری مەعاریـف (بەڕێوەبـەری پـەروەردە)ی هەولێـر خوالێخۆشـبوو (عەبدولوەهـاب ئەلروکابـی) هێنامیانـەوە بـۆ هەولێـر. ئیـتر ئـەوە بـوو سـاڵی تێـدا وەرسـوڕایەوەو شۆڕشـی چـواردەی تەمـووزی بەسـەرداهات و لـە هـەر هەمـوو کۆتوبەندانـەوە ڕزگارمـان بـوو، بـۆ ماوەیەکیـش پشـووی حەسـانەوەماندا.

دووای شـۆڕش زێـتر پەرەمـان بـە چالاکییەکانمانـدا، تـرس و تۆقانـدن ڕەوینـەوەو ئـازادی و سەربەسـتی هاتنـە کایـەوەو سـەرتاپای عێـراق بـە کوردستانیشـەوە گۆڕانکاریـی بنەڕەتییـان بەسـەرداهات و (بارزانـی نەمـر) و هەڤاڵـە تێکۆشـەرەکانی لەیەکێتـی شـۆڕەوییەوە سـەربەرزانە گەڕانـەوە، بووبـە جـەژن و شـایی و هاونیشـتمانییان لەسەرانسـەری عێراقـەوە بـە ئاهەنـگ گێـڕان و هەڵپەڕکـێ بـە پیریانـەوە چـوون و وەکـو پاڵەوانـی نەتەوەیـی کـورد و سـەرجەم گەلانـی عێـراق پێشـوازییان لێیانکـرد و بـە دیداریـان شـاد و سـەرفراز بوونـەوە.

یادەوەرییەک تەمەنی لەنیو سەدە زیاترە

٢٠٠٤/٧/٢٠ گۆڤاری (شارەوانی) بڵاوی کردەوە.

خوێنــەری هێــژا، گەرچــی لەوانەیــە ئــەم (یادگارییــەی) بــەم چەنــد وشــەیە لێــرەدا بەســەریدەکەمەوە زۆر پێوەندیــی ڕاســتەوخۆی بــە شــارەوانی هەولێــرەوە نەبێــت، وەلــێ پێموایــە بەشــێوەیەک لــە شــێوەکان بــۆ ئــەوە دەشــێت بخزێنرێتــە دوو توێــی لاپــەڕە ڕەنگینەکانــی گۆڤــاری ئازیــزی (شــارەوانی)یەوە چونکــە تــا ڕادەیــەک بــۆی هەیــە بــە بەشــێکی ئەگــەر زۆر کەمیــش بــێ لــە ڕابــردووی (مێــژوو)ی نزیکــی شــاری هەولێــری دێریــن بژمێردرێــت و کەلێنێکــی بچووکــی ئــەو مێــژووە پــڕ بکاتــەوە. هــەر لــەو ڕاستییەشــەوە دەتوانرێــت بــەراوردێ لــە نێــوان ئــەو ســەردەمە و ئێســتادا بکرێــت و بەوپێیــەش دەستنیشــانی ئــەو پەرەســەندن و گەشــەکردنە سەرسوڕهێنەرانە بکرێــت کــە ئــەم پیــرە هەولێــرە لــە

گشت بوارەکانی شارستانی و ژیارییدا بەخۆیەوەی دیتوون، بەتایبەتیش لە ڕووی خوێندن و پەروەردە و جۆر و ژمارەی قوتابخانە و خوێندکارانەوە جا لێرەدا وەک نموونە ڕەوشی ئەوسای خوێندن و قوتابخانەکان دەخەمە بەرچاو لەلایەک بەمەبەستی لێئاگادارکردنی خوێنەری بەڕێز و لەلایەکی دیکەشەوە بۆ ئەنجامدانی بەراوردکاریی و لێتۆژینەوەی زانستییانە دەربارەیەوە.

ساڵی ١٩٤٩-١٩٥٠ی خوێندنی پۆلی سێیەمی قوتابخانەی ناوەندییم لە کۆیە تەواو کردبوو (سەرجەم ژمارەی قوتابییەکانی هەر سێ پۆلەکانی پێموایە ٤٦ یان ٤٧ بوون و قۆناغی ئامادەیی واتە پۆلی چوار و پێنجی نەبوو). جا بۆ درێژەدان بە پرۆسەی خوێندن هەندێ قوتابی ڕوویانکردە (بەغدا) و لە (دارالمعلمین الابتدائیە) و (اعدادیە الزراعە) لە (ابوغریب) وەرگیران. یەکدوانێکش چوونە (کەرکووک) و بەندەیش بۆ تەواوکردنی قۆناغی ئامادەیی هاتمە قوتابخانەی دواناوەندی (سانەوی) هەولێر، کە ئەو ڕۆژگارە تەنیا یەک (سانەوی کە پێنج پۆل بوو) بۆ کوڕان و یەکێکیش بۆ کچان لە شاری هەولێر هەبوون. بینایەی قوتابخانەکە لە شوێنی ئێستای تەلاری پارێزگای هەولێردابوو بەرامبەر بەبینایەی ئاسایشی هەولێر کە ئەوکات فەرمانگەی (متصرفیە اربیل- واتە پارێزگای هەولێر) بوو بە هەموو بەشەکانییەوە وەک نووسینگەی متصرف (پارێزگار) و پۆلیس و دارایی و نفوس و تاپۆ و تاد، تەنانەت گرتووخانەش هەر لەوێدا بوون!

دەرچووانی قوتابخانە ناوەندییەکانی دەڤەرەکانی (کۆیە، شەقڵاوە، هەریر و باتاس، ڕەواندوز و عینکاوە و مەخموور دەهاتن لەوێدا درێژەیان بە خوێندن دەدا بۆ ئەو مەبەستەیش بەشێکی ناوخۆیی بۆ حەوانەوەیان بە نووستن و خواردن و جل شووشتن ئوتووی کراس و قات و سەرتاشین و خۆشتن لە حەمام (گەرماو) داو تەنانەت پارەی هاتووچۆی شار و ناحیەکانی خۆیشیان لە پێشووی نیوەی ساڵ و لە کۆتایی ساڵی خوێندندا بۆیان دەستەبەرکرابوو،

ئـەو بەشـە ناوخۆییـەش لـە جێگـەی قوتابخانـەی (نیشـتمانی سـەرەتایی تێکـەڵاو) ئیمـڕۆ دابـوو کـە ئەوسـا جگـە لـە خانووەکـەی (حاجـی ڕەشـید ئاغـا) کـە تـا ئـەم دواییـەش کرابـووە گـەراج (نقلیـات)ی کۆیـە و ڕانیـە- بەرامبـەر (ئوتێلـی فەریـد)ی ئێسـتادا، هیـچ تـەلار و ئاوەدانییەکـی دیکـەی لێنەبـوو، بگـرە جۆگەلـە ئاوێکـی گـەورەی پێـدا دەڕۆیشـت و دەوروبەرەکەیشـی هەمـووی شـینایی (تـوور و سـلق و کـەوەر و کـەرەوز و شـێلم و گێـزەر و دوورتریـش یەکپارچـە گەنـم و جۆبـوو، لەبەردەمیشـیا بـەلای شـارییەوە گۆڕسـتانێک و چەنـد حەسـارێ هەبـوون کـە لەنێـو هـەر یەکێکیانـدا دەیـان خێـزان ژیانیـان تێـدا بەسـەر دەبـرد. لەولاتریشـەوە (سـینەمای ئەلحەمـرا) کـە بەشـێکی هاوینەیشـی پێوەلکێنرابـوو هـەر چواردەوریشـی چۆلەوانـی بـوو، بێجگـە لـە گەڕەکـی خانەقـا شـەوانە فیلمـی هینـدی و میـسری نمایشـدەکران و نرخـی پلیتـی، پلەیـەک بـە (٧٠) حەفتـا فلـس و پلـەی دووش کـە لەبـەردەم شاشـەکەوە بـوو تەنیـا (٤٠) فلـس بـوو، بـۆ ساردەمەنیش ئـەو دەمـە تەنیـا (سـیفۆن و سـۆدا) هەبـوون و نرخیـان وابزانـم بوتڵـی لـە (١٠) فلـس تێپـەڕی نەدەکـرد.

بەردەوامیـش بـەر لـە دەسـتپێکردنی فیلمەکـە و لەکاتـی پشـووی ناوەڕاسـتدا، مۆسـیقا و گۆرانییەکانـی (محمـد عبدالوهـاب و فریـد الاطـرش و اسـمهان و سـهام ڕفقـی) و ئەوانەیـان لێـدەدان زۆربەشـیان (قـەوان) بـوون. جـا لـەو بەشـە ناوخۆییـەدا جگـە لـە خوێندکارانـی چـوارەم و پێنجەمـی ئامادەیـی، ژمارەیـەک قوتابیانـی پۆلەکانـی ناوەندیـش هەبـوون هـی ئـەو ناوچانـەی کـە قوتابخانـەی ناوەندییـان نەبـوو، مامۆسـتای بەڕێـز (مسـتەفا حەسـەن شـەعبان) خـوا تەمەنـی درێـژکات، وابزانـم ئـەو سـاڵە دامەزرابـوو، کرابـووە مامۆسـتای چاودێـر لـە بەشـی ناوخۆییـدا و پێوەنـدی و ڕێزلێگرتنـی دوو لایەنـە لـە نێوانمانـدا ئاسـتێکی دیـار و بەرچـاوی هەبـوو، لـەو قوتابییـە بەڕێزانـەی قۆناغـی ناوەندیـی کـە لـە بەشـی ناوخۆییـدا دەژیـان ئەوانـەی ناوەکانیانـم لەبیرمـاون ئەمانـە هەندێکیانـن:

١- شەهید شێخ شەهاب شێخ نووری

٢- وریا عەلی کانی مارانی (دادوەر) کە هەرسێکمان هاوڕێی زۆر و نزیک و سەربە (پارتی) بووین، دواتر شەهید شەهاب لێمان جوودا بۆوە و هەولێری جێهێشت و زۆر بۆی ناڕەحەت بووین.

٣- یەحیا خۆشناو

٤- خوالێخۆشبوو جەلال مەدحەت خۆشناو (ئەندازیار).

٥- جەمیل عەبدوللەتیف

٦- محێدین نافیز بەگ

٧- عەزیز مەحمود ڕواندوزی

٨- جەمیل شاکر ڕواندوزی

٩- عوسمان ئەحمەد شا ڕواندوزی (ئەندازیاری سەربازیی)

١٠- کوردۆ نوری باویل ئاغا

١١- عەبدوللا تاهیر ڕواندوزی

١٢- عەبدولجەبار (ناوی بابیم لەبیرنەماوە) ڕواندوزی (ئەفسەر)

١٣- یۆنادم وەردە (خەڵکی هەریر یان باتاس بوو)

١٤- مەولود ساڵح لە بەشی عیلمی دەیخوێند و دواتر بووە فەرمانبەر لە پەروەردەی هەولێر. لەو سەردەمەیدا چێشتلێنەرەکەمان (طباخ) ناوی لۆقا و خەڵکی عینکاوە بوو. یاریدەدەرەکەی (مام هیدایەت) باوکی هونەرمەند (جەمال هیدایەت) بوو. پیاوێکی باش و قسەخۆش بوو، کوردییەکەی بۆ ئەوسای ئێمە نەختێ (سەیر) بوو. دەیگوت لە تورکیاوە یان لە ئەرمێنیاوە بە دەربەدەری کەوتوونەتە ئەم هەرێمەوە. بەردەستی بەشەکە (مام برایم)ی بێ وەی، پیاوێکی بە تەمەنی خەڵکی خۆشناوەتی و حاجی ڕەفعەتی بەقاڵیش ئەو بەڵێندەرە بوو کە ئازووقەی قوتابیەکانی بەشەکەی بە (قۆنتەرات) گرتبوو. (ئەمانە هەمووی بۆ مێژوون).

جا ئـەوەی مەبەسـتمە لـەم نووسـینەدا باسـی لێـوە بکـەم ئەمەیـە کـە ئـەو سـاڵە قوتابخانـە دواناوەندییەکـەی کـوڕان لـە هەولێـر کـە مامۆسـتای خوالێخۆشبوو(عوسـمان قۆجـە قەسـاب) بەڕێوەبـەری بـوو، لـە قۆناغـی ئامادەییەکەیـدا (واتـە پۆلـی چـوارەم و پێنجـەم) تەنیا بەشـی زانسـتی (عیلمـی) هەبـوو، کەچـی ژمارەیـەک لـە دەرچووانـی ناوەنـدی (نزیکـەی بیسـت قوتابـی) ئارەزوویـان لـە بەشـی وێژەیـی (ئەدەبـی) بـوو. ئیـتر دوای بێنـە و بەرەیەکـی زۆر و هاتووچـوون و پـرس و ڕاو داواکاریـی و پێداگرتنـی ئارەزوومەندانـەی خوێندنـی ئـەو بەشـە و هـەوڵ و کۆششـی کەسـوکاری هەندێـک لـە قوتابییەکانیـش کـە لـە ڕاسـتیدا دەستڕۆیشـتوو بـوو، سـەرەنجام (بەشـە ئەدەبی)یەکـە کرایـەوە و ئـەو خوێندکارانـەی ناویـان لـە خـوارەوە نـووسراوە (وەک لەبیـرم مـاوە، ئومێدیـش دەکـەم بەهەڵـەدا نەچووبـم و کەسیانم لـە یـاد نەچووبێـت) لـەو پۆلـەدا پۆلـی چوارەمـی وێژەیـی- ناونووسـکراین و دەسـتمان بـە خوێنـدن کـرد. ئـەو زاتانـەش سـەرەنجام پێگەیشـتن و هـەر یەکەیـان ڕشـتەیەک، یـان کۆلێژێکیـان تـەواو کـرد و بـە پلـە و پایـەی بـەرز گەیشـتن و لـە بـواری تایبەتـی خۆیانـدا، بەپێـی توانسـت خزمەتـی بەرچاویـان بـە گـەل و نیشـتمان گەیانـد، لـە ناویشـیاندا هەبـوون لەسـەر ئاسـتی عێراقـدا نـاسراو بوونـە و ڕۆڵـی گرنگیـان گێـڕاوە و هەیانـە (خـودا تەمەنیـان درێـژکا) تـا ئێسـتەیش لەسـەر پێشـکێش کردنـی خزمەتـی گشـتی هـەر بەردەوامـن. ئەمـەی خوارەوەیـش لیسـتی نـاوی ئـەو بەڕێزانەیـە کـە هەندێکیـان چوونەتـە بـەر دلۆڤانیـی خـوا و هەندێکیشیان بەرحەیـات مـاون، خـوای میهرەبـان لـە مـردووەکان خـۆش بـێ و تەمەنـی زیندووەکانیـان درێـژکات. (ئامیـن)

١- ئەحمـەد عەبدولکەریـم- کۆلیـژی دارالمعلمیـن العالیـەی لـە بەغـدا تـەواو کـرد و بـوو بـە مامۆسـتای زمانـی عەرەبـی. ئێسـتێ خانەنشـینە لـە هەولێـر.

٢- ئیبراهیـم مستەفا قەرەداغـی (خـوای لێخۆشـبێ) کـوڕی متصرف (پارێـزگار) ی ئـەو سـەردەمی هەولێـر بـوو، کۆلیـژی مـاف (حقـوق)ی لـە بەغـدا تـەواو کـرد.

پارێـزەر بـوو.

٣- بوڕهـان نەجمەدیـن بەرزنجـی – دارالمعلمیـن العالیـە لـە بەغـدا تـەواو کـرد و مامۆسـتای زمانـی ئینگلیـزی و دواتـر سەرپەرشـتیاری پەروەردەیـی بـوو. ئێسـتا لـە لیبیایـە.

٤- باکـووری (ئەندریـۆس ئیسرائیـل خەمـۆ) بەشـی ئینگلیـزی لـە دارالمعلمیـن العالیـە لـە بەغـدا تـەواو کـرد و بـوو بـە مامۆسـتای ئینگلیـزی، زیاتـر بایەخـی بـە هونـەردا، تیپـی مۆسـیقای (باواجـی) لـە کۆیـە دامەزرانـد. خانەنشـینە لـە هەولێـر.

٥- شـێخ بەشـیر عەبدولرەحـمان ئەتروشـی- کۆلیـژی (حقـوق)ی لـە بەغـدا تـەواو کـرد. بـوو بـە ئەمینـداری گشـتی ئەوقـاف و کاروبـاری ئیسـلامیی سـەردەمی حوکمـی زاتـی لـە هەرێمـی کوردسـتان ئێسـتا خانەنشـینە لـە بەغـدا.

٦- جـەلال غەریـب عومـەر – دارالمعلمیـن العالیـەی لـە بەغـدا تـەواو کـرد و بـووە مامۆسـتای زمانـی عەرەبـی ئێسـتا لـە هەولێـر خانەنشـینە.

٧- جـەلال زێـوەر ئاغـا- کۆلیـژی (حقـوق) لـە بەغـدا تـەواو کـرد ئەندامـی دادگای تەمیـزە لـە هەولێـرە.

٨- جەمال عەتا ئوڵڵا ئاغا- بەداخەوە زانیاریم لەبارەیەوە نییە.

٩- خالیـد لەفتـە- کـوڕی ئەفسـەرێکی عـەرەب بـوو. دواتـر خۆشـی بـوو بـە ئەفسـەری سـوپا. (نازانـم چـی بەسـەرهاتووە).

١٠- خوالێخۆشـبوو خەلیـل عەبدولـڵا (بـرای حاجـی جەمالـی بـەزاز) دوای کۆلیـژ بـوو بـە مامۆسـتای زمانـی عەرەبـی.

١١- فاتیـح محەمـەد (کۆلیـژی ئادابـی بەغـدا بەشـی کـوردی)ی تـەواو کـرد بـوو بـە مامۆسـتای زمانـی کـوردی ئێسـتا لـە هەولێـر خانەنشـینە.

١٢- فاتیـح ڕەسـول عەبدولـلا کەبابچـی (کۆیـی) هـەر ئـەو سـاڵە لـە ئەنجامـی خۆنیشـاندانێک کـە حزبـی شـیوعی عێراقـی لـە هەولێـر سـازیدابوو دەسـتگیرکراو

حوکمدرا و لە قوتابخانە دابڕێندرا. دواتر بوو بەسیاسەتمەدار و گەیشتە پلەی ئەندامێتی کۆمیتەی ناوەندی حزبی کۆمۆنیستی عێراقی. چەند کتێبێکی نووسیوە. ئێستا بەخانەشینی لە وڵاتی (سوید)نشیتەجێیە.

١٣- خوالێخۆشبوو فەیسەل حەمدی- کۆلیژی پۆلیسی لە بەغدا تەواو کردووە و بووە ئەفسەری پۆلیس- پاشان لەبەر (سیاسەت) لەسەر ئەو کارە لابراو بۆ فەرمانگەیەکی (مەدەنی)گوێزرایەوە.

١٤- عەلی حەسەن ڕەزا بوو بە مامۆستای سەرەتایی ئێستا لە هەولێر خانەنشینە.

١٥- عەبدولقادر داود ئاغا یەعقووبی ئێستا لە هەولێر نیشتەجێیە.

١٦- عەبدولڕەحمان عەبدوللا، مامۆستای سەرەتایی بوو کۆچی دوایی کردووە، خوای لێخۆشبێ.

١٧- عەبدولڕەحمان نووری قەساب بوو بە مامۆستای سەرەتایی، کۆچی کردووە خوای لێخۆشبێ.

١٨- ڕەشاد عەلی دندووک (کۆیی) هەر ئەوساڵی لە ئەنجامی خۆنیشاندانەکەی حزبی شیوعی عێراقەوە لە هەولێر دەستگیر کرا و لە قوتابخانە دوورخرایەوە. دواتر گەڕاوەتەوە سەر خوێندن و بۆتە مامۆستای سەرەتایی و گەیشتە پلەی سەرپەرشتیاری پەروەردەیی بۆ زمانی ئینگلیزی، کۆچی دوایی کردووە، خوای لێخۆشبێ.

١٩- خوالێخۆشبوو کەمال مستەفا بوو بە مامۆستای سەرەتایی و دواتر سەرپەرشتیاری پەروەردەیی.

٢٠- مەجید ئەحمەد ئاسنگەر بەشی ئینگلیزی لە کۆلیژی دارالمعلمین العالیە لە بەغدا تەواو کرد مامۆستای زمانی ئینگلیزی و دواتر بەڕێوەبەری هەردوو (دارالمعلمین الابتدائیە و معهد اعداد المعلمین) لە هەولێر و قوتابخانەی کۆیەی کوڕان بوو ساڵی ١٩٨٥ خۆی خانەنشین کردووە ئێستا

ڕاوێــژکاری ڕاگەیاندنــی پەرلەمانــی کوردســتانە.

٢١- موحسـین حەمەدەمیـن دزەیـی- کۆلیـژی (حقـوق)ی لەبەغـدا تـەواو کـرد، پارێــزەرە، گەیشــتە پلــەی ســەفیری و وەزیریــی لــە حکومەتــی عێــراق و ئێســتا نوێنــەری تایبەتــی ســەرۆک مەســعود بارزانییــە.

٢٢- خوالێخۆشـبوو مەعـروف ڕەئـوف – کۆلیـژی (حقـوق)ی لـە بەغـدا تـەواو کــردووە، پارێــزەر و دواتــر دادوەر بــووە.

٢٣- نیهــاد نوورەدیــن ڕەشــید ئاغــا- کۆلیــژی (حقــوق)ی لــە بەغــدا تــەواو کــردووە. پارێــزەر، دوایــی فەرمانبــەر و ســەرەنجام ئەندامــی یەکەمــی پەرلەمانــی کوردســتان بــوو. ئێســتا خانەنشــینە.

٢٤- خوالێخۆشبوو حەمەدەمین عەبۆ (عەبدوڵڵا) ئاغا

ئەمــە و وەک لەیــادم مابــێ ئــەم بەڕێزانــەش ئــەوکات هێندێکیــان لــە پۆلــی چــوار و ئەوانــی تــر لەپۆلــی پێنجەمــی بەشــی زانســتی (عیلمــی) دا دەیانخوێنــد.

١- دکتۆر عەبدولڕەزاق شەهاب دەبباغ

٢- خوالێخۆشبوو د.محەمەد شێخۆ دکتۆری عەسکەری بوو.

٣- فوئـاد محەمـەد سـەفوەت- لـە دارالمعلمیـن العالیـە لـە بەغـدا دەرچـووە، مامۆســتای دواناوەندیــی بــووە. ئێســتا خوێندنــی تــەواو کــردووە و چەندیــن ســاڵە لــە ئەمەریــکا دەژیــت.

٤- میدحــەت محەمــەد ســەفوەت- دارالمعلمیــن العالیــەی لــە بەغــدا تــەواو کــردووە. مامۆســتا و دواتــر بەڕێوەبــەری دواناوەنــدی بــووە لــە هەولێــر. ئێســتا لــە وڵاتــی تورکیــا دەژیــت.

٥- خالــص شــێخ جــواد معــروف- دارالمعلمیــن العالیــەی لــە بەغــدا تــەواو کــردووە بــوو بــە مامۆســتا و دواتــر بەڕێوەبــەری دواناوەنــدی و سەرپەرشــتیاری پســپۆری و لــە پاشــان ڕاوێــژکاری پــەروەردە لــە ســەرۆکایەتی ئەنجوومەنــی وەزیرانــی هەرێــم بــووە. ئێستاخانەنشــینە.

٦- خوالێخۆشـبوو ئەنـوەر سـاڵح- گەیشـتە پلـەی بەڕێوەبـەری گشـتی دەزگای ئینحیسـاری تووتـن.

٧- خوالێخۆشـبوو مەولـوود سـاڵح- بـووە بەرپرسـی بەشـی خۆیەتـی لـە پـەروەردەی هەولێـر.

٨- پرۆفیسـۆر دکتـۆر مـارف خەزنـەدار- مامۆسـتا لـە زانکـۆی سـەلاحەدین، چەندیـن کتێـب و لێتۆژینـەوەی بـە نرخـی نووسـیوە.

٩- میدحـەت سـەعید- بـوو بـە ئەفسـەری سـوپا. نەشـئەت سـەعیدی بـرای بـووە ئەندازیـار. نازانـم چیـان بەسـەرهاتووە.

١٠- خوالێخۆشـبوو عەلـی فەتـاح دزەیـی شـاعیر- پارێـزەر و دواتـر بەڕێوەبـەری ناحیـە بـووە.

١١- خوالێخۆشـبوو مووسـا خەلیـل- دەرچـووی دارالمعلمیـن العالیـە لـە بەغـدا مامۆسـتای ماتماتیـک و جێگـری بەڕێوەبـەری قوتابخانـەی دواناوەندیـی هەولێـر و سـەرۆکی لقـی هەولێـری نیقابـەی مامۆسـتایانی عێـراق بـووە.

١٢- خوالێخۆشـبوو عـادل مسـتەفا پەریخـان- دەرچـووی دارالمعلمیـن العالیـە لـە بەغـدا، مامۆسـتا و دواتـر بەڕێوەبـەری قوتابخانـەی سـانەوی و جێگـری بەڕێوەبـەری گشـتی پـەروەردەی هەولێـر و دواتـر سەرپەرشـتیاری پسـپۆریی بـووە.

١٣- خوالێخۆشـبوو شـێخ عـارف ڕەئـووف نەقشـبەندی دارالمعلمیـن العالیـە تـەواو کـردووە. مامۆسـتا و فیزیـا و بەڕێوەبـەری قوتابخانـە و سەرپەرشـتیاری پسـپۆری بـووە.

١٤- جەوهەری حوسێنی مەلا

١٥- شـێخ ڕەقیـب حوسـێنی مـەلا- پارێـزەر دواتـر قائیمقـام ئەوجـا ئەندامـی یەکەمـی پەرلەمانـی کوردسـتان بـوو. ئێسـتا خانەنشـینە لـە هەولێـر.

١٦- دکتۆر عومەر ئیسماعیل دەزیی- نۆژداری پسپۆر، لە بەغدا کار دەکات.

١٧- خوالێخۆشـبوو دکتـۆر خالیـد ئیسـماعیل دزەیـی- نـۆژداری چـاو- دەرچـووی

وڵاتـی تورکیـا.

١٨- ئەنـوەر عەزیـز مەعـروف دەرچـووی کۆلیـژی (حقـوق)ی بەغـداد، ئێسـتا لـە هەولێـر خانەنشـینە.

١٩- جەمیـل سـلێمان دزەیـی کۆلیـژی (حقـوق)ی لـە بەغـداد تـەواو کـردووە. ڕاوێـژکاری وەزارەتـە لـە هەولێـر.

٢٠- سـەعدوللا ڕەشـید- کۆلیـژی هەندەسـەی لـە بەغـدا تـەواو کـرد. ئەندازیـاری خانەنشـینە.

٢١- خوالێخۆشـبوو نەجمەدیـن محەمـەد موفتـی- دارالمعلمیـن العالیـەی لـە بەغـدا تـەواو کـرد. بـوو بـە مامۆسـتای زیندەوەرزانـی و دواتـر بەڕێوەبـەری دواناوەنـدی هەولێـر و سەرپەرشـتیاری پسـپۆڕیی.

٢٢- خوالێخۆشـبوو عەبدولـلا عەزیـز دزەیـی (عـەولا پاشـا) پێموایـە کۆلیـژی حقوقـی تـەواو کردبـوو.

٢٣- خوالێخۆشـبوو دکتـۆر تەحسـین نورەدیـن- پزیشـکی سـەربازی بـە پلـەی (عەقیـد). لەگـەڵ چەندانـی تـر کـە ناوەکانیانـم لەیـاد نەمـاوە، تـکای لێبوردنتـان لێدەکـەم.

٢٤- خوالێخۆشـبوو ئەنـوەر عەزیـز دزەیـی کۆلیـژی (حقـوق)ی لـە بەغـدا تـەواو کـرد و پارێـزەر بـوو. هـەر لێرەشـدا بـە پێویسـتی دەزانـم بەڕێـزەوە نـاوی ئـەو مامۆسـتایانەم بنووسـم کـە دێنـەوە بیـرم- چونکـە بەڕاسـتی (٥٥) سـاڵ ماوەیەکـە گەمـەی پێناکـرێ.

خوالێخۆشبوو:

١- مامۆسـتا عوسـمان قۆجـە قەسـاب بەڕێوەبـەری دواناوەنـدی، دواتـر سەرپەرشـتیاری پسـپۆڕیی.

٢- مامۆسـتا نەشـئەت سـەفوەت- مامۆسـتای زانسـتەکان دواتربەڕێوەبـەری قوتابخانـەی دواناوەندیـی و سـەرئەنجام بەڕێوەبـەری گشـتی پـەروەردەی هەولێـر.

٣- حاجـی عەبدولباقـی کۆیـی- مامۆسـتای ماتماتیـک- لـە ٩ی حوزەیرانـی ١٩٦٣دا لەگـەڵ ٨٣ ڕۆڵـەی نیشـتمانپەروەری کـورد لـە سـلێمانی گوللەبـاران و شـەهید کـرا.

٤- نافیع عەبدولمەجید (خەڵکی مووسڵ) مامۆستای زمانی عەرەبی بوو.

٥- جەمیـل ڕەشـید ئامێـدی- مامۆسـتای کیمیـا یـان فیزیـا بـوو. دەرسـی بـە ئێمـە نـەدەدا.

٦- عەلی حوسێن کەسرە- مامۆستای سەرەتایی بوو و وەزرشی پێدەداین.

٧- هونەرمەنـد جـەواد ڕەسـول ناجـی- مامۆسـتای سـەرەتایی بـوو وانـەی هونـەری شـێوەکاری دەگوتـەوە. دەسـتی بـاڵای لـە دیکـۆر وشـانۆ و دەرهێنانیـش هەبـوو.

٨- مامۆسـتا مسـتەفا حەسـەن شـەعبان (خواتەمەنـی درێـژکات) (خەڵکـی ئامێـدی- مامۆسـتای بابەتـە کۆمەڵایەتییـەکان بـوو، دوایـی کرایـە بەڕێوەبـەری قوتابخانـەی ناوەندیـی و لەپاشـانا بەڕێوەبـەری (دارالمعلمیـن الابتدائیـە)ی هەولێـر و ئەوجـا بەڕێوەبـەری پـەروەردە و دواتـر ڕاوێـژکار لـە وەزارەتـی پـەروەردەی هەرێـم.

لەم ماوەیەدا خانەنشین کراوە و لە هەولێر نیشتەجێیە.

خوێنـەری هێـژا، ئـەم بابەتـە هەرچەنـدە زیاتـر بریتییـە لـە نـاوی کەسـایەتییەکان کـە ڕەنگـە لای زۆرانـەوە بایەخێکـی ئەوتـۆی پێنەدرێـت، وەلـێ چونکـە بەشـێکە لـە مێـژووی شـارەکەمان و ئـەم زاتانـەش زۆر و کـەم ڕۆڵـی کاریگەریـان بـووە و جـێ پەنجەیـان بەسـەر کۆمەڵگـەوە دیـارە، بـە پێویسـتم زانـی لایەکـی لێبکەمـەوە و تـۆز و گـەردی لەبیرچوونەوەیـان لـێ بتەکێنـم. بـەو هیوایـەی سـوودێک بگەیەنێـت!

یادەوەریی وێنەیەک

لـەم وێنەیـەدا کـە سـاڵی ١٩٥٦/٦/٩ لەشـاری کۆیـە گیـراوە، ئـەو مامۆسـتا بەڕێزانـە لـە چەپـەوە بـۆ ڕاسـت بـە دیـار دەکـەون.

١- جەمال غەفور (خەڵکی سلێمانی) مامۆستای بابەتە کۆمەڵایەتییەکان.

٢- خوالێخۆشـبوو شـەفیق سـابیر کـە سـاڵی پـار کۆچـی دوایـی کـرد (خەڵکـی کۆیـە) بەڕێوەبـەری قوتابخانـە.

٣- مەجیـد ئاسـنگەر (خەڵکـی کۆیـە) مامۆسـتای زمانـی ئینگلیـزی لـە دواناوەنـدی هەولێـر.

٤- مـس ئۆلیڤـەر (miss Oliver) (ئینگلـترە) سەرپەرشـتیاری پسـپۆری لـە عێـراق.

٥- سـەدیق عەبدولقـادر نەشـئەت (خەڵکـی کۆیـە) مامۆسـتای بابەتـە زانسـتییەکان، ئێسـتا خانەنشـینە و لـە گەڕەکـی (ئـازادی) لەهەولێـر نیشـتەجێیە، خـوا تەمەنـی درێـژ بـکات.

٦- عومەر دەروێش (خەڵکی کەرکووک) مامۆستای زمانی عەرەبی و دین.

٧- ویلیەم جندی عیوەز (خەڵکی میسر) مامۆستای زمانی ئینگلیزی.

٨- ئەحمەد وەهبی (خەڵکی میسر) مامۆستای زمانی ئینگلیزی.

سـەربۆردەی ئـەم وێنەیـە ئەوەیـە کـە لـەو سـەردەمەدا سەرپەرشـتیارانی پسـپۆری تەنیـا هـەر لـە (بەغـدا) و دواتریـش لـە (مووسـڵ) دادەنیشـتن و بەدەگمـەن و زۆر کـەم سـەردانی قوتابخانەکانـی قـەزا و ناحیەکانیـان دەکـرد. نایەتـە بیـرم پسـپۆڕێکی زمانـی ئینگلیـزی و بەتابەتـی ئەگـەر ئینگلیـز نەژادیـش بووبـێ هەرگیـز بـۆ ئـەو مەبەسـتە چـاوی بـە (کۆیـە) کەوتبێـت! ئەوەبـوو کاتـێ مـن لـە (دارالمعلیمیـن العالیـە- واتـا کۆلیـژی پـەروەردەی ئێسـتا) دەمخوێنـد. یەکێـک لـە مامۆسـتا بـە نـەژاد ئینگلیزەکانمـان قەیـرە کچێکـی زیـرەک و لێوەشـاوە و ڕووخـۆش و زۆر (سـپۆرت) بـوو. بەنـاوی Miss Oliver وانـەی زمـان و گەڕامـەری ئینگلیـزی پێدەدایـن و لەگـەڵ منـدا وەک خوێندکارێکـی دیـار و پێشـکەوتوو ئاشـنایەتی و پێوەنـدی و ناسـیاویی زیاتـری هەبـوو. وەختێـک دەرچـووم و لـە ١٩٥٥/١٠/١ دا بـووم بـە مامۆسـتای ئینگلیـزی لەتاکـە دواناوەندیـی کـوڕان لەهەولێـر، لـەو تـەلارەی ئێسـتاکە بەشـێکی سـەرۆکایەتیی ئەنجوومەنـی وەزیرانـی هەرێمـی تێدایـە و مامۆسـتای خوالێخۆشـبوو (عوسـمان قۆجـە قەسـاب) کەکاتـی خۆشـی لـە قۆناغـی (ئامادەیی)مـدا بەڕێوەبـەری قوتابخانەکەمـان بـوو کـە ئـەو سـەردەم بینایەکـەی لـە شـوێنی ئێسـتای (پارێـزگای هەولێر)دابـوو گۆڕەپـان و حەوشـەیەکی پـان و بەریـن و باخێکـی قەشـەنگی پـڕ لـە درەختـی باڵابەرزیشـی هەبـوو، بەڕێوەبـەری قوتابخانـە بـوو.

سـاڵێک پاشـتر، ڕۆژێکیـان ئـەو مـس ئۆلیڤەرەمـان لـێ پەیـدا بـوو، دیاربـوو

کرابــووە سەرپەرشــتیاری پســپۆریی زمانــی ئینگلیــزی بــۆ هەمــوو عێــراق، زۆر بــەوە ئاســوودە و دڵخــۆش بــوو کــە ناســیاوێکی خــۆی- قوتابییەکــی پێشــووی- دیتــەوە لێــرە مامۆســتایە و (خــوا هەڵناگــرێ) لەوانــە گوتنەوەیشــی خەیلــێ ڕازی مەمنــوون بــوو. هــەر لــەو دەرفەتەشــدا باســی شــاری کۆیــەم بــۆی کــرد و تێمگەیانــد کــە ئەوێــش قوتابخانەیەکــی پێشــکەوتووی لێیــە، ئــەوە دێنــێ ســەردانێکی بــکات و مامۆســتاکانی بەســەر بکاتــەوە. لــە ڕاســتیدا بــە پێشــنیازەکەم دڵخــۆش بــوو، وەلــێ هەندێــک دوو دڵ بــوو چونکــە ئــەوکات ڕێــگای هەولێــر و کۆیــە زۆر ســەخت و ناخــۆش و پــڕ مەترســی بــوو. قیرتــاو نەکرابــوو، ڕۆژانــە بەدەگمــەن یــەک ســەییارە یــان دوان پیایــدا دەڕۆیشــتن. نەفــەرەکان بەهاوینــان جەســتە و دەموچاویــان ئــاوا بــە تەپوتــۆز ســواخ دەدرا لــە ئاوێنــەدا خۆیانیــان نەدەناســییەوە! زســتانانیش هەتــا دەگەیشــتنە جــێ کــە زۆر جــاران دوو ڕۆژی دەخایانــد ئــەوە دەبــوا پەیتــا پەیتــا دابــەزن و پاســە کۆنەکەیــان پــاڵ بــدەن و لــە قــوڕ و لیتــە و چــاڵ و زەلــکاو دەری بێنــن و مــاوەی زۆریــش بــە (پــێ) بــڕۆن. ئــەوە حاڵــی ڕێگاوبانەکــەی بــوو. هەروەهــا لەبــەر ئــەوەش کــە زانــی لــە کۆیــە هوتێــل یــان شــوێنێکی گونجــاو و بەتایبەتــی بــۆ ئافرەتێکــی بیانــی و بەتەنیــا دەســتناکەوێت. منیــش بــۆ جێبەجێکردنــی کارەکــە و بــە نیــازی پێشکەشــکردنی خزمەتێکــی بچکۆلــە بــە شــارەکەمان کــە سەرپەرشــتیارێکی ئینگلیــز و قسەڕۆیشــتوو ببــەم بــۆ کۆیــە تــا بــە چــاوی خــۆی ناتــەواوی وســەختی و مەترســیی ڕێگەوبــان و کەموکوڕییەکانــی قوتابخانەکــە ببینــێ و کــە گەڕایــەوە هــەوڵ و داوای نەهێشــتنیان بــکات، مەســەلەی ڕێگاکــەم بەلایــەوە ســووک کــرد و مەترســییەکانیم ڕەوانــدەوە و مەســەلەی شــوێن و میواندارییەکەیشــم خســتە ئەســتۆی خۆمــەوە. تێمگەیانــد کــە ئێمــە ماڵــمان لەکۆیەیــە و جێــگای بــەلاوە و گونجاومــان بــۆ میــوان هەیــە و ناهێڵیــن بــە هیــچ شــێوەیەک نارەحــەت بێــت.

ئیــتر چونکــە متمانــەی زۆری بەمــن هەبــوو لەقســەکانم دڵنیــا بــوو، بڕیاریــدا و

چووین بۆ کۆیە و سوپاس بۆ خوا هیچ گرفتێکی ئەوتۆی ڕێگامان نەهاتە پێش شایانی نیگەرانی بێت و بەسەلامەتی گەیشتینە جێ! بۆ شوێنی نووستن و حەسانەوەیش ئەوا لەماڵی شاعیری نیتشمانپەروەر خوالێخۆش بوو (عوسمان عەونی) کە هێشتا نەبوو بووە خەزوورم، بەڵام بەهۆی خزمایەتیی نزیک و هاوسێیەتییەوە زۆر تێکەڵاویمان هەبوو، ماڵەکەیشیان هەروەکو ماڵی خۆم وابوو- ژوورێکی تایبەتییان بۆ تەرخان کرد و بەڕێز و تەقدیرێکی زۆرەوە میواندارییەکی باشی کوردانەیان لێکرد، بەڕادەیەک دەیگوت (تا ماوم لەبیری ناکەم) و هەر بەو بۆنەیەشەوە ئەدەرێسی خۆی لە بەریتانیا پێدان و بەگەرمی داوەتی کردن کە دەبێ ئەگەر چوونە ئەوێ سەردانی بکەن و بین بە میوانی. لێرەشدا پێموایە ناشیرین نییە ئەو نوکتەیەش بگێڕمەوە کە هەندێک لە ئەهلی گەڕەک، بەتایبەتی چەند ئافرەتێک دەیانگوت (بە زاراوەی کۆییان): "ئەییەڕۆ، کاک مەجید ژنە ئینگلیزێکی هێناوە!" منیش قسەکەیانم بۆ مس ئۆلیڤەر گێڕایەوە، ئای کە سەیر بوو! ڕووی سووری هێندە تر وەک تەماتەی لای خۆمان سوورتر هەڵگەڕا چاوە کەسکە شینباوییەکانی زیاتر بریسکانەوە. بە خەندەیەکی تێکەڵ بە نەختێ شەرمی مێیینانەوە گوتی "Oh no no" و مەجید قوتابی خۆمە).

بەهەرحاڵ ڕۆژی دواتر مس ئۆلیڤەر سەردانی قوتابخانەی دواناوەندیی کوڕانی کرد، مامۆستاکانی بەتایبەتی هی زمانی ئینگلیزی بەسەرکردنەوە و خۆشحاڵی خۆی بەشێوەی بەڕێوەبردن و ئاستی بەرزی خوێندنی قوتابییەکان نیشاندا و لە هەمانکاتیشدا نیگەرانی و پەرۆشیی خۆی بۆ کەموکوڕییەکانی قوتابخانە لەبارەی کەمی ژمارەی مامۆستایان و نەبوونی کەلوپەلی پێوستی تەواو، هەروەها پشتگوێ خستنی شارەکە بەگشتی لەلایەن کاربەدەستانی میرییەوە دەربڕی. ئەم سەردانەیشی بووە مایەی دڵخۆشی و پێزانینی بەڕێوەبەر و مامۆستایانی قوتابخانەکە و ئەم وێنە یادگارییەشمان ئەو ڕۆژە لە

دەرەوەی تـەلاری قوتابخانەکـەدا گرتـووە و ئێسـتا (٤٥) سـاڵی ڕەبەقـی بەسـەردا تێپەڕیـوە!

لـە کۆتایـی سـەردانەکەماندا، مـس ئۆلیڤـەر کـە زۆر بـە دیمەنـە جوانـەکان و دابونەریتـی ناوچەکـە و میواندۆسـتیی خەڵکەکـە سەرمەسـت و کەیـف سـاز بـوو، بـە سوپاسـێکی بـێ پایانـەوە ماڵئاوایـی لـە (کۆیـە) ی شـار و قوتابخانـە و بەتایبـەت ماڵـە خانەخوێیەکـەی کـرد و بـە ڕەزامەندییـەوە بـەرەو (هەولێـر) هاتینـەوە. ئـەوە بـوو دوای تەواوکردنـی کارە پەروەردەییەکانـی و بەرلـەوەی بـەرەو (بەغـدا)ی پایتەخـت (هەولێـر) جـێ بهێڵێـت، ناونیشـانی خـۆی لـە (بەریتانیـا) پێـدام داوای لێکـردم هـەر کاتـێ چوومـە ئـەوێ سـەردانی بکـەم. وەلـێ بەداخـەوە لـەو ڕۆژە بـەولاوە چیـتر چـاوم پێـی نەکەوتۆتـەوە. هـەر ئـەو سـاڵەیش بەهـۆی ڕووداوەکانـی (کەناڵـی سـوێس) و دەسـتدرێژییە سـێ قۆڵییەکـەی سـەر وڵاتـی میـسرەوە، بەندەیـش گوێزرامـەوە بـۆ قوتابخانـەی ناوەنـدی (أم الربیعـین) لـە شـاری (موسـڵ). هەرچەنـد سـاڵی ١٩٥٩ بـۆ خولێکـی هاوینـە بـۆ چەنـد مامۆسـتایەکی زمانـی ئینگلیـزی لـە عێـراق نێردرامـە ئینگلسـتان و سـکۆتلەندە، هەروەهـا سـاڵی ١٩٧٧ یـش بـە ماڵـەوە سـەردانێکی ئـەو وڵاتـەم کـردەوە زۆریـش سـەر و سـۆراخیم پرسـی، بـەڵام هەرگیـز هەواڵێکـم لـە هیـچ لایەکـەوە نەبیسـت و تـا ئێستەیشـی لەگەڵـدا بێـت سەروسـوڕاخێکم نەزانیـوە! دوعـای خێـری بـۆ دەکـەم. چونکـە هاوسـۆزی گەلـی کـورد بـوو، یـادی بەخێـر.

پارتی قوتابخانەی خەبات و ڕەوشت بەرزییە

ڕۆژنامەی برایەتی ڕۆژی ١٦ی ئاب ١٩٩٨

ڕۆژی ١٦ی ئابی ساڵی ١٩٤٦ هەڵاتنی خۆری گەش و پرشنگداری هیواو ئاواتەکانی کوردو کوردستان بوو.

ساڵی ١٩٤٧ لە پۆلی دووەمی قوتابخانەی ناوەندیی کۆیە بووم. برادەرێکی لەخۆم بە تەمەن و هەراشتر کە دواتر بووە یەک لەسەرکردەکانی حزبی کۆمۆنیستی عێراقی و ئێستاکێ لە وڵاتێکی ئەوروپادا گیرساوەتەوە.

پێشی من دەستی لە سیاسەتدا وەردابوو، بە نێوی حزبی (التحرر)ەوە پێوەندیی پێمەوە دەکرد و هەفتەی دوو سێ جار باسی سیاسەت و کاری حزبایەتی بۆ دەکردم و چاپەمەنی و ئەدەبیاتی حزبەکەیانی پێدەدام و ئەو کتێبانەشی بۆ دەهێنام کە ئەوساکە قەدەغەکرابوون و لە

ڕێگــەی حزبــەوە نەدەبوایــە دەســت نەدەکەوتــن وەک (المادیــە الدیالکتیــە و الدیمقراطیــە الحدیثــە) و بەرهەمەکانــی (لنیــن و ســتالین و ماوتســی تونــغ و گۆرکــی و ...هتــد) هەوادارانــی ئــەو حزبــەش لــە قوتابخانەکەمانــدا ژمارەیــان زۆر بــوو، بــەڵام لــە هەمانکاتــدا دەســتەیەکی دیکــەی قوتابیانیــش هەبــوون برادەرەکــەم و هاوبیرەکانــی لانــی کــەم بــە چــاوی دۆســتانە و برادەرانــە ســەیریان نەدەکــردن و لەگەڵیانــدا هەمیشــە ململانــێ و ڕکەبەرایەتییــان دەکــردن و بگــرە جاروبــار دەگەیشــتە ڕادەی شــەڕە چەپــۆک و قژرنینــەوە و تێکهەڵدانیــش! هەســتم بەوانــە دەکــرد و دەمزانــی ئەمانیــش لەناوخۆیانــدا ڕێکخراوێکیــان هەبــوو، زیاتریــش بــەلای کاری نەتەوەیــی و کوردایەتییــان دادەشــکاندەوە. لــە دیدارەکانــدا هــەر جارێــک پرســیارم لــە بــارەی نەتەوایەتییــەوە ئاراســتەی ڕێکخەرەکــەم بکردایــە زوو بابەتەکــەی دەگــۆڕی و باســەکەی بەلایەکــی دیکــەدا دەبــردە وەکــو دەڵێــن تاســەم بــە وەرامەکانــی نەدەشــکا. لــەو ڕووەوە لــە پرسیارەکانیشــم قەڵــس و نیمچــە نیگــەران دەبــوو. منیــش تــا دەهــات ئــەو تاســەیە لــە دەروونمــدا پەنگــی دەخــواردەوە و گرێکوێرەکــە زیاتــر تەنگــی پــێ هەڵدەچنیــم. لــەو سەروبەندانەشــدا لــەوە ئاگــەدار ببــووم کــە حزبێــک پەیــدا ببــوو بــە نێــوی (پارتــی دیموکراتــی کــورد)ەوە و ژەنــەڕاڵ مســتەفا بارزانــی کــە ئــەو ســەردەمە سەرلەشــکری کۆمــاری کوردســتانی مەهابــاد بــوو دایمەزراندبــوو. ئــەو بــارە چەنــد مانگێکــی خایانــد، تــا دەشــهات هەســتی کوردایەتــی لــە دڵ و مێشــکمدا زێتــر چەکــەرەی دەکــرد و شــوێنی بــەراو ئایدیــای پێشــووم لەقدەکــرد. هــەر جــارەش پرســیاری قووڵــترم لــە هاوڕێکــەم دەکــرد و ئەمیــش زیاتــر لێــم بەدگومــان و هەراســان و وەرامەکانیشــی ڕەقــتر و هەڕەشــەئامێزتر دەبــوون. ئــەوە بــوو دواجــار بڕیــاری یەکلاکــەرەوەی خۆمــم دا و بــەڕووی ڕێکخەرەکەمــدا تەقیمــەوە و پێــم گــوت (باوکــم کــە پیاوێکــی ســادەی دینــدار و خواپەرســتی بــڕوا قاییمــە، حەزنــاکات مــن چیــتر لەگــەڵ ئێــوەدا – کــە لایەنــی ئاینیتــان لاوازە- هەڵســو کــەوت و ڕێکخســتن بکــەم. (لەڕاســتیدا

ئەمە وانەبوو، بە هیچ کلۆجێ باوکم ئاگەی لەم کەین و بەینەدا نەبوو، تەنها بەهانەیەکبوو مێشکی ساکاری ئەوسام بە خەیاڵ دروستی کردبوو). لە وەرامدا گوتی (ئەگەر باوکت کۆنەپەرستە و ڕێگەی ئەمەت لێدەگرێ، پێویستە بە قسەی نەکەیت و ئەگەر پێویستی کرد دەبێ لە ڕوویشیا هەڵگەڕێیتەوە! وتم ئەی باشە ئەگەر خوانەخواستە ئەمەم کرد، کە لێشم ناوەشێتەوە و باوکیشم لەماڵەوەی بەدەرنام کێ دەمژێنێ؟ گوتی "حزب" ڕێنماییەکەی هەندەیتر شێلگیری کردم بۆیە گوتم: کاکە لەمڕۆ بەدواوە من و ئێوە هیچ پەیوەندێیکی سیاسیمان لە بەیندا نامێنێ. تەنیا برادەری یەکتری دەمێنینەوە. گوتی نەخێر ئەوەی لەگەڵمانا نەبێت دوژمنی ئێمەیە! بێلایەن و مامناوەندی لە ئارادا نییە! ئەوەندی من کردم ئەم نەیسەلماند هەر ئەمەیە (یان دۆست، یانەخۆ دوژمن!) گوتم ئارەزووی خۆتانە، برالە هەر لەم ساتەوە خواحافیز.

ڕۆژەکەی دواتر پەیوەندیم بە(مام جەلالەوە) کرد کە هەرچەند پۆلێک لە خوار منەوە بوو، دەمزانی چالاکیی و جموجۆڵێکی کوردایەتی دیار و بەرچاوی هەبوو، یەکێک بوو لە ڕابەرە هەرە چالاکەکانی دەستەکەی دیکەی قوتابیانەوە. باسەکەم بۆی گێڕایەوە و پێم گوت کە (دەمەوێ تێکەڵ بە ڕێبازەکەی ئێوەوە بم). دوای هەندێ پرسیار و وەڵام و لێکحاڵیبوون گوتی "باشە دوایی وەرامت دەدەمەوە" بێگومان وەرامەکەش چەند ڕۆژێک دواتر (بەڵێ، باشە) بوو. ئیتر ئەوەبوو لەو ڕۆژەوە تێکەڵ بە هەوادارانی پارتیەوە بووم! لەو ڕۆژگاریشدا جگە لەمام جەلال لەنێو قوتابیاندا حوسامەدینی تەیب (ناسراو بە شەعب) وریا کانی مارانی، برایان مەحمود قادر، زیاد غەفووری، جەمال تاهیر مام خدر، محەمەد و سەدیق سادق، فوئاد تاهیر چەلەبی، واحید نەشئەت، خالید دلێر، عەزیز سەربەست، کەمال محێدین، خالید سەعید، بەکر و سەلام سەعدی، مەزهەر و عەبدولکەریم شێخ سەدرەدین و چەندانی دی و لەنێو شاریشدا بەڕێزان کاک عەلی عەبدوللا،

مامۆستایان محەمەدەمین مەعروف، عەبدولمەجید نوورەدین جەلیزادە، مەسعود محەمەد جەلیزادە، خوالێخۆشبووان تاهیر سەعید، عوسمان عەونی شاعیر و دادوەر عومەر حەبیبی برای (عومەرە سوور) محەمەد شوان، سابیر ئیسماعیل، کەریم تەوفیق، عومەر عەبدوللا و عوسمان برای (...) ناسراو بە (مام وەتمان)، عەبدولڕەحمان ئیسماعیل (مامە ڕووتە)، ئەحمەدی حەمە مەلا، کاکە زیاد غەفووری، کەمالی حاجی مەجید، دادوەر بەکر ئیسماعیل، مامۆستا کەمال عەبدولقادر، کاکە سوور تاڵەبانی (پارێزەر) و چەندانی دیکە بە ڕێبوارانی پارتی ناسرابوون و ڕۆڵی زۆر بەرچاویان هەبوو! ئەوجارەیان ئەندام و بەرپرس و یا پاڵێوراو و لایەنگرانی پارتی بوون.

بۆ ماوەیەک باش بە ئەدەبیاتی پارتییەوە گۆشکرام، پەیڕەوی ناوخۆ و پرۆگرامیم بەوردی دیراسە و هەزم کرد و ئاشنایان بووم. ئەوەندە برگە و خاڵەکانیم بەدڵ بوون و کاریان تێکردم ئێستاشی لەگەڵدا بێت لەگەڵ خوێن لە دەمارەکانمدا دەگەڕێن، بڕوای یەقینم بەسەرجەمی بەندەکانی هێنا.. پاش ماوەی پاڵێوراویەتی کە نزیکەی دوو ساڵی خایاند و بە چەندەها تاقیکردنەوەدا تێپەڕیم و تیایاندا سەرکەوتوو بووم و دوای ئەوەی دوو ئەندام پەسندیان کردم ئەوجا بەشێوەیەکی ڕەسمی بە (ئەندام)ی پارتی وەرگیرام کە بۆ من ئەو ڕۆژە نەک هەر جەژنێکی هەرە خۆش و مەزن بوو، بگرە خەونێکی زۆر دووریشم بوو، بەدیهات! چونکە پارتی قوتابخانەیەکی مەزن و بەرفرەوان بوو، هەرچی ڕەوشتی بەرز و چاک هەیە فێری ئەندام و لایەنگرەکانی دەکردن، ڕاستگۆیی زمان و دەست و داوێن پاکی، دڵسۆزی، ڕاز و نهێنی پارێزی، پیاوەتی و ئازایەتی و جوامێریی، گیانی لەخۆبوردوویی و هاریکاری، خزمەتی کۆمەڵ و نیشتمان، یاریدەدانی هەژار و نەدار و لێقەوماوان، بەربەرەکانێ و دژایەتی زۆردار و خوێنمژ و ناپاک و نیشتمانفرۆشان، بەخەرجدانی هەموو توانستێک تا ڕادەی خۆبەختکردن و چوونە بەر پێی پەتی سێدارەوە لە

پێناو جێبەجێکردنی پرۆگرام و پەیڕەوی حزب و پاراستنی ڕێکخستنەکانی و بەدیهێنانی مافە ڕەواکانی گەلی کوردی ستەمدیدە و بەشخوراو!

بە شانازییەوە بوومە ئەندام و مانگانە یەک درهەم (پەنجا فلس) (ئابوونە)م دەدا بە حزب.

لەم قۆناغەدا، لە ڕیزەکانی پارتییەوە شەوانە ماوەیەک لە ماڵی مام جەلال لە تەکییەکەی خۆیاندا و دواتریش لە ماڵی مامۆستا محەمەدەمین مەعروف تا درەنگانی شەو کۆبوونەوەکانی شانەی خۆمان درێژە پێدەدا، ئەوجا بەنێو کۆڵانە بەردەڵان و تاریکەکانی شاردا دەگەڕامەوە ماڵەوە، کۆیە کارەبای نەبوو، لە وەرامی پرسیارەکانی باوکمدا دەمووت (سەعیمان دەکرد) دەشمزانی ڕەحمەتی گومانی پەیداکردبوو کە کوڕەکەی تێکەڵاوی سیاسەت بووە، بەڵام زۆر دڵنیا نەبوو! لەو ماوەیەدا بەشداری جموجوڵەکانی مانگرتنە مێژووییەکەی قوتابخانەی ناوەندیی کۆیەمان کرد کە پێموایە لە عێراقدا لە قوتابخانە یەکەمەکان بوو کە بەمەبەستی پشتگیری کردنی مانگرتنەکانی کۆلیژ و قوتابخانەکانی بەغدای ساڵی ١٩٤٨ و هەروەها چەند داخوازییەکی تایبەت بە قوتابخانەکەی خۆشمانەوە، جاڕی مانگرتنێکی گشتیماندا و پتر لە دوو هەفتەی خایاند و میری ناچار کرد لە هەولێرەوە (مفتش) سەرپەرشتیارێکی پەروەردەیی (کەوا بزانم خوالێخۆشبوو عەزیز قادر بوو) بنێرێتە کۆیە بۆ لێکۆڵینەوە لە هۆی مانگرتنەکە و داواکارییەکانمانەوە.

هەروەها مانگی کانوونی دووەمی هەمان ساڵ، هەر لەسایەی پارتیدا و لەگەڵ حزبی شیوعی و جەماوەری تێکۆشەری کۆیەدا بەشداریی خۆنیشاندانەکانی ڕاپەڕینە (وثبە) مەزنەکەی ١٩٤٨ مان کرد لە دژی (پەیمانی پۆرتسمۆث) کە حکومەتەکەی (ساڵح جەبر)ی نۆکەری ئیمپریالیزم دەیویست لەگەڵ بەریتانیادا مۆری بکات و بە زەبری ئاگر و ئاسن بەسەری گەلی عێراقیدا بسەپێنێ. ئەوەبوو لەسەرتاسەری عێراقدا (ڕاپەڕین) وثبە بەرپا

بوو شەڕ و پێکدادان لە نێوان هێزە چەکدارەکانی حکومەت و جەماوەری ڕاپەڕیوی بەغدا قەوما شەڕی سەر پردەکە (معركة الجسر)ی بەغدا کە دواتر بە (جسر الشهدا) ناوزەد کرا، لە٢٧ی کانووی دووەمدا ڕوویدا و خوێنی چەندان شەهیدی کورد و عەرەب تیایدا تێکەڵ یەکتری بوون و سەرەنجام حکومەتەکە ناچار کرا دەست لەکار بکێشێتەوە و پەیمانە شوومەکەش هەڵوەشێنرایەوە.

پۆلی چوارەم و پێنجەمی دواناوەندیم کە ئەوسا لە کۆیە نەبوون، لە هەولێر تەواو کرد لەوێ زیاتر لە تەک برادەرانی سەر بە پارتیی دیارترینیان خوالێخۆشبوو حەیدەر محەمەدەمین و بەڕێزان هاشم عەبدولڕەحمان، سەعدی محەمەدەمین دزەیی، شەهید خاڵە شەهاب شێخ نووری و جەمیل سلێمان و ئەحمەد عەلی کاکەخان و حەسەن حەمەد زۆرانی دیکە بوون، دواتر مام جەلالیش هەر هاتە هەولێر، ئاشنایەتیم لەگەڵدا پەیدا کردن و لە چالاکیەی نهێنییەکانماندا بەردەوام بووین. ئەگەرچی پەیوەندیی پارتایەتیم (حزبایەتی) لە ڕووی ڕێکخستنەوە لە ڕێگەی مامۆستا کەمال عەبدولقادرەوە بوو، کە بەتەنیا منی دەدیت. ئەو سەردەمیش خوالێخۆشبووان پارێزەران عەونی یوسف و عومەر حەبیب (عومەرە سوور) کە هاتبووە هەولێر و بە جووتە لەگەڵ ڕێزدار ڕەشید عەبدولقادر (سەرۆکی دادگەی تەمیزی هەرێم) نوسینگەی پارێزەریان لە شەقامی (موزەفەرییە)دا هەبوو، هەروەها ئەحمەد محەمەدەمین دزەیی و ئیبراهیم عەلی ئۆمەراوە و ڕێزدار جەوهەر عەزیز و ئەنوەری برای و زۆرانی دیکەی ئەندامانی بنەماڵەکانی دزەیی و هۆزەکانی تری دەوروبەری هەولێر و خانەوادە ناسراوەکان ناویان بەوە دەهات کە ئەندام یاخود لایەنگر و سەر بە پارتی بوون. پارتیش تا دەهات ڕەگی لەنێوخەڵکدا دادەکوتا و دروشمەکانیشی بەتایبەتی ئەوانەی داکۆکیان لە لێقەوماوە بارزانییەکان دەکرد و زیاتریش بەهۆی ئەوەوە کە نەمر (بارزانیی

مستەفا) کە سەرکردەیەکی درەوشاوەی نەتەوەیی بوو، سەرۆکی پارتی و دامەزرێنەریشی بوو ڕۆژ بە دوای ڕۆژ ئاپوورەی خەڵکیان لە دەوری حزبەکەدا کۆدەکردەوەو هەمیشە ژمارەی ئەندام و لایەنگرانی لە پەرەسەندندا بوون.

ساڵی ١٩٥٠ بەیەکەم لە ئامادەیی هەولێر دەرچووم، بەڵام پارتی بڕیاریدا بۆ ڕاپەڕاندنی کاروبارەکانی حزب لە کۆیە بمێنمەوە، بۆیە نەچووم بۆ هیچ کۆلیژێک. ئەوە بوو بووم بە ئەندامی کارگێڕی لیژنەی ناوچەی کۆیە، کاک عەلی عەبدوللا ئەندامی لیژنەی ناوەندیی و بەرپرسی کۆیە بوو. هەمان ساڵ لەگەڵ کاک محەمەد عەبدولکەریم شوانی کە بە(محەمەد شوان) ناسرابوو، بە نوێنەراتی کۆیە بۆ دووەم کۆنفرانسی حزب هەڵبژێردراین کە لە شاری بەغدا بەسترا. لە یادمە دانیشتنەکان لەماڵی (عەلی حەمدی) لە یەکێک لە گەڕەکە میلییەکانی بەغدا ساز دەکران، لە نهۆمی دووەمی خانووەکەدا و هەردەم مێزی بەردەممان بە پەرداخ و بوتڵە مەشروب و مەزە تەیار بوو، هەرچەند کەس نەیاندەخواردەوە، گوایە بۆ چەواشەکردنی سیخوڕ و پیاوانی میری ئەمە دەکرا. لە کۆنفرانسدا کاروبار و کێشەکانی حزب و ڕێکخستنەکانی خرانە بەرباس و لێکۆڵینەوە و لیژنەیەکی ناوەندیی تازە هەڵبژێردرا ئەگەر هەڵەم نەکردبێ ئەم چەند ناوانەم لەبیرماون. بەڕێزان عەلی عەبدوللا، محەمەدەمین مەعروف، بەکر ئیسماعیل، عومەر مستەفا، عەلی حەمدی، مام جەلال، ئیسماعیل عارف، هەمزە عەبدوللا، ئیبراهیم ئەحمەد و چەندانی تر..

لەبیرمە هەر لەو تەمەنەمدا جارێکیان ڕایانسپاردم لە کۆیەوە نامەیەکی حزبی ببەمە مووسڵ ئەگەرچی تا ئەوکاتیش پێشتر مووسڵم نەدیبوو، بیگەیەنمە مامۆستا (صبغة الله) ناوێک کە مەلای مزگەوتی (الجامع العمری) بوو، بۆ چەواشەکاری پۆلیس و چڵکاوخۆرانی میریی لە پشتی زەرفەکە نووسرابوو (الی فضیلة الشیخ محی الدین المحترم) گوایە نامەکە بۆ خوالێخۆشبوو شێخ محێدنی بەرزنجی ناوداری ئەوسای شاری هەولێر بووە

و کـەس ناتوانـێ بیگرێـت یـا بیخوێنێتـەوە! چوومـە مووسـڵ و بـە پرسـیاران بـە شـڕە عەرەبییەکـەی قوتابخانەییـم، مزگەوتـی ناوبـراو و مامۆسـتاکەیم دۆزییـەوە و ئامانەتەکەیـم گەیانـدە خاوەنـی.. پێموابـێ ئـەو دەمـە مـەلا صبغـة اللەیـش ئەندامـی لیژنـەی مەرکـەزی بووبێـت و لـە مووسـڵ نیشـتەجێ بـووە بـە سـاخ و سـەلامەتی گەڕامـەوە کۆیـە!

سـاڵانی کۆلیـژ ١٩٥٤-١٩٥٥ لـە چالاکییەکانـی پارتایەتیـدا بەردەوامبوویـن و بەشـداری هەراکانـی ڕاپەڕینـە (الانتفاضـة) کـەی ١٩٥٢مـان کـرد کـە بەهۆیـەوە مـاوەی نزیکـەی ٧٠ ڕۆژ کۆلیژەکانـی بەغـدا داخـران، دواتریـش لـە سـاڵی ١٩٥٣دا یەکێتـی قوتابیانـی کوردسـتانمان دامەزرانـد کـە ئەمیـش لـە خۆیـدا بۆنەیەکـی مێژوویـی و وەرچەرخانێکـی کاریگـەر بـوو لـە خەباتـی ڕەوای قوتابیانـدا کـە پارتـی ئەوپـەڕی پشـتگیری و هاندەریـان بـوو.

سـاڵی ١٩٥٨ ئەندامـی کارگێـڕی ناوچـەی هەولێـر بوویـن لەگـەڵ بـرادەران کەمـال عەبدولقـادر، شەمسـەدین موفتـی (پارێـزەر) صالـح شـێرە، حەسـەنی مسـتەفا، خوالێخۆشـبوو قـادر شـۆڕش، شـێخ لەتیـف بەرزنجـی و خوالێخۆشـبوو (عاصـم حەیـدەری) ش بەرپرسـی لیژنەکـە بـوو. لـە هەمانکاتـدا ئەندامـی کارگێـڕی لقـی دوو بـووم وەک ژمێریـاری لـق ئـەوکات لـە بەرپرسـی لـق کـە ئەندامێکـی لیژنـەی مەرکـەزی و سـکرتێر و ژمێریـار و بەرپرسـی لیژنەکانـی ناوچەکانـی قەزاکانـی سـەر بـە پارێـزگا پێکدەهـات و مانگـێ یـان جارێـک یـان دوو جـار کۆبوونـەوەی خـۆی دەبەسـت. لـەو ماوانـەدا هەڤـاڵان عەلـی عەبدولـلا و خوالێخۆشـبوو جـەلال عەبدولڕەحـمان بەرپرسـی ئـەو لقـە بـوون. سـاڵی ١٩٥٨ کاتێکیـش ململانێـی ڕاسـت و چەپـی کەوتـە نێـو سـەرکردایەتی حـزب، دەسـتەی هەمـزە عەبدولـلا خوالێخۆشـبوو حەمیـد عوسـمان لەلایـەک و دەسـتەی ئیبراهیـم ئەحمـەد و مـام جـەلال لەلایەکـی تـرەوە، هـەر لایـەو داوایانکـرد هەولێـر سـەر بەوانـەوە بێـت، ئێمـە لـە هەولێـر زۆر شـێلگیرانە هەڵوێسـتمان ئەوەبـوو، سـەر

بـە هیـچ لایەنێکیـان نەبیـن و سـەربەخۆیی ڕێکخسـتنەکانی خۆمـان بپارێزیـن هەتـا دوای کۆنگـرەی حـزب، پـاش کۆنگرەکـە کـێ هەڵبژێـردرا هەولێـر (ئـەوان بـە شـەرعی ڕەوا) دەناسـین و ملکەچـی فەرمانەکانـی پارتـی دەبێـت. هەروایـش دەرچـوو.

سـاڵی ١٩٥٩ بـۆ کۆنگـرەی دووەم چووینـە بەغـدا، دانیشـتنەکان لەماڵـی خوالێخۆشـبوو (نـووری شـاوێس) لـە وەزیریـەدا دەبەسـترا.

بارزانیـی نەمـر ئامادەیـی نەدەبـوو، نوێنـەران چـوون هێنایـان، ڕەخنـەی زۆری لـە ڕەوشـە نارێـک و بەرپرسـیارانی هەبـوو، بـە تێکـڕای دەنـگ بـۆ پۆسـتی سـەرۆکایەتی هەڵیانبـژاردەوە، تـکای لێکـردن لـەو ئەرکـەی ببیـورن و فەرموویـان "ئەگـەر ئەمـن – واتـە بارزانـی نەمـر- سـەرۆکی پارتـی نەبـم و هـەر بەئەنـدام بمێنمـەوە و زۆر بـۆ پارتیـش بـۆ گەلـی کوردیـش قازانجـترە.. بـا یەکێکـی تـر سـەرۆک بێـت، ئـەوکات دەتوانـم چاکـتر و زیاتـر خزمەتـی میللـەت بکـەم" قەبووڵیـان نەکـرد. لـە ڕاستیشـدا نەدەکـرا و لـە توانـادا نەبـوو کەسـێکی دیکـە بکرێـت بـە سـەرۆکی پارتـی. کۆنگـرە بەسـەرکەوتوویی لیژنەیەکـی ناوەندیـی نوێـی هەڵبـژاردەوە و کارەکانـی خـۆی بـە کۆتـا هێنـا. هـەر لـەو ساتانەشـدا بـوو عەبدولکەریـم قاسـم لێـدرا و بـە برینـداری برایـە نەخۆشـخانەی (السـلام)وە و نەختێـک بـاری پایتەخـت شـڵەژا.

دوای مۆڵـەت پێدانـی ڕەسـمی بـە پارتـی کـە بـە ئاشـکرا چالاکـی بنوێنـێ هەڵبژاردنـی ئەندامانـی کارگێـڕی لقـی دوو بـە ئامادەبوونـی دادوەرێـک و نوێنەرانـی میـری ئەنجامـدرا، لـەو هەڵبژاردنـەدا مـن و مامۆسـتا کەمـال ڕازی نەبوویـن ناومـان بخرێتـە لیسـتی پاڵێوراوەکانـەوە، بڕوامـان بـەوە بـوو هەنـدێ لـە کادیـرە چـالاک و لێهاتووەکانـی حـزب بخرێنـە پشـتی پـەردەوە، هەرچـی حـزب هەیەتـی و نییەتـی بـە پاککـراوی نەخرێتـە بەردەسـتی کاربەدەسـتانی حکومەتـەوە. دوای بێنەوبـەردە بۆمـان چـووە سـەر و ئـەوە بـوو نـە بـۆ لیژنـەی

لق و نە بۆ لیژنەی ناوچەی خۆمان نە پاڵاوت. پێشتریش وەختی هاتنەوەی سەرکردە و قارەمانی کورد بارزانیی نەمر و هەڤاڵەکای کە لە شورەوەیی گەڕانەوە، پارتی چالاکانە ڕۆڵی خۆی لە پێشوازی و بەخێرهێنانەوەیاندا بینی و سەرۆکایەتی لیژنەی پێشوازییەکە بەڕێزدار موحسین دزەیی سپێردرا بوو.

وێڕای مەددەی جەماوەرەی حزبی شیوعی دوای شۆڕشی ١٤ی تەمموز ١٩٥٨ و پشتگیری عەبدلکەریم قاسم بۆ ئەو حزبە، پارتی خۆی ڕاگرت و ڕۆژ دوای ڕۆژ پەرەی دەسەند و ڕیزەکانی قایمتر و یەکگرتووتر دەبوون و کۆمەڵانی خەڵک لە ژێر ئاڵاشەکاوەکەیدا کۆدەبوونەوەو درێژەیان بە خەباتی نەپساوەیاندەدا.

لەو ماوانەشدا چەندان جاران چ لە هەولێر و شەقڵاوە، یا خود لە بارەگای خۆی لە بەغدا شەڕەفی دیدەنی وشادبوون بە لوتفی باوکانەی سەرۆک و سەرکردە و ڕەمزی کوردایەتی ڕاستەقینە (بارزانی مستەفا)ی هەمیشە زیندوومان بەرکەوتووە کە بەلامانەوە لەهەموو شتێکی دونیا بە نرخترە! ئەو سەردەمیش یەک لەدوای یەک وەفدی دەوڵەتە سۆشیالیستەکان و یەکێتی شوورەوەیی و پەیتا پەیتا سەردانی کوردستانیان دەکرد، پارتی منی ڕاسپاردبوو لێدوان و وتەکانیان لە ئینگلیزییەوە ڕاستەوخۆ بۆ خەڵکەکە بکەمەوە کوردیی و عەرەبی و لە هەمانکاتدا وتەی حزب و بەرپرسە خۆماڵییەکان لە کوردیی و عەرەبییەوە بۆ میوانەکان بکەمەوە ئینگلیزی. هەروەها لەهەموو ئاهەنگ و کۆبوونەوە جەماوەرییە گشتییەکاندا (عەریف حەفل)ی پارتی هەر دەبوا "ئاسنگەر" بێت. کاتێکیش وەفدە چوارکەسییەکەی ئەکادیمیەی زانستی براغ (چیکوسلۆڤاکیای ئەودەم) گەشتێکی زانستی و سیاسیانەیان بە کوردستاندا (لە میانەی گەشتەکەیاندا بە هەموو جیهاندا) کرد، بۆ ماوەی دوو سێ هەفتە، پارتی هەر منیان بەگەڵدان وەکو چاوساغ و یاوەر و وەرگێڕ!

(دەرفەت ببێ بە دوورودرێژی لەبارەی ئەم گەشتەوە شتێک دەنووسم)

سەرەنجام لە ١٩٦٠/١٠/٢ کاتێک لە قوتابخانەی مامۆستایانی سەرەتاییدا دەرسم دەگوتەوە، دەستگیرکرام و هەر ئەو ئێوارەیە لە وێستگەی شەمەندەفەر لە هەولێر، جەماوەری پارتیی و بەتایبەتی قوتابیان بە خۆنیشاندانێکی گەورە و پڕ حەماسەتەوە بەرەو گرتووخانەی بەغدا بەڕێیان کردم. لە ڕاستیدا بە ڕێکخستنەکەو جوامێری ئەو دوو پۆلیسەی – سەر بەپارتی بوون- منیان گەیاندە بەغدا، بۆنەیەکە هەرگیز لەیادم دەرناچێت! لە بەغداوەش دوای ئەوەی هەفتەیەک بە هاوڕێیەتی شەهیدی سەرکردە سەیدا صالح یوسفی کە لەوێ دەستبەسەر بوو، شاد بووم، یەکسەر بۆ بەندیخانەی بەسرا گوێزرامەوە و دوای دەرچوونیشم لە زیندانەوە نەیانهێشت بێمەوە کوردستان و بۆ ماوەی چوار ساڵی ڕەبەق لە قەزای (صوێرە) مامەوە، لەوێشدا ڕێکخستنەکانمان لە چالاکی دابوون و لە ڕێگەی خوالێخۆشبوو مستەفا نەریمان پەیوەندییمان بەڕێکخراوی (کووت)ەوە بووا دەرچوونەکەشم لە بەندیخانە و دەبێ بۆ مێژوو بگوترێت، بە هەوڵی بەڕێز مامۆستا مەسعود محەمەدەوە بوو کە فەرمانی ئازادکردنی خوالخۆشبوو ئەحمەد حەمەدەمین دزەیی و منی لە عەبدولکەریم قاسم وەرگرتبوو. ئەمەیش جارێ مشتێکە لە خەروارێک!

هەولێر ١٩٩٨/٨/١٢

بە بۆنەی ١٤ەمین ساڵڕۆژی کۆچی دوایی بارزانی نەمرەوە

سەرۆک بارزانی نەمر و هەڵوێست و دوو یادگاری زۆر شیرین

ڕۆژنامەی برایەتی ژمارە (١٥٨٥) ١٩٩٣/٣/٢

زۆرن یادگاری شیرین لەگەڵ سەرۆک (بارزانی)ی نەمردا بە کورتی باسی دوانیان دەکەم.

ئاخروئۆخری هاوینی ساڵی ١٩٥٨ بوو، پرشنگی شۆڕشی چواردەی تەمموز دیوەزمەی شەوەزەنگی ڕەش و تاری بە چۆکا هێنابوو، مەشخەڵی ئازادی بۆ ڕزگاری نەک تەنیا لە سەرانسەری عێراق، بگرە لە تەواوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەدرەوشایەوە و هەوری چڵکنی ئاسمانی ناوچەکەی ڕادەماڵی و مژدەی هەڵهاتنی ڕۆژێکی نوێ و نوقلانەی کامەرانی و سەرفرازی بۆ سەروەری بەگەلانی عێراق و دەور و پشت دەبەخشی. لەسەرتاسەری عێراقدا گەرمەی شایی و هەڵپەڕکێ و زەماوەند و ئاهەنگ گێڕان بوو، کۆمەڵانی خەڵک

خومـاری ئـەو سـەرکەوتنە مەزنەیـان بـوون و هێشـتا مەسـتی بـادەی سەربەسـتی بـەری نەدابـوون بەتایبـەت لـە کوردسـتاندا کـە جەژنـی گەڕانـەوەی بارزانـی نەمـر و هەڤاڵەکانـی لـە یەکێتـی شـورەوییەوە، جەژنـی چـواردەی تەمـووزی" کردبـوو بـەدوو جەژنـەوە گەلانـی عێـراق هـەر لـە زاخـۆوە هەتـا بـەسرا بەتایبەتـی لـە کوردسـتان بـەو بۆنـە ئێجـگار پیـرۆزەوە بەشـێوەیەک وڕووژابـوون بـاوەڕ ناکـەم هیـچ گەلێـک بەهیـچ بۆنەیەکـەوە ئاوەهـا بوڕوژێـت، وڕوژانـی کـە لـە توانـای هیـچ قەڵەمێـک دا نییـە بینوسـێتەوە و هیـچ هەسـتێک بـۆی نییـە دەری ببڕێـت! جـا نـەک بـە تەنیـا کـورد، بەڵکـو بـرا عـەرەب و تورکـمان و ئاشـوری و کەمـە نەتـەوە و ئایینیەکانـی دیکـەش، خـوا هەڵناگـرێ لـە کـوردان زێـتر سەرمەسـتی ئـەو ئاهەنـگ و پێشـوازییە گەرموگوڕانـە بـوون! بەڕاسـتی شـتێکی سـەیرو سـەمەرە و دەگمـەن و نـاوازە و کـەم وێنـە بـوو. "پەرجۆیـەک" بـوو بـۆ ئـەو ڕۆژگارە دووبـارە بوونـەوەی زۆر ئەسـتەمە، کاتێکیـش پـای موبارەکیـان خاکـی هەولێـری دێرینـی گەشـاندەوە، تێکـڕای خەڵکەکـە بـوو بـە "دەروێـش" و "حاڵ"یـان گـرت ئیـدی ڕۆژ و شـەو دەیـان هـەزار کـەس ژن و پیـاو، پیرومنـداڵ گـەورە و بچـووک لـەو سەرشـەقام و گۆڕەپانـەدا بەسـەدان دروشـمەوە ڕیزیـان دەبەسـت و خۆپیشـاندانیان سـاز دەدا و لـە چاوەڕوانیـی شـادبوون بەدیـداری سـەرکردەی خۆشەویسـتییانەوە ڕۆژ و شـەویان پێکـەوە گـرێ دەدان، یاخـود دەسـتە دەسـتە و کۆمـەڵ بـە کۆمـەڵ ڕوویاندەکـردە شـوێنی حەوانەوەیـان لـە "ڕێسـت هاوسـیی" وێسـتگەی شـەمەندەفەری هەولێـردا.

لـە دوای ماوەیـەک ئێمـەش دەسـتەیەک لـە مامۆسـتایان کـە ئەوسـا ئەندامـی "پارتـی" ی بوویـن سـەرلەبەیانی ڕۆژێکیـان سـەرمان کـرد بـە "ڕووگـە" پیرۆزەکـەدا تـا بـە دیـداری موبارەکیـان شـادبین و چاومـان ڕوون بێتـەوە. ئـەو (مفـوض امـن) ەی لـەو ڕۆژەدا بەرپرسـیاری ئـەوێ بـوو ڕێـگای پێدایـن بچینـە بـەر دەرگـەی هۆڵـی شـوێنەکەوە و خـۆی ڕۆشـتە ژوورەوە و داواکارییەکـەی ئێمـە ڕابگەیەنێـت.

زۆر چاکم لە یاد ماوە وەکو ئێستا بێ وایە، کاتێک ئێمە بەتەمای ئەوە بووین کاکی (مفوض) بێتەوە و جەوابمان بۆ بێنێتەوە، کەچی بەوەی دیمان هەر وەختابوو هەمووان دڵمان لە لێدان بوەستێت. (سەرکردە و .. قارەمان و باوکی دڵسۆزی خۆشەویستی کورد "ژەنەراڵ" بارزانی نەمر خۆی بەڵێ، بەڕاستی خۆی لەگەڵ هاوڕێیانیدا وەکو خەیاڵ، وەک خەون، ئەفسانە ئاسا لەبەردەممانـدا قوت بوونەوە... تۆ بڵێیت ئەمە ڕاست بێت! ئەمە "مستەفا بارزانی" یە ڕووبەڕووی ئێمە تەشریفی موبارەکی وێستاوە و چاوی میهرەبان و پڕ لە خۆشەویستی بڕیوەتە چاومانەوە و ئەملاوئەولامان وەک باوک ماچ دەکات و بە دەستی موبارەکی خۆی دەستە لەرزۆکەکانی ئێمەمانان دەگوشی؟ ڕاستە یان خەو و خەیاڵە! لە ساتێکی مێژوویی و لە بارێکی دەروونیی ئێجگار تایبەت دابووین.. بارێک کە تیایدا گیان دەبێتە پەپوولەیەکی بەهەشتی و هیچ جۆرە پەیوەندییەکی بەلەش و دەوروبەرەوە نامێنێ... مرۆڤ دەبێتە گوژمەیەک تیشک و بۆ بەهەشتی خوایی هەڵدەکشێت!

دوای بەهۆش هاتنەوەمان و نەختێ ڕەوینەوەی تەمی حەپەسانی پاش شڵەژانی سام گرتوومانا یەکەم قسە کە بە زۆر وەک چرپە لە دەممانـدا هاتە دەرەوە ئەو بوو کە (من) وەک جەزبەگرتوویەک وتم" بەخێربێنەوە سەرۆکی قارەمان، ئیدی یەکسەر بەڕێزی فەرموویان "من نە سەرۆکم و نە قارەمانیشم" بەندەیش خواوراوەستان بۆم هات و بە دەنگێکی لەرۆزەکەوە گوتم "بەخێربێنەوە مامۆستای تێکۆشەر" دیسانەوە بە بێزارییەکی شاراوە فەرموویان: من مامۆستا نیم! منیش پێم بە جەرگی خۆمەوە ناو گوتم "ئەی باشە بڵێین چی.. چۆن جەنابتان بدوێنین؟"

زۆر بە (تەوازوعەوە) فەرموویان "بڵێ مستەفا، بڵێن مستۆ، دوا ساتێ نەختێ بە نیگەرانییەوە نەرمە تووڕەبوونێکی باوکانەوە فەرمووی "ئەوە ئەم میللەتەی ئێمە بۆ وای بەسەرهاتووە! من زۆر عادزم، تاکەی لەم

(عەبدایەتـی) و خۆبەکەمزانینـە ڕزگاری نابێـت! دوێنـێ لـە شـەقامی گشـتی دا بـە بەرچـاوی ئـەو حەشـاماتەوە گەنجێـک خۆیـدا بەسـەر پێڵاوەکانمـدا و خەریـک بـوو گوایـە (قاچـم) مـاچ کات! ئـای لـەم کارەسـاتە.. مـن ئەمـەم پـێ قەبـووڵ ناکرێـت، خـۆ ئێـوە (بەنـدە) نیـم.. شـورەییە میللەتـان وا بـەرەو ئاسـمان دەچـن و کـوری ئێمەیـش تـازە بـە تـازە خەریکـی دەسـت و پـێ ماچکردنـن! دیاربـوو زۆر پەسـت و دڵتەنـگ بـوو، خـۆم بـۆ نەگیـرا جۆرئەتـم دابـەر خـۆم و بەشـەرمەوە گوتـم: فەرمـوودەی جەنابتانـە. ڕاسـتە بـەڵام.. بەڕێزتـان دەبـێ هەقێکیـش بـەم میللەتـە قوربەسـەرە بـدەن، ئـەو کـوردەی ئـەوا سـیانزە سـاڵی ڕەبەقـە وێنـەی جەنابتانـی لەنێـو دڵـی خۆیـدا (بـە خوێـن) چاپکـردووە، ئـەو کـوردەی کـەوا ١٣ سـاڵی دوورودرێـژە بێنـاز و بەبـێ ئومێـد لـە چاوەڕوانیـی ڕۆژێکـی وەک ئیمـڕۆدا سـووتاوە، کوردێـک بەدرێژایـی (عومرێـک) لەتاریکـی و لـە ژێربـاری سـەختترین چەوسـانەوە و زوڵـم و سـتەمدا بـە هیـوای تروسـکەیەکی خـۆری ئاواتـەوە دانـی بەخۆیـدا گرتبـێ و ئێسـتاش لەپـڕ ئـەو "هەتـاوە" گەشـەی لـێ هەڵهاتبـێ و ئـەو (سـەرکردە) هـەرە خۆشەویسـت و هیواهێنـەرەی بـە زیندوویـی و بەسـەرفرازیی بـۆ هاتبێتـەوە نیشـتمانی ئازادکـراوەوە، ئـەی توخـوا ئەگـەر لەبـەردەم بەڕێزتانـا (نـەک هـەر دەسـت و قـاچ ماچکـردن) بگـرە هـەر باوکێـک جگەرگۆشـەیەکی خـۆی سـەربڕێت لێـی دەگیرێـت؟

قوربـان جەنابتـان بـەو چـاوە حسـاب بـۆ ئـەم خەڵکـە لێقەومـاوە مەکـەن کـە لـە وەڵاتێکـی وەک شـوورەوییدا تەشریفتـان هێناوەتـەوە و کـە ئاسـتی ژیـان و پلـەی شارسـتانی ئێجـگار زۆر جیـاواز و پێشـکەوتووترە، بەڵکـو بەچـاوی ئـەو دەروێشـەوەی حیسـاب لەگەڵـدا بکـەن کـە دوای سـیانزە سـاڵ دووریـی و دەربەدەریـی و ئـازار و ئەشـکەنجەوە جارێکـی تـر بـە دیـداری (شـێخی تەریقـەت) و (پیـری) ڕێبـەر و پێشـەوای مەزنـی شـادبووبێتەوە! ئیـدی جەنابـی (بارزانـی) بزەیەکـی کـرد و فەرمـووی "ئێـوە چیـن؟ ئێمـەش بەتەوازوعـەوە

گوتمـان" مامۆسـتای قوتابخانەیـن" پێکەنـی و لەگـەڵ پێکەنینەکەیـدا ئارامییەکـی ئەفسـوناویان بەدڵـمان بەخشـی و فەرموویـان:

"دەمزانـی دەرقەتـی مامۆسـتایان نایـەم، بـەڵام زۆر ڕجاتـان لێدەکـەم ئـەم خەڵکـە چـاک فێرکـەن با چیتر لەمـەودوا ئـەو خـووە کـۆن و خراپانەیـان نەمێنـێ و سوپاسـتان دەکـەم.. ئێمەیـش بـەو پـەڕی گـوڕ و شـادمانییەوە بەڵێنـمان پێـدا هەرگیـز دریغـی نەکەیـن و.. دوعـا خوازیـمان کـرد و ئـەو شـوێنە موبارەکەمـان جێهێشـت بـۆ ئـەوەی (مـاوە) بـەو هەمـوو دەسـتەو کۆمـەڵ و تاقمانـە بدەیـن کـە لـە دەرەوە بـۆ شـاد بـوون بەدیـداری سـەرکردەی قارەمـان و خەباتگێـڕی مێژوویـی و پاڵەوانـی کـورد بـە پەرۆشـەوە چاوەڕوانیـان دەکـرد. یـادگاری دووەم دوای پـتر لـە دوو سـاڵ شـوێن (شـەقڵاوە)یە و کاتیـش شـەوێکی سـارد و بارانـاوی زسـتانی (١٩٦٠)ەوە جەنابـی (مسـتەفا بارزانـی)ی نەمـر لەگـەڵ چەنـد هەڤاڵێکـی دا لـە کۆشـکەکەی ماڵـی خوالێخۆشـبوو (صالـح بەگـی میـران) بـوون، ئێمەیـش چەنـد نوێنەرێکـی (لقـی دووی پارتـی) لـە هەولێـرەوە بـۆ پێشـوازی و دیدەنـی بەڕێزیـان لـەوێ ئامـادە بوویـن. چاکـم لەبیـرە زۆپـای دار نیڵـە نیـڵ گڵپـەی دەهـات و سـووردادگەڕابوو.. ناوەناوەیـش دیشـلەمەی خەسـتمان بـۆ تێدەکـرا و ژوورەکەیـش هەوابـڕ کرابـوو. سـەرۆکی نەمـر ئـەو شـەوەی ئێجـگار نیگـەران و نارەحـەت و بێـزار بـوو بەهـۆی وەزعـی عێـراق و کـردەوە و ڕەفتـاری عەبدولکەریـم قاسـم و دارودەسـتەکانی حکومەتەکەیـەوە.. زۆر بەپەرۆشـەوە دەدوا.. سـەرەنجام هاتـە سـەر ئـەوەی کـە فەرموویـان:

"دەچمـەوە بەغـدا و بـە "زەعیـم" دەڵێـم یـان ئەوەتـا دەرگای بەندیخانـەم بـۆ بکاتـەوە یانەخـۆ ڕێگـەم بـدات لـە عێـراق بچمـە دەرەوە، چونکـە ئیـدی لـە توانـام دا نەمـاوە لـەم (وەزعـە) بژیـم. هەروەهـا فەرموویـان "مـن لـە هەمـوو ژیانمـدا تـا ئێسـتا سـەرم بـۆ کەسـێ دانەنوانـدووە و بـۆ "زەعیـم و شـێخ ئەحمـەدی کاکـم" نەبـێ و خـۆم بەسـەربازی کـەس نەزانیـوە هـی عەبدولکەریـم

نەبێ.. کەچی ئەوان بە جۆرێکی دی (ئەمە) لێک دەدەنەوە! منیش ناوە ناوە خۆم ئازا دەکرد و قسەی زل و پفدراوی میسالیم باس دەکرد. کاتێک زوپاکە زۆر گەرم داهاتبوو، ژووریش نەفەس بڕ بوو، بەندە خۆمم بۆ نەگیرا بۆ هەناسە وەرگرتنێک ئیزنم خواست و چوومە دەرەوە. بەڵام هیچ شتێ لە (سەرکردەی بلیمەت و لێهاتوو)وە شاراوە نەبوو زوو هەستی پێکردبوو. لەسەر بانیژەکەی دەرەوە خەریک بوو پیشم وەبەر دەهاتەوە ئارەقەم لێ سارد دەبووەوە پیاوێ هات و گوتی جەنابی سەرۆک بانگت دەکات، کە بە پەلە چوومەژوورەوە و داوای لێبۆردنم کرد، سەرۆکی نەمر بە ماناوە فەرمووی "کاک .. فڵان جەنابت بەرگەی ئەوەندوکە گەرمایەی ئاگرۆکەی ئەم زۆپایەت نەگرت و بۆی دەرچوویت، کەچی داوا لە من دەکەیت بەرگەی ئەو (دۆزەخە) بگرم کە بۆیان داخستووم! بەندەیش وەرامم ئامادەبوو گوتم "گەورەم ئەمانە لێک جوودان، من کە بەرگەی گەرماییم نەگرت و بۆی دەرچووم یەکەم خۆم لەنارەحەتییەک دەرهاویشت کە هیچ سوودێکی نییە، دووەم ئەو خۆ دەربازکردنەیشم زیانێکی بۆ هیچ کەسێک نەبوو، من ئازادم، بەڵام جەنابتان ئەگەر ڕێم بدەن بڵێم (ئازاد نین) ئێوە موڵکی میللەتن، ژیان و مان و و ئایندەی میللەتێک ئەمڕۆ بە ئێوەوە بەستراوە. ئەگەر ئێوە بچنە زیندانەوە یاخود بڕۆنەوە بۆ دەرەوەی وڵات ئەوە زیانێکی ئێجگار قورس و گەورە بە میللەتی کورد دەکەوێ و دیسانەوە ئەم کوردە لێقەوماوە بەبێ کەس و بێ سەرکردە دەمێنێتەوە.. ئەنجامەکەیش جەنابتان خۆتان دەیزانن!

بۆیە دەبێ ئێوە ئازارەکەیش بچێژن و قەبووڵیش بکەن جیاوازی پیاوی گەورە و بچووکیش هەر ئەمەیە و برا گەورەیش هەموو دەم دەبێ خۆی لە پێناوی میللەتەکەیدا بسووتێنێ! ماوەیەکی کورت بێدەنگ بوو، ئەوجا زۆر بە میهرەبانییەوە سەیری کردین و بە زەردەخەنەیەکەوە فەرموویان "نەمگوت دەروەستی مامۆستایان نایەم.. بەخوای مامۆستاینە، هەرچەندە هەقیشن

بەڵام قسەتان زۆر قەڵەون. خۆ هەر وایە، بەڵام ئاخر ئەوانیش بە جارێک بێتامیان کردووە و زۆریش تێیان پەڕاندووە!

ئیتر ئەو شەوش بە درەنگەوە ماڵئاواییمان لە بەڕێزیان خواست و بێشەی شێرمان جێهێشت و بەرەو هەولێر تێمان تەقاندەوە... هەزار جار یادیان بەخێر و گۆڕەکانیان هەمیشە پڕ لە نووور بن.. بەڕاستی سەرکردەی ڕاستەقینە هەر ئاوەها دەبن.. بۆیەش هەمیشە هەر نەمرن..

لە پەراوێزی بیرەوەرییە (فەرامۆشکراوە)کانەوە

(پانۆرامـای کۆنگرەکانـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان) بابەتێـک بـوو کاک کەریـم قـادر لـە ژمـارە (٢٩٣٨)ی ڕۆژنامـەی (برایەتـی) و چەنـد ژمارەیەکـی دواتریـدا بـڵاوی کردنـەوە، تیایانـدا کورتەیـەک لەمـەڕ کۆنگرەکانـی پارتـی وەک زنجیرەیـەک بـاس دەکات و ئامـاژە بـە شـوێن و کات و چۆنییەتـی و ئەنجامەکانـی هەریـەک لـەو کۆنگرانـەوە دەدات. ئـەوەی ڕاسـتی بێـت نووسـینەوەی ئـەم جـۆرە بابەتانـە گرنگیـی و بایەخـی مێژوویـی خـۆی هەیـە و بەتایبەتیـش لـە سـەروبەندی کۆنگـرەی ١٢ دوازدەیەمـی پارتیـدا بەهـرە و سـوودی زۆر دەبەخشـێ. هەرچەنـد پێشـتریش چەنـدان هەڤـاڵ و بـرادەری دیکـەش لـەم ڕووەوە کـەم و زۆر، بـە وتـار لـە ڕۆژنامـە و گۆڤارانـدا چ بـە نامیلکـە و پەرتـووک بـووە، شـتیان چـاپ و

بڵاوکردۆتەوە، لەگەڵ ئەمەشەوە ئەم نووسینەوە پانۆڕامایییە بۆ ڕۆژگاری ئیمڕۆی بەستنی دوا کۆنگرەی پارتی لەسەدەی بیستەمدا و خۆ سازدانی بۆچوونە ناو سەدەی بیست ویەکەمەوە کارێکە لە قازانج بەدەر نییە، بەلانی کەم وەک یادکردنەوەیەکی مێژووی پڕ لە شانازیی و سەروەریی ئەم حزبە تێکۆشەرەی (دایک)دا و بۆ نیشاندانی ڕێڕەوی ڕاست و دروستی ڕەوتی هەمیشە و بەردەوام بەرەو ژوورهەڵکشاوی خەبات و تێکۆشین و قوربانیدان و پەرەئەستاندنیەوە. هەروەها بۆ پێداچوونەوەی ئەوانەی مەبەستیان بێت و لە ئەستۆشیاندایە پێیدا بچنەوە بەمەبەستی چاکتر ئاشنابوون بە قۆناغە جیاجیاکانی ئەم کاروانە پڕ لەسەروەرییەو دیاریکردن و هەڵاوێردنی نووچدان و سەرکەوتنە مەزنەکانی و دەستنیشانکردنی فاکتەر و هۆکارە نێگەتیڤ و پۆزەتیڤەکانی ئەو شکست و سەرکەوتنانە و پەند و عیبرەت وەرگرتن و فێربوون لێیانەوە و سوودمەند بوون لە تاقیکردنەوە و ئەزموونەکان بەتاڵ و شیرینیانەوە لە پێناو دەوڵەمەند کردنی پرۆسەکەدا و بۆ بنەبڕکردنی هەڵە و چەوتییەکان و بەرەودان و چەسپاندنی هەنگاوە دروست و هۆکارە بە ئاواتگەیەنەرەکان.

لە ماوەی ئەم ٥٣ ساڵەی تەمەنی پڕ لەخەباتی نەپساوەی پارتیی دایکدا، کە بۆ پتر لە ٣٣ ساڵ دامەزرێنەری پارتی، باوکی ڕۆحیی و نەتەوەیی کورد، ڕابەر و سەرکردەی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول و زامینکاری مافی ئۆتۆمی بەرەسمیی بۆ کوردستان بۆ یەکەمینجار لە مێژووی ئەم گەل و نیشتمانە ژێردەست و دابەش و ستەمدیدەیەدا، جەنابی مستەفا بارزانی نەمر سەرکردایەتی و ڕێبەرایەتی کردووە، دیارە هەڵدانەوەی ڕووپەڕەکان و بەمێژووداچوونەوە بۆ مەبەستەکانی سەرەوە، واتە عیبرەت و پەند لێوەرگرتن و هەڵسەنگاندنی بارودۆخی (ئێستا) و بنیاتنانی (ئایندە) لەسەر بناخەی ڕەگداکوتاوی (ڕابردوو) ەوە بەشێوەیەکی گشتی ئەرکێکی بەهادار و پیرۆز و هەرە پێویستیشە بە ئومێدی دوورکەوتنەوە لە هەڵەکان و نەهێشتنی کەموکوڕییەکان و گرتنەبەری

بنەمـا و هەنـگاوە ڕاسـت و ڕەوانـەکان هەتاکـو هەرچـی زووتـرە بـە گیانێکـی سـەردەمانەی نوێخـوازی پشـت ئەسـتوور بـە ڕابردوویەکـی ئەزموونـداری قاڵبـووی خەباتێکـی سـەخت و درێژخایەنـی شـکۆدارەوە، کۆنگـرەی ١٢ی پارتیـی بـۆی بکـرێ لەسـەر داخوازیـی هەلومەرجـی بابەتـی و خودیـی، لەبـەر ڕۆشـنایی ئـەم ڕاسـتیانەی سـەرەوەدا کارەکانـی خـۆی ئەنجـام بـدات (کـە هـەر ئاوەهـاش بـوو) ڕەوشـی (هەنوکـە و داهاتـوو)ی کوردسـتانی فیـدراڵ شـیکاتەوە و کێشـە و تەگـەرە سـەرەکیی و لاوەکییـەکان دیـاری بـکات بـۆ چارەسـەریی دروسـت و بـە کردەنـی هەرچـی (گۆڕانکاریـی وپاکسـازی) پێویسـتە چ بـۆ پارتـی وەکـو (حـزب) و چ بـۆ دامودەزگـە بەرپرسـەکان وەکـو کارگێـڕی و حکومـەت ئەنجامـی بـدات، بـۆ ئـەوەی بتوانیـن لەمـەودوا لەگـەڵ ڕەوتـی خێـرای جیهانـی سـەردەمدا، جیهانـی تەکنەلۆژیـا و ئەنتەرنێـت و بـە جیهانیبـوون، جیهانـی ئـازادی و دیموکراسـی و مافـی مـرۆڤ بڕۆیـن بەڕێـوە، ئـەم ئەزموونـە دیموکراسـیەمان بپارێزیـن و زیاتـری بچەسـپێنین و گەلەکەمـان بـە ئـاوات و مافـە ڕەواکانـی خـۆی شـاد بێـت.

لـە پانۆراماکـەی کاک کەریـم دا چەنـد هەڵەیەکـم بەرچاوکەوتـن دوورنییـە هەڵـەی چـاپ بـن، پێویسـتە ڕاسـتیان بکەمـەوە. لەنـاوی ئەندامانـی کۆمیتـەی ناوەندیـی پارتیـی محەمەدئەمیـن مسـتەفام نەبیسـتووە کەچـی مامۆسـتا محەدئەمیـن مەعـروف دوو خـولان ئەندامـی کۆمیتـەی ناوەندیـی بـووە و لـە نووسـینەکەی سەرەوەشـدا جارێـک نـاوی هاتـووە کـە لـە کۆنگـرەی سـێیەم هەڵبژێردراوەتـەوە.

هەروەهـا بـۆ شـوێنی بەسـتنی کۆنگـرەی چوارەمیـش دەڵـێ "لەماڵـی کاکـە زیـاد بەسـترا..هتد" ئەمەیشـیان وا نییـە، چونکـە کۆنگرەکـە لەماڵـی خوالێخۆشـبوو نـووری شـاوەیس بـوو لـە گەڕەکـی (وەزیریـە) و بارزانیـی نەمـر تیایـدا بەشـداری کـرد و بـە تێکـڕای دەنـگ بـە (سـەرۆک) هەڵبژێردرایـەوە. هـەر لەکاتـی بەسـتنی کۆنگرەکەیشـدا بـوو لەشـەقامی ئەلڕەشـیددا دەسـتدرێژی کرایـە سـەر زەعیـم

عەبدولکەریم قاسم و برینـدار کـرا. دیسـانەوە لەباسـی ئەندامانـی سـەرکردایەتی کاتـی پـاش گەڕانـەوەی تاقمەکـەی هەمـزە عەبدولـلا بـۆ نـاو پارتـی نـاوی نـەزار ئەحمـەد عەزیـز هاتـووە کـە ئەوەیـش ڕەنگـە هـەر هەڵـەی چـاپ بێـت و ناوەکـە (نـەژاد) بـێ نـەک (نـەزار).

سـەبارەت بە(کۆنگـرەی دووەم) تـا ئێسـتا زۆر کـەم نـووسراوە و وەک فەرامـۆش کرابێـت وا دێتـە بەرچـاو. لەبیرمـە هەرچەنـد نیـو سـەدەی بەسـەردا تێپەڕیـوە و زۆر شـتیم ڕەنگـە لەیـاد نەمابـن، یـان وەک خـەون بێنـەوە بەرچـاوم، لـە مانگـی ئـاداری سـاڵی ١٩٥١ خـۆم و کاک محەمـەد کەریـم شـوان کـە ئەوسـا ئەندامـی کارگێـڕی لیژنـەی ناوچـەی کۆیـەی پارتـی بوویـن بـە نوێنـەری کۆیـە هەڵبژێردرایـن و نێردرایـن بـۆ بەشـداریکردنی کۆنگـرە لـە بەغـدا، کـە تـا ئـەو دەمـە مـن نـەک بەغـدا بەڵکـو کەرکووکیشـم نەدیبـوو. ئـەوە بـوو لـە ئوتێـل (شـط العـرب) لـە (حافـظ القـاضي) شـەقامی الرشـید ژوورێکیـان بـۆ گرتبوویـن، ڕۆژانـە سـەر لـە زوو دەیانبردیـن بـۆ ماڵـی عەلـی حەمـدی لـە گەڕەکێکـی میللـی نێـو بەغـدا و لـە ژوورێکـی سـەر کۆشـکەکە دادەنیشـتین. (کەلوپـەل و کەرەسـتەی خواردنەوەیـش لـە ناوەڕاسـت ژوورەکـەدا ئامـادە کرابـوو، گوایـە ئەگـەر لەلایـەن سـیخوڕ و پیاوانـی میرییـەوە ئاشـکرا کرایـن بڵێیـن ئەمـە داوەتـی خواردنەوەیـە و هیچـی تـر) دانیشـتنەکان پێـش نیـوەڕۆ دوای نیوەڕۆیـش بـەردەوام دەبـوون و نازانـم دوو ڕۆژ یـان سـێ ڕۆژی خایانـد!

ئـەو بەڕێزانـەی ئامادەبـوون ئەگـەر لەبیـرم مابـێ مامۆسـتا عەلـی عەبدولـلا، ئیبراهیـم ئەحمـەد، خوالێخۆشـبووان نـووری شـاوەیس و عومـەر مسـتەفا (دەبابـە) و عەبدولکەریـم تەوفیـق، عەلـی حەمـدی، هەمـزە عەبدولـڵا کـە تـا ئـەو دەم (مـۆر)ی پارتـی لەلابـوو، لـەوێ لێـی وەرگیرایـەوە، هەروەهـا بەکـر ئیسـماعیل و جـەلال تاڵەبانـی و ... بـوون.

لـەو چەنـد ڕۆژانـەدا گفتوگـۆی تێروتەسـەل دەربـارەی زۆر شـتان کـرا، هەنـدێ

ناکۆکی لە ئارادا هەبوون، ڕەخنە لە یەکتری دەگیرا، دەمارگریژیی هەستی پێدەکرا.

لەمابەینی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسانی حزبەوە، هەندێک دەستکاری لە پرۆگرامدا کرا. چەند بڕیارێک وەرگیران و بەیاننامەی کۆتایی دەرکرا. کۆمیتەیەکی ناوەندیی نوێ هەڵبژێردرایەوە، چاکم لەیاد ماوە کاتی پاڵاوتن بۆ ئەندامەتی کۆمیتەکە خوالێخۆشبوو (عومەر مستەفا) قەبووڵی نەدەکرد ناوی بخرتێە لیستەکەوە و دەیگوت (نایکەم) زۆریان ئیلحاحی لێکرد کەهەر دەبێ بیکات و ئەویش مکووڕ بوو لەسەر نەکردنەکە. بەڕادەیەک من کە بەتەمەن بچووکترین ئەندامی کۆنگرە بووم نەمتوانی بێدەنگ بم و گوتم (ئەگەر کاکە عومەر، خۆی ئارەزووی نەبێ و ئامادەی کارەکە نەبێ چۆن بە زۆری زۆردارەکی بەسەریدا دەسەپێنن؟ چونکە گەر خوانەخواستە کەمتەرخەمی بنوێنێ یان ئەرکەکانی بە چاکی ئەنجام نەدا بۆی هەیە بڵێ من نەمدەکرد، ئێوە بە ملتان دادام) لە ڕاستیدا بە قسەکانم پێموایە گاڵتەیان هات، چونکە سەرەنجام هەر وازیان لێنەهێنا و هەر هەڵیش بژێردرایەوە. ئەمە کورتەیەک بوو، وەک لەبیرم ماوە، لە کۆنگرەی دووەمی پارتی و ئیمڕۆش کە دوای نیو سەدەی پڕ لە خەبات و تێکۆشان و کارەساتی جەرگبڕ و نسکۆ و سەرکەوتن و دەستکەوتی مێژوویی ئێجگار گرنگ، ئەوا کۆنگرەی دوانزدەیەم بەسترا و بەسەرکەوتوویی کۆتایی هات و کۆمیتەیەکی ناوەندیی نوێ هەڵبژێردرایەوە بە سەرۆکایەتی هەڤاڵی تێکۆشەر کاکە مەسعودی خۆشەویست، پڕ بە دڵ پیرۆزبایی سەرکەوتنی کۆنگرە و هەڵبژاردنی ئەو بەڕێزانە دەکەین کە متمانەی گەورەترین کۆنگرەیان بەدەست هێناوە، ئاواتەخوازین بەوپەڕی لێوەشاوەیی و توانستەوە لە ئاستی بەرپرسیاریەتی مێژوویی ئەم قۆناغەی سەردەمی نوێ و چوونە نێو سەدەی بیست و یەکەمدا بن، بە گیانێکی بەرزی سەردەمانە و بە هەستێکی کوردستانپەروەرانەی تازەوە پرۆسەی ئاشتی سەرتاسەری

سـەربخەن. وەک کاکـە مەسـعود بەڵێنـی پێدایـن ماڵـی نێوخـۆی کـورد بـۆ هەتایـە یـەک و ڕێـک بخەنـەوە. ئەزموونەکەمـان دەسـتکەوتەکانی بپارێـزن و بـە زمانـی سـەردەم بـەرەو بەدیهێنانـی دەسـتکەوتگەلی زۆر مەزنـتر و گەیشـتن بـە گشـت هیـوا و ئاواتـە ڕەواکانمـان و بەڕاسـتگەرانی خەونـە خۆشـەکانمان لەسـەر ڕێبـازی هـەرە پیـرۆزی بارزانـی نەمـردا، چالاکانـە هەنـگاو هەڵێنیـن!

هەولێر ١٩٩٩/١٠/١٨

چەند سەرە قەڵەمێک لەیادی شۆڕشی ئەیلوولدا

ڕۆژنامەی برایەتی ژمارە ٢٦٦٧- ١٩٩٨/٩/١٠

ماوەیەک بوو ساردیی و لێکحاڵینەبوونێک کەوتبووە نێوان حکومەتەکەی عەبدولکەریم قاسم و سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە. نۆکەر و مشەخۆران و تۆڕەکانی جاسووسیەت و ناحەزانی کورد بە گوڕ کوتبوونە خۆ و پتر گڵپەی ئاگری فیتنە و ناکۆکیی نانەوەیان خۆشدەکرد و پەرەیان بە ئاڵۆزییەکە دەدا و ڕۆژانە گوێچکەی سەرەک وەزیرانی عێراق و هێڵی شۆڤییەنییە ڕەگەزپەرست و کۆنەپارێزانی نێو دەسەڵاتدارانیان بە درۆ و دەلەسە و هەواڵی ناڕاست و چەواشەکاریی هەڵبەستراو دەئاخنین و بەو ئاڕاستەوە هانیاندەدان گورزێکی کاریگەرانە لە پارتی و سەرۆکە مێژووییەکەی و لە ڕێگەی ئەمانیشەوە لە بزاڤی ڕزگاریخوازی پەرەسەندووی گەلی کورد

بوەشــێنن!

زەعیــم عەبدولکەریــم قاســمیش لــەو ســەروبەندانەدا بەهــۆی ئــەوەوە کــە مەیلــی (تاکڕەویــی) لــە هــزر و دەروونیــدا چەکــەرەی کردبــوو لەلایــەک و لەلایەکــی دیکەشــەوە هەســتی بــە پێگــەی پتــەوی پارتیــی و پایەبەرزیــی و خۆشەویســتی ســەرکردەی لێهاتــووی کــورد (بارزنیــی نەمــر) لەنێــو جەمــاوەری نــەک تەنیــا کوردســتان بگــرە لەسەرتاســەری عێراقــدا بەگشــتی کردبــوو، وایدەزانــی (بارزانــی) تاکــە ڕکابەرێکــی مەترســیداری ئەمــە، بەبــێ لێکدانــەوە و گوێــی بــۆ ئــەو هەمــوو پڕوپاگەنــدە و هەواڵــە بــەدرۆ و هەڵبەســتراوانە شــل دەکــرد و لــە دڵیشــی خۆشــدەهاتن. بۆیــەکا بەرەبــەرە خۆیــی لەســەرکردایەتی کــوردی بــە دوور دەگــرت و پەڵــپ و بیانــووی پێدەگرتــن. بارزانــی نەمــر حــەزی بــەو پێشــهاتانە نەدەکــرد، لــەو ڕۆژگارانــەدا نەیدەویســت پێوەنــدی کــورد لەگــەڵ حکومەتــی شۆڕشــی چــواردەی تەمــووزدا بپچڕێــت، یاخــود ئاڵــۆزکاو بێــت ڕوو لــە کزبــوون بــکات. چونکــە بــە دووربینــی و لێکدانــەوەی دروســتی و خوێندنــەوەی وردی بــۆ بارودۆخەکــە دەیزانــی ئــەوە لــە بەرژەوەنــدی بزاڤــی ڕزگاریخــوازی کوردســتان نەبــوو، زەمینــەی پتەویشــی بــۆ قایــم نەکرابــوو. لــە هەموویشــی گرنگــتر نەیدەویســت ســات و شــوێنی تەقاندنــەوە و هەڵگیرســاندنی شۆڕشــی کوردســتان لەلایــەن دوژمنانــەوە دیــاری بکرێــت! کەچــی فشــارەکانی زەعیــم و داردەســتەکەی تــا دەهــات زێــتر و دژوارتــر دەبــوون، بەشــێوەیەک لەیادمــە چەنــد ســاڵێکیش پێــش ئێســتا لــە وتارێکمــدا لەوبارەیــەوە لــە ڕۆژنامــەی (برایەتــی) دا ئامــاژەم پێیدابــوو کــە شــەوێکیان لــە ماڵــی خوالێخۆشــبوو (میرانــی ســاڵح بــەگ)دا لــە شــەقڵاوە بەڕێزیــان ئێجــگار پــەرۆش و نیگــەران بــوو، دەیفەرمــوو " مــن لــەم دنیایــەدا لــە پــاش خــودای مــەزن و میهرەبــان بەتەنهــا بــۆ دوو مــرۆڤ ســەردادەنوێنم، ئەوانیــش (شــێخ ئەحمــەدی کاکــم و زەعیــم عەبدولکەریــم و، هەمیشــە گوتوومــە مــن ســەربازێکی عەبدولکەریــم و کۆمــاری عێراقــم و ئەمەیــش لــە دڵمەوەیــە، نــەک

تەنیا بەڕووکەش یان بۆ هیچ مەبەست و مەرامێک. کەچی عەبدولکەریم وا تێدەگات ئەمەم لە بێدەسەلاتیی و لاوازییەوە بێت! جا فەرموویان "ئەمجارەیان دەچمەوە بەغدا و لە زەعیم داوا دەکەم واز لەو هەڵوێستەی و پاڵپەستۆیانەی بێنێ، ئەگەر نا، یان ئەمەتا دەرگەی بەندیخانەم بۆ بکاتەوە، یانەخۆ دەروازەی ئێراقم بۆ واڵا بکاتەوە تاوەکو بچمەوە دەرەوەی وڵات، چونکە ئەم وەزعە وەک دۆزەخ وایە و چیتر تەحەمول ناکرێت!"

ئیتر ناحەزان لەسەر ئاژاوەنانەوەدا بەردەوام بوون تا دەهات گڕی ئاگرەکەیان خۆشتر دەکرد. ئەوە بوو هەر زوو دەستیان بە گرتن ڕاوەدوونانی ئەندام و لایەنگرە چالاکەکانی پارتی کرد، هەرچەندە ئەوسا پارتی دیموکراتی کوردستان تەنیا حزبی مۆڵەتپێدراوی کورد بوو، بەپێی یاسا چالاکییەکانی خۆی ئەنجام دەدا.

یەکەم ئەندامیش لە پارێزگای هەولێر کە دەستگیرکرا (نووسەری ئەم چەند دێڕە) بوو. ئەمە بوو ڕۆژی ١٩٦٠ /١٠/١٢ لە کاتی وانەوتنەوەدا لەیەک لە پۆلەکانی (دارالمعلمین الابتدائیە) دەریانهێنام بە فەرمانی (حاکمی گشتیی سەربازی عێراق) بەتۆمەتی ئەوەوە گوایا بە ئۆتۆمبیلی تایبەتی خۆم (چەک و تەقەمەنیم) بۆ ناوچەکانی سەرکردایەتی کورد گوێزابێتەوە! لە ڕاستیشدا ئەو تۆمەتە هیچ بناخەیەکی نەبوو، چونکە هەتا ئەو ساتە کردەوەیەکی ئاوەهام ئەنجام نەدابوو، بگرە هێشتا شۆڕشی مەزنی ئەیلوولیش هەڵنەگیرسابوو! هەرهەمان ئێوارە بە شەمەندەفەر ڕەوانەی گرتووخانەی (موقف السرای) لە بەغدا کرام.. لەوێش بەدیداری شەهیدی نەمر خوالێخۆشبوو (سەیدا ساڵح یوسفی) شاد بووم کە لەگەڵ چەند هاوڕێ و سەرکردەی حزبی شیوعی عێراقیدا دەستبەسەر بوون و کاربەدەستانی میری چەندین جار داوایان لێکردبوو سکاڵایەک بنووسێت داوای لێبوردن بکات، تاکو دەستبەجێ ئازاد بکرێت، ئەمیش وەهای وەرامدابوونەوە کەهەرگیز ئەوە بە چاوی خۆیان

نابینــن و بــەو ئاواتەیــان ناگــەن.

لــە ڕاستیشــدا هەروەهــا بــوو، چونکــە ئــەوان خۆیــان ناچاربــوون بەرامبــەر بــە خۆراگریــی و ســەربەزرییەکەیەوە ئــازادی بکــەن. بەهەرحــاڵ شــادمانییەکەم بــە هاوبەندییەتــی لەگــەڵ ســەیدای تێکۆشــەر، ســەرکردە، بوێــژ و نووســەر و ڕووناکبیــری خۆشەویســت (ســەیدا ساڵح) درێــژەی نەکێشــا و زۆری نەخایانــد! هــەر هەفتەیــەک دواتــر، بــە کەلەبچەکــراوی و بەزنجیرێــک بــە کورســی واگۆنێکــەوە بەســتراو، هەمدیســان بــە شــەمەندەفەر بــەرەو (بەندیخانــەی کۆمــاری لــە شــاری بــەسرا) بەڕێیانکردمــەوە!

لــەو دەمانــەدا (صدیــق بەگــی میــران) لەســەر ڕێــی شــەقڵاوە- کۆرێــدا کــوژرا. دەســتوپێوەنەکانی میریــی هەلــی کوشــتنەکەیان قۆســتەوە و ئۆباڵەکەیــان خستەئەســتــــۆی پــــارتیی و ســەرکردایەتییەکەیەوە. دەســبەجێ ڕۆژنامــەی (خەبــات)ی ئۆرگانــی حزبیــان داخســت و (ئیبراهیــم ئەحمــەد)ی ســکرتێری ئەوســای حــزب و بەرپرســی ڕۆژنامەکەیــان تۆمەتبــار کــرد. چاپەمەنییــە ڕووزەرد و داخ لەدڵەکانــی ســەر بــە حکومــەت کەوتنــەوە هێــرش و پەلاماردانــی بزاڤــی ڕزگاریخــوازی کــورد بەگشــتی و پارتــی و ســەرکردە مێژووییەکــەی بەتایبەتــی.. کات بەســەرچوو، مــن لــە بەندیخانەکــەی بــەسرادا، هەراکــەی ئەوســای ســێ بــرا جووتیارانــەی ناوچــەی هەریــر کــە لەســەر ئــاژاوە و هەراکــەی ئەوســای نێــوان ڕەعییــە و ئاغاکانــی سیســاوە حوکــم درابــوون و لــەوەێ زیندانــی کرابــوون، هەرسێیانیشــان ســەر بــە (پارتــی) بــوون، هەروەهــا بەهاوکاریــی و بەشــداریی تــەواوی هــاوڕێ کۆمۆنیســتەکانەوە بەتایبەتــی ســەرکردەکانی ســەندیکای (نیقابــە) ی نــەوت و بەنــدەرەکان کــە هەندێکیــان بــە (ســێدارە) و ئەوانیــتر بــە (موبــد) حوکمدرابــوون، لــە یــادی جەژنــی نــەورۆزدا ئاهەنگێکــی قشــتیلانەمان ســازدا و لەوێــدا بەکــردەوە دروشــمی (برایەتــی کــورد و عــەرەب) بەرجەســتە بــوو، براعەرەبــەکان فێــری هــەردوو سروودی (ئــەی ڕەقیــب و ئــەم ڕۆژی ســاڵی تازەیــە)

کرابـوون و لەگـەڵ ئێمـەدا زۆر بەگەرمـی و لەناخـەوە دەیانگوتنـەوە! دواتـر بـە میانگیـری و تەقەلـلای خوالێخۆشـبوو بەڕێـز مامۆسـتا مەسـعود محەمـەد لـە (بەندیخانـە) دەرچـووم، بـەڵام بـە مەرجێـک نەگەڕێمـەوە پارێزگاکانـی کوردسـتان و لـە بەغـدا بـە خـوارەوە سەرپشـک بـم هـەر قوتـابخانەیەک هەڵبژێـرم کـە (شـاغر)ی لـە وانـەی (ئینگلیـزی) تێـدا هەبێـت و ماڵیـان ئـاوا، بەندەیـش قـەزای (صوێـرە)ی سـەر بـە پارێزگـەی کـووت (واسـیط)م هەڵبـژارد و دواتـر چوارسـاڵی ڕەبەقـی تیـادا مامـەوە و تـا نزیکـەی کۆتایـی سـاڵی ١٩٦٤ لـەوێ بـووم. لەوێـش ڕێکخسـتنی پارتیـمان بەنهێنـی دامەزرانـد و درێژەمـان بـە چالاکییەکانمانـدا بەتایبەتـی لەگـەڵ ئـەو مامۆستا و فەرمانبـەر و ژمـارە زۆرەی پۆلیسـە تێکۆشـەرەکانی سـەر بـە پارتـی کـە بـۆ ئـەوێ گوێزرابوونـەوە. پەیوەندیشـم بـە حزبـەوە لـە ڕێـگای خوالێخۆشـبوو (مسـتەفا نەریـمان)ەوە بـوو کـە ئـەوکات بەرپرسـی پارتـی بـوو لـە (کـووت) دانیشـتوانی صوێـرە بەتایبەتـی کـوردە فەیلییـەکان زۆر دڵسـۆز و هاوکارمـان بـوون، بـەو پڕوپاگەندانـەی حکومـەت بڵاویـان دەکردنـەوە دەربـارەی ڕەوشـی کوردسـتان و سـەرکەوتنە بـە درۆکانـی هێزەکانیانـەوە ئێجـگار خەفەتبـار و نارەحـەت دەبـوون، کاتێکیـش ئێمـە بەرپەرچـی ئـەو درۆیانەمـان دەدانـەوە و هەواڵـە دروسـتەکان و سـەرکەوتنەکانی پێشـمەرگەی قارەمانمـان بـۆ بـاس دەکـردن و ناوبەناویـش بەپێـی توانسـت بڵاوکراوەکانـی حـزب و شۆڕشـمان پێـدەدان بەوپـەڕی دڵخۆشـی و ورەبەرزییـەوە وەریـان دەگرتـن و پێیانـەوە دەگەشـانەوە.. لـە یارمەتیدانیـش هەرگیـز درێخیـان نەدەکـرد! هەرچەنـدە دوای کودەتـا شـوومەکەی ٨ی شـوباتی ١٩٦٣ و ئیرهـاب و تۆقاندنـی کوودەتاچییـەکان چالاکییەکانیـان تـا ڕادەیـەک بەرتەسـکتر کـردەوە و پەیوەندییەکانمـان ئێجـگار سـنووردار وپـڕ مەترسـی بـوون!

بگەڕێمـەوەو بێمـەوە سـەر باسـی هاوینەکـەی سـاڵی ١٩٦١ ئـەو هاوینـە وردە وردە هەواڵـی دڵگـر بڵاودەبوونـەوە.. زۆربـەی برادەرانـی سـەر بـە پارتیـی

ڕووە و کوردســتان و بەتایبەتــی بــۆ گونــد و شــوێنە دوورەدەســتەکان و لاپاڵــی کێــوە ســەخت و سەرکەشــەکانەوە پێدزەیــان کردبــوو، ژێراوژێریــش دیــارە هەوڵــی پەیداکــردن و کۆکردنــەوەی (چــەک و تەقەمەنــی) و تفــاق و پێداویســتییەکانی تــر درابــوو! ناوەنــاو لێــرەو لــەوێ مەفــرەزەی ســەرەتایی چەکــدار- چەکــی ســووک و هەمــە چەشــنە، دەبیــنران و هەواڵیــان دەبیســترا. ئێمــە ماڵــمان لــە (بایزبــەگ) بــوو، (بایزبــەگ و مێکــوکاو) دوو نیمچــە هاوینەهــەواری کۆیانــن لــە نێوانــی هــەردوو گوندی(ســماقۆڵی و ســەروچاوە و بیــرۆکان) لــە مابەینــی چیــای ســەفین و چیــای سوســێدا بــە دووری حــەوت ســەعاتە ڕێ لــە شــاری (کۆیــە) و دە ســەعاتە ڕێ بــە کاروان و بــە پــێ لــە هەولێــرەوە. دە دوازدە ماڵــە کۆیــی لــە بایزبــەگ و بیســت ماڵێــک لــە مێکــوکاو ڕەزی تــرێ و هەرمێیــان هەیــە و ئەوســا بــۆ بەرهەمهێنــان و ســاخکردنەوەی بەربوومــی ڕەزەکانیــان و دابینکردنــی نانــی ســاڵێ بــە گۆڕینــەوەی (تــرێ بــە گەنــم) لــە دەشــتی هەولێــر و دزەیــی و قەراجــی داو، لەگــەڵ داری ســووتانی زســتانەیان، هاوینــان ماڵیــان دەهێنایــە ئــەوێ و پاییــزان بــە درەنگــەوە بــەرەو کۆیــە دەبوونــەوە!

ڕۆژێکیــان ١٢ی ئەیلوولــی ١٩٦١ کاروان لــە کۆیــە هاتنــەوە مزگێنــی ئەوەیــان پێدایــن کــە شــەوەکەی پێشــووتر واتــا ١٩٦١/٩/١١ لەســەر هەیبــەت ســوڵتان و چیاکانــی ئەودیــوی دەشــتی بیتوێــن و دۆڵــی خەلــەکان و چەنــد شــوێنی تــردا (ئاگر)کراوەتــەوە و (تەقــە) کــراوەو (پێشــمەرگە) لەشــکریان دامەزرانــدووە! منیــش لــە ســۆز و کاریگەریــی مژدەکــەوە هــەر ئــەو ســاتە ئــەم چوارینەیــەم بــۆ هــات:

وا لەســەر لوتکــەی بــەرزی شــاخەکان
ئاگــری هیــوام بــۆ دەکرێتــەوە
بــە هــەوڵ و خوێنــی دڵ بەداخــەکان
ئــاڵای ڕزگاریــم هەڵدەکرێتــەوە!

ئێــتر چەکــداران تــا دەهــات ژمارەیــان زێــتر دەبــوو. ئێوارەیــەک بــۆ کات

بەسەربردن چووبوومە سەرچیاوە، وەختێ کە گەڕامەوە گوتیان میوانت هاتوون، چوومە ماڵەوە بینیم دە دوانزدە چەکداری گەنجی کۆک و تەیار بە فەرماندەیی بەڕێز (مام تەها خۆشناو) کە ئەو دەم بەرپرسی ناوچەی شەقڵاوەی پارتی و دۆست و ناسیاوی خۆم بوو، دانیشتبوون، ئەو شەوە پێکەوە بە باسی هەڤاڵان و دەنگۆی ڕاپەڕین و شیکردنەوەی بارودۆخە پشێوەکەوە ڕامانبوارد و بەیانییەکەی ڕۆژی پاشتر بەرەو شاری کۆیە و دەوروبەری بە ڕێکەوتن. شەوێکی تریشیان دوو چەکداری ناسیاو لە (سماقوڵی و سەروچاوە) وە هاتنە لامان و گوتیان "برادەرێکی زۆر ئازیزت لە گوندەکەمانەوە حەز دەکات چاوی بە تۆ بکەوێ، گوتم هەر بەم شەوە؟ وتیان بەڵێ، چونکە ئەو پەلەیەتی و سبەی دەڕووات!" سەروەختێ بە درەنگەوە ئەو شەوە گەیشتینە ماڵی کوێخا عەزیز (خوالێخۆشبوو عەزیز حاجی ئەمین)ی سەیرم کرد برادەرە خۆشەویستەکەم بەڕێز (شمس الدین موفتی)یە کە بە (شەماڵ) ناومان دەبرد، یادی بەخێر، کە بۆ کاروباری حزب و بزووتنەوەکەوە سەردانی ئەو ناوچانەی کردبوو. ئەو شەوەش تا پێش مەلا بانگدان لەوێ بە لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی ڕەوشەکە و گۆڕینەوەی بیروبۆچوونەکان و گەیاندنی پەیام و ڕێنماییەکانی حزب بە خەڵکەکە، بە دیشلەمە خواردنەوەوە بەسەرمان برد و ڕۆژەکەی دوایی بە ئومێدی سەرکەوتن و دیداری ئایندە، ئەم بۆ دەشتی بیتوێن و دەڤەری پشدەر، بەرەو خوار، منیش بۆ بایزبەگ بەرەو ژوور ماڵئاواییمان لەیەکدی کرد و جودابووینەوە!

لەکۆیە و چەند شوێنی تر بازگەکانیان کۆنترۆڵ کردبوو، کۆڕوکۆبوونەوەی فراوان دەبەستران، بارەکەیان بۆ جەماوەر ڕوون دەکردەوە، بیروڕا ئاڵوگۆڕ دەکران. میریی بزوا، فڕۆکەی جەنگیی و (مێگ) تەقەیان لە خەڵک کرد و هێزی چەکدار بەکار هێنران. سەنگەرەکان پەلاماردران، شەهید و بریندار و کوژراو کەوتنە گۆڕێ، خەریک بوو کار لەکار دەترازا، قوونەشەڕ دەستی

پێکردبـووو، تـا دەهـات زیاتـر کڵپـەی دەسـەند. نۆکـەر و چڵکاوخـۆران هەمـوو توانسـتێکی خۆیانیـان بـۆ خۆشـکردنی گـڕی ئاگرەکـەوە خسـتبووە کار، بارزانیـی نەمـر و سـەرکردایەتی پارتـی بڕیاریدابـوو هەمـوو هەوڵێـک بـدەن تـا نەهێڵـن ڕەوشـەکە ئاڵۆزتـر بێـت و شـەڕەکە پـەرە بسـەنێ و لەدەسـت دەربچێـت. بـەڵام کـە ئەمەیـان بـۆ مەیسـەر نەبـوو، ناچـار کەوتنـە خۆسـازدان بـۆ داکۆکـی لەخـۆو لەکوردسـتان کـردن و ئەوسـا ئـاڵای شۆڕشـێکی سـەرتاپاگیرییان هەڵکـرد. ئـەوە بـوو سـەرکردایەتییەکیان بـۆ شـۆڕش (نووسـینگەی ڕاپەڕانـدن) دامەزرنـد، لێژنـە و دەسـتەی جۆراوجۆریـان بـۆ سەرپەرشـتی کاروبـاری شۆڕشـی کوردسـتان لـە هەمـوو ڕووێکـەوە پێکهێنـان و (نووسـینگەیەکی عەسـکەری)یان دامەزرانـد و ڕێکخسـتنەکانی سـەربازی (پێشـمەرگایەتی)یان مکـوم و ڕێکوپێـک کـرد، ئازووقەیـان گلدایـەوە، یارمەتییـان بـۆ پێشـمەرگە و کادیـران بڕییـەوە. نەخۆشـخانەی گـەڕۆک و بنکـەی تەندروسـتییان دابینکـرد. پێشـمەرگەیان بەسـەر کـەرت و پـەل و لـق و بەتالیـۆن و دواتریـش هێـزو لەشـکر دابەشـکردن. کۆمەڵانـی خەڵـک بەتایبەتـی ئەوانـەی حـزب داوای دەکـردن یـان ڕێگـەی پێـدەدان پەیتـا پەیتـا بـە چـەک و تفاقـی خۆیانـەوە پێوەندییـان بەهێـزی پێشـمەرگەوە دەکـرد، یاخـود هیـچ نەبـا چەکەکانیـان بـە شـۆڕش دەبەخشـی. منـی مامۆسـتا ئەوسـاکە (دووربیـن) ێکـی ئەفسـەری و تفەنگێکـی ڕاو (تاپـڕ)ی ئەمەریکیـم هەبـوون بـە شـانازییەوە پێشکەشـی پارتیـم کـردن و دوای ڕێککەوتنامـەی یانـزدەی ئـازاری سـاڵی ١٩٧٠ تاپـڕە (شۆڕشـگێڕەکەمم) وەرگرتـەوە و تـا ئێسـتەیش وەک یادگارێکـی هـەرە پیـرۆز پارێـزراوە!

دوو شار، دوو سەردەم، و دوو نەورۆز

لە ژمارە (٣٦٤٢)ی ڕۆژی ٢٠٠٢/٣/٢١ی ڕۆژنامەی "برایەتی"

(نـەورۆز) کۆتایـی وەرزی زسـتان و بەسـەرچوونی سـەرما و سـۆڵە و سـەرەتای بەهـار و سـاڵی تـازە، وادەی ژیانـەوە و ڕازانـەوەی دەشـت و دەر و کەژوکێـوی ڕەنگینـی کوردسـتان و جەژنـی نەتەوەیـی قەومـی کـوردە، لـەم ڕۆژە پـڕ لەخۆشـی و هیوایـەدا شـارە خنجیلانەکـەی (کۆیـە) هـەروەک حاجـی قـادر فەرموویەتـی

" گوڕەی بەهاریە ئێستێکە شاخ و داخی وڵات"

"پڕە لە لالە و نەسرین و نەرگسی شەهلات"

ئـەو شـارە، بەتایبـەت ڕەز و باخـە دڵڕفێنەکانـی و دۆنـد و بنارەکانـی باواجـی و هەیبـەت سـوڵتان بەجارێـک، بـووک ئاسـا خۆیـان ئارایشـت دەکەنـەوە. حەمامـۆک و کانـی و سـەرچاوەکانی دەتەقنـەوە و مێـرگ و مێرخوزارەکانـی بەرگـی ئـاڵ واڵا

دەپۆشـن و کـزەی شـەماڵ و جریـوە و نەغمـەی مـەل و بلبـلان تێکـەڵ بـە هـاژەی چـەم و ڕووبـارەکان دڵ و دەروونـی دڵـداران دەخرۆشـێنن و ئەڤینـدار و عاشـقان و عەوداڵانـی سەربەسـتی و ئـازادی مەسـت و مەخمـوور دەکەن.لـەم بۆنـە تـەژی لـە ماکـی ژیـان و زیندووبوونـەوەدا، کۆیـەی شـاری جوامێـران و مەڵبەنـدی ڕۆشـنبیری و مەکـۆی سـەرهەڵدان و بەرخـۆدان و ڕاپەڕیـن و نیشـتمانپەروەریی ڕادەچڵەکـێ و (کۆیـی) لەناخـەوە گـڕ دەگـرن و ئاهەنـگ دەگێـڕن. یەکـەم ئاهەنگـی (نـەورۆز) کـە مـن بیـرم بـێ لـە کۆیـە سـاڵی ١٩٤٦ لـە سـەردەمی ڕژێمـی پاشـایەتیدا لـە (شـاخی مشـکەی) کـرا. مـن ئـەوکات قوتابـی پۆلـی یەکەمـی ناوەندیـی بـووم، وەک لــە یادمــە دوای نیــوەڕۆ ئاگرێکــی گــەورە کرایــەوە، وتــار خوێنرانــەوە، سروودی نیشـتمانی و گۆرانـی تیایـدا پێشـکەش کـران، هەڵپەڕکـێ و شـایی کـوردی کـران. کەچـی ئاهەنگـی نـەورۆزی سـاڵی ١٩٤٧ لـە (تاتووکانـی بەفریقەندییـان) بەڕێـوە بـرا. هـەردوو حزبـی ئـەو سـەردەمە (پارتـی دیموکراتـی کـورد کـە مامۆسـتا عەلـی عەبدوڵـلا لێپـرسراوی بـوو لەکۆیـەو حزبـی تەحـەڕور (حزبـی شـیوعی عێراقـی) بەیەکـەوە مۆڵەتـی ڕەسـمییان لـە میریـی وەرگرتبـوو، ئێمـەی ئەنـدام و لایەنگرانـی پارتیـی چەنـد ڕۆژێـک بـەر لـە جـەژن چالاکیـمان دەنوانـد و بەسەرپەرشـتی مامۆسـتا کەمـال عەبدولقـادر کـە بـۆ یەکەمیـن جـار چەنـد جـۆر شـایی و هەڵپەڕکێـی شـێخانی و بادینانـی هێنابـووە کۆیـە مەشـقمان دەکـرد و پـڕۆژەی تەمسـیلیەکانمان ئەنجامـدا. شـوێنی ئاهەنگەکـەش ئامـادە کرابـوو، شـانۆیەک بـۆ ئـەو مەبەسـتە ڕێکخرابـوو، ڕایـاخ (مافـوور و بـەڕە و لبـاد) لـە ماڵانـەوە هێنرابـوون. ئـەو یەکـدوو شـەوە لاوان و ئێمـەی قوتابـی هەتـا درەنگانـی شـەو بـە کۆمـەڵ بـۆ ئاگاداریـی شـانۆ و کەلوپەلـەکان لـەوێ دەماینـەوە و دوای ئێمەشـەوە دەسـتەیەکی تـر بـە تفەنـگ و دەمانچـەوە تـا ڕۆژهـەڵات وەکـو پاسـەوان ئێشـکیان لێدەگـرت!

ڕۆژی نـەورۆز، هـەر لـە زوێکـەوە جەمـاوەری شـار بـە هەمـوو چیـن و

تویژێکــەوە پیــرو گەنــج و لاو، زانایانــی ئایینــی و دەســتەو دایــەرەی میــری و فەرمانبــەران، مامۆســتا و قوتابــی وکاســبکاران، تێکــڕا جمانــە شــوێنەکەوە و ئاهەنــگ دەستی پێکــرد. ئــەوەی لەبیــرم مابــێ بەرنامــەی ئاهەنگەکــە بریتــی بــوو لــە وتــاری هــەردوو حزبــەکان و خوێندنــەوەی چەنــد هەڵبەســتێک، لــە نێویانــدا هۆنراوەکــەی (ســەید ئەنــوەر بەرزنجــی) بــوو کــە لــە دێڕێکیــدا دەڵێــت:

"کاروانــی تەقــەدووم کــە لــە بــۆ پێشــەوە ئــەڕوا

"بــەم قافیلەیــە ســەگ ئــەوەڕێ کلکی هــەزارە"

ئــا لێــرەدا هــەر جــارە خوالێخۆشــبوو زەکــی هەنــاری دەیگــووت " دووبــارە، دووبــارە" هەروەهــا بــۆ یەکەمیــن جــار شــیعرە شــانۆییەکەی (گــۆران)ی نەمــر "گوڵــی خوێنــاوی" بەشــێوەیەکی گۆرانــی ئامێــز زۆر ســەرکەوتووانە نمایشــکرا و مایــەی خۆشــحاڵیی و ڕەزامەندیــی ئامادەبــووان بــوو. جەمــال کەریــم حەمــە مــەلا لــە دەوری گەنجەکــە و عــارف ڕەئــووف دەوری کچــە دلبەرەکــەی و د.جەمیــل شــەڕەف و خوشــکە لوتفیــە عەبدولقــادر وەک دوو کارەکــەر دەورەکانیــان نوانــد. جێــی باســکردنە وەختــێ کــوڕە لاو لەســەر داخــوازی یارەکەیــەوە بــۆ چەپکــێ گــوڵ چــووە باخچــەی پاشــاوە، لــە پشــت شــانۆکەوە تەقــەی دەمانچەیــەک هــات و جەمــال بەخــۆی و ســنگی ســپی بــە بۆیــاخ ســوورکراویدا هاتــەوە ســەر شــانۆ و یارەکــەی بــە گریانــەوە دەیلاوانــدەوە و بەســۆز دەیگــوت "تفەنگــی دوژمــن پێکانــی.." ئێمەمانــان وامانزانــی ئــەوا بەڕاســتی گوللــەی بەرکەوتــووە و دڵــی پێکــراوە، چونکــە پێشــتر شــتی لەوبابەتەمــان نەدیبــوو، بۆیــە هەمــوو تاســابووین! دوایــی چیرۆکــی تەمسیلی "کاوەی ئاســنگەر و زوحــاک" پێشــکەش کــرا و هێنــدەی تــر جەماوەرەکــەی هێنایــە جــۆش و خــرۆش و چەپڵــە ڕێــزان و هوتــاف کێشــان. ئــەوەش فەرامــۆش نەکــەم، نــاو بەنــاو بەهــۆی هوتــاف و دژە هوتافــەوە لــە نێــوان هەوادارانــی هــەردوو حزبەکانــدا هەڵچــوون و پشــێوییەک دەهاتــە ئــاراوە و مەترســی ئــاژاوە و هەراوهۆریــا پەیــدا دەبــوو! لــەو بارانەیشــدا خوالێخۆشــبوو

(دڵـدار)ی شـاعیر دەهاتـە سـەر میکرۆفـۆن و بەنـاوی هـەردوو حزبەکانـەوە تـکای لــە خەڵکەکــە دەکــرد هێمنــی بپارێــزن و مــاوە نــەدەن ناحــەزان و گێرەشــوێن ڕەوشــەکە گــرژ و ئاڵــۆز بکــەن. بەوچەشــنە لای ئێــوارە و ڕۆژ لــە زەردان ئاهەنــگ کۆتایــی هــات و دانیشــتووان بــەرەو شــار بوونــەوە. ئەمــە نــەورۆزی ڕۆژانــی تــاڵ وســەخت و پــڕ لــە نائومێــدی دوای ڕووخانــی کۆمــارە ســاواکەی کوردســتان (مەهابــاد) بــوو!

نــەورۆزی دووەم کــە یــادی دەکەمــەوە، لــە ســەردەمی ڕژێمــی کۆمــاری و دوای ســەرکەوتنی کــورد، نەورۆزەکــەی (هەولێــر)ە کــە ســاڵی ١٩٧٠ دوابــەدوای ڕێککەتننامــە مێژووییەکــەی ١١ی ئــاداردا لــە (دارەتــوو) کــرا. ئەمەیــان ڕۆژگاری هیــوا و ســەرفرازیی بــوو، بەرەنجامــی ڕاســتەوخۆی پیــرۆزی شۆڕشــی مەزنــی ئەیلــوول بــە ســەرۆکایەتی (بارزانــی نەمــر) بوو.ئــەوان ڕۆژان جەمــاوەری تێکۆشــەر لــە سەرتاســەری کوردســتان و بگــرە لــە عێراقیــش سەرمەســتی بەدیهاتنــی ئــەو دەســتکەوتە هــەرە گرنگــەی گــەل بــوون. شــایی و زەماوەنــد و ئاهەنــگ گێــڕان ســەرتاپای کوردســتانی گرتبــۆوە، ڕووت بــە هــەر لایەکــدا بکردایــە لەشــار، لادێ، چیــاو دەشــتودەر، هــەر هەڵپەڕکــێ و دەهــۆڵ و زوڕنــاو شــادیی بــوو!

یەکــدوو ڕۆژێــک بــەر لــە نــەورۆز ئێــوارە وەختێــک، پێشــمەرگەی شــەهید کاک (ئەحمــەد حاجــی) هاتــە ماڵەوەمــان لەگەڕەکــی (شــۆڕش) و پێــی ڕاگەیانــدم کــە (پارتــی) منیــان دەستنیشــانکردوە بــۆ بێــژەری (عەریــف حەفــل) ئاهەنگــی نــەورۆز لــە ناوچــەی (دارەتــوو) ئــەو ڕۆژگارە مــن بەڕێوەبــەر هــەردوو خانــەی مامۆســتایانی ســەرەتایی و ئامۆژگــەی (پەیمانگــە) مامۆســتایانی هەولێــر بــووم.

بەندەیــش بەخۆشــحاڵییەوە ئــەو شــەرەفەم قەبــوول کــرد و ڕێککەوتیــن. ئەوەبــوو ڕۆژی نــەورۆز ســەرلەبەیانی (جیبــە شــڕە) یەکــی پێشــمەرگان هــات و مــن و منداڵەکانمیــان بــرد بــۆ شــوێنی مەبەســت. ئــەو دارەتــووەی کــە پێشــتر نەمدیبــوو (دەشــتاییەک و چۆڵەوانییــەک) بــوو هەتــا چــاو بــڕکات ســەوزایی (گەنــم و جــۆ)

بــوو. ڕێگاکــە زۆربــەی کەنــد و کۆســپ و قــۆرت و پێــچ و پەنــا بــوو، بەنێــوان کێڵگـــەی ســـەوز و دڵڕفێنـــدا ڕەت دەبـــوو. لەوێشـــدا (شـــانۆ)یەکی ڕێکوپێـــک سـازکرابوو، بەمیکرۆفـۆن و بڵندگـۆ و ئامێـری تۆمارکـردن و گشـت پێداویسـتییەکەوە ئــەوەی مایــەی سەرســوڕمانە ئەوەیــە چــۆن ئــەو هەمــوو حەشــیمەتەی شــاری هەولێــر و دەوروبــەر لەوێــدا گــرد و کــۆ ببوونــەوە! بڕواتــان بێــت ئاپــۆرەی خەڵـک لـەو نـاوەدا نـە سـەری دیـار بـوو نەبنـی! هاونیشـتمانیان هەمـوو خۆیـان ڕازاندبــۆوە، هــەر خێزانــە بەخــۆ و خــواردن و چایــی و ســەماوەرەوە، هاتبــوون، هــەم بــۆ ئاهەنگــی نــەورۆز و ســەرکەوتن و هــەم بــۆ شــایی و ســەیران! دوور لەشـانۆکەوە، لـە کەنارێکـی گـۆڕەپانـە بەرفرەوانەکـەدا تاوڵێکـی (ڕەشـماڵ) گـەورە بــۆ بــارەگای بەرپرســانی پارتــی و پێشــمەرگە هەڵدرابــوو. ئاهەنــگ کرایــەوە، ســەرەتا بەمارسـیلیزی کـورد (سرودی ئـەی ڕەقیـب) دەسـتی پێکـرد. ئەوجـا پـاش دەقیقەیـەک وەسـتان بـۆ گیانـی شـەهیدە سـەربەرزەکان، وتارەکانـی سـەرکردایەتی شــۆڕش و لقــی دوی پارتــی و لێژنــەی ناوچــە و هێــزی پێشــمەرگە لەلایــەن هەڤــاڵان شــێخ محەمــەد هەرسـینی و محەمــەدی مــەلا قــادر و عەلــی هــەژار خوێنرانەوە..کـە هـەر خۆیشـیان سەرپەرشـتی ئاهەنگەکەیـان دەکـرد. هەروەهــا نوێنەرانــی ڕێکخراوەکانــی ئافرەتــان، مامۆســتایان، قوتابیــان، جوتیــاران، کرێــکاران و لاوانــی دیموکراتــی کوردســتان، هەریەکــە وتاریــان پێشــکەش کــرد، جگــە لەوتــاری میریــی کــە لەلایــەن (خالــد عبدالحلیــم) ی پارێــزگاری ئەوســای هەولێــر بــە زمانــی عەرەبــی خوێندرایــەوە و (لەلایــەن منــەوە یەکســەر دەکرایــەوە کــوردی) لــە هەمانکاتــدا بەرنامــەی ئاهەنــگ زۆر و هەمەرەنــگ و دڵگــر بــوو، لــە نێــوان وتارەکانــدا چەندیــن هۆنــراوەی شۆڕشــگێڕی و سروودی نەتەوەیــی و نیشــتمانی لەنێـو چەپڵەرێزانـی نەپسـاوەی جەمـاوەرە تینووەکـەدا پێشـکەش کـران، سـەرباری گۆرانـی خـۆش و لاوک وحەیرانـی بـە جـۆش کـە ئامادەبووانیـان دەهەژانـد و خـەم و ناسـۆری سـاڵانی جـەور و سـتەمی پێشـوویان دەڕەوانـدەوە! بـە بەردەوامیـش

شـایی ڕەشـبەڵەک و هەڵپەڕکێـی کـوردی بـە دەهـۆڵ و زوڕنـا و بـە بەشـداری پێشـمەرگەکانەوە دەگـەڕا، ئەمانـەو جگـە لـە چەنـد شـانۆگەریی و چیرۆکـی تەمسـیلی بەپێـز و پێوەنـددار بـەو بۆنەیـەوە نمایـش کـران.

شـایانی گوتنـە لای نیـوەڕۆ بۆماوەیـەک بەنیـازی پشـوودان و نانخـواردن و حەوانـەوەی ئامادەبـووان بڕگەکانـی بەرنامەکـە وەسـتێنران، کاتەکـەش بەپارچـە مۆسـیقای بەسـۆزو گۆرانـی تۆمـار کـراو، پڕکرایـەوە. دواتریـش درێـژە بـە ئاهەنـگ درایـەوە. دەشـتوانم بـە دڵنیاییـەوە بڵێـم لـە نێـوان سـەرجەمی بڕگەکانیـدا (نمایشـە سـەربازییە هـەرە ڕێکوپێکەکـەی بەتالیۆنـی پێشـمەرگە قارەمانـەکان) بـە جـل و بـەرگ و قیافەتـی پێشـمەرگانە و بـە تـەواوی چەکەکانیانـەوە جوانتریـن و دڵگیرتریـن خـاڵ بـوو کـە ئـەو خەڵکـەی ئەوانـەی تینـووی ئـازادی و بەهەمـان ڕادەیـش تامـەزرۆی دیـداری پێشـمەرگە و مەشـقی بـە کۆمەڵـی پێشـمەرگایەتی بـوو، سەرسـام و مەسـت و مەدهـۆش کردبـوون! بـەو شـێوەیە ئاهەنگگێـڕان تـا ڕۆژ لـە زەردان درێـژەی کێشـا. ئەوجـا ئاپـۆرەی سەرمەسـتی جەژنـی سـەرکەوتن و ئۆتۆنۆمـی و نـەورۆز بڵاوەیـان لێکـرد و یادگارێکـی پـڕ بەهایـان بـۆ (مێـژوو) لەشـوێنەکەدا (دارەتـوو) جێهێشـت کـە ئیمـڕۆ ئەوەتـا یـادی دەکەینـەوە و بـە خۆشـیی و شـادمانی و ورەی بـەرزەوە ڕووەو و پیـرە هەولێـر و شـوێنەکانیان بوونـەوە. مایـەی شـانازییە کـە لـەم ئاهەنگـە مێژووییـەدا وەک (عەریـف حەفـل) بـە زمانـی شـیرینی کـوردی و بـرام مامۆسـتا بەدرخـان سـندی بـە زمانـی عەرەبـی بەشـداریمان کـردووە.

هـەزاران سـڵاو لـە یـادی ئـەو ڕۆژە پیرۆزانـە و نەمـری بـۆ باوکـی کـورد بارزانیـی نەمـر و هەمـوو شـەهیدەکانمان. سـەرکەوتن بـۆ گەلـی کوردسـتان و ئەزموونـە دیموکراتییەکـە و دۆزە ڕەواکـەی!

شەوانی ڕەمەزانی جارانی کۆیە

لە گۆڤاری (گوڵان ژمارە ٤١١) لە ٢٠٠٢/١٢/٤ بڵاوکرایەوە.

سروشـتی ئادەمیـزاد وەهایـە کـە دوای شـەکەتی و ماندووبوونـی کارکـردن بـۆ دەسـتەبەرکردنی بژێـوی خـۆی و مـاڵ و منداڵـی، بـۆ حەوانـەوە و بەسـەربردنی کاتـی بـێ ئیشـی حـەز دەکات و پێویستیشـە شـتهایەک بدۆزێتـەوە خـۆی پێـوە خەریـک بـکات، بـۆ ئەمەیـش بـە زۆری پەنـا دەباتـە بـەر (یاریـی) بـە جیـاوازی جـۆر و شـێوەکانییەوە، بـە گوێـرەی شـوێن و کات و سـەردەم. لـەو ڕوویشـەوە هەمـوو یارییـەکان چـۆن یـەک نیـن، بەڵکـو بەپێـی ڕەگـەز (نێرومـێ) و بـە گوێـرەی تەمـەن یارییـەکان دەگۆڕێـن. یارییەکانـی ڕەگـەزی ئافـرەت تارادەیـەک لەهـی پیاوانـە جیانـە، هەروەهـا منـداڵان و هـەرزەکاران و گەورەکانیـش هـەر تەمـەن و گەمـەی تایبـەت بەخۆیانیـان هەنـە و لەگـەڵ ئەوانـی دیکـەدا

جـــوداوازن. لەهەمانکاتیشـــدا هـــەر نەتـــەوەو کۆمەڵگـــە و بگـــرە هـــەر دەڤـــەر و ناوچـــە و شـــار و هـــەر گوندێکیـــش لەوانەیـــە گەمـــە ویـــاری تایبەتـــی خۆیـــان هەبێـت. وێـڕای ئەوەیـش یـاری هەنـە بـە ڕۆژ دەکرێـن و هـی تریـش شـەوانەن. ئـەوەی لێـرەدا مەبەسـتە باسـی لێـوە بکـەم شـەوانی ڕەمەزانـی جارانـی شـاری (کۆیە)یـە، بەتایبەتـی ئـەو سـەردەمانەی ڕەمـەزان دەکەوتـە وەرزی هاویـن و سـەرەتای پاییـزەوە. لـە یادمـە ئەوکاتانـەی کـە ئێمـەو مانـان مێرمنـداڵ و قوتابـی قۆناغـی سـەرەتایی و ناوەندیـی بوویـن، دابونەریتـی شـەوانی مانگـی ڕەمەزانـی پیـرۆز لـە کۆیـە زۆر خـۆش و دڵگیـر و سـەرنج ڕاکێـش بـوو. ئـەوە بـوو پشـتی ڕۆژ و شـکاندن بـە زرمـەی تۆپـە شـەهیدەی وەسـتا ڕەجـەب لەبـەر دەرگای (قشـڵە) لـە (گـردی کەکـون- سـەید جامـی)دا کـە خوالێخۆشـبوو (حەمەعەبـۆ) ئاکرەییـدا ئـەوەش بـە هیـمای ڕاوەشـاندنی دووگـرد (بەرمـاڵ) یـان مەندیلـە (مێـزەر) سـپییەکەی مـەلا عەبدولڕەحمانـی ڕەحمەتـی (کـە بـە مـەلا فنـدەق مەشـوور بـوو) لەسـەر گومبەتـی مزگەوتـی گـەورەوە، لـە دوای نوێـژی خەوتنـان (عیشـا) و تەراویحکردنـدا پیـاوان ڕوویـان دەکـردە چەنـد چایخانەیەکـی شـار بـۆ ڕابـواردن و بەسـەربردنی کات. ئێمـە خۆمـان بـە زۆریـی دەچووینـە چایخانەکـەی (کاک سـمایل عـەرەب)ی ڕەحمەتـی کـە لەناوەنـدی بـازاڕدا بـوو، لەنێـو ئەوانـەی هەمیشـە بـۆ ئـەوێ دەهاتـن دەسـتەیەک پیـاوی قۆشـمە و خـۆش مەشرەبـی بـەدەرەوە و نـاسراو هەبـوون لای خەڵکەکـەوە ڕێـزی تایبەتیـان هەبـوو، ئەوانـە دەبوونـە دوو تیـپ و تـا درەنگانـی شـەو یـاری (سـینی)یان دەکـرد لـە کۆیـە پێـی دەگوتـرا (سـینی و زولفانـێ). لەهـەر لایەکیـان یەکێـک کـە بەڕاسـتی زۆر شـارەزا و لـە دیتنـەوەی (ئەنگوسـتیلە)دا سـەرناس بـوو دەکـرا بـە (وەسـتا) و یەکێکـش دەبـووە پسـپۆڕی شـاردنەوەی ئەنگوسـتیلەکە.

دوای شـاردنەوەی ئەنگوسـتیلەکە لـە ژێـر پەردەیەکـەوە، ئەندامێکـی تیپەکـە سـینییەکەی لەسـەر لەپـی دەسـتیدا چەنـد جارێـک دەسـووڕاند و دەیگـووت

(بـاد) و لەبەردەمــی ڕکابەرانیــدا لەســەر زەوی دایدەنــا و دەکشــایەوە.

ئەوجــا وەســتای تیپــی بەرامبــەر خــۆی، جاروباریــش ئەندامەکانــی تــر بــە نــۆرە خولێکــی بــە ســینییەکەدەدا و (شــک)یان دەهاویشــتە ســەر چەنــد (زولفێــک) و بەدەســتێک دەیگرتــن و بەدەســتەکەی تــر زولفەکانــی دیکــەی تــووڕ هەڵــدەدان و بــە پەلــە دەیگــوت (ئەمــە فــت.. ئەمــە فــت.. ئەمــەش فــت).. هــەرکات ئەنگوســتیلە لــە بــن یــەک لەوانــەدا بوایــە، تیپــی بەرامبــەر هاواریــان دەکــرد (نەڕۆیــت) و دەیانکــردە قیژەقیــژ و پێکەنیــن و بەپێــی ئــەو زولفانــەی کــە مابوونــەوە خاڵیــان بۆخۆیــان حیســاب دەکــرد. خــۆ ئەگــەر بــە پێچەوانەیــش هەتــا دواییــن دوو زولــف ئەنگوســتیلە دەرنەکەوتبایــە، ئــەوا وەســتای بــراوە بــە هــەردوو دەســت ســینیەکەی بەرزدەکــردەوە و ڕایدەوەشــاند و دەنگــی ئەنگوســتیلەکە لــە ژێــر زولفەکــەوە دەزرینگایــەوە، ئەوهــا نــۆرەی ئــەوان دەهــات بیشــارنەوە. هــەر لەمــاوەی گەمەکەشــدا دەنگخۆشــانی ئەوســای کۆیــە هێنــدەی تــر کۆڕەکەیــان بــە گۆرانییەکانیــان دەخروشــاند و دانیشــتوانیان مەســت و سەرســام دەکــردن. هــەر نــاوە نــاوەش ســیی و جگــەری گــەرم و تاخمەچــای تــازە دێمکــراوی تــام و بــۆن خــۆش بــۆ هەمــوو ئامادەبــووان دەهــات. لــە کۆتایشــدا تیپــی بــراوە بــە چەپڵــە ڕێــزان دەکەوتنــە پێکەنیــن و هاتــوو هــاوار و گۆرانــی گوتــن و داوای هەرکارێکیشــیان بکردایــە دەبــوا دۆڕاوان ئەنجامــی بــدەن. ئــا بــەو شــێوەیە تــا نزیکــی پارشــێو بــەم بەزمــە ڕایاندەبــوارد. ئەوکاتیــش ماوەیــەک بــەر لــە ســاختەوەختی پارشــێو کــردن، خواڵێخۆشــبووان (عەزیــزی زوڕناچــی و حەمــە عەبــۆی دۆڵەنگێــو) بــۆ بیدارکردنــەوەی کەیبانــووان (چونکــە ڕادیــۆ و تەلەڤزیــۆن و تەنانــەت کاتژمێریــش لــە ئــارادا نەبــوون) بــە کۆڵاندانــدا دەگــەڕان و هەمــوو کووچــە و گەڕەکەکانــی (کۆیــە) یــان تەیدەکــرد. لــە هەمــووان دڵگرتــر کــە تــا ئێســتا لەبیــرم مــاوە ئاوازەکــەی (ئامۆزاگیــان) بــوو، ئێمــەی مێردمناڵیــش لــە تــەک یەکــەم فیقــەی زوڕنــا و تەپــەی دۆڵەکــەدا لــە چایخانــەوە بــە دوایانــەوە

دەڕۆیشتین، بەدەم پێکەنین و گاڵتەوگەپ و چەپڵە لێدانەوە هەرکەسە وتا نزیک ماڵەکەی خۆمانەوە بەو شێوەیە ژمارەکەمان تا دەهات لە کورتی دەدا و دوایین کەس پاش هەمووان خۆی دەکرد بە ماڵەوەیدا و بەرەبەرە دەنگی دۆڵ و زوڕناکەش دوور دەکەوتەوە و سەرەنجام نەدەما.

کابانی ماڵانیش ئەو دەمە لەخەو ڕادەبوون و زۆربەی هەرە زۆریان بۆ پارشێو سەر لە نوێ شێو (چێشت) یان لێدەنایەوە، هەر خانەوادەیەک بە پێی توان و باری گوزەرانی خۆیان و بە زۆریش پڵاوی بەبرنجی کوردی و ڕۆنی کرمانج (خۆماڵی) ییان ئامادە دەکرد. گەورە و بچووکیش لەو ڕۆژگارەدا بە ڕۆژوو دەبوون، تەنانەت ساواکانیش کە تەمەن ڕۆژوو گرتنیان نەبوو، پارشێوان هەڵدەستانەوە و بەرکۆڵێکیان دەخوارد و بەناز و فیزەوە خۆیان دەخزاندە نێو جێگەکانیانەوە و هەر زوو فریشتەی خەو دەیبردنەوە.

وایش دەبوو هەندێ سات بەیانیان بۆ ڕاگەیاندنی دەست لەخواردن هەڵگرتن (ئیمساک) هەمدیس نرکەی (تۆپە شەهید) کپی و خامۆشی شارەکەمانی دەهەژاندەوە و مژدەی بانگی بۆ نوێژی بەیانی و گەیشتنی ڕۆژێکی تازەی دەدا بە گوێی خەڵکەکەدا.

ئێوارانی ڕۆژی عالفە (عەرەفە) و یەکەم شەوی جەژنیش، من لەگەڵ باوکم و ماممدا دەچووینە دووکانە خۆش وپاک و خاوێنەکەی خوالێخۆشبوو (وەستا مەعروفی کامەلا)ی سەرتاش، لەتەک چەند پیاو ماقوڵی ئەوساکە، وەک نەریتێکی ساڵانە بەو بۆنەیەوە بانگهێشتی دەکردن و لەوێدا فتارمان دەکردەوە، ئەوجا پاش نانخواردن و شەربەت و چای خواردنەوە، هەر لەوێدا سەرمان بۆ دەتاشرا و دواتریش دەچووین بۆ (حەمام) ئەوسا (حەمامی حەسەناغا، حەمامی ناوەندێ (گچکەشیان پێدەگوت) و (حەمامی ئیسکان) لە کۆیە هەبوون، لەماڵاندا حەمام کەم هەبوون، ئەو (سەرشۆرکانەی) لە هەندێ ماڵانیشدا هەبوون زۆر سەرەتایی و ناتەواو بوون.

لـە هەمـان شـەودا ئافرەتـان دەسـت و پەنجەیـان لـە (خەنـە) دەگـرت و ڕۆژانـی جـەژن جلـی ئـاڵ و واڵایـان دەپۆشـی و ئێمـەی کوڕوکاریـش کورتـەک و شـەرواڵی (مرادخانـی، یـان مەحمـودی و یـان دیموکـرات) و جوتـێ پێـڵاوی نوێـمان بـۆ دەکـڕدرا و سبەینەکەی بـە پـڵاو و برنـج و قەیسـی جەژنمـان دەکـرد، جەژنانەمـان وەردەگـرت، بەبـێ خـەم و بـێ ئـاگا لـە کێشـەکانی ژیـان، بەخۆبـادان و نـاز و فیـزەوە ڕووە و (چـەرخ وفەلـەک) دەچوویـن کـە گۆڕەپانێـک بـوو ڕۆژانـی جـەژن جوڵانـە (لەیلـوک) و (چـەرخ و فەلـەک)ی تیـادا ئامـادە دەکـرا و بـۆ منـداڵان و هـەرزەکاران، فرۆشـیارانیش جۆرەهـا خـواردن و شـیرنەمەنی و شـتی خۆشـیان دێنـا و لـەوێ بـە منداڵانیـان دەفرۆشـتنەوە. جاروباریـش منـداڵان بەیـەک ئانـە (چوارفلـوس) سـواری پـاس و لـۆری دەبـوون ئەوانـەی بۆدییەکانیـان تەختـە بـوو، هەتـا دەرەوەی شـاریان دەبـردن و بـە قیـژە و هـات و هـاوار و چەپڵـە و پێکەنینـەوە دەیانهێنانـەوە. بەڕاسـتی سـاڵانێکی خـۆش بـوون و زۆر بـە خێرایـی بەسـەرچوون. سـەرباری دەسـتکورتی و نەبوونـی و سـاکاری و سـادەیی شـێوازی ژیانیـش خەڵکـە دڵسـاف و سـەرفرازەکە، چاویـان زۆر تێـر و دڵیشـیان پـڕ لـە میهـر و پیاوەتـی و هیـوای گـەش، زۆر ئاسـوودە و بەقەناعەتـەوە دەیانگوزەرانـدن!

٢٦/ڕەمەزانی ١٤٢٣ بەرامبەر ٢٠٠٢/١٢/١

شتێک دەربارەی کۆیە

(کـۆ) یـان (کۆیـە) بـە قسـەی مێـژووزان و گـەڕۆکان وەک شـارێکی زۆر کـۆن کـە مێژووەکـەی دەگەڕێتـەوە بـۆ هـەزاران سـاڵ پێـش زاییـن، هـەر لـە دێرزەمانـەوە بنکەیەکـی گرنگـی شارسـتانی بـووە و سـەردەمانی هەمـە جـۆرەی دیتـووەو گۆڕانکاریـی زۆری بەسـەردا هاتـووە. سـەردەمانێک وەک میرنشـینێکی سـەربەخۆ خاوەنـی دەسـەڵات و ئیـدارە و هێـزی تایبەتـی خـۆی بـووە، زۆران جاریـش کەوتۆتـە ژێـر فەرمانڕەوایـی بابـان و سـۆران و بەغـدا و عوسـمانلی و، ئێسـتەیش قەزایەکـی سـەرەکی سـەر بـە پارێـزگای هەولێـرە، دانیشـتوانەکەی چونکـە هەمـووی کـوردو زۆرینـەی هـەرە زۆریـان موسـڵمانی سـوننی مەزەبـن، هەمیشـە پێوەندیـی خزمایەتـی و دۆسـتایەتی و تەبایـی و هاریکاریـی لـە نێوانـدا

بەهێـز بـووە. هـەر لـە کۆنـەوەش گرنگیـی تایبەتیـان بـە خوێنـدن و ڕۆشـنبیری داوە و حوجـرەی مزگـەوت وتەکیـە و خانەقاکانـی مەڵبەنـدی زانسـت و ڕووناکبیـری بوونـە، بەدەیـان کەڵـە زانـا و شـاعیر و هونەرمەنـدی پایـەداری لێهەڵکەوتـوون. تـا نیـوەی دووەمـی سـەدەی ڕابـردوو تەنهـا چەنـد قوتابخانەیەکـی سـەرەتایی و دوو خوێندنگـەی دواناوەندیـی و کـوڕان و کچانـی تیـادا بـوو، کەچـی ئیمڕۆکـە بـە دەیـان فێرگـە و ئامادەیـی و پەیمانگـە و لەسەروویشـیانەوە (زانکـۆی کۆیـە) بـە چەنـد کۆلیـژ و بەشـی جیاجیانـەوە گەواهـی پێشـکەوتن و گۆڕانـە پـڕ بەهاکانـی شـاری (کۆیـە) دەدەن.

شـاری کۆیـە هـەر لـەزووەوە بـە سـەدان کەسایەتی دیـار ونادیـار و هـەزاران دەرچـووی زانکـۆ و خـاوەن بڕوانامـەی ماسـتەر و دکتـۆرای پێگەیانـدوون و بـە سـەدان شـەهیدی لـە ڕێـگای سـەرفرازیی کـورد و کوردسـتان لـە بەرەکانـی شـۆڕش و بەرخۆدانـدا بەخشـیوە. لێـرەدا وەک نموونـە ئامـاژە بـە چەنـد ناوێکیـان دەدەیـن. لەگـەڵ داوای لێبـوردن لـە سـەدەها نـاوی تـری پایەبـەرزان کـە نـەک لـەم لاپەڕەیـەدا بەڵکـو لـە کتێبێکـی تایبەتیشـدا جێگایـان نابێتـەوە.

١- پیاوماقوڵان:

- حاجی بەکراغای حەوێزی –قاصد-
- ئەمین ئاغای حەوێزی – ئەختەر-
- حەمەئاغای غەفووری – حەماغە-
- جەمیل ئاغای حەوێزی
- مەلا حەوێز ئاغای غەفووری
- عەولاغای حەوێزی
- کاکە زیاد ئاغای غەفووری
- حاجیە گەورە

- حاجی ئەمینی چەکمەڕەق
- عەبدولای جەیدی
- حەوێزی مام یەحیا- ئامۆزا
- تایەر چەلەبی
- کاکەی حاجی مەحموود
- عەبدولڕەحمان چەلەبی حاجی ئەسعەد
- عەبدولمەجید حاجی کاکەمین

٢- شاعیران و زانایان:

- حاجی قادری کۆیی
- حاجی مەلا عەبدوللای جەلیزادە
- مەلا محەمەدی جەلیزادە- مەلای گەورە
- مەلا مەعسوومی هەورامی
- حاجی مەلا شێخ سەدیق
- مەلا سەدیقی نازەنینی
- مەلا مستەفای عاصی
- سامی عەودال
- عوسمان عەونی
- دڵدار، یونس ڕەئووف
- مەسعود محەمەد
- مەلا ڕەئوول سەلیم ئاغا
- دلاوەر مەلا محەمەدی حەتک
- دڵزار – ئەحمەدی مستەفا
- وردی (محەمەد تۆفیق)

- سامی عەودال (مەلا حوسێن بابە ڕەسول)
- برژاو (سەیید ئیبراهیم سەیید سەعید)
- پشکۆ (عوسمانی عومەری مام یەحیا)
- عوسمان مستەفا خۆشناو
- جەلال جۆبار
- کەریم مستەفا شارەزا
- بێمار (عەبدولڕەزاق محەمەد)
- غەمبار (کەمال حوسێن)
- رۆستەم حەوێزی (شاعیر)
- فوئاد تاهیر سادق
- شێخ سەلاح تاڵەبانی
- کاکە مەم بۆتانی
- قوبادی جەلیزادە
- مەجید ئەحمەد ئاسنگەر

٣- سیاسەتمەداران و شۆڕشگێڕان:

- کۆیی زۆر بە پەرۆشەوە بەشدارییان لە چالاکییە سیاسیەکاندا کردووە. هەر لەسەرەتای دامەزرندنیانەوە حزبی (هیوا، ڕزگاری، شۆڕش، دواتر پارتی دیموکراتی کردستان و تەحەڕور (کۆمۆنیست) و ئێستەیش یەکێتی نیشتمانی کوردستان) لە کۆیە برەویان پێدراوە و بەهێز بوونە و ئەندام ولایەنگریان زۆر بووە و هەمیشە ژمارەی بەرچاو لە کۆییان ئەندامی مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی ئەو حزبانە بوونە و شاری کۆیە زۆر چالاکانە و بەگەرمیی لەسەرجەم خۆپیشاندان و بزاڤ و ڕاپەڕینەکانی کوردستان و عێراقدا ڕۆڵی دیار و کاریگەریان بووە، ئەمەش چەند نموونەیەک:

- عەلی عەبدوللا
- مام جەلاڵ تاڵەبانی
- عومەر مستەفا (دەبابە)
- سەمەد حاجی محەمەد (مەنجەڵ)
- عەبدولکەریم تەوفیق
- دکتۆر فوئاد مەعسووم
- مستەفا خۆشناو
- بەکر عەبدولکەریم حەوێزی
- نافیذ جەلال حەوێزی
- عومەر جەلال حەوێزی
- فاتیح ڕەسول کەبابچی
- دکتۆر خالید حەمە سەعید
- جەعفەر عەبدولواحید
- شەفیق زاهیر کەریم
- ئاودێر عومەر عەبدوللا
- خاتوو ئایشە گولۆک
- شوکریە قادر مام حەسەن
- لەگەڵ سەدان شەهیدی سەرفرازی دیکە کە دوژمن لە سێدارەی داون یان لە بەرەکانی بەرخودان گیانیان بەخشیوە.

بەدەیان ئافرەتی تێکۆشەر و خەباتکاریش وەک نموونە:
- خوشکە فریشتە- خەجیج خانی مستەفاغا
- خوشکە نەجیبە خانی جەلیزادە
- خوشکە کوردە عومەر عەبدوللا
- خوشکە نەرمین عوسمان حەسەن...هتد.

٤- مامۆستایان و ڕۆشنبیران:

- عەبدولڕەحمان شەڕەف
- عەبدولمەجید نوورەدین جەلیزادە
- سابیر ئیسماعیل
- زەکی ئەحمەد هەتاوی
- تاهیر سادیق ئەحمەد
- د.عەبدولڕەحمان ئوریجان
- محەمەدەمین مەعروف کامەلا
- تاهیر ئەحمەد حەوێزی
- محەمەد حەوێز (حەمەرەش)
- شەفیق سابیر
- تایەر سەعید گارفێن
- میرزا عەبدولکەریم
- مامۆستای شەهید حاجی عەبدولباقی
- د.نەبەز مەجید ئەمین.
- ئامینە خانی حەوێزی (هاوسەری رەئیس بەکر)

٥- هونەرمەندانی گۆرانی و مۆسیقا و شێوەکاری:

- حەنیلە خڕە
- خاڵەسێوە
- تایەر تۆفیق (هونەرمەندی گەل)
- مەلا ئەسعەد
- مەلا ئەحمەدە کۆرە
- باکوروی (ئەندریۆس ئیسرائیل خەمۆ)

- محەمەدەمین عەباس
- وریا ئەحمەد
- زاهیر محەمەد
- خالید دلێر
- سەردار ئەحمەد
- ئەنوەر تاهیر (مەلا ئەنوەر)
- عەدنان جەمال
- سەلاح محەمەد
- ئیبراهیم سابیر
- ڕۆستەم ڕەسول ئاغاله
- حەمە گەمحان و سەعید مەلا ئەحمەد زۆر خزمەتیان بە هونەر کردووە.

سەرگوروشتەی پرۆتۆکۆلەکانی پەرلەمان

لە ژمارە (٢٩٦٤)ی ڕۆژی ١٩٩٩/١١/٨ی ڕۆژنامەی "برایەتی"

ڕێزدار جەوهەر نامیق سالم سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ڕۆژی ١٩٩٨/٩/١٥ بە بۆنەی تەواوکردن و بەچاپگەیاندنی هەر (١٧) بەرگی پرۆتۆکۆلەکانی پەرلەمانەوە، لە دانیشتنێکی ڕێزلێنانی تایبەتدا لە هۆڵی پەناگیری نێوتەلاری پەرلەمان، دەستەیەکی لە کارمەندان و ئەوانەی دەستیان لەسەرخستنی پرۆژەکە و ئەنجامدانی ئەرکە پیرزەکەدا بووە، خەڵاتکردن. ئەو ئاوڕلێدانەوە و بەسەرکردنەوەیەش بەوپەڕی سەربەرزیی و نرخ پێدانەوە لەلایەن هەمووانەوە هەڵسەنگێنراو بوو بەمایەی خۆشیی و بەختەوەریی و هۆکارێکی کاریگەریش بۆ ئەوەی سەرجەمی کارمەندان زیاتر بەوپەڕی توانست و دڵسۆزیی و لەخۆبوردەییەوە ئەرکەکانی سەرشانیان بەجێ بگەیەنن.. ئەوەی ڕاستیش بێ

گەڵاڵـە و هێنانـە بەرهەمـی پڕۆژەکـە بـە خاڵـی یەکـەم دەگەڕێتـەوە بـۆ هەوڵـی بـەردەوام و هیممەتـی بـێ سـنوور و سـووربوونی بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان لەسـەر بەئەنجامگەیاندنـی پـڕۆژە مەزنەکـەوە، لـە هەمانکاتیشـدا (کارەکـە) سـەربوردەیەکی تایبەتـی خـۆی هەیـە و بـۆ ئـەوە دەشـێت بـۆ مێـژوو لێـرەدا پوختەیەکـی بـە کورتیـی لێبخەینـە بـەر دیـدەی خوێنەرانـی ئازیـزەوە.

مانگـی ئەیلوولـی سـاڵی ١٩٩٣ بـوو، لەسـەر داوای بەڕێـز سـەرۆکی پەرلەمـان برایـان سـەرۆ قـادر، کەریـم شـارەزا و نووسـەری ئـەم بابەتـە (خـۆم) بـۆ تـەلاری پەرلەمـان بانگهێشـت کرابـن و پێشـنیازکرا ئەگـەر ئەرکـی ڕێکخسـتن و پاکنـووس کردنـەوەی سـەرجەم دانیشـتنەکانی ئەنجوومەنـی نیشـتمانیی کوردسـتان بگرینـە ئەسـتۆ، ئەوانـەی هـەر لـە مـاوەی نێـوان ڕۆژی یەکـەم کۆبوونـەوەی لـە ١٩٩٢/٦/٤ دا و هەتـا ئـەو سـاتەوەختەوە هـەر (بەرەشـنووس) هەڵگیرابـوون و کارێکـی ئەوتۆیـان لەسـەر نەکرابـوو، ئـەوە بـوو بەراسـپاردەی دەسـتەی سـەرۆکایەتیی بەڕێـز هـەر یەکـە و نموونەیەکیـان پێشـکێش کـرد بـۆ ئـەو شـێوازەی کارەکـەی پـێ ئەنجامدەیـن. نموونەیکیـان پەسـەند کـرد و ئێمەیـش ڕازی بوویـن شـانی بدەینـە بـەر.

یەکـەم قۆنـاغ: سـەرەتای مانگـی تشرینـی یەکەمـی سـاڵی ١٩٩٣ بـە شـێوەی (گرێبەنـد) دامەزرایـن و دەسـتبەکاربووین بـەو مەرجـەی هەفتـەی جارێـک هـەر یەکەمـان کۆنووسـی چەنـد دانیشـتنێک وەرگریـن و بیبەینـە ماڵـەوە کاریـان تێـدا بکەیـن و کۆتایـی هەفتـە بیانگەڕێنینـەوە. ماوەیـەک بـەم شـێوازە بـەردەوام بوویـن، دوایـی بەڕێـز سـەرۆ قـادر کاروبـاری دەزگای ڕاگەیاندنـی (گـوڵان)ی پـێ ئەسـپێردراو چیـتر نەپەرژایـە سـەر ئـەوە کـە لەگەڵمانـدا بـەردەوام بێـت. منیـش لـە جیاتـی ئـەم مامۆسـتا کەمـال عەبدولقـادرم دەستنیشـانکرد و دەسـتبەجێ دامەزرێـنرا.

ئـەوەی ڕاستی بـێ (ئیشـەکە) بـەو سـانایيە نەبـوو چونکـە یەکـەم هەمـووی نـا بـەڵام بەشـی هـەرە زۆری کۆنووسـەکان هـەم لـە لایەنـی ڕێنووسـەوە و هـەم کـە بـە زمانـی عەرەبـی کۆپـی کرابـوون هەڵـەی ئێجـگار زەق و ناقـوڵا و دوور لـە واتـا

و بێ مانایان تێکەوتبوون بەو هۆیەوە کە ئەو کارمەندە کچانەی بە کرداری (ئینسات)ەکەی هەڵسابوون خۆیان لەزمانی عەرەبی کەم توانا بوونە، یان بە چاکی گوێیان لە قسەکانی ئەندامەکان نەبووە و باشی لێ حاڵی نەبوون، یاخود هەر لە بنچینەدا (گوتارەکان) بەباشی تۆمارنەکرابوون، ئەمانیش بە گوێرەی تێگەیشتن یان هەر بە کەیفی خۆیان شوێنی ئەو پەیڤ و وشانەیان پڕکردبۆوە کە لایان ئاڵۆز و نادیار بوونە. لەبەر ئەوە زۆران جار دەبوا پەنا وەبەر (کاسێتەکان) ببەیتەوە و هەوڵدەدەین بە پێی توانا لەوێوە کێشە و گرفتەکان ساخ بکەینەوە، ئەوەیش بێ سەریەشە و لەمپەر نەدەگوزرا.

دووەم قۆناغ: دواتر کار بەوە گەیشت سەرکردایەتی پەرلەمان داوامان لێ بکەن ڕۆژانە لە پەرلەمان دەوام بکەین تاوەکو لە کارەکە نزیکتر ببینەوە و خێراتریش بیبەین بەڕێوە، چونکە کار هەر بەوەندە نەوەستا کە ئەو هەمووە کۆنووسی زێتر لە ساڵێکی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان کە بەهەق ساڵێکی فرە چڕ و پڕ و بەفەڕ بووە بەسەریەکەوە کەڵەکە ببوون و تۆز و گەردیان لێ نیشتبوو، بگرە ڕۆژانەیش دانشیتنی نوێ ساز دەدران و ژمارەی تازەی کۆنووسی دیکەی بەسەردا گردوکۆ دەبۆوە، هەر لەو ماوەیەشدا بوو (بەرپرسی کاروباری ئەنجومەن) وازی هێناوە داوا لە (من) کرا شوێنەکەی پڕکەمەوە. بەندەیش هەرچەند خوازیاری ئەوە نەبووم و نەمدەویست ئەو بەرپرسیاریەتییە وەربگرم بەڵام یەکەم لەبەر ئەوەی کە بە ئەرکێکی پیرۆزی کوردایەتیم دەزانی و دووەمیش لەبەر خاتری خۆی بەڕێزان کاک جەوهەر نامیق سالم و فەرسەت ئەحمەد کارەکەم قەبووڵ کرد، بەمەیش ئەرکەکانم دوو هەند و سێ هەند بوونەوە و بارەکەی سەرشانم بە جارێ قورس و گرانتر بووا! پەرلەمانی کوردستان لەو ماوەیەدا بە چەشنی هەنگ لە جموجۆڵ و چالاکیی بەردەوام و بێ پشوودابوو، سەرەتا کاک کەریم و من کۆنووسەکانمان بژار و هەڵەچن، ڕێک و ئامادە دەکردن و لە ڕووی ڕێزمان و ڕێنووسەوە

ڕاستمان دەرکردنەوە، کاک کەمالیش بەخەتە جوانەکەی پاکنووسی دەکردنەوە، کەچی دیترا کارەکە ئاوا بە کۆتانایەت و پێیراناگەین، بە ناچاری پەنامان بردە بەر چەند خۆشنووسێکی کوردیزان و متمانەپێکراوی دیکەوە بە پارە (سەرەتا لاپەڕەی فولسکاب بە یەک دینار، دواتر دینار و نیوێک و دوو دینار و دواجار بوو بە سێ دینار) یارمەتیمان بدەن و مەحزەرەکانمان بنووسنەوە، بە تەواو بوونی پڕۆژەکەی دوای ساخکردنەوە و پاکنووسکردنی کۆنووسەکان هەڵساین بە لەبەرگرتنەوەیان (استنساخ) هەریەکە و بە پێنج دانە.

لەسەر ئەم شێوازی کارکردنەدا بەردەوام بووین هەتا سەرنجام پڕۆژەکەمان بە تەواوی ئامادە کرد و پاشماوەکانی ساڵی پێشووترمان بە فایل بۆکسانەوە ئەسپاردن و لە تەک ئەمەشدا ئیشوکارە تازەکانی ڕۆژانەیشمان ڕۆژ بەڕۆژ و پەیتا پەیتا بە کۆتا دەهێنان.

لێرەدا باسکردنی هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ و هەوڵەکانی ئاساییکردنەوەی بارودۆخەکە و پەناگیری سەرۆک و سکرتێرە پەرلەمان لە گەڵ (٢٧) پەرلەمانتاری هەردوو فراکسیۆنی پارتی و یەکێتی (زەردو سەوز) و لیستی مۆر لە ڕۆژی ١٩٩٤/٢/٢٣وە بۆ ماوەی (١٠١) ڕۆژ و داگیرکردنی تەلاری پەرلەمان لەلایەن چەکدارانی یەکێتییەوە دەرچوونی پارتی لە هەولێر و هەتا ١٩٩٦/٨/٣١ باسکردنی ئەمانە بۆ مێژوو مێژوونووسان جێدێڵم، چونکە بابەتی ئەم نووسینەمان نییە.

بەم شێوەیە قۆناغەکانی یەکەم و دووەمی کارەکە بە ئەنجام گەیشتن.

سێیەم قۆناغ: کۆکردنەوە، پاراستن و ڕێکخستنەوەی پڕۆتۆکۆلەکان یەک هەفتەپاش هاتنەوەی پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ هەولێر لە ٣١ی ئابی ١٩٩٦دا، لەسەر داخوازی بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانەوە یەکەمجار (من) و کاک کەمال سەردانی تەلاری پەرلەمانمان کرد و ئەوەی بینیمان کارەساتێک بوو گورچکبڕ! سیما و ڕوخساری باڵەخانەکە بەگشتی و بەشی (کاروباری ئەنجوومەن) بەتایبەتی وەها شێوێنرا بوو موچڕک و تەزووی بەلەشی مرۆڤدا دەهێنا. جارێ

هەرچی بە تالان بردرابوو، بردرابوو، ئەوەی تێکشکێنرا و شێوێنرا بوو هەر مەپرسە، ئەوەشی مابووە کورد واتەنی هەر دوژمن بە حاڵی بێت ئاوەها تێکهەڵشێرابوو هەر دەتگوت مەرەزەی چەڵتووکە و ڕەوە بەرازی تێکەوتووە! کارێکی وای پێکرابوو با بە دەواری شڕی نەکردبێت! پتر لە (٢٨٠) کاسێتی تۆمارکراوی دانیشتنەکان و هەرچی ڕیکۆردەر و تایپرایتەر و ڕۆنیۆ و کۆمپیوتەر و هیدفۆن و تەلەفۆن و سۆپا و کەلوپەلی نێو ژوورەکان و قەڵەم پاندان و جاف و کابیسە و کوونکەر و کاغەزی سپی و کونج گوڵدان و پەردە پەنجەرە و تەنانەت دۆلکە و پەرداخ و شووشە مەرەکەبیشە بەتالان بردرابوون! بەرگی کورسی و قەنەفەکان بەنێزە و سۆنگی هەڵزرێنرابوون و کەنتۆر و مێزەکان بەتاڵ و سەرەو ژێرکرابوون، دەرگا و پەنجەرە هەمووی شەقوپەق و دەزگای کارەبا و ئاو تێکدرابوون. ئەو تەلارە نازدارە بە دەردێکی وابردرابوو (کافر) سکی پێدەسووتا!

هەرچی (کۆنووسەکانیشە) کەمەبەستی سەرەکیمانە لەم باسەدا و بەلامانەوە لە هەموو شتەکان گرنگتر بوون، ئەوا هەر مەپرسە چییان بەسەر هێنرابوو. زۆر سەیر و سەمەرەیە: هیچ یەکێکیان لە جێگای خۆیدا نەمابوو، بگرە هەر هەموویشی پەڕپەڕ و بەسەرتاپای تەلاری پەرلەماندا وەک ئاردی نێو دڕکان پەرت و بڵاوکرابوونەوە. بڕوا بفەرموون پەڕی کۆنووس (ئێمە لە نهۆمی نێوەیی بووین) لە نهۆمی دووەم و سێیەم و تەنانەت لە ژوورەکانی بەڕێزان سەرۆک و جێگر و سکرتێر و هەروەها لە هەیوان و هۆڵ و ڕێڕەوەکانیشدا پەخش و بڵاوبوونەوە. تیایاندا بوو هەویریان بەسەرەوە شێلدرابوو، هەشیانبوو پۆستاڵیان پێ سڕابوونەوە، یان لچکێکیان سووتێنرا، یان قرتێنرا بوون، یاخود چایە و ئاویان بەسەردا ڕژێنرابوو. بە تێکڕاش کۆنووسەکان (پەڕەکانیان) تێکەڵ و پێکەڵ کرابوون و لە تۆز و خۆڵدا نوقم ببوون.

ئەوانەیش هەمووی شوێنەواری ڕەفتارە دزێوەکانی گاردی کۆماریی بوون کە

لـەو مـاوە کورتـەدا بنکـەی سـەرکردایەتییان لـەوێ داکوتابـوو.

ئەوەبـوو ئێمەیـش بـە پەرۆشـەوە، بەبـێ دواکەوتـن دەسـتبەکار بوویـن و ڕۆژانـە تـا عەسرێکـی درەنـگ لەنێـو تـۆز و خۆڵـدا مـن کاک کەمـال بـەو گەرمایـە و بـێ ئـاوو کارەبـا خەریکـی کۆکردنـەوەو ڕێکخسـتنەوەی پـەڕە کاغـەز و کۆنووسـە نێوەچڵـەکان دەبوویـن، پاشـماوەیەکیش کاک کەریـم و چەنـد ڕۆژێکیـش دواتـر کارمەنـدە کچەکانـی بەشـی کاروبـاری ئەنجوومـەن بـۆ هاوکاریکردنمـان هاتنـەوە.. ئیـتر بـە هـەوڵ و هیبمەتـی هەمـووان توانـرا زۆربـەی هـەرە زۆری (کۆنووسـەکان) بـە گوێـرەی ساڵەکانیان و دواتـر بەپێـی ژمـارە و مانگـەکان پۆلێـن بکرێنـەوە و لەپـاش ڕەنـج و ماندووبونێکـی بـێ وێنـەدا تـا ڕاددەیـەک بۆمـان لـوا کەموکوڕییەکانیـان پـڕ بکەینـەوە و پڕۆتۆکۆڵـەکان سـاخ کەینـەوە و لـە نەمـان بیانپارێزیـن.

چوارەم قۆناغ.. بە چاپ گەیاندن

بەڕێـز جەوهـەر نامیـق سـالم، سـەرۆکی پەرلەمانـی کوردسـتان بەمەبەسـتی پاراسـتنی پڕۆتۆکۆڵـەکان (بەواتایەکـی تـر مێـژووی پـڕ سـەروەریی گەلەکەمـان) لـە دەسـتدرێژی و شـێواندن و چەواشـەکاریی، یـان سـڕینەوە لەلایـەن دوژمنانـەوە، بـۆ ئـەوەی لـەم دەرفەتـە ڕەخسـاوەدا بخرێنـە بەردەسـت و دیـدەی خوێنەرانـەوە بـۆ سـوود لێوەرگرتـن و بـرەو پێدانیـان، زۆر بەگەرمـی لەخەمـی بەچاپگەیاندنـی سـەرجەم پڕۆتۆکۆڵـەکان دابـووە، هەمیشـە ڕاشـکاوانە جەختـی لەسـەر ئەنجامدانـی کارەکـە دەکـردەوە.. ئـەوەی ڕاسـتی بـێ مکووڕبـوون و پـێ لەسـەر داگرتـن و گرنگـی پێدانـی تایبەتـی خـودی بەڕێزیـان نەبووایـە هەرگیـز وا خێـراو بـەو شـێوە بـێ کەموکوڕییـە ئـەو کارە ئاڵـۆز و دژوارە هـەروا بـە ئاسـانی نەدەهاتەبەرهـەم و لەکاتـی دیاریکـراودا جێبەجـێ نەدەکـرا. چەنـد کۆبوونەوەیەکـی پێکردیـن، چەنـد لیژنەیەکـی دەستنیشـانکرد، بەرنامەیەکـی ڕێکوپێـک و تەسـەلی بـۆ داڕشـتین، ڕێوشـوێنی گونجـاوی دانـان و ڕێنمایـی پێویسـتی دەرچوانـد. هانیدایـن وەک مێشـهەنگ لەکاردابیـن و دەبـوا نـەک هـەر بـە ڕۆژ بگـرە بـەردەوام تـا درەنگانـی

شـەوانیش زێـدەکار بکەیـن لەمـەدا سـەری لەسـەر هەڵنەگرتیـن.

ئەوەبـوو ئیـتر بەچاودێریـی و ئامۆژگاریـی زێـدە بەکەلـک و بەسەرپەرشـتی کردنـی ڕاسـتەوخۆ و هانـدان و لـە نزیکـەوە لێتۆژینـەوەی بەردەوامـی بەڕێزیـان و بـە هاوکاریـی بـێ وێنـەی کاک زاهیـر ڕۆژبەیانـی و بـە هەماهەنگـی برایـان ئـازاد دڵـزار و یەحیـا جـاف و سـەرجەم کارمەندانـی هـەردوو بەشـی کاروبـاری و کۆمپیوتـەر و کۆپیکـردن، هەروەهـا بەتەنگـەوە هاتنـی بەڕێوەبـەری گشـتی دیـوان ڕێـزدار خـەسرەو گـۆران و برایـان خالـد محەمـەد و تاریـق عومـەر لەسەرپەرشـتی کردنـی چاپـدا توانـرا هـەر (١٧) بەرگـی پڕۆتۆکۆلەکانـی پەرلەمانـی کوردسـتانی عێـراق بەیەکـەوە ئامـادە و چـاپ بکرێـن و بخرێنـە بەردەسـتە و دیـدەی هاونیشـتمانیانەوە و بـبن بـە شـایەت بـۆ مێـژووی شـکۆداری پـڕ لـە سـەروەریی و شـانازیی ئـەو پەرلەمانـەی کـە بـە ڕەنـج و خەباتـی نەپساوەی گـەل و بـە خوێنـی گەشـی هـەزاران شـەهیدی قارەمـان دوا بـەدوای ڕاپەڕینـە مـەزن و سەرتاسـەرییەکەی بـە هـاری سـاڵی ١٩٩١ و لـە ئەنجامـی کـۆڕەوە ملیۆنییەکـەی کورسـتانی عێراقـەوە هەڵبژێـردرا و هاتـە کایـەوە. دواتریـش پڕۆتۆکۆلـەکان پەیتـا پەیتـا و هەریـەک لەکاتـی خۆیـدا بەبـێ دواکەوتـن چاپکـراون و ئێسـتەیش ئـەوا دوا پڕۆتۆکـۆل کـە ژمـارە (٢١)ی دراوەتـێ لـەم مانگـەدا بـە کۆتاهاتـووە و لەگـەڵ سـێیەم بەرگـی کتێبـی (کـۆی یاسـا و بڕیارەکانـی ئەنجوومەنـی نیشـتمانیی کوردسـتانی عێـراق) کەوتوونەتـە بـەر دەسـتی هاووڵاتییانـی ئازیـزەوە تێکـڕا مایـەی شـانازیی هەمووانـە.

هـەزاران سـڵاو لەگیانـی پاکـی سـەرجەم شـەهیدانی ڕێـگای ڕزگاری کـورد و کوردسـتان، داهێنەرانـی پەرلەمـان و حکومەتـی هەرێـم و لەسـەروویانەوە سـەرکردەی نەمـر مسـتەفا بارزانـی و کاک ئیدریسـی هەمیشـە زینـدوو.

١٩٩٩/١٠/٢٥

پرۆتۆکۆڵەکانی پەرلەمانی کوردستان و بەدواداچوونێک

لە ژمارە (٢٩٦٤)ی ڕۆژی ١٩٩٩/١١/٨ی ڕۆژنامەی "برایەتی" تێکۆشەردا بابەتێکمان بەنێوی "سەرگوزشتەی پرۆتۆکۆڵەکانی پەرلەمانی کوردستان" لەمەڕ چۆنییەتی و قۆناغەکانی بە چاپگەیاندنی هەر (١٧) بەرگی پرۆتۆکۆڵەکانەوە بڵاوکردەوەو تیایدا ئاماژەمان بەو بەڕێزانە دابوو کە دەستیان لە ئەنجامدانی پرۆژەکەدا هەبووە و هاوکاربوون. وەلێ لەو نووسینەدا ناوی هەندێک لە خوشک و برا بەشداربووکان نەهاتبوو کە ڕەنگە دڵیان ئێشا بێت کە هەقی خۆیشیانە، هەرچەند ناونەهێنانیان بە هیچ مەبەستێک نەبووە، تەنیا هونەری نووسین جاروبار وادەخوازێ ئاماژە بە گروپ و دەستەجەمعی بکرێت وەک (کارمەندانی بەشی کاروباری ئەنجوومەن، یان ئی کۆمپیوتەر)

کەهەمـووان دەگرێتـەوە. ئێسـتەیش بـۆ ئـەوەی کـەس (وەکـو تـاک) "مەغـدور" نەبێ و لەمافـی خـۆی بێبـەش نەکرێـت بـە چاکـی دەزانـم دەقـی بەشـێکی وتـە بـە نرخەکـەی بەڕێـز جەوهـەر نامیـق سـالم سـەرۆکی ئەنجوومەنـی نیشـتمانیی کوردسـتانی عێـراق وەکـو خـۆی لێـرەدا بنووسـمەوە کـە لـە پێشـەکی بەرگـی ١٦ی پرۆتۆڵـەکان لـە لاپـەڕە (٥ و ٦)دا بەنـاوی "وتەیەکـی پێویسـت" چاپکـراوە و تیایـدا بەڕێزیـان ڕۆڵـی هـەر هەمـوو بەشداربووانی پرۆژەکـەی نرخانـدوون و سوپاسـیانی کـردووە. ئەمەیـش دەقەکەیەتـی لـە دووەم پەرەگرافـەوە:

"بـەڵام بەداخـەوە ئەنجوومەنـی نیشـتمانیی کوردسـتان لەبـەر زۆرهـۆ نەیتوانیبـوو لەسـەرەتای دەسـتبەکاربوونییەوە پرۆتۆکۆلـی دانیشـتنەکانی خـۆی لەکاتـی خۆیـدا بەچـاپ بگەیەنێـت و بڵاویـان بکاتـەوە، ئەگەرچـی دەقەکانیشـی لەسـەر کاسێتی ڤیدیـۆ و ڕێکـۆردەر هەڵدەگیـران، بـەڵام ئـەو ڕووداوە دراماتیکیانـەی کـە سـاڵانی ١٩٩٤ تـا ١٩٩٧ بەسـەر کوردسـتان و خـودی پەرلەمانیشـدا هاتـن، دەریانخسـت، کـە کاسێت تەنهـا ڕێگەیەکـی لەبـار و گونجـاو و تـەواو زامـن نییـە بـۆ هەڵگرتـن و پاراسـتن و پارێزگاریـی کردنـی ئـەو پرۆتۆکۆلانـە لـە لەناوچـوون، کـە جگـە لـە پاراسـتنی لـەو مەترسیانە دەبـێ لـە شوێنکیشـدا و بـە ژمارەیەکیـش هەبـن، بـۆ ئـەوەی هـەر یەکێـک بیەوێـت لێیـان بکۆڵێتـەوە، بتوانێـت بـە ئاسـانی بەسـەریان بکاتـەوە، لەبـەر تێکـڕای ئـەم هۆیانـەش بـوو، کـە بڕیـاری چاپکـردن و بڵاوکردنـەوەی پرۆتۆکۆلەکانمانـدا.

بـۆ ئەنجامدانـی ئـەم ئەرکـە پیـرۆز و مەزنـەش کـە کارێکـی ئاسـایی و ئاسـان نەبـوو، هەرچەنـدە بەشـی کاروبـاری ئەنجوومـەن بەلێپـرسراو و کارمەندانیـەوە هـەر لـە سـەرەتاوە خۆیـان پێـوە ماندوکردبـوو، کـە ناکرێـت لێـرەدا ڕەنـج و بـە تەنگـەوە هاتنـی بەڕێـز مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر و مامۆسـتا کەمـال عەبدولقـادر لەبیـر کەیـن، چونکەئەگـەر پێشـبینی و حیرسـی ئـەوان نەبوایـە لـەوە بـوو زۆر لـەم پرۆتۆکۆلانـە ئێسـتا وەهـا بـە ئاسـانی لەبەردەسـتی خوێنەرانـی بەڕێـزدا

نەبوایە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ کۆششی بەردەوامی ڕۆژنامەنووسیی بەڕێز زاهیر ڕۆژبەیانی لەمبارەیەوە لەبەرچاو بگیرێت و ناکرێت کارمەندانی کاروباری ئەنجوومەن، کەریم شارەزا، ئازاد دڵزار، سروە فەیسەڵ، جانێت سلێوە، گوڵاڵە حەوێز، فوئاد عوسمان، ڕێبوار سەلاحەدین، داراحوسێن، یەحیا فایەق مەحمود لێپرسراوی بەشی کۆمپیوتەر و تصمیم و کارمەندانی ئەم بەشە، تارق عومەر، عومەر بەکر وەهاب، ئەڤین عومەر، سنۆبەر سابیر، خالدە فەرید، سۆزان خالید، نەجاح نعمە، ڕووپاک عادل (لەبیر بکرێن). لەمبارەیەوە سوپاسی کۆششی بەڕێز خسرۆ گۆران بەڕێوەبەری گشتی دیوان دەکەین و هەروەها خالید محەمەد محەمەدئەمین لێپرسراوی بەشی ڕاگەیاندنی پەرلەمان و لە فۆتۆکۆپی نەجیبە عوسمان، جاسم ئەحمەد و سەرپەرشتیاری چاپ کوردۆ تاقانە، لەگەڵ گشت پەیوەندیدارانی ئەم پڕۆژەیە هەموویان جێگای ڕێز و تەقدیرن.

سوپاس بۆ کارمەندان و سەرپەرشتیاری چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە-هەولێر بۆ ئەو هەڵمەتە و ئەو هاوکارییە و سوپاس بۆ هەموو ئەوانەی کە ڕۆڵیان هەبوو لە ئەنجامدانی ئەم ئەرکە پیرۆزەدا، چونکە ڕاپەڕاندنی کارێکی ئاسان نەبوو، لەبەر زۆر هۆ... ی (تا ئێرە).

ئیتر هیواداریـن کەس دڵی نەڕەنجێت و چی ڕاستە هەر ئەوە بۆ مێژوو تۆمار بکرێت، چونکە ئەوە مێژووی شێوێندراوی گەلێکی ستەم لێکراوە، مەرجە و دەبێت ئێمە خۆمان ڕاستی بکەینەوە.

هەولێر ١٩٩٩/١١/١٦

هەر بەسەرپێیی
چۆن سروود و شیعری گۆرانیم نووسی

لە گۆڤاری (بارش) بڵاوکراوەتەوە

ئاشکرایە مۆسیقا و گۆرانی دوو پایە و بەشێکی هەرە گرنگ و دیار لە کەلەپووری میللی هەر نەتەوەیەکدا پێکدێنن، بێگومان ئێمەی کوردیش مایەی شانازیمانە کە خاوەنی سامانێکی ئێجگار دەوڵەمەند و فراوانی کەلەپوورین و لەم ڕووەوە گەر لە میللەتانی دەوروبەر و دراوسێ لە پێشتریش نەبین ئەوا بێگومان هیچمان لەوان کەمتر نییە! زانراویشە کە (فولکلۆر) سەرچاوە پێکهێنەری سەرەکی ئەو کەلەپوورە پڕ لە بەهایەمانە.

ئەوەی ڕاستی بێت، هەتا ناوەڕاستی سەدەی ڕابردوو زۆربەی هەرە زۆری هونەرمەندانی کوردی پەنایان وەبەر فۆلکلۆر بردووە و زۆرینەی ئاواز و نیوەرۆکی گۆرانییەکانیان لەوێوە هەڵێنجاوە و بەدرێژایی ڕۆژگار هەر لەسەر

ئـەو ڕێژگەیـە بەردەوامبوونـە و ئـەو گۆرانییـە فۆلکلۆرییـە باوانەیـان دووبـارە وسـێبارە کردوونەتـەوە (مەگـەر بـە دەگمـەن تاکـو تەرایـان جاروبـار لـەو ڕێبـازەوە کەمێـک لایاندابـێ و گۆرانیـی تـازە بابەتیـان هێنابێتـە ئـاراوە)؟

مـن خـۆم هـەر لـە تەمەنـی منداڵیمـەوە گوێـم لـەو گۆرانـی و داسـتانانە ڕادەگـرت کـە گۆرانیبێژەکانـی (کۆیـە) و بەیـت و حەیرانبێـژەکان ئەوانـەی دەهاتنـە شـار و بەدەنگوسـەدا زوڵاڵەکانیـان کـۆڕ و مەجلیسـی شـەوانەیان دەڕازاندنـەوە و بـە چڕینـی بەیتـی دڵداریـی و داسـتانەکانی قارەمانییەتـی و سـوارچاکیی بەتاموچێـژ ئـەو ناوەیـان دەجۆشـاند و گوێگرانیـان پـێ مەسـت و مەدهـۆش دەکـردن. دواتـر وردە وردە هونـەری (گۆرانـی نـوێ) چەکەرەیکـرد و پـەرەی سـەند، دەنگخۆشـانی (کۆیـە) بەشـیعر و غەزەلەکانـی (سـافی و عەونـی و دڵـدار و حوسـەینی و سـامی عـەوداڵ و ئیبراهیـم ئەحمـەد (بلـە) و هەروەهـا قەسـیدە ئاودارەکانـی نالـی و حاجـی قـادر و شـاعیرە کـوردە کلاسـیکییەکانی تـر) هاتنـە مەیدانـەوە، بـە جۆرێـک هێنـدەی تـر ئێمـەو مانانیـان پابەنـدی ئـەو دنیـا جـوان و پـڕ لـە تاموچێـژە ئەفسـووناوییە کـرد. ئەوەبـوو لـە کۆتایـی چلەکانـدا بەشـێوەیەکی سـەرەتایی دەسـتم بـۆ ئـەو ژانـرە ئەدەبییـەوە درێـژ کـرد و چەنـد دەقێکـی ناکامـم نووسـین.

بـە پەیدابوونـی (ڕادیـۆ)ش لـە کۆیـە، لەڕێـگای بەرنامەکانـی بەشـی کـوردی ڕادیـۆی بەغـداوە زێـتر ئاشـنای دەنگوسـەدای هونەرمەندەکانـی دیکـەی کـورد وەک کاوێـس ئاغـا و سـەید عەلـی ئەسـغەری کوردسـتانی و مـەلا کەریـم و مامۆسـتایان عەلـی مـەردان و تایەرتۆفیـق و حەسـەن زیـرەک و سـەعید ئاغـا و مەریـەم خـان و نەسریـن شـێروان محەمـەد عـارف و حەسـەنی جزیـری و ڕەسـوول گـەردی و کەریـم کابـان و ئەوانـی تـر بوویـن. دواتـر کـە ئامادەییـم تـەواو کـرد لـە کۆلیـژی (دارالمعلمیـن العالیـە- پـەروەردەی ئێسـتا لـە بەغـدا) وەرگیـرام، شـەماڵ سـائیب و باکـووری ئەودەمـی ناوەنـاو (هەفتـەی جارێـک بـوو یـان دوو هەفتـە جارێـک)

ئاهەنگی ڕاستەوخۆیان لە ئێزگەوە پێشکەش دەکرد و بێجگە لە فۆلکلۆر و بەرهەم و سترانی تازەیشیان پێشکەشی گوێگرانی ڕادیۆکە دەکرد. لەو سەروبەندانەدا بوو باکووری داوای بەرهەمی نوێی لێکردم و منیش هۆنراوەی چەند گۆرانییەکم بۆی نووسی، وەک: (چاوکاڵ، ڕۆژباش کۆترە دەنووک سوور، گوڵ و بولبول، نازەکەم چاوبازەکەم، بێ وەفایی، سکاڵای دولبەر) و هی تر. کەلای خۆیەوە ئاوازی تایبەتی بۆ دانان و لە ڕادیۆوە بڵاوی کردنەوە. هەروەها دەقی یەکدو گۆرانیی بە زمانی ئینگلیزشم بۆی کردنە کوردی. یەکێکیان ئەوە بوو (وەرەلام بژی خۆشەویستم بە:

له نووسینی کریستۆفەر مارلۆ:

Come live with me and be my love

And we will all the pleasure prove

ئەوی تریان دەڵێت ئاه، ناجان، نا..جان، نا..جان، ناجان.. نا!

لەنووسینی سومەرسێت مۆم: Ah,no Jan, no Jan, no Jan, no

ئیتر لەوەوە هەستمکرد گەلی کوردمان لەوبارەیەوە زەخیرەی کەمە و زێتر پێویستی بە هاریکرای و هاتنە مەیدانی شاعیران و هونەرمەندانی خۆی هەیە، هەر لەو سەروبەندانەیشدا بوو (فوئاد ئەحمەد) وەک دەنگێکی تازە سەریهەڵداو بە گەرموگوڕی و بەلەز هاتە مەیدانەکەوە ولەسەر داخوازی ئەمیشدا ژمارەیەک هۆنراوەی گۆرانی سۆزداریم نووسین کە بە ئاوازی خۆی و ئەحمەد ئەلخەلیل و هونەرمەندانی تر ئەو دەقانی تۆمار کردن و لە ڕێگای ڕادیۆی کوردیی بەغداوە و پاشانیش لە تەلەڤزیۆنی کەرکووکەوە پەخش و بڵاوی کردنەوەو لەلایەن گوێگران و بینەرانیشەوە تا ڕادەیەک پەسەند و دڵگربوون. لە نێوانیاندا ئەو گۆرانییانە زێتر دەنگیاندایەوە:

١- ئەمێرەکەم دڵگیرەکەم، بەهارت لێ شەرمەزارە

گوڵی گیانە یەخسیرەکەم، تیرت لە دڵ سەد هەزارە!

٢- نامەکەت گەیشت یاری وەفادار   لە دڵما نەیهێشت برین و ئازار

٣- گیانی شیرینم یاری نازدارم

٤- خێوەتی ئێمە ئاسمانێکی شین

لێرەشدا بە خراپی نازانم هەر بۆ نموونە دەقی گۆرانی (ئەمیرەکەم) بخەمە بەرچاو:

ئەمیرەکەم دڵگیرەکەم، بەهارت لێ شەرمەزارە
گوڵی گیانە یەخسیرەکەم، تیرت لەدڵ سەد هەزارە
چاوی مەستت گەلاوێژن کوڵمەکانت قەندی شیرین
مۆژەو ئەبرۆت تیرهاوێژن لەپت خونچەی گوڵی ڕەنگین
ئەمیرەکەم دڵگیرەکەم، بەهارت لێ شەرمەزارە
هیوای گیانە یەخسیرەکەم، عاشق وا لەخۆی بێزارە
مەڕەنجێنە، مەمفۆتێنە، کاتی خەندە و پێکەنینە
پەڕوباڵم مەسووتێنە گڕی دڵداریم بەتینە
ئەمیرەکەم دڵگیرەکەم، بەهارت لێ شەرمەزارە
پرسە گیانە یەخسیرەکەم، بۆ دەکا ئەم شین و زارە!
تۆ لە دووریت، من لە دوورم بەمجۆرە خۆشە دڵداریی
ناچار لە ئەشکم ئەبوورم بێ گرین بۆشە دڵداری
ئەمیرەکەم دڵگیرەکەم، بەهارت لێ شەرمەزارە
کابەی گیانە یەخسیرەکەم (تۆ)ی نەڕخت نایێ بە پارە!
هەولێر ١٩٥٥/١١/٢٨

بۆ سروودیش هەر بە گەڕانەوەی (بارزانیی نەمر) و هەڤاڵەکانی لە تاراوگەوە، دوای هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٤ی تەممووزی ١٩٥٨ بەناوی (مژدە) هۆنراوەیەکم نووسی و لە ڕۆژنامەی (دەنگی کورد) دا بڵاوکرایەوە. کاتێکیش شۆڕشی مەزنی ئەیلوول بەسەرکردایەتی و ڕابەرایەتی (بارزانی نەمر) هەڵگیرسا،

وەک دەیـان شـاعیری کـورد هەسـتمکرد سروودی نیشـتمانی و شۆڕشـگێی بارتەقـای تفەنـگ و چـەک بـۆ پشـتگیری کردنـی (شـۆڕش) و هاوکاریکردنـی (شۆڕشـگێڕان) و هانـدان و بەرزکردنـەوەی (ورەی جەمـاوەری ڕاپەڕیـو) گرنـگ و پێویسـت و بـە سرووده. ئـەوە بـوو پەیتـا پەیتا چەنـد سروودێکـم نووسـین و زۆربەیـان لەلایـەن هونەرمەنـدان (فوئـاد ئەحمـەد) و خوالێخۆشـبوو و هونەرمەنـدی گـەل (تایـەر تۆفیـق)ەوە تۆمارکـراون و بڵاوکرانـەوە. چ بـە نهێنـی یـان بـە ئاشـکرا لەوانەیـش ئـەم سـووردانەی خـوارەوە بەشـێکیانن.

١- بەهار – تۆمار نەکراوە

٢- ئۆپەرێتی هێزی گەل

٣- من کە ڕۆڵەی کوردستانم

٤- سوێندی پێشمەرگە

٥- هەندرێن

٦- زەنگی ئاسایش

٧- کـوردە ئـەم هەڵـەی- ئەمەیـان بەتایبەتـی هونەرمەنـد تایـەر تۆفیـق تۆمـاری کـردووە ئەمـەش دەقەکەیەتـی:

کـوردە ئـەم هەڵـەی مێـژوو داویـە پێـت
لـە دەسـتی نەدەیـت، لانـەدەی لـە ڕێـت
هەڵێکـە و ئەشـێ ڕوو نەداتـەوە
مـەردە ئـەو گەلـەی (گـۆ) ئەباتـەوە
خوێـن تـا لەجۆشـە و بـێ داد ڕژاوە
سـاڕێژی نەکەیـت (لانـەت) هـەژاوە
(بریـن) تـا گەرمـە گـورج و بـێ ترسـە
کـەی سـارد بێتـەوە پـڕ لـە زام و قورسـە
(ڕێ ی) هـەردەم تاریـک وا ئێسـتێ ڕوونـە

زووگـــەر نەیبڕیـــت ئەنجـــام تێچوونـــە
زۆر جـار (هەڵە)یـەک لـە کـۆڕی خەبـات
گەلـــی خســـتۆتە ڕێ هـــات و نەهـــات
سـا تۆیـش وریابـە لـە قسـەی ئەم و ئـەو
گـــوێ مەگـــرە ڕۆژت لێنەکـــرێ بـــە شـــەو
نەکانـــی مـــاوە بـــۆ لوتکـــەی تـــەلان
بیـــدە و ئەگەیتـــە (کاروان)ی گـــەلان
یەکدەسـت و یـەک هێـز، یـەک ڕێگـە و بڕوا
کاروانـــی (شـــۆڕش) پتـــەو بـــێ بـــڕوا
جـا لـە ئاسـۆی ڕوون لـە خاکـی ئـازاد
ئەلەرێتـــەوە (ئـــاڵا)ی ژینـــی شـــاد
(مێـــژوو) پـــەڕەی نـــووت بـــۆ ئەکاتـــەوە
(مافـــی خـــوراوت) پـــێ ئەکاتـــەوە
١٩٦٧

ئەمەیـــش کۆپلەیـــەک لـــە سرووەدی (هەندرێـــن) کـــە بـــە بۆنـــەی داســـتانە مەزنەکـەی گرتنـەوەی شـاخی هەندرێـن لـە ئابـی ١٩٦٦ نـووسراوە- تۆمـار نەکـراوە.

هەندرێن بەرزی و شیاوی نازی   گەلی کورد ئیمڕۆ بە تۆ ئەنازی!

ئەمـــەی خـــوارەوەش کۆپلەیـــەک لـــە (ســـوێندی پێشـــمەرگەیە) بـــە دەنگـــی فوئـاد ئەحمـەد کـە بـە درێژایـی شۆڕشـی مەزنـی ئەیلـوول بەرنامەکانـی ئێزگـەی دەنگـی کوردسـتان لـە شـاخ بـەم سرووەدە دەسـت پێدەکـرا و کۆتایـی پێدەهـات و گوێچکـەی جەمـاوەری گرگرتـووی شـار و دێهاتەکانـی کوردسـتانی پـێ دەزرنگایـەوە.

سوێندی پێشمەرگە

بـــۆ گەلـــی کـــوردی قارەمـــان
ســـوێندم بـــە خاکـــی نیشـــتمان
بەســـەر لوتکـــەی کێـــوی بـــارزان
بـــە ئەشـــکەوت و جێـــی نەبـــەزان
لـــە بێتواتـــە و چەمـــی ڕێـــزان
یـــا کوردســـتان، یـــا خـــود نەمـــان

نموونەیەکـی تریـش سروودێـک بـوو بەنـاوی (زەنگـی ئاسـایش) کـە بەبۆنـەی ڕێککەوتنـی ١١ی ئـادارەوە سـاڵی ١٩٧٠ فوئـاد ئەحمـەد لـە ئاهەنگێکـی گشـتی و ڕەسـمیدا لـە بەغـدا پێشکەشـی کـرد دەڵێـت:

ئیمســـاڵ نەورۆمـــان کـــە گەڕایـــەوە
بووکـــی کوردســـتان بـــۆی ڕازایـــەوە
نەما لـوورەی جەنـگ، لـە هـەردە و کێوا
زەنگـــی ئاســـاییش دەنگـــی دایـــەوە
پـــەژارەی دە ســـاڵ ژینـــی پـــڕ ئـــازار
گـــۆڕا بـــە شـــادی لـــە یانـــزدەی ئـــادار
کـــەلاوە کۆنـــەی خاکـــی وێرانبـــووم
بـــۆوە مەڵبەنـــدی عەتـــر و لالـــەزار
(بـــارزان و بەغـــدا) لێکیاندایـــەوە
کورد دەسـتی لـە دەسـت عـەرەب نایەوە
بـــرای هاوبەشـــین، دڵســـۆز و پتـــەو
دوژمـــن ڕوورەشـــی وا بۆمایـــەوە
کوردســـتان ئیمـــڕۆ جیهـــان پێیزانـــی
لانـــەی پێشـــمەرگە و جێـــی نەبەزانـــی

لێمان پیرۆز بێ لە ڕێگای خەبات
پێشڕەوی ئێمەن (پارتی و بارزانی).

هەر لەو ڕۆژگارانەشدا شاعیرانی دیکەی وەکو (مەدحەت بێخەو، خالید دلێر جەوهەر کرمانج، حەبیب عەلی میرانی، کەریم شارەزا و زۆرانی تر (لەم ساتەدا ڕەنگە ناوی زۆربەیانم لە یاد نەبێ) لە هەولێر وکۆیە و شارەکانی تریش سروودی بەپێز و هۆنراوەی گۆرانی ئامێزیان نووسیوە. ئێستایش نەوەیەکی نوێ هاتوونەتە مەیدان و درێژە بە ڕەوتی کاروانەکە دەدەن. هیوادرایشم هەم دامودەزگا ڕەسمییەکان و هەم هونەرمەندان و ڕۆشنبیران بەگشتی بایەخی زیاتر بدەن بەسروود و هونەری گۆرانیی کوردی و خەرمانەکەیشی لەکاوکۆت و کووزەڵە پاک بکەنەوە لەگەڵ ڕێزمدا بۆ هەموو لایەک.

هەولێر: ٢٠٠٤/٦/١٦

ماکۆک

بەبۆنـەی دەرچوونـی گۆڤـاری (ماکـۆک) و لـە دەسـتپێکی یەکەمیـن ژمارەیـدا وێـڕای بەخێرهێنـان و پیرۆزبایـی لێکـردن هیـوای بەردەوامبـوون و سـەرکەوتنی بـۆ دەخوازیـن، ئومێدەواریـن ببێتـە خشـتێک لـە دیـواری بڵنـد و هەڵچـووی پەخـش و چاپەمەنیـی کوردیمانـدا و ڕۆڵـی بەرچـاوی خـۆی ببینـێ لـە تـەک دەسـتە خوشـکەکانی دیکەیـدا بـۆ گەشـەپێدان و بـەرەو پێشـبردنی فەرهەنـگ و ڕۆشـنبیری نەتەوەییـمان و ئەمیـش ببێتـە مەشـخەڵێک و تەمـی تاریکـی لـە ئاسـۆی کوردسـتاندا بڕەوێنێـت و پانتاییـەک بـۆ خـۆی لەنێـو بزاڤـی گڕگرتـووی ڕووناکبیـری هەرێمـدا داگیربـکات و کەلەبەرێـک پـڕ بکاتـەوە.

بەڵـێ (ماکـۆک) ناوێکـی گەلـەک پیـرۆزە. (ماکـۆک) نـاوی شـاخێکی خۆڕاگـر و

سەربەرز و قەڵایەکی پۆڵایینی سەخت و دوژمن بەزێن و ناحەز و نەیار پسێنە! کێوێکە هەزاران ساڵە سەری بەرزی لە کەشکەشانی فەلەک لەگەڵ هەوراندا دەستبازی دەکات، مێژووی شکۆدار و پڕ لە شانازیی کوردان تۆمار دەکا و چۆک بە دوژمنانی ئەم گەل و نیشتمانە دادەدات.

جا لێرەوە حەز دەکەم وەکو یادەوەریی چەند وشەیەک دەربارەی (گەشتێک)ی پەیوەست بە (ماکۆک) بخەمە سەر ڕووپەری ئەم تازە کۆرپەیە ئازیزەمانەوە.

سەرەتای مانگی ئاداری ١٩٧٤ بوو گومانی ئەوە نەمابوو کە ڕژێم لە بەندەکانی نێو ڕێککەوتننامەی ١١ی ئاداری ساڵی ١٩٧٠ پاشگەز بۆتەوە و دووبارە خۆی تەیار و هێزەکانیشی ئامادە کردۆتەوە و بڕیاری دەستپێکردنەوەی شەڕ و هێرشی بەربڵاوی بۆ سەر کوردستان و ناوچە ئازادکراوەکانی ژێر قەڵەمڕەوی شۆڕشی داوە. جەماوەری دڵسۆزی خەڵکی کوردستان بە هەموو چین و توێژ و پایەدا لە زۆربەی هەرە زۆری ناوچە و دەڤەرەکانی نێو دەسەڵاتی حکومەتەوە پەیتا پەیتا بە کۆمەڵ شەپۆل ئاسا ، شاروشارۆچکە و ماڵ و حاڵ و پلەو پایە و فەرمان و شوێنەکانیان لەناو ڕژێمدا جێدەهێڵا و ڕووە و دەڤەرە شاخاوییەکان و بۆ بارەگا و بۆ نێو ڕیز و سەنگەرەکانی پێشمەرگە بەڕێوە بوون. لەو کۆڕەوە نەپساوەیەدا زۆر دەردەسەری و ئازاریان چەشت و چەندانیشیان هەر بەڕێگاوە بە هۆی شەستەباران و سەرماو سۆڵەوە گیانیان لەدەستدا و سەرەتای زنجیرەی بێ کۆتایی شەهادەتیان نەخشاند.

ئێمەیش، لە نێو شەوی ١١ی ئاداردا لە (کۆیە) دەرچووین بۆ (سماقۆڵی سەروچاوە) کە بارەگای (لقی ٢)ی لێبوو. دوای چەند ڕۆژێکیش (ڕانیە) خۆت بگرەو هاتین! ئەو دەمە (ڕانیە) ببووە مەڵبەندێکی ئێجگار جەنجاڵ و مۆڵگەی جموجۆڵێکی نائاسایی بۆ حەوانەوەی خەڵک و هێنان و بردنی چەک و تفاق و دوایین لە ڕانیەوە ئێمە چەند خزم و ناسیاو و دۆست و هاوڕێ بە (سەیارە)

تا نزیک گوندی پلێنگانێ کە لەوێوە ئیتر ڕێگەی ئۆتۆمبیل نەدەما، ڕۆیشتن. لەوێشەوە چەند (هێسترێک) مان بە کرێ گرت هەم بۆ سواری و هەم بۆ هەڵگرتنی کەلوپەلە سووکەکانمان. ئێرە سەرەتا و بناری چیای (ماکۆک)ی سەرکەش بوو. وای خوایە گیان ئەوە چ بەهەشتێکە بۆخۆی! هەرگیز لە توانادا نییە باسی جوانیی و دڵڕفێنی ئەو شوێنە بکرێت، خودکار بۆی نییە خۆی لە قەرەی نووسین بدات! ئەوەندە دەڵێم ماوەیەکی زۆر هەروا لە ژێر سێبەری لقوپۆپی تێهەڵقرژاو چڕی داردرەختی جۆراوجۆری جەنگەڵێکی خۆرسکی دڵگیر و کەم وێنە و بێ هاوتای مەنگدا دەڕۆیشتین و بە تەنیشتمانەوە لە قوپکەی هەر گرد و لاپاڵێکەوە باوەشە ئاوێکی سارد و سازگار و شووڕەی دەهات و لە دوورەوە پرووشکی فێنککەرەوەی بەسەر دەموچاوی ڕێبوارە ماندووەکاندا دەپڕژاند و موچڕکەی تەزیوی پێدەبەخشین و شەکەتی ڕێگای دوور و درێژی دەڕەواندینەوە. کۆمەڵی مەل هەمە دەنگو ئاواز پێکڕا دەیانخوێند و ئۆرکێستڕایەکی سروشتیی پڕ لە شادییان دەئاخنییە گوێچکەماندا. لە ژێر پێمانەوەشڕا ئەو جۆگە ئاوانە کەسەرەتا بە گوڕ فیچقەیان دەکرد و تیژ دەهاتنە خوارەوە و تێدەپەڕین، هاکا دەمانزانی لەناکاو لەبەرچاوان ون دەبوون، زەوی قووتیدەدان و هەر هێندەمان دەزانی چەند مەترێک لەولاترەوە دووبارە بە گوڕ لەسەر زەوی بەدیار دەکەوتنەوە و ڕێچکەی خۆیانیان لە بن درەختەکانەوە دەگرتەوە بەر و بەرە و ڕووبارەکەی ئەو ناوەوە سەرەوخوار دەبوونەوە! وای خودای مەزن و میهرەبان چیت بەم کوردستانە ڕەنگینە بەخشیوە! ئای لەو گوڵزار و چەم و لالەزارە کە هەمیشە بۆ سەیران و گەشتوگوزار لە ئامادەباشیدایە! با چیتر لەسەری نەڕۆین چونکە نە تەواو دەبێ و نە پێنووسیش دەتوانێ مافی ڕەوای خۆیی پێبدات.

ئیتر ئەوا گەیشتینە بەرپێی (قەڵای سەنگباران) وەرە سەرهەڵبڕە و هێند بەرزە لوتکەت لێوەدیار نابێت مەگەر خۆت بە پشتدا بکەیتەوەو هێستر سوارەکان هەموو بە ناچاری دابەزین، چونکە کەس خۆی پێ لەسەر پشتی وڵاخدا

ڕاناگیرێـت.. هـەر تەکانێکـی لەپڕتـاوی بـۆ سـەرەوەی بەسـتەزمانە حەپەسـاوەکەوە سـوارەکەی یەکڕاسـت بـە پشـتدا دەکەوێـت و تـل دەدات و بـەرەو خـوارەوە خلـۆر دەبێتــەوە! درێــژی نەکەمــەوە چەنــد هەنگاوێکــمان بەشــەوقەوە ســەرەو هــەوراز هاویشــت و وێســتاین، پێشــوویەک و چەنــد شــاقاوێکی تــر و هەڵوەســتەیەک و هەناسـەدانێک و سـەیرێکی چاوەنـدازی سـێحراویی ئـەو دەڤـەر و دەوروبـەرە سـەیر و سـەمەرە و سەرنجراکێشـە، تەمتومـان و هـەور نزیـک بەسـەر سـەرمانەوە، لێـرەو لـەوێ پەڵـە بەفـری سـپی و زەردەبـا و لـە دۆڵ و نـواڵ و درژی تیکەشـاخ و لەنێـو قۆبەنـەدار و لـە پێچاوپێچـی ڕێگاکـە و لـە باسـک و قۆپکەکانـی شـاخەکەدا.

”دەبـڕۆ، بـا جێنەمێنینـت! کـوڕە تینـم تیـادا نەمـاوە، دەی کاکـە تەکانـێ، جووڵەیـێ! بادوانەکەویـت! بەخـوا چۆکـم بـەدوادا نایـە، چبکـەم! بزانـە هەناسـەیەکی قـووڵ بـدە و دەسـتەکانت بەلاکەلەکەتـەوە بگـرە، نەختـێ خـۆت بـۆ پێشـەوە کـووڕ بکـەوە و دەی غیرەتـێ وەبەرخـۆت بـدە! ئـەدی تـۆ نەتدەگـوت ڕۆڵـەی شـاخ و داخـو کـوڕی هەردووکێوانیـت! چبکـەم ناتوانـم، دەی زووکـە ببـزووە، ڕۆژ درەنگـە، سـەرمایە، وا بەفروبـاران بەڕێـوەن. بـام لێـرەدا جـێ نەمێنێـت و گـورگان بتخـۆن! ئەمانـە و هـی تریـش تانوتلێـدان و وەرامدانـەوەی ئـەو ڕێبـوارە ماندووانـە بـوون. وایلێهاتـووە دەبـوا بـۆ تەنیـا دوو شـاقاو بـەرەو ژوور پـتر لـە پێنـج خولـەک بوەسـتێت و هەناسـەی قـووڵ بدەیتـەوەو بـە دەسـماڵ یـان پشـتێنەکەت دەموچـاو و سـەرو لاملـی شـەڵاڵبووی ئارەقـەت بسـڕیتەوە، ئەوجـا زۆر لەخـۆت بکەیـت و تاقـە هەنگاوێکـی تـر بهاویـت.. ئـا بـەو شـێوەیە، وەختـێ دەمـەو ئێـوارە گەیشـتینە ترۆپـک، ئـای پـەروەردەگار، چ دنیایەکـی خـۆش و جیـاواز بـووا! نیمچـە پانتاییەکـی نشـێوی سـەرەولیژ، سـپی و تـەژی لـە بەفـر و وردە تـەڕاش.. لـە خـوارەوە دوور دووکەڵێـک سـپی و شـینباو دیـار بـوو لەنێـو بەفرەکـەوە هەڵدەسـتا. هەندێکـمان سـاکەکانیان نایەسـەر زەوییـە بەفرینەکـەوە و نیشـتنە سـەریانەوە و بـەرەو خـوار خۆیانیـان خلیسـکاند.. وەختـێ گەیشـتینە لای دووکەڵەکـەوە دوو شـوانی گەنـج و مێردمناڵێکـمان بینیـن ئاگرێکیـان

کردبــۆوە و کتڵییەکــی ڕەشــداگەڕاو قوڵپــە قوڵپــی دەدا و هەڵمێکــی ســپیباو بــە گــوڕ لــە لوولەکەیــەوە هەڵدەســتا و بەشــێوەیەکی ئاســۆیی لوولــی دەخــوارد و دوور دەکەونــەوە.. فەرمــووی چایەیــان لێکردیــن، بڕوابکــەن ئــەو چایــە گــەرم و ســەنگینەی لــەو ســاتەو لــەو شــوێنە ســەر ســوڕهێنەرەدا خواردمانــەوە وەک دەڵێــن تــا ئێســتایش تامەکــەی لــە بــن زمانمــان هــەر مــاوە! ئەمەجگــە لــە داســتانی پێهەڵگــەڕان بــە پــەردەی نەســت و یادەوەریمانــدا وەکــو درامایــەک چاپبــووە و ناســڕدرێتەوە!

ئیــتر باســی دۆڵ و ماڵەکانــی گونــدی پــەرش و بــڵاوی (وەرتــێ) و مانــەوەی ئــەو شــەوەم لەماڵــی (مــەلا)ی کوردپــەوەری ئــەو دێیــە ســیحراوییەداو، درێــژەی کاروان بەیانییەکــەی ڕۆژی دواتــر بەرێگایەکــی پێچاوپێچــی شــاخاویی پــڕ لــە هەڵدێــر و ترســناک و مەترســیدار مەگــەر هــەر ئێســترە شــارەزا و بــە ئــارام و جەربــەزە و کۆڵنەدەرەکانــی کوردســتان بوێــرن پێیــدا بــڕۆن و لێــوەی تێپــەڕ بــن، بــەرەو شــارۆچکەی (گەڵاڵــە) و پێوەندیکردنمــان بــە ســەرکردایەتی شۆڕشــی مەزنــی ئەیلوولــەوە، دەڵێــم ئــەو باســە خۆشــە بــا بــۆ دەرفەتێکــی تــر بێــت.. دوای دەســتپێکردنەوەی شــەڕیش، بــۆ مــاوەی نزیکــەی ســاڵێک ڕژێــم بــە هەمــوو جــۆرە چەکــی کوشــندەی ئاســمانی و زەویــن، بەوانــەش کــە بەکارهێنانیــان قەدەغەیــە بەهێزێکــی ئێجــگار زۆر و بــە تاکتیــک و پلانــی ســوپایی تــازە بابەتیــەوە، بەبــێ پســانەوە بــە ڕۆژ و بەشــەو بەمەبەســتی گرتنــەوەی (ماکــۆک) ی ســەرکەش ســەدان هێرشــی دڕندانــەی بــۆ هێنــا، کەچــی بەرامبــەر ورەی پۆڵایینــی پێشــمەرگەی قارەمــان هەموویــان شکســتیان هێنــا و مایەپــووچ دەرچــوون دوژمــن ســەری خــۆی لــە شــاخی خۆراگــری (ماکــۆک) دای لەبــەردا و پووکایــەوە.

دەوجا هەرقایم و خۆراگر و ئاوەدان بێت (چیای ماکۆک)!

هەر پیرۆز و لە برەودان بێت (گۆڤاری ماکۆک)!

٢٠٠٦/١٠/٨

سەربوردەی وێنەیەک

ڕۆژی سێ شەممەی ڕێکەوتی ٢٠٠٢/٤/٢٣ نووسینێکی بەڕێز بەرهەم عەلی بە سەردێڕی (لەیادی کۆچی دوایی مامۆستای نەهێشتنی نەخوێندەواری خوالێخۆشبوو نەجمەدین مەلادا) لە لاپەڕە (٣)ی ژمارە (٣٦٦٨) ڕۆژنامەی (برایەتی) ئازیزدا بڵاوکراوەتەوە و تیایدا باس لە ژیان و کردەوە بە سوود و بایەخدارەکانی نووسەری ناوبراو دەکات، بەتایبەتی لەبارەی هەوڵە پیرۆز و سەرکەوتووەکانییەوە لە بواری نەهێشتنی نەخوێندەواری لە نێو گەنجانی کرێکار و کاسبکارانی ئەو سەردەمەی سلێمانیدا، هەروەها لەبارەی مردنیەوە لە ڕۆژی ١٩٦٢/٤/٢٣ و ناشتنەکەی و دواجار گواستنەوەی تەرمی پیرۆزی لەلایەن سەرکردایەتی شۆڕشی مەزنی ئەیلوولەوە دوابەدوای بەیاننامەی ١١ی

ئاداری ١٩٧٠ هەروەک خۆی ئاواتی بووە دێنێتەوە یاد.

ئەوەی لێرەدا مەبەستمە ڕوونی بکەمەوە پێوەندی بەو وێنەیەوە هەیە کە لە تەک نووسینەکەدا بڵاو کراوەتەوە چونکە (وێنەکە) یادەوەرییەکی خودی خۆمە و (سەربوردەیەکی) تایبەتی هەیە کە حەز دەکەم خوێنەرانی ئازیز، هەروەها نەوەی نوێی گەلەکەمان ئەوانەی ڕەنگە لەمڕووە هیچ زانیارییەکیان لا نەبێت شتێکی لێوە بزانن. زانیارییەکەیشی ئەمەی خوارەوەیە کە زۆر بە کورتی و بروسک ئاسا ئاماژەی پێدەدەم، بەو هیوایەی لە دەرفەتێکی گونجاودا بە وتارێکی تایبەت سەرجەمی باسەکە بە دووردرێژی بخەمە بەر دیدەی ڕۆڵەکانی گەلەکەمانەوە لەگەڵ ڕێزمدا.

سەربووردەکەشی ئەوەیە کە ئەم (وێنەیە) یەکێکە لە دەیان وێنەی دیکەوە کە وەک زنجیرە لە بۆنەیەکی تایبەت، لە گەشتێکی تایبەت و لەسەردەمێکی تایبەتدا وەرگیراون، ئەویش بەم شێوەیە:

سەرەتای بەهاری ساڵی (١٩٦٠) بوو، شاندێکی چوارکەسیی چیکۆسلۆڤاکیایی (ئەو سەردەمە) کە دوانیان بە ناوی (زیکمۆند میروسلاڤ و جیری هانزلکا) نووسەری هەرە بە ناوبانگ و ئەندامی ئەکادیمیای زانستی براغ بوون و لە ڕیزی حزبی کۆمۆنیستی ئەو وڵاتەدا پلەی زۆر بەرزیان هەبوو، لە گەشتێکی زانستیانەی جیهانییانەدا هاتنە کوردستان، هاوەڵەکانیان پزیشکێک بەناوی (فیت ڕۆبێرت). بۆ ئاگاداریی خۆیان و ئەویتریان ئەندازیارێکی میکانیک بۆ چاودێریکردنی هەردوو ئۆتۆمبیلەکانیان لە جۆری (Tarta) لە شێوەی لاندگرۆزەری ئێستادا یاوەریان بوون.

بەندە ئەوکات مامۆستای زمانی ئینگلیزی بووم لە هەولێر، بە پێشنیاز و لەسەر ڕاسپاردەی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان کە خۆم ئەندام کارگێڕی لقی دووی بووم، بە فەرمانی کارگێڕیی ڕەسمی لە بەڕێوەبەرایەتیی پەروەردەی ئەوسای هەولێرەوە کە پێموایە، مامۆستا

خوالێخۆشبوو (عەزیز قادر) بەڕێوەبەری بوو، مۆڵەتم پێدراو کردمیان بە (یاوەر و چاوساغ و تەرجومان)ی شاندەکەوە. ئەوە بوو من چوومە (کەرکووک) و لەوێ لە بارەگای لقی پارتیدا یەکتریمان گرتەوە و هەر لەوێشەوە گەشتێکی ناوازە و بە سوود و زۆر خۆشمان بە کوردستاندا کرد. سەرەتا بەرەو چەمچەماڵ و سلێمانی، لەوێشەوە ڕۆژانە و هەرجارە بۆلایەک دەردەچووین، بۆ دەربەندیخان و بەنداوو و تونێلەکەی، دوکان و دەریاچە و ژێرزەمینەکەی، سەرچنار و دەوروبەرە بەهەشت ئاساکەی، یاخود لەناوشاردا بەنێو کووچە و کۆڵان و بازاڕ و گوزەرە جۆربەجۆرەکانی و هەروەها دەشتودەرەکانی ئەو شارە خۆشەویستەدا، تێکەڵ بە خەڵک و دانیشتووان دەبوون و بە زمانی ئینگلیزی – لە ڕێگای منەوە- گفتوگۆیان لەگەڵدا دەکردن، لێیان دەپرسین، ڕاوبۆچوونیان وەردەگرت، شارەزای ژیان و گوزەران و جۆرەکانی پیشە و کاسبیان دەبوون. لەم گەڕان و سووڕانەشیاندا بە هەردوو جۆری کامێرای فۆتۆگرافی و کامێرای ڤیدیۆ- کەوا بزانم تا ئەوسا لە کوردستاندا بوونی نەبوو وێنەیان دەگرتن. شەوانیش بە ڕێکخستن و پاکنووس کردنی پوختەی چالاکییەکانی ڕۆژانەیان و پێوەندیی کردن بە وڵاتی خۆیان و کاربەدەستانیانەوە خەریک دەبوون (بە ڕێگای ئەو ئامێری بێتەلە دوور ڕۆ و هەرە پێشکەوتووانەوە کە لە نێو ئۆتۆمبیلەکانیاندا چەسپێنرابوون) پوختەی نووسینەکانیشیان بە شێوەی (ڕاپۆرت) بە وێنەوە لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی چیکۆسلۆڤاکیادا (بەتایبەتی گۆڤاری The orient) کە بە زمانی ئینگلیزی دەردەچوو بڵاودەکرایەوە، (من خۆم دوو ژمارەی ئەو گۆڤارە)یانم لا هەیە کە ڕاپۆرت و هەواڵەکانی بەشێکی ئەم گەشتەیانیانی تیادایە و کاتی خۆی دوای ڕۆیشتنیانەوە بە پۆستە بۆمیانی ناردبوون، چەندی بابەتێکیانیشم لێ وەرگێڕاونەتە سەر زمانی کوردی و لە گۆڤاری (کاروان) دا بڵاوم کردوونەتەوە. هەروەها ئەم گشتەیان بە وێنەوە لە کتێبێکدا بەناوی (هەزار و دوو شەوە) و بە زمانی سلاڤی بڵاوکردووەتەوە

و کتێبەکـە هـی هونەرمەنـدی شـێوەکار موفیـد حوسـێن کـەسرەی سەرپەرشـتیاری پسـپۆرییە کـە کاتـی خـۆی لـە چیکۆسـلۆفاکیادا کڕیویەتـی، داوایشـم لێکـردووە ئەگـەر بتوانـێ ئـەو بەشـەی لـێ وەرگێڕێـت بـۆ کـوردی یـان عەرەبـی بـۆ سـوودی گشـتی. دوابـەدوای سـەردانە چەنـد ڕۆژییەکـەی سـلێمانی کـە تیایـدا کۆبوونـەوە و گفتوگۆکـردن و وتـار خوێندنـەوە و بیروڕاگۆڕینـەوە لەگـەڵ بەرپرسـانی لـق و ناوچـە و ڕێکخراوەکانـی پارتیـی لـە سـلێمانی و تۆمارکردنـی گۆرانـی و مۆسـیقا لەگـەڵ تیپـی مۆسـیقای (مەولـەوی) بەسەرپەرشـتی خوالێخۆشـبوو (قـادر دیـلان) وێنەگرتنـی شـایی و هەڵپەڕکێـی ئافرەتانـی سـەر بـە یەکێتـی ئافرەتانـی کوردسـتان. بـە جلوبەرگـی ئـاڵ و واڵای کوردییـەوە، داوەتکـردن بـۆ سـەرخوانی خانـەوادە و بنەماڵـە ناسراوەکانـی شـار، سـاز دەدران، سـەردانی خوالێخۆشـبوو مامۆسـتا (نەجمەدیـن مـەلا) مـان کـرد لـە کاتـی وانـە وتنـەوە لـە (کەشـتی نوح)ەکەیـدا، دوای ئـەم چالاکییانـەی نێـو شـاری سـلێمانی و دەوروبەرەکەیـدا بـە ڕێـگای (دوکان) ەوە کـە شـەوێک لای کاک (جەمـال عومـەر)ی بەڕێوەبـەری قوتابخانەکەیـەوە مانـەوە، لەوێشـەوە بـۆ (بێسـتانە) کـە شـەوەکەی لـە (شـڕە چایخانەکـەی) سـەر ڕێگایـدا بەسـەرمان بـرد- ڕۆژی دواتـر بـەرەو (چنـارۆک) و ئەوجـا بـۆ (کۆیـە) هاتیـن.

دوای ئـەوە بـەرەو (هەولێـر) و بـە میوانیـی لقـی دوو پارتـی لـە هوتێلـی (ڕێسـت هـاووس) دار الضیافـە-ی وێسـتگەی شـەمەندەفەر کـە ئێسـتا نووسـینگەی کەناڵـی ئاسـمانیی تەلەڤزیۆنـی کوردسـتانی لێیـە، دابەزیـن. ڕۆژی پاشـتر لـە هەولێـرەوە ڕووە و پیرمـام، شـەقڵاوە، گەلـی عەلـی بـەگ و ڕەوانـدوز و بـە خەتـی هامیلتۆنـدا هەتـا حاجـی ئۆمـەران ڕۆیشـتین. بـۆ بەیانـی بـەدەم وێنەگرتـن و تۆمارکردنـی دەنـگ و چالاکـی خەڵـک و خـوا، بەتایبەتـی (ڕەوەنـدە) کۆچەرییەکانـەوە بـە هەمـان ڕێگـەدا بـۆ (هەولێـر) گەڕاینـەوە. لـە هەولێریشـەوە بـەرەو (کەڵەکـی یاسـین ئاغـا) و شـاری (مووسـڵ) چوویـن.

لە (مووسڵ)یشەوە دوای سەردان و وێنەگرتنی شوێنەوارە دێرینەکانی ناو شار و دەوروبەرەکەیدا، ئەوان (شاندەکە) بەرەو (بەغدا) و لەوێشەوە بۆ (ئێران و وڵاتانی ڕۆژهەڵات و بەندەیش بۆ هەولێر) گەڕامەوە.

ئیتر ئەم وێنەیە کە باسکراوە زادەی ئەو گەشتەیە و لەیەک لە ڕۆژەکانی نێوان (١٥) هەتا (١٩) ی مانگی نیسانی ١٩٦٠ داگیراوە. لەو ڕۆژەدا کە لەگەڵ میوانەکان سەردانی (کەشتی نوح)مان کردووە لە کاتی خەریکبوونی مامۆستای خوالێخۆشبوو (نەجمەدینی مەلا) کە بە دەرس وتنەوە بە ژمارەیەک فێرخوازی پیاو لە ژوورەکەیدا، کە وێنەی سەرۆک بارزانی نەمر و فایەق بێکەسی شاعیری نیشتمانپەروەر و هەروەها تەسبیح و گۆپاڵەکەی (گۆچان) بە دیوارەکەدا لە ڕۆخ تەختە ڕەشەکەوە هەڵواسرابوون، وێنەکەش کە لە تەک نووسینەکەی بەڕێز بەرهەم عەلیدا بڵاوکراوەتەوە، لە دەرەوە و لەبەر دەرگای (کەشتی نوح)دا وەرگیراوە، نووسەری ئەم بابەتەش (خۆم) کەوتوومەتە پشت کاک محەمەدی حاجی تاهیرەوە و تەنیا بەشێکی سەرم بە دیارکەوتووە. بۆ دەوڵەمەندترکردنی ئەم ڕوونکردنەوەیەش وا ئەم دوو وێنانەش کە لەگەڵ میوانە بەڕێزەکان (زیگمۆند میروسلاڤ و جیری هانزلکا) و لە هەمان گەشتەکەدا وەرگیراون بۆ یەکەمین جار وەکو دیاری بۆ خوێنەرانی ئازیز و هێژای بڵاودەکەمەوە.

ماوە بە کورتی بڵێم بە درێژایی ماوەی گەشتەکەدا بە دوورودرێژی و بە پێی توانا لە بارەی جوگرافیا، مێژوو، فۆلکلۆر، ئەدەب، داب و نەریت.. سەرهەڵدان و شۆڕشەکان و بزاڤی ڕزگاریخوازی نەتەوەیی کوردستان، زانا و شاعیران و سەرکردەکانی کورد و پارتی و سەرۆک بارزانیی نەمر، هەروەها حزبی شیوعی عێراق و حکومەتەکەی عەبدولکەریم قاسم و شۆڕشی چواردەی تەممووزی ١٩٥٨ و برایەتی کورد و عەرەب و کەمایەتییەکانەوە زانیاریم پێداون و لای خۆیانیان تۆمارکردوون. ئەمانیش -وەک بزانم- لە گۆڤار و چەند بڵاوکراوە

و کتێبیانـــدا، زۆر خزمەتیـــان بـــە گەلـــی کوردســـتان و دۆزەکـــەی گەیانـــدووە و تارادەیەکـــی بـــاش بـــە گـــەلان و ڕۆشـــنبیرانی ئەوروپـــا و ڕۆژئاواییـــان ناســـاندووین، هیـــوادارم توانیبێتـــم شـــتێکی بچووکـــم پێشـــکێش کردبێـــت! لەگـــەڵ ئەوپـــەڕی ڕێـــز و ســـڵاو و خۆشەویســـتیمدا. هیواداریشـــم دڵنیابـــن لـــەم ڕوونکردنەوەیـــەدا بـــە هیـــچ جۆرێـــک مەبەســـتم باســـکردنی (خـــۆم) نییـــە بەقـــەد ئـــەوەی گێڕانـــەوەی ســـەربوردەیەکی ڕاســـتەقینەیە- داوای لێبـــوردن دەکـــەم.

دیمانه

دیمانەیەکی گۆڤاری ڕامان لەگەڵ مەجید ئاسنگەر

لە ساڵانی پەنجاکاندا پێوەندیی نێوان کۆیە وەک سەنتەرێکی ڕۆشنبیری بە جوڵانەوەی ڕۆشنبیری لە شاری هەولێردا چۆن بووە؟

بۆ ئەم مەبەستە دەکرێ ساڵەکانی پەنجاکان بکەینە دوو قۆناغ، یەکەمیان قۆناغی سەردەمی پاشایەتیی و دووەمیان سەردەمی دوای شۆڕشی ١٤ی تەمموزی ١٩٥٨، لە قۆناغی یەکەمدا هەرچەندە بەهۆی بارودۆخی ڕامیاریی ناهەموار و سانسۆری توندوتیژی دامودەزگا کۆنەپەرست و پاشکەوتووەکانی میرییەوە پەیوەندییەکە تا ڕادەیەک سست و نارێک و پچڕپچڕ بوو، بگرە ئەوەی هەشبوو یان ئەوەتا بە نهێنی و لە ڕێگەی حزبەکانەوە (پارتی

و شـیوعی) یانەخـۆ لەسـەر بنەمـای ناسـیاویی و برادەراتـی و کەسـیەتییەوە بـوون، بـەڵام هەرگیـز ڕۆژێـک لـە ڕۆژانـا لێـک دانەپچـڕاون. وەلـێ دوا بـەدوای سـەرکەوتن و جێگیربوونـی شۆڕشـی ١٤ی تەممـوزی ١٩٥٨ و ڕووخانـی ڕژێمـی دواکەوتـووی پاشـایەتی و دامەزراندنـی کۆمـاری عێراقییـەوە، بەتایبەتـی لـە دوو سـاڵی یەکەمـی شۆڕشـدا، ڕەوشـێکی تـازە هاتـە ئـاراوە دەروازەی ئازادیـی و سەربەسـتی بـۆ یەکەمیـن جـار بـە ڕووی کۆمەڵانـی خەڵکدا کرایـەوە و سەرپشـت و ڕۆشـنبیرانیش وەکـو هەمـوو توێـژو چینـە نیشـتمانیی و پێشـکەوتووخوازەکانی وڵات، دەرفەتـی بـاش و لەباریـان بـۆ ڕەخسـاو، جووڵانـەوەی ڕۆشـنبیریی گیانێکـی نوێـی وەبەرکـراو جموجۆڵـی بەرفـرەوان دەسـتی پێکـرد. ئەوەبـوو پەیوەندیـی نێـوان کۆیـە و هەولێـر لەهەمـوو بوارێکـدا بەتایبـەت لـە ڕووی ئـەدەب و ڕۆشـنبیرییەوە لـە قاوغـی بەرتەسـکی نهێنییـەوە هاتـە دەر و بـە ئاشـکرا پـەرەی سـەند. سـەردان و هاتووچـۆ بەشـداریی کردنـی کـۆڕ و کۆبوونـەوە و بۆچـوون و بیروڕاگۆڕینـەوە و بڵاوکردنـەوەی نووسـین و بەرهـەم و هـەواڵ لـە چاپەمەنییەکانـی هەولێـردا تەوژمێکـی دیـاری بەرچاویـان بەخـۆوە بینـی و کارلێـک وکاریگـەری پۆزەتیڤانـەی زۆر بـە سـوود و دەرەنجامـی چاکیشـیان بـوو.

ئـەی کۆیـە هـەر خـۆی، بزاڤـە ڕۆناکبیرییەکـەی چـۆن ڕەنگـی داوەتـەوە؟

کۆیـە هـەر لـە زۆر کۆنـەوە مەڵبەنـد و سـەرچاوەیەکی بەرچـاو و دیـاری زانسـت و ڕۆشـنبیری بـووە. هەمیشـە زانـا و گـەورە پیاوانـی ئایینـی وەکـو بنەماڵـەی (جەلیـزادان)، (دایەخەجـێ)، (موفتـی) (هەورامـی) و (ئیـمام) و هەروەهـا بلیمـەت وشـاعیر و ڕووناکبیرانـی وەک (حاجـی قـادری کۆیـی) (حاجـی مەلابەکراغـای قاسـید) ئەمیـن ئاغـا (ئەختـەر) (حوسـەینی) (دلاوەر) (دڵـدار) (عەونـی) (عاسـی) (وردی) ..هتـد، تیایـدا هەڵکەوتـوون. لـە وەچـەی ئیمڕۆشـدا ئەوانـەی لـە ژیانـدا

ماون، خوا تەمەنیان درێژکات، بە دەیان ناوی دیار و بە دەرەوە هەن، چ سیاسەتمەدار لەخەبات و تێکۆشان و کاروباری حزبایەتی داو چ لە گۆڕەپانی ئەدەب و ڕۆشنبیریدا شوێن پەنجەیان بە ڕەوشەکەوە زۆر ڕوون و ئاشکرایە و لە ئاسمانی بزاڤی ڕوناکبیرییەکەدا ئەستێرەی گەش وو بریسکەدارن!

لە کۆیە هەر لەچلەکانەوە بگرە پێشتریش حزب ڕێکخستنە نیشتمانییەکان (هیوا، دەنگ، شۆڕش، ڕزگاری، دارکەر، حزبی شیوعی و دواتر پارتی) ڕەگو ڕیشەیان داکوتاوە و پەلوپۆیان هاویشتووە و جەماوەریان لەخۆ هاڵاندووە. بەهۆی ڕێکخستنەکانی حزبەوە بەتایبەتی (پارتیی و شیوعی) دوو کتێبخانەی (حاجی قادر) و (کۆیسنجق) یان دامەزراندبوو کە بۆ پێگەیاندن و ڕۆشنبیرکردنی خەڵک بەتایبەتی خوێندەوار و مامۆستایان قوتابیان زیاتریش ئەوانەی ئەندام و پاڵێوراو و یان لایەنگر و دۆستانی خۆیان بوون لە شارەکە و دەوروبەریدا. زۆر کاریگەر و سوودبەخش بوون. هەروەها لە ڕێی ئۆڕگان و بڵاوکراوەکانی حزبەکانیانەوە و کۆبوونەوەی شانە حزبییەکان کەوەک قوتابخانە وانەی ڕووناکبیرییان تێدا دەگوترانەوە و جەماوەرەکەیان بە زانیاریی و ڕۆشنبیری دروست پێ تەیار و پڕ چەک دەکرد.

ڕووناکبیران و شاعیران و نووسەرانی کۆیە بە چڕیی بەشداری جووڵانەوەی سیاسی و ڕۆشنبیری بوونە، لە زۆربەی ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا چ کوردستانی و چ عێراقی، بەرهەمی بە پێزیان بڵاوکردۆتەوە، بەتایبەتی لەسەردەمی (گەلاوێژ، هیوا، نزار، هەتاو، شەفەق و هەتاو..هتد) دا لە سازدان و ڕازاندنەوە و سەرپەرشتی کردنی ئاهەنگە قەشەنگەکانی (نەورۆز) لە (شاخی مشکە و ئۆمەرخوچان و تاتووکان) دا ڕۆڵی هەرە بەرچاویان بووە. لەهەمانکاتدا هەر لە زووەوە چالاکیی هونەری لە (کۆیە) گەشەی کردووە و تیپی شانۆیی دامەزرێنراوە و چەندەها تەمسیل و شانۆنامەی کۆمەڵایەتی و سیاسی چ لە چایخانەکاندا و چ لەسەر تەختەی شانۆی قوتابخانەکاندا، یان لە ئاهەنگەکانی

نەورۆزانـــدا پێشـــکەش بـــە ئاپـــۆرەی تامـــەزرۆ و تینـــوو کـــراون، هەروەهـــا تیپـــی مۆســـیقا و گۆرانـــی دامەزرێـــنراوە، بـــۆ وێنـــە (تیپـــی مۆســـیقای باواجـــی) لـــە بۆنـــە کۆمەڵایەتـــی و نیشـــتمانیی و نەتەوەییەکانـــدا ئامادەیـــی بەرچاویـــان بـــووە و لـــە تەلەڤزیـــۆن و ڕادیـــۆدا بەرهەمیـــان پێشـــکەش کـــردوون. کۆیـــی چەنـــدان هونەرمەنـــدی دەنگخـــۆش و ناسراویـــان تیـــادا هەڵکەوتـــوون کـــە نـــەک تەنـــێ لـــە (شـــارەکەی کـــۆ) بگـــرە لەسەرانســـەری کوردســـتاندا ناوبانگیـــان دەرکـــردووە، وەک (خاڵـــە ســـێوە، مامۆســـتا تایـــەر تۆفیـــق، مـــەلا ئەســـعەد،فەقێ ئەحمـــەدە کـــۆرە، حەمـــە ڕەشیدشـــێرزاد، ئەحمـــەدی حەمـــە مـــەلا، قاڵـــە کەچـــەڵ و حەمەدەمینـــە گۆجـــەی کەبابچـــی و حەمەدەمینـــی عەبـــاس و باقـــی ســـەرتاش و شـــەفیق خەلـــەف چـــاوەش و .. زۆرانـــی تریـــش.

پەیوەندیتـــان لەگـــەڵ نووســـەرانی هەولێـــر و شـــارەکانی دیکـــەی کوردســـتاندا چـــۆن بـــووە؟

پەیوەندیـــمان لەگـــەڵ نووســـەرانی هەولێـــر و شـــارەکانی دیکـــەی کوردســـتاندا بـــە دوو شـــێوە بـــووە، یەکێکیـــان وەکـــو (تـــاک) هـــەر یەکـــەو ناســـیاویی و پەیوەندیـــی تایبەتـــی بـــە زۆر کەســـانەوە هەبـــووە، بـــۆ نموونـــە مـــن (خـــۆم) بەپێـــی بـــارودۆخ وئاســـتی ڕۆشـــنبیری و پلـــەی کۆمەڵایەتیـــم وەک ئەندامێکـــی پارتـــی و هەروەهـــا وەک مامۆســـتایەکی دواناوەندیـــی، پێوەندیـــی ڕووناکبیـــری و دۆســـتانی و ئاشـــنایەتیم لەگـــەڵ زۆربـــەی هـــەرە زۆری ئەدیـــب و هونەرمەنـــد و ڕۆشـــنبیران و هەروەهـــا لەگـــەڵ ڕۆژنامـــە و گۆڤارەکانـــدا هەبـــووە و هەیـــە. شـــێوەی دووەم بەدەســـتەجەمعی پێوەندیـــمان هەبـــوو، بـــۆ نموونـــە دوای دامەزراندنـــی یەکێتـــی نووســـەرانی کـــورد ئێمـــە لـــە (کۆیـــە) پێنـــج کـــەس خوالێخۆشـــبوو (عەونـــی ســـامی عـــەوداڵ، ڕۆســـتەم) هەروەهـــا مامۆســـتا تایـــەر ئەحمـــەد حەوێـــزی و خـــۆم بەرەســـمی ئەندامییەکێتیەکـــە بوویـــن و لەکۆیـــە وەکـــو لێژنەیـــەک بـــەکاری یەکێتـــی هەڵدەســـتاین ونووســـینگەی

خوالێخۆشبوو (عەونی شاعیر) مان کردبووە نیمچە بارەگایەک بۆ خۆمان. بەو شێوەیە بۆ چالاکییەکانی یەکێتی چ لە هەولێر یان لە شوێنەکانی تر بووایە، بۆ بەشداریکردنی لە کۆنگرە و هەڵبژاردن و کۆڕوکۆبوونەوەکان بانگهێشت دەکراین و بێ پسانەوە پەیوەندییەکی توندوتۆڵی بەردەوامان لەگەڵیاندا هەبوو.

شایانی ئاماژە پێکردنیشە کە ئێمە لە کۆیە، بە هاوکاریی و بەشداریکردنێکی کاریگەرانەی ڕۆشنبیر و خوێندەوار و سەرجەم دانیشتوانەکانیانی شار و بە یارمەتیدانی بەرچاوی پارتی توانیمان دوو ئاهەنگی زۆر گرنگ و قەشەنگ بۆ (حاجی قادری کۆیی) لە کۆیە ساز بکەین یەکەمیان بۆ یادەوەریی کۆچی دوایی ئەم کەڵە شاعیرەی ڕابەری نەتەوەیی کورد و دووەمیان بۆ دانانی پەیکەرەکەی بوو کە تا ئێستەش سەربەرزانە لە چەقی چوارڕێیانەکەی نێوەندی شاردا بۆتە زیارەتگەی دڵسۆزان و هەروا خەریکی هۆشیارکردنەوە و لە (خەو هەڵساندنی بەختە خەواووەکەیەتی) کە نەک هەر ئەدیب و ڕوناکبیر و پیاوماقوڵانی هەولێر و شارەکانی دیکەی کوردستان، بگرە سەرجەم ڕۆشنبیر و شاعیر و نووسەر و نوێنەری کۆمەڵە و یەکێتییە جەماوەرییەکانی عێراق بە کورد و عارەب و تورکمان و ئاشوورییەوە بانگهێشت کران و هاتبوون و بە بەرهەمی پوخت و بە وتاری سەنگین بەشدارییان کردین و بەشێوەیەکی شارستانی و زۆر سەرکەوتووانە و کوردانە میوانداریێتی و پێشوازیان لێکراو بە گەرمی بەرێ کرانەوە، هەردوو ئاهەنگیش لەسەر ئاستی عێراق دەنگیان دایەوەو لە ئێستگەی ڕادیۆو تەلەڤزیۆن و لە ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردی وعەرەبییەکاندا لەبارەیانەوە هەواڵ و ڕیپۆرتاژ بڵاوکرانەوە.

ئیمڕۆکەش ڕووناکبیرانی خەڵکی (کۆیە) چ ئەوانەی هەر لەوێدا ماونەتەوەو لاپەڕەکانی ڕۆژگار دەپێچنەوە، یان ئەوانەی بارودۆخ و پێداویستییەکانی زیندەگیی هەڵیفراندوون و پەرتەوازەو پەراگەندەی شاران و یان هەندەرانی

کــردوون، جێپەنجەیــان لــە ڕووپــەڕی بزاڤــە ڕووناکبیرییەکــەی کوردســتاندا دیــار و نەخشــێنراوە، ئەمەیــش مایــەی بەختەوەریــی و شــانازیی پێوەکردنــی هــەر هەمووەمانــە.

لەگــەڵ ئەوپــەڕی ڕێزمــدا بــۆ (ڕامــان)ی ســەنگین بــۆ ئــەم لالێکردنــەوە و بەســەرکردنەوەیەتانەوە ســوپاس.

مەجید ئاسنگەر.

١٩٩٩/٩/١٥

دیمانە لەگەڵ گۆڤاری ڕامان

مەجید ئاسنگەر:
نەبوونی ڕەخنەی ڕاست و ڕەخنەی ئەکادیمییانە وایان کردووە لە بواری داهێناندا دوابکەوین

مەجید ئاسنگەر پیاوێکی سادە و دڵساف و وەفادار و ئینسان دۆست، کورد پەروەر و ئەڤینداریکی گەورەی خاکی کوردستان.. ساڵانێکی زۆر بەکاری پەروەردەوە خەریک بووە، زۆر شیعری لیریکیانەی ناسکی بۆ گۆرانی داناوە.. وەرگێڕێکی دەستباڵایە لە هەر سێ زمانی کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی.. یادەوەرییەکی زیندووی پڕ لە گەنجینە لە بارەگای گۆڤاری ڕامان بۆ چەند سەعاتێک بەگیرمان هێنا و ماندوومان کرد تا ئەم هەڤپەیڤینەی لێکەوتەوە.

هەڤپەیڤینی:

ئازاد عەبدولواحید- مەحموود زامدار

با لەسەرتاوە دەست پێبکەین..

لە ساڵی ١٩٣٢ لە کۆیە لە خێزانێکی ڕەنجدەر چاوم بۆ ژیان هەڵێناوە هەر لەوێش خوێندنی سەرەتاییم تەواو کردووە، مامۆستاکانمان هەر هەموویان کوردپەروەر بوون، بەشی زۆریان کۆچی دواییان کردووە، وەك سابیر ئیسماعیل و حەمەدەمین مەعروف و تاهیر سەعید و عوسمان حەسەن و عەبدولمەجید جەلیزادە و چەندانی تر. لە پاشان لەقۆناغی خوێندنی ناوەندی بەهەمان شێوە چەندین مامۆستای ڕۆشنبیر و کوردپەروەرمان هەبوو وەك: جەلال شەریف و شەفیق سابیر و حوسێن حەسەن ئاکرەیی و هەروا کەریم ئەحمەد کە ئێستا سکرتێری شیوعی کوردستانە و ئەوسا وانەی وەرزش و ئایینی پێدەگوتین. بەهۆی خزمایەتیشمان لەگەڵ شاعیری نەتەوەیی عوسمان عەونی و عومەری برای کە ئەوکاتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی پارتی بوو. ئەمانە کاریان لە پێکهاتەی هۆشمەندیی من کردووە کە ڕوو بکەمە ڕێبازی کوردایەتی و خۆ ڕۆشنبیرکردن. هەر لەوکاتە حزبی نیشتمانی دیموکراتی بە سەرۆکایەتی کامیل چادرچی دەوری کاریگەری هەبوو لەسەر پانتایی سیاسی عێراق و ڕۆژنامەکەیان کە بەناوی (الأهالي) و (صوت الأهالي) بوو. وتار و سەروتاری ئاگرینی دەنووسی و ئێمەش بە تاسەوە دەمانخوێندنەوە. کە ئامادەیشم تەواو کرد پارتی داوای لێکردم کە هەمو هەفتەیەك سەروتارەکە بکەمە کوردی تا لە کۆیە بڵاوی بکەنەوە و لە پاشان گۆڤاری (گەلاوێژ و دەنگی گێتی تازە و هیوا و هەتاو)م لە ڕێی خزمەکانمەوە پەیدا دەکرد و دەمخوێندنەوە، ئەمانە هەموویان بوونە سەرچاوەیەك تا بەرەو نووسینی ئەدەبی لارببمەوە، بارودۆخەکەش چ وەك کۆمەڵ چ وەك خێزان ئەوەی دەخواست هەموو لایەك داوای نیشتمانپەروەری و پێشکەوتن بکەین. دوایی هاتمە هەولێر و دواناوەندیم لێرە تەواو کرد. چونکە لەکۆیە دواناوەندی نەبوو. لە هەولێریش پێوەندیم بە عەونی یوسف و حەمەدەمین حەیدەری و

ئەوانـەی لـە پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان ئیشیان دەکـرد، کـرد. ئـەو کەشـوهەوا رووناکبیـری و سیاسـیەی ئـەو سـەروبەندانە دەوریـان هەبـوو لـە هاندانـم بـۆ نووسـین. بـە بیـرم دێ مامۆسـتا گیوموکریانـی لـە گۆڤـاری هەتـاودا هانـی خەڵکـی دەدا شـتی بـۆ بنووسـن. منیـش یەکێـك بـووم لەوانـە شـتم لـە هەتـاو بڵاودەکـردەوە، کـە بابەتەکـەی خۆیشـم دەدی زۆر دڵخـۆش دەبـووم و خەڵکیـش باسـیان دەکـرد..

ئـەی دەوری رووناکبیـرە دیارەکانـی ئـەو سـەردەمە و پـاش ئـەو سـەردەمە کاریگەرییـان لەسـەر بزاڤـی رۆشـنبیریی نـاو کۆیـە چـۆن بـوو؟

دەورێکـی یەکجـار زۆریـان هەبـوو، ئـەو مـەلا و زانـا و رۆشـنبیرانە ببوونـە سـەرچاوەی ئـەو بزاڤـە لەوانـەش: مـەلای گـەورە و مـەلا محەمـەدی دلاوەر شـێخ نـووری بـرای مـەلای گـەورە و مـەلا عەلـی و مـەلا تۆفیقـی ئیمامـی و مـەلا سـادق و مـەلا رەئووفـی سـەلیم ئاغـا و حەمـە رەش زەکـی هەنـاری و تاهیـر سـادق و دکتـۆر عەبدولڕەحـمان نورجـان و مەسـعود محەمـەد و شـەفیق سـابیر و سـابیر ئیسـماعیل و محەمـەد تۆفیـق وەردی و عەبدولمەجیـد نورەدیـن و ئەکـرەم عەبدولقـادر و حەمەدەمیـن مەعـروف و تاهیـر حەوێـزی و مـەلا مستەفای عاسـی و ئەحمـەد حەوێـز و میـرزا عەبدولکەریـم و سـامی عـەودال و حەنـا ئەنتـوان و ئیبراهیـم سـابیر وەلـی و عەبدولـلا مەولـوودی سـبیلچی و جـەلال حەمـە رەسـوول و حاجـی میـرزا خادیـم و دڵـدار و دڵـزار و عەونـی و سـەید ئەنـوەری بەرزنجـی و عوسـمان خۆشـناو و جـەلال جۆبـار و خالیـد دلێـر و کەریـم شـارەزا و بیـمار و رۆسـتەم حەوێـزی و لـە پاشـانیش قوبـادی جەلیـزادە و غەریـب پشـدەری و ئـازاد دڵـزار و عوسـمان پشـکۆ و کامیـل بەهجـەت و حەمـەد مسـکین و فازیـل شـەورۆ و شـەفیق بەیـاد و ئیبراهیـم بـرژاو و چەندانـی دیکـە.. چ ئـەو کاتـە و چ ئێستاشـی لەگـەڵ بـێ هەریەکـە و دەوری دیـاری خۆیـان هەبـووە، بـەڵام ئەوانـەی

- سـەبارەت بەخـۆم- کاریگەرییـان لەسـەر مـن هەبـووە، جەنابـی مـەلای گـەورەو سـابیر ئیسـماعیل و عەبدولمەجیـد جەلیـزادە و دڵـدار و دڵـزار و عەونـی و زەکـی هەنـاری و تاهیـر سـادق بـوون.

ئەی سیمبولە گەورەکانی بواری شیعر و ئەدەبیات لە کۆیە؟

لەپێشـی هەموویانـەوە حاجـی قـادری نەمـرە کـە بناغـەی رێبـازی کوردایەتـی راسـتەقینەی لـەم دەڤـەرە و لەپاشـان لـە کوردسـتاندا دانـا، ئینجـا مـەلای گـەورە و دڵـداری شـاعیر و نوێخـواز و عەونـی و عاسـی و دڵـزار مەسـعود محەمـەد کـە نووسـینەکانی لەسـەر ئاسـتی عێـراق و ناوچەکـە و کوردسـتاندا دیـارن. ئـا ئەمانـە سـیمبولە دیارەکنـی کۆیەبـوون و دەوریـان لەهانـدان و رۆشـنبیرکردن و تاودانـی بزاڤـی سیاسـی و رووناکبیـری هەبـووە، چ لەکۆیـە و چ لەدەرەوەیـدا.

کۆیـە لـە بـواری مەقـام و ئـاوازی رەسـەن و گۆرانیـدا تایبەتمەنـدی خـۆی هەیـە، ئەمەیـان لـە چییـەوە سـەری هەڵـداوە؟ ئـەی سـیمبولەکان؟

یەکەمیـان هەڵکەوتـەی جوگرافـی شـوێنەکەی وەك ناوەڕاسـتی کوردسـتان کـە زۆربـەی کاروان و خەڵـك لەوێـوە هاتووچۆیـان کـردووە، دووەمیـش سروشـتی رازاوەی کۆیـە کـە چێـژی خەڵکەکـەی تێـدا گۆشـکراوە. پاشـان خەڵکـی کۆیـە خۆیـان حـەز و هەوەسـیان بـە مەقـام و ئـاواز و گۆرانـی هاتـووە. هـەر لـە کۆنـەوەش کۆیـە مەڵبەنـدی شـیعر و ئەدەبیـات و زانسـت بـووە، خەڵکانێکـی زۆر هەبـوون کـە بایەخیـان بەچێـژی گۆرانـی و مۆسـیقا داوە. وەك ئەمیـن ئاغـای ئەختـەر کـە دیووەخانەکـەی بـۆ ئـەو بـوارە تەرخـان کـردووە و کۆڕەکانـی هەمیشـە پڕبـووە لـە دەنگبێـژ و خۆشـخوان و مەقامـزان، ئینجـا حەنێـل و سـەید حاجـی محەمـەدی گـەورە و سـێوە و مـەلا ئەسـعەد و فەقـێ کـۆرە و تایـەر تۆفیـق و حەمەدەمینـی عەبـاس و باقـی حـەلاق و عەبدولـلا ئیسـماعیل و شـەفیقی خەلـەف و ئیبراهیـم سـابیر و باکـووری و..و..و.

دەڵێن گۆرانی (شلەو خانان) هینی ئەختەرە، تۆ چی دەڵێی؟

وا دەڵێـن.. بـەڵام پێموایـە ئـەو گۆرانییـە لـە کۆیـە دەسـکاری کـراوە و بووژاوەتـەوە، بـەڵام وشـەکان و شـێوەی ئاوازەکـەی لەکۆیـە نزیـك نییـە و زۆریـش قورسـە ڕەنگـە لەمەهابـاد و شـوێنی تـرەوە هاتبـێ و لەکۆیـە زاخـدار بـێ..

ئـەی کۆیـە وەك سـەنتەرێکی نێـوان سـۆران و بادینـان، چ پێوەندییەکـی بـە شـارەکانی تـری کوردسـتانەوە هەبـووە، بەتایبەتـی لەسـەردەمی تەمەنـی خۆتـدا؟

بێگومـان پێوەندیـی لەگـەڵ شـارەکان هەبـووە، بەتایبەتـی سـلێمانی. لەکاتـی بوومەلەرزەکـەی پێنجوێـن و لافاوەکـەی سـلێمانی، تیپـی مۆسـیقا لـە سـلێمانییەوە هاتنـە کۆیـەو بـە گەرمـی پێشـوازییان لێکـراو ئاهەنگیـان گێـڕا و پیتاکیـان کۆکـردەوەو هـەروا تیپـی کۆیـە و هونەرمەنـدان دەچوونـە سـلێمانی و شـانۆگەری و ئاهەنگـی گۆرانـی و وەرزشـیان لـەوێ پێشـکەش دەکـرد. بەردەوامیـش پێوەندیـی تونـدی لەگـەڵ شـاری هەولێـر و نووسـەر و هونەرمەندانـی هەبـووە.

ئـەی ڕەخنـە- بـەڕای تـۆ- بەشـێکی گرنـگ و تەواوکـەری بەرهەمـی داهێنەرانـە یـا وابەسـتەیە؟

جـارێ دەبـێ ڕەخنـە زانسـتیانە و بێلایـەن بـێ و دووربـێ لـە میزاجـکاری و لـە رق وتۆڵـە وەرگرتـن. ڕەخنەگریـش دبـەێ ڕۆشـنبیر بـێ و باکگراوەندێکـی باشـی لەبـواری کۆمەڵایەتـی و زانسـتی و ئەدەبیـدا هەبـێ لەقوتابخانەیەکـی ڕەخنەییـدا سـتاری گرتبـێ و بـە ویژدانـەوەش بەرهەمـی داهێنـەران هەڵسـەنگێنێ.. بـە هیـچ شـێوەیەکیش ڕەخنـە پاشـکۆی داهێنـان نییـە و هاوشـانی داهێنانـە و بگـرە هەنـدێ جـار پێـش داهێنانیـش دەکـەوێ. داخەکـەم نەبوونـی ڕەخنەگـری ڕاسـت و ڕەخنیـە ئەکادیمییانـە وایکـردووە لەبـواری داهێنانیـش دوا بکەویـن.

هەنـدێ جاریـش مۆرکـی بریندارکـردن و تانـە و هـەراو زەنـای تێدەکـەوێ، پێتوانییـە ئەمـە پێوەندیـی بـە کێشـەی حزبایەتـی

تەسکەوە هەبێ، کە چ رەخنەگر و چ رەخنە لێگیراو غەدر لە یەکتر دەکەن؟

تا رادەیەك ئەم دیاردەیە راستە، بەڵام هەمـوو دەمێك نا، چونکە دەمێنێتەوە سەر کەسی رەخنەگر و سەر ویژدانی خۆی و ئاستی تێگەیشتن و کامڵبوونی خۆی، ئەو رەخنەگرە ئەگەر خۆی لە بواری رەخنەگرتنەکەدا لێهاتووبێ، با بەرامبەرەکەی سەر بە حزبو ئایدیۆلۆژیای ئەویش نەبێ، بەڵام بە لۆژیك بەرهەمەکە هەڵدەسەنگێنێ.. ئەو رەخنەگرەی دەکەوێتە ناو موهاتەراتەوە ئەوە نە لە سیاسەتەکە و نە لە رەخنەکەش تێنەگەیشتووە، ئەگینا حزب و سیاسەت لەسەری فەرز ناکات بکەوێتە نێو ئەو زەلکاوەوە و لە بنجیشدا رەخنە پرۆسەیەکە بۆ کاری داهێنان.

کەواتە رەخنە کارێکی وابەستە نییە بۆ مەرامی حزبایەتی تەسك و سیاسەت؟

ئەدەب جۆرێکە لە روخساری ژیان، ئەرکی ئەدەب خزمەتکردنی ژیانە، سیاسەتیش گوزارشت لە ژیان دەکا.. بەڕای من ئەدەب و سیاسەت جۆرە تێکەڵاوییەکیان هەیە، بەڵام نابێ مرۆڤی سیاسی، ئەگەر ئەدیب بوو، چوارچێوەی حزبایەتی و ئایدیۆلۆژیای خۆی بکاتە تەوقێك و لەگەردنی ئەدەبی بدا، ئەدیب دەبێ دوور بێ لە سنووری تەسکی حزبایەتی، هەرکەس لەو چوارچێوەیەدا ئەدەب خاتە کار، ئەوە ئەدەبەکەی نزم و رەق و وشك دەبێ.

مامۆستا گۆران لەقۆناغێ لە قۆناغەکانیدا (هونەری بۆ هونەر) تەرخان کردبوو، ئەمەیان چۆن؟

ئەوەی پێی وابێ هونەر بۆ هونەر بێ، ئەوە بۆ چینێکی تایبەتی دەنووسێ، برادەری وا هەیە شیعر بۆ خۆی و چەند کەسێ دەنووسێ و دەشڵێ: گرفتی من نییە جەماوەر تێم بگا یا نا.. سەیرە بەڕای من دەبێ ئەدەب لە خزمەتی زۆربەی جەماوەر دابێ.

مـن بێـم و بابەتێکـی ئەدەبـی بنووسـم و زۆربـەی زۆری میللەتەکـەم تێـی نـەگات، وا باشـترە هـەر بۆخۆمـی بنووسـم و بـڵاوی نەکەمـەوە و تەنیـا پێشـانی چەنـد کەسێکی نزیـك خۆمـی بـدەم و بـەس..! مامۆسـتا گـۆران لەژێـر پاڵەپەسـتۆی هونـەر بـۆ هونـەر، سـەرکەوتنی لـە بـواری جوانـی و ئیسـتینتیکای هونەریـدا هێنـاوە، ئەوانـی دیکەشـی کـە بـۆ میللەتـی نووسـیوە، ئـەوە لـە رووی سـوود و قازانـج گەیاندنـی کۆمەڵایەتییـەوە بایەخـی خـۆی هەیـە.

مامۆسـتا گـۆران لای مامۆسـتا هـەردی و برادەرانـی وای درکانـدوە کـە پێـی چاکـتر بـووە خـۆی بـۆ ئەوجـۆرە شـیعرە جوانانـە تەرخـان بـکات نـەك بـۆ شـیعری بۆنـە و سیاسـیی و لاواز..؟

ئامانـج گرنگـە، ئەگـەر حاجـی قـادر هـەر بـە نموونـە بهێنینـەوە ئـەوە ئـەو دوو جـۆرە شـیعرەی هەبـووە، پەیامێکـی بـۆ میللەتـە نەخوێنـدەوار و هەژارەکـەی هەبـووە. جـۆری دووەمیشـی هەیـە کـە بەنـدە بـە ئیسـتیتیکا و جوانییـەوە شـیعر دوو جـۆرە، یەکێکیـان بـۆ ئیسـتیتێکایە، بـەڵام پەیامەکـەی ناگەیەنـێ وەك ئـەوەی تـر کـە پەیامەکـەی دەگەیەنـێ.. ئەگـەر شـاعیر مەبەسـتی خزمەتکردنـی میللـەت بـێ، دەبـێ کەمێـك لەلایەنـی ئیسـتیتکایی بکاتـە قوربانـی..!

نووسـەری کـورد و گۆڕینـی سیسـتەمی کۆمەڵایەتـی و چوونـە هەنـدەران؟

مـن بـە شـتێکی راسـتی نازانـم، چونکـە مـرۆڤ لـە هـەر کۆمەڵگەیەکـدا بێـت، دەبـێ پەیوەسـتی ئـەو شـوێنە بـێ و لەشـین و شـاییدا بەشـدار بـێ، هەیـە دەڵـێ: تـا کوردسـتان رزگار و ئـارام نەبـێ ناگەڕێمـەوە، دەبەخـوا ئـەو کەسـە ئەگـەر لەناخۆشـییەکەی بەشـدار نەبـێ زۆر شـەرمە لـە خۆشـیدا بگەڕێتـەوە سـەر حـازری.. ئەوانـەی کـە رادەکـەن هەسـتی نەتەوایەتییـان لاوازە، مـن پێموایـە هونەرمەنـدان و رۆشـنبیران لێـرە بمێننـەوە باشـترە. خـۆ ئەگـەر شـتێکیان بـەدڵ نییـە بـا هـەوڵ بـدەن بیگـۆڕن و جوانـتری بکـەن، راکـردن زیاتـر گرفتـەکان

قەبـە دەکات.. پێـش راپەڕیـن و لـە رۆژانـی زۆر سـەخت و دژواردا شـیوعییەك یـا پارتییـەك دەگیـرا، داوای پاکانەیـان لێدەکـرد. بـەڵام بـە هیـچ کلۆجێـك سـەری دانەدەوانـد و ئامـادە بـوو لـە سـێدارە بـدرێ، بـەڵام پاکانـە نـەکات و جوێـن بـە شـتە پیـرۆزەکان نـەدات.. ئێسـتا کـەس ئـەو مەترسییەشـی لەسـەر نییـە، کەچـی بـە زۆر بڕوبیانـووی سـەیر و سـەیرەوە روو لـە هەنـدەران دەکـەن، ئەمانـە- وەك گوتـم- هەسـتی نیشـتمانپەروەری و ئاسـتی بیرکردنەوەیـان نزمـە. دەبـێ رۆشـنبیران پێشـەنگی خۆراگـری بـن و لـە خزمـەت میللەتـی خۆیاندابـن و ئـەو بۆشـاییە مەعنەوییـە لایتاکـی کـورد پـڕ بکەنـەوە..!

کورد ئەوەندەی باسی ماف دەکا، هێندە باسی ئەرك ناکا!!

وایە، ئەو هەر دەڵێ: کاکە بێنە ناڵێ کاکە هانێ!

ئـەی ئـەو هەمـوو بایەخدانـەت بـە وەرگێـڕان؟ ئـەی ژانەسـەرەکانت لـەم بـوارە؟

بـۆ هەمـوو میللەتێـك پێویسـتە، ئـەو بەرهەمـە بەسـوودانەی بیانییـان تـۆ بێـی و بیخەیتـە سـەر گەنجینـەی ئـەدەب و بەرهەمـی وڵاتـی خـۆت ئـەوە کارێکـی زۆر چاکـە.. جـاران پێـش راپەڕیـن نەمدەتوانـی بەرهەمێکـی خـۆم بەراشـکاوی بـڵاو بکەمـەوە، چونکـە کێشـەیان بـۆ دروسـت دەکـردم، بـەڵام ئەگـەر وەرگێـڕان بوایـە ئـەوە ئـەو بـاج و گومرگـەی لەسـەر نەبـوو، بڵاویـش دەکرایـەوە، خـۆ ئەگـەر قسـەش بکردایـە دەتگـوت: هـی فیسـارە نووسـەری فڵانـە میللەتـە و و مـن نەمگوتـووە، بەمـەش هـەم خزمەتکێـت دەکـرد و هـەم ژانەسەریشـی بـۆ دروسـت نەدەکـردی.. ئێسـتا مـەرج ئەوەیـە چ وەردەگێـڕی و چ شـتێك بـە سـوودە و چ شـتێ بـێ سـوود..

گـەڕەلاوژەی وەرگێڕان؟ ئـەی ئەوانـەی دەڵێـن: گوایـە بـۆ ماوەیـەك لـە هەنـدەران مـاون و زمـان دەزانـن و یەکسـەر دێـن وشـت وەردەگێـڕن.

کاری وەرگێڕانـە، دەبـێ زۆر شـارەزای زمانەکـەی خـۆی بـێ، زۆریـش شـارەزای زمانەکـەی تـر بـێ. مـن بڕواناکـەم بـە سـاڵ و دوو سـاڵ کـەس بتوانـێ لـەدوای فێربوونـی زمانێـك دەقێکـی ئەدەبـی هـەروا بـە ئاسـانی وەرگێـڕێ، وەرگێـڕان هـەر بـە ختوخوڕایـی ناکـرێ و دەبـێ دەزگایەکـی پسـپۆڕ هەبـێ.. تـا ئێسـتا هەوڵـەکان تاکـە کەسـین، هەوڵـی تاکەکەسـیش وەك دەزگا نییـە، بـەڕای مـن دەبـێ ئـەو دەزگایـە هەبـێ و کارمەنـد و کەلوپەلـی خـۆی هەبـێ، بودجـەی خـۆی هەبـێ و سـەربەخۆش بـێ و بەرنامـەی داڕێـژراوی بـۆ دانرابـێ.

ژمارە بەراییەکانی گۆڤـاری هەتـاو، کتێبەکـەی عەزیـزی شـەمزینیت وەردەگێـڕا و هـەر لەوێشـت بڵاودەکـردەوە، لـەم دواییـەدا ئـەو کتێبـە لـە سـلێمانی وەرگێـڕدراو بڵاوکرایـەوە، بـۆ بـەر لـە (٤٠) سـاڵ ئـەو پرۆژەیـەت تـەواو نەکـرد؟

کـە عەزیـز شـەمزینی گەڕایـەوە بەغـدا، رۆژنامـەی خەبـات ئەڵقـە بـە ئەڵقـە دکتۆرانامەکـەی بڵاودەکـردەوە. ئێمـەی لاوانـی کوردسـتان لـەلای مامۆسـتا گێـوی موکریانـی گۆشـەیەکمان وەرگـرت و بەسەرپەرشـتی خـۆم.. هـەر ژمـارەی شـتێکمان دەنووسـی، کـە خەبـات ئـەو دکتۆرانامەیـەی بڵاودەکـردەوە.. مـن یەکسـەر وەرمدەگێڕایـە سـەر زمانـی کـوردی و لـە هەتـاودا بـڵاوم دەکـردەوە، بـەڵام کـە خەبـات لـە بڵاوکردنـەوەی وەسـتا، منیـش وەسـتام و پرۆژەکـەش راوەسـتا..!

بۆت بلوابا، چ شاکارێکی جیهانیت دەکردە کوردی؟

بەرهەمەکانـی شکسـپیر و ت-س- ئیلیـەت و تۆڵسـتۆی و یەشـار کەمـال، چونکـە بەراسـتی ئـەوە دەهێنـن پیـاو خۆیـان پێـوە مانـدوو بـکات.

ئەی بزاڤی شیعر و چیرۆك و رۆمان بەر لە راپەڕین؟

راپەڕیـن ئێمـە پێویسـتمان بـە ئەدەبـی بەرهەڵسـتکاری هەبـوو، پێویسـتیمان بـە ئەدەبێـك هەبـوو پـەردە لـە رووی شـتە دزێـوەکان دابماڵـێ، کەچـی دوای راپەڕیـن پێویسـتیمان بـە ئەدەبـی بنیـاد نـان و ئاوەدانکردنـەوە هەیـە.. پێـش

راپەڕین خاوبوونەوە و هەرچەند ئێستاکە خەریکە جموجۆڵی رۆشنبیری رەوڕەوەکەی خێراتر دەبێ و پەرە دەستێنێ.

رۆژنامەگەری و بزاڤی مۆسیقایی؟

پێش راپەڕین ژیانی رۆژنامەگەری لاواز بوو، بەڵام ئێستا زۆر بەرفراوانە، مۆسیقاش ئەگەرچی هەتا ئێستا نەگەیشتۆتە ئاستی پێش راپەڕین، بەڵام هەندێ بەرهەمی جوان هەن، ئەگەر ئەوانی تر بەراورد بکرێن بە هی پێش راپەڕین، ئەوە دەڵێم بە داخەوە سفرن..!

تۆ سەر پشك بی، چ شاکارێك لە ئەدەبی کوردی هەڵدەبژێری تا وەربگێڕێتە سەر زمانێکی ئەوروپایی؟

مەم و زین و کاریتەی یەشار کەمال، حەمەدۆك و پایزە خەونی مەم و قەڵای دمدم و شیعرەکانی حاجی و گۆران و هەندێ لە چیرۆکەکانی حوسێن عارف.

پێت وایە تا چ رادەیەك ئەدیبی رۆژنامەنووس دەتوانێ بۆشایی نێو بزاڤی رۆژنامەگەری پڕ بکاتەوە؟ ئەی ئەدیبی رۆژنامەنووس و رۆژنامەنووسی ئەدیب؟

دەبێ هەموو رۆژنامەنووسێك تا رادەیەك ئەدیب بێ، بەڵام مەرج نییە هەموو ئەدیبێك رۆژنامەنووس بێ، پێموایە لەبەر ئەوەی ئێستا ئەدیبان لەبەر ئەوەی ئێستا ئەدیبان کاری رۆژنامەنووسی دەکەن، هەموویان سەرکەوتوو نین، ئێمە رۆژنامەنووسی پسپۆرمان کەمە، کە ئەو پسپۆرییە هەبێ، ئەوە ئەو پاشاگەردانییە نامێنێ، لەو باوەڕەشدام ئەگەر رۆژنامەنووس زمانی ئەدەب نەزانێ و رۆشنبیرییەکەشی لاواز بێ، نابێتە رۆژنامەنووس، زۆر ئەدیبی دەسباڵاش هەن کەچی رۆژنامەنووس نین..!

لە هەر سێ شارەکەی کوردستان نزیکەی (١٥٠) گۆڤار و رۆژنامە لەکایە دایە، ئەمەش وایکردووە تواناکان پەرت بن، بۆ ئەو زۆری و بۆرییە چیت پێیە؟

راستە زیاد لە پێویست ئەو زۆری و بۆرییە هەیە، دەشبێ لە بێژینگ بدرێ و ئەوەی رەسەنە و خۆی چەسپاندووە و بواری مانەوە و ژیانی هەیە با بمێنێتەوە.. هیواداریـن ئەو هەموو ئەرك و كار و پارە و توانا و ئامێرە بە فیڕۆ نەڕوات و چارەیەكی زانستییانەش بۆ ئەو زۆری و بۆرییە نا هەموارە بێتە دی.

چی بێزارت دەكات و بێزت لە چ دیاردەیەكی ناشیرینی نێوان ئەدیبان و هونەرمەندان دەبێتەوە؟

یەكتر شكاندن و تانەو تەشەر و سووكایەتی بەیەكتر كردن. خەڵكانێكی دڵسۆزیش هەن بەردەوام و بێدەنگ لە خزمەتی میللەت و وشە و هونەردان..!

زۆری و بۆری TV و رادیۆكان لەكوردستان؟

كێشەی پێشووی رۆژنامەگەرییە و دەشێ چارەیەكی بۆ بدۆزرێتەوە!

یاسایەك بۆ پاراستنی زمانی شیرینی كوردی؟

یاسایەك تەنیا بەس نییە، دەبێ بە دواداچوون و سەرپەرشتیار هەبێ و لایەنی پێوەندیدار بە زمان و خوێندن و بوارەكانی تایبەت بە رۆشنبیری ئەو یاسایە دابڕێژێن، دەبێ رۆژنامە و گۆڤارەكانیش لێژنەی زمانیان هەبێ، هەروا رادیۆ و تەلەڤزیۆن و كەناڵەكانی ئاسمانی.. پاراستنی زمان پاراستنی نەتەوەیە.

ئێستا شاكارە كولتوورییەكانمان لێكۆڵینەوەی باشی سایكۆلۆژی وكۆمەڵایەتی و هونەریی و خوێندنەوەی بونیادگەرییان لەسەر نەكراوە، تۆ بڵێی وەختی نەهاتبێ؟

بەڵگەنامە و كەلەپوور وەك خۆیان بمێننەوەو ئینجا خوێندنەوەی نوێیان بۆ بكرێ، ئێستا چەند هەوڵێك لە ئارادان، چەند خوێندنەوەیەكی نوێ خەریكە سەرهەڵبدەن، بایەخدان بەم لایەنە زۆر شتی تازەمان بۆ دەردەخا، دەبێ زانكۆ و مامۆستا و پرۆفیسۆرەكان كە پسپۆرن ئەو كارە بە نرخە بگرنە ئەستۆ و بە لێكۆڵینەوەی ئەكادیمییانە ئەو شاكارانەمان بۆ شیبكەنەوە.

زانکۆ لە کۆمەڵ دابڕاوە و لە بورجی شانشین دەژی، تۆ رات چییە؟

زانکۆ لەو بورجە دابەزێ و ببێتە ناوەندێك بۆ بوژاندنەوەی زۆربەی زۆری بوارەکانی رووناکبیری، زۆر شت هەیە بە زانکۆ دەکرێ، چونکە زانکۆ چرایە و تیشکەکەی کۆمەڵ رۆشن دەکاتەوە، پێویستە زانکۆ لە هەموو بوارەکاندا بەشدار بێ و لە هەموو لقەکانی زانست و زانیاریدا بناغەی پتەو دابنێ.. ئێستا جموجۆڵێکی لەو چەشنە لەکایە دایە و مایەی هیواو نیازە.

بۆ رۆشنبیری کورد بێ دەسەڵاتە؟

زۆریش بێ دەسەڵاتە، بەڕای من دەبێ خۆی دەسەڵات بۆخۆی پەیدا بکا، بەڵام کە هەڵدێ ئەوە خۆی واز لە دسەەڵاتی خۆی دەهێنێ.

دەسەڵات بە دڵسۆزی و خزمەتکردن و کردەوە دروست دەبێ، بە بەرهەم و کار دەچەسپێ، ئەگەر من کردەوە و کاری دڵسۆزانەم نەبێ، هەزارجاریش هاوار بکەم کەس گوێم لێناگرێ!

ئەی کاتی ئەوە نەهاتووە، رۆشنبیری کورد لە داڕشتنی بڕیارە چارەنووسسازەکاندا بەشداربێ؟

بەڵێ هاتووە، بەڵام کەموکوڕییەك لە رۆشنبیرەکەدایە، مرۆڤ خۆی چاکەی پێدەکرێ و هەروەها خراپەش.

باشە ئەی چۆن کەڵکت لە زمانی ئینگلیزی وەرگرتووە، بەتایبەتی لە بواری رۆشنبیریدا؟

تا رادەیەك کەڵکم لێوەرگرتووە، یەکەم قوتابیانم فێری ئەو زمانە کردووە و دووەم بۆ پێوەندی کردن لەگەڵ خەڵکانی دەرەوە، بەتایبەتی شاندەکاین دوای شۆڕشی (١٤)ی تەموزو پاش راپەڕین کە لە ئەوروپاوە دەهاتنە کوردستان و بەهەردوو زمان من بوومە وەرگێڕیان. ئەو (٤) کەسەی لەچیکۆسلۆڤاکیاوە هاتبوون گەشتێکیان بە کوردستاندا کرد کە نزیکەی (٢٠)ی رۆژی خایاند

و مـن وەك زمانـزان و چاوسـاغ لەگەڵیاندابـووم، زۆربـەی شـار و شـارۆچکەمان بەسـەردەکردەوە و بـە کامێـرا و ڤیدیـۆ وێنەیـان دەگـرت و شـەوانەش شـتیان دەنووسـی و پێوەندییـان بـە دامودەزگاکانـی وڵاتـی خۆیانـەوە دەکـرد.

ئـەو زمانـە زۆر بەکەڵکـم هـات تـا بارودۆخـی کوردسـتان و کوردیـان تێبگەیەنـم، مـن وەك کادیرێکـی (پ.د.ك) زۆر شـتم لەمبارەیـەوە لەگەڵیـان ئەنجامـدا، یـەك لەوانـە بـۆ منـی نووسـیبوو، کـە ئەندامـی ئەکادیمیـای پـراگ بـوو نووسـەرێکی باشـیش بـوو گوتبـووی (حکومـەت داوای لێکـردووم ببمـە نوێنـەری وڵاتەکـەم لـە (UN) بـەڵام مـن رەفـزم کـردەوە، هـەروا حکومـەت داوی لێـم کـردووە ببمـە باڵیـۆزی چیـك لـە بەریتانیـا، بـەڵام دیسـان رەتـم کردۆتـەوە، بەڵێـن دەدەم ئەگـەر کوردسـتان ئـازاد بـێ، دەبـێ ببمـە باڵیـۆزی وڵاتەکـەم لـە وڵاتەکـەی ئێـوەدا) سـەرباری ئـەوەش کەڵکـی باشـم لـەو زمانـە دیـوە و هەرچیـم پێکـراوە وەرمگێڕاوەتـە سـەر زمانـی کـوردی و بەمـەش خزمەتێکـم نوانـدووە.

ئەی یادگاری و دۆستایەتیت لەگەڵ نووسەر و شاعیرانی کورد؟

پێوەنـدی دوور بـە دوورم بەمـەلا محەمـەدی کۆیـی و دڵدارەوەهەبـوو، لەگـەڵ کاك عەونـی کـە هـەم خـزم و هـەم خـەزوورم بـوو، هـەروا لەگـەڵ شـاکر فەتـاح و عومـەر عەبدولرەحیـم و هـەردی و هـەروری و هـەژار و هێمـن و قاسـملۆ و شـکور مسـتەفا و حیسـامی و مەدهـۆش و شـێخ مارفـی بەرزنجـی و شـێخ رەئووفـی خانەقـا و نەریـمان و دیـلان و کامـەران و ئیسـماعیل عـارف و جەمیـل رۆژبەیانـی و عسـمان سـەعید و کەریـم زەنـد و عومـەر عەلـی ئەمیـن و محەمەدئەمیـن عوسـمان و سـەلاح سـەعدوللا و چەندانـی تریـش.. تایـەر سـادق و سـادق ئامێـدی و ئیبراهیـم ئەحمـەد و سـاڵح یوسـفی و گێـوی موکریانـی دۆسـتایەتیم هەبـوو.. بەبیـرم دێ جـاران نازنـاوم (حـەداد) بـوو مامۆسـتا گیـو کـردی بـە (ئاسـنگەر).

عەونـی شـیعری خـۆی بـۆ دەخوێندمـەوە پێـش ئـەوەی بـۆ بڵاکردنـەوەی بنێـرێ، مـن پاکنووسـم دەکردنـەوەو دەمدایـە گۆڤـاری کاروان، لـە دوو کـۆڕی گرنـگ

بەشداربووم، کۆنگرەی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە و لە کۆڕی نووسەرانی کورد لە ساڵی ١٩٧٠ لە بەغدا کە وتاری لقی هەولێرم تێدا خوێندەوە و لەهەر دووکیشیاندا خم کوڕەکەم دەگێڕا. فوئاد ئەحمەد شیعرێکی منی ناوی (ئەمیرەکەم) بە گۆرانی گوتوو، کە مەبەستم کوردستانە نەك ئافرەت.

ئەی بزاڤی شانۆیی لە کۆیەی جارانی خۆت و پێش خۆت؟

پێش خۆم لە زاری عەونی و عومەری مام عەولّام بیستوە کە بزاڤی نمایش لە بیستەکانەوە لە کۆیە هەبوە، کاك عومەر دەیگوت: ئێمە (کچی کوردستان) و (نیرۆن)مان نمایش کردووە و دەورەکەش حەمەرەشی برای ئەحمەد حەوێز نواندوویەتی، هەروا رۆستەم حەوێزی بەشداریی تێدا کردووە، هەروەها (فی سبیل التاج) یان تەرجەمە کردووە و جەلال حەوێزی لەگەڵ مەلا حەوێز قۆچان دەوریا تێدا دیوە. لە زەمانی من لە چایخانەی سەعیدی مەلا ئەحمەد، چایخانە گەورەکەی جێگای رۆشنبیری و سیاسەت و ئەدەب و نمایش بوو، شەوانی هاوین لەجێی دادگای ئێستای کۆیە تیپی شانۆیی هەبو نمایشیان دەکرد و خەڵك دادەنیشتن و پارەیان دەدا تا نمایشەکە ببینن، تۆفیقە شەلی بەیتار یەك لەو نمایشسازانە بوو، چەندین شەو ئەو نمایشەیان دووبارە دەکردەوە، کە لافاوکەی سلێمانی و بوومەلەرزەکەی پێنجوێن روویدا، تیپی نمایشی سلێمانی هاتنە کۆیە و بەو نمایشە پیتاکیان کۆکردەوە، ئەمەو شانۆگەری (کاوەی ئاسنگەر و ئەژدەهاك) لە نەورۆزی ساڵی (١٩٤٥) لە شاخی مشکەو هەروەها (گوڵی خوێناوی) گۆران بە بەشداری جەمال کەریم و عارف رەئووف و جەمیل شەرەف و خوشکە لوتفییە عەبدولقادر لە تاتووکان پێشکەش کرد. لە نەورۆزی (١٩٤٧) جارێکی تریش شانۆی کاوەی ئاسنگەری لەگەڵ نمایشی کۆمێدی (لێم لادەن) لەلایەن ئەکرەم عەبدولباقی و مەغدید گچکەڵ لەگۆڕەپانی یاریگای قوتابخانەی ناوەندیی کۆیە، بەداخەوە ساڵەکەیم لەبیر نەماوە.

ئەی جووڵانەوەی شێوەکاری لە کۆیەدا؟

زۆر گـەرم بـوو، لەوانـەی کـە دیـارن، دڵشـاد مەجیـد و هونـەری عەبدولتەهـا کـەکاری دەسـتی وردەکاری هەبـوو، هـەروا فازیـل شـەوڕۆ کـە لەسـەر دارودرەخـت و کـەو و کەمـان و عـوود نیـگاری وردی دەکێشـا. کـە مامۆسـتا جابیـر پیرداودیـش هاتـە کۆیـە گـوڕتینێکـی دایـە ئـەو جووڵانەوەیـە، هـەروا جـەواد رەسـوڵ و رەهبـەر جـەلال و رۆسـتەم ئاغەلـەش.

بۆشـاییەك لــە نێــو ئەدەبــی کــوردی بەتایبەتــی و رۆشــنبیری بەگشــتی هەیــە، ئەویــش خــۆ دوورخســتنەوەیە لــە فیکــر و فەلســەفە، بــەڕای تــۆ ئــەو بۆشــاییە بۆچــی دەگەڕێتــەوە؟

ئەگـەر ئـەدەب لـە فیکـر و فەلسـەفە دابـڕا ئـەدەب نییـە، کـرچ و کاڵ دەبـێ، ئـەدەب دەبـێ ئاوێتـەی فیکـر و فەلسـەفە بـێ، دوژمنانـی میللەتـی ئێمـە کۆسـپی زۆریـان لـە بـەردەم نووسـەر و رۆشـنبیرانی ئێمـە دانـاوە، تـا مرۆڤـی کـورد لـە فیکـر و فەلسـەفەدابڕن. ئێسـتا لـەم کەشـو هـەوای ئازادییـەدا دەبـێ بـە وردی و بـە شـێنەیی ئـاوڕ لـەم دیاردەیـە بدرێتـەوە.

ئەی مافی ئافرەت؟ کام ماف؟

دەبێ هەمـوو مافێکـی هەبـێ، جگـە لـەو مافانـەی نابـێ لـە سنووری دابونەریتی کـوردەواری دەربچـێ، مافێـك بـێ بـە زیانـی خـۆی و کۆمـەڵ نەگەڕێتـەوە. مـن لەگـەڵ ئـەوەدام ئافـرەت لەنووسین و دەسـەڵات بەشـداریی پیـاو بـکا، بـەڵام لەگـەڵ ئەوئافرەتانـە نیـم کـە دەڵێـن چـۆن پیـاو لـە هەمـو شـتێ سەربەسـتە ئێمـەش ئـاوا سەربەسـت بیـن، ئەمەیـان لاسایی کردنـەوەی رۆژئاوایـە!

چ پێشنیارێکت بۆ شاعیرە لاوەکان هەیە؟

نابـێ لاوەکان خۆیـان لـە پاشـخانی خۆمـان دابـڕن، دەبـێ هـەردوو جەمسـەری رەسـەنایەتی و هاوچەرخیەتـی بەیەکـەوە ببەسـتنەوە..!

ئەی دوو پەندی کوردی و پەندێکی ئینگلیزی؟

هەرچــی ســمێڵی ســووربێ هەمزاغــا نییــە، کــوڕی خــۆت بــە قوربانــی کچــی خەڵکــی مەکــە.. ئینگلیزیــش دەڵــێ (چ خۆرئــاوا و چ خۆرهــەڵات گرنــگ نییــە، وڵاتــی خــۆت شــیرینترە).

ئەمانە بەیەك راستە:

ئۆمەر خۆچان: مەڵبەندی سروشتی شاعیران و ژوانگەی عاشقان.

کامکاران: نوێنەری ئاواز و گۆرانی رەسەنی کوردی.

ئەختــەر: شاســوار و میــری هونــەری ســەردەمی خــۆی و گوڵــی گەشــاوەی دیوەخانــی بــەزم و ئــاواز و گۆرانــی.

بیتهۆڤن: پەیامبەری مۆسیقای کلاسیکی:

چنارۆك: هەوارگەی جەلیزادان و جێژوانی دڵداران و سەیرانگەی بەهاران.

زیندان: هێمای سزادان.

خەیام: زانا و شاعیر و فەیلەسووف.

سەما: گوزارشتی رۆح.

نەورۆز: لەدایکبوونەوە.

گلۆبالیزم: بەزاندنی سنوورەکان.

شێخ رەزا: دەریایەکی بێ بنی داشۆرین و بێ ترس و بوێر.

پەچەو عەبا: پەردەپۆشکردنی جوانی و هێمای سەردەمێکی بەسەرچوو.

شەرم: کۆسپ و ئاستەنگ.

ڤان کۆخ: دیوانەی شێوەکاران.

ئەللاوەیسی: لووتکەی مەقامی کوردی.

مارکس: گەورەترین بیریاری سەردەمی خۆی.

کارێکاتێر: چەکی هونەری سادە و بە بڕشتی دژی دیاردە دزێوەکان.

مەجید ئاسنگەر: خزمەتکاری کورد و کوردستان.

رامان: چاکترین گۆڤار لەسەرانسەری نیشتمان.

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی برایەتی

مەجید ئاسنگەر کێیە؟

ساڵی (١٩٣٢) لە گەڕەکی بەفریقەندی شاری کۆیە لەدایک بووە. لە ساڵی (١٩٤٧) بەدواوە لە گەڵ (پارتی)دا تێکەڵاوی هەبووە. (١٩٥٥) بە پلەی یەکەم لە بەشی زمانی ئینگلیزی لە کۆلیژی پەروەردە کە ئەوسا نێوی (دارالمعلمین العالیە) بوو لە بەغدا دەرچووە. بڕوانامەی (لێسانس)ی پێدراوە و لە قوتابخانەی دواناوەندی هەولێر بە (مدرس) دامەزرێنراوە. (١٩٥٦) بەهۆی سیاسەتەوە گوێزراوەتەوە (موسڵ). (١٩٦٠) لەسەر (پارتایەتی) گیراوە و نێردراوەتەوە (بەندیخانەی بەسرا) و دوای ئازادکردنی بۆ ماوەی ٤ ساڵ ڕێگەیان نەداوە بگەڕێتەوە بۆ کوردستان و تا کۆتایی (١٩٦٤) بە نەفیکراوی

و دەستبەسەری لە قەزای (سوێرە)ی سەر بە پارێزگای (کوت) مامۆستا بووە. (ساڵی ١٩٧٤) بەشداریی شۆڕشی مەزنی ئەیلوولی کردووە و لەناوچە ئازادکراوەکانی (مشرف اختصاصی) بووە. دوای نسکۆ کراوەتەوە بە مامۆستا و دواتر بەڕێوەبەر. (ساڵی ١٩٨٥) لەبەر فشاری میری و نزیک نەبوونەوە لە دارودەستەکانی حزبی بەعس خۆی خانەنشین کردووە، پاش ئەوەی (٣٠) ساڵ لەهەولێر و موسڵ و سوێرە و کۆیە وەک مامۆستای ئینگلیزی و بەڕێوەبەری قوتابخانەی دواناوەندیی و خانەی مامۆستایانی سەرەتایی و ئامادەیی کشتوکاڵ و پەیمانگەی پێگەیاندنی مامۆستایان خزمەتی پەروەردەی کردووە. ئێستاش ڕاوێژکاری ڕاگەیاندنی پەرلەمانی کوردستانە.

جاران بەشیعری گۆرانیی ئێوەمان دەناسی، بۆ دەستتان لە شیعر هەڵگرتووە؟

هەموو شت لە ژیاندا (قابیلی)گۆڕانکارییە، دەنگە ڕەسەنەکانی (خاڵەتایەر)ی نەمر و (فوئاد ئەحمەد)ی دووره وڵات و تاڕادەیەکیش (باکووری) لە ئارادا نەماون هانم بدەن و ئەو تام و چێژەی جاران (شیعر)پێمی دەبەخشی ئێستێ کەم بۆتەوە و قۆناغەکانیش چ تەمەن و چ کۆمەڵایەتی لێکدی جودان.

ئێستا تینوویەتی خۆتان بە چی دەشکێنن؟

زێتر بە خوێندنەوە و کەمتریش بە نووسین.

بۆ تا ئێستا هیچ بەرهەمێکی چاپکراوتان نییە؟

ئۆباڵ وەئەستۆی زەمانە (ڕۆژگار) و بێگومان خەمساردیی و کەمتەرخەمیی و گوێپێنەدانی خۆیشم، تا ڕادەیەک دەوریان بینیوە!

ئەو لەسەرخۆییەت لەبەرهەمدا، زەرەرت پێ ناگەیەنێ؟

بە پێچەوانەوە، پێموایە (لەسەرخۆیی) گەر زیانیشم پێبگەیەنێ، هەر (سوود)ی لە (زەرەری) زیاتر بێت. پەلەکردن ئەوەندە پەسەند نییە!

ئەو شیعرانەی بە شیعری (طلیعی) ناودەبرێت چۆنیان دەنرخێنی؟

بەگشتی بەرهەمی ئەدەبی هەر قۆناغێک و لەهەر بوارێکدا شتهای (چاک) و (زۆرچاک)یشی تیایە کە مایەی بایەخ پێدان و هەڵسەنگاندن و شیاوی شانازیی پێوەکردنن. لە هەمانکاتدا بەرهەمی (کرچ و کاڵ) و (زۆر لاواز)یشی تێدا دەبێ کە ئەمە ناهێنێ خۆتی پێوە ماندووکەیت. جا، ئەوەشی پێی دەگوترێ (شیعری طلیعی) ناوبەناو (دەقی نایاب و دانسقە) دێنێتە ئاراوە، ئەگەرچی زۆر بە دەگمەن.

چی دەخوێنیتەوە؟

لەپاڵ خوێندنەوەی بەردەوامی ڕۆژانەی زۆربەی (ڕۆژنامە و گۆڤارەکان) دا لێرەو لەوێش (کتێب) پەیدا دەکەم و بە تاسووقەوە (بەڵام لەسەرەخۆ) دەیانخوێنمەوە. بەنموونە لەم چەند مانگەی دواییدا ئەم کتێبانەم خوێندوونەتەوە. (بدرخانیو جزیرة بوتان- وەرگێڕانی مامۆستا شکور مستەفا، لیس لنا اصدقاء سوی الجبال- وەرگێڕانی عەبدولسەلام نوعمان، أمة فی شقاق (جوناتان ڕاندل)، جزء من مذكراتي (داود باغساني)، چێشتی مجێوری (مام هەژار)، کورد دوژمنت بناسە (ڕەفیق پشدەری)، ئاگری بن کا (مامۆستا سەعید ناکام)، دارەکەی ماوەرانی (مومتاز حەیدەری). ئەمانە سەرەڕای چەند دیوانە شیعرێکی تازە چاپکراوی کوردی.. ئێستەش بەشی یەکەمی ڕۆمانووسی کوردی (یەشار کەماڵ) بەنێوی (کاریتە یا ئەو دیوی چیا)

وەرگێڕانــی مامۆســتای بــە توانــا و قەڵــەم بــە بڕشــت (شــکور مســتەفا)م لــە دەســتایە بــۆ دووەمیــن جــار دەیخوێنمــەوە.

پڕۆژەیەک هەیە خەونی پێوە ببینی؟

بەڵێ ئەگەر بۆم بلوێ پوختەی بەرهەمەکانم بە چاپ بگەیەنم.

خەریکی چیت؟

١- وەکو مرۆڤ: پێچەوانەوەی لاپەڕەکانی ڕۆژگار (ژیان).

٢- وەکــو ڕۆشــنبیرێک: خوێندنــەوە و نووســین و بەشــداریکردنی زۆربــەی کۆڕوکۆبوونــەوە ئەدەبــی و گشــتییەکان.

٣- وەکو فەرمان: دەوامی ڕۆژانەی پەرلەمانی کوردستان.

دەڵێــن لــە زمانــی ئینگلیزیــدا باڵادەســتیت، بــۆ کــەم لــەم بــوارەدا دەرکەوتــوون؟

ئــەوەی ڕاســتی بێــت بەپێــی دەرفــەت لــەم بــوارەدا بەرهەمــم بــووە بەتایبەتــی لــە ژانــری چیــرۆک و شــانۆنامەدا و کاتــی خــۆی بــەر لــە ڕاپەڕیــن زۆربەیــان لــە ڕۆژنامــە و گۆڤارەکانــدا بڵاوکراونەتــەوە. لەوانەیــە ئێــوەی بەڕێــز چاوتــان پێیــان نەکەوتبــێ. لەتــەک ئەوانەیشــدا چەنــد (کتێب)ێکــم لــە ئینگلیزییــەوە ڕاســتەوخۆ بــۆ ســەر زمانــی کوردیــی وەرگێــڕاون کــە تاکــو ئێســتا بــە چــاپ نەگەیشــتوون و بڵاونەکراونەتــەوە و تیشــکی ڕووناکیــان بەرنەکەوتــووە، وەک ئەمانــەی خــوارەوە:

١- بەندی (یان زیندانیی) زیندە- داستانێکی کۆمەڵایەتی و سوارچاکییە.

٢- لــە پێنــاوی ســەرکەوتنا (یــا چەنــد هەڵــەی شــەوێک) شــانۆییەکی کۆمەڵایەتــی کۆمیدییــە.

٣- تۆنــگ تســۆن جــۆی - پاڵەوانێکــی نەمــر، مێــژووی داســتانی شۆڕشــی

ڕزگاریخوازی چینی میللی و سەرکەوتنیان بە ڕێنمایی حزبی کۆمۆنیست و سەرکردایەتی (ماوتسی تۆنگ) بەسەر ژاپۆنی داگیرکەر و تاقمەکەی (شان کایشک)دا دەگێڕێتەوە.

٤- شانۆنامەی (ڕزگار و جیهان). ئەمەش مشتێ لە خەروارێکە سوپاستان دەکەم بۆ ئەم بەسەرکردنەوەیەتان. هەر سەرکەتوو بن.

دیمانە لەگەڵ ئاسۆی پەروەردەیی

بەسەرکردنەوەی مامۆستا پێشەنگەکانی کوردستان
مامۆستا مەجید ئەحمەد ئاسنگەر

ئاسۆی پەروەردەیی ژمارە (٤٠) شوباتی ٢٠٠١

بوێژ و شاعیر و نووسەر و مێژووزان مامۆستا مەجید ئاسنگەری بەڕێز بەپێی تۆمار و ڕەسمیاتی ناسنامە لە ساڵی ١٩٣٢ لە شاری کۆیەی خۆشەویست شاری شاعیر و بوێژان، شاری حاجی قادر و قاصد و ئەختەر و مەلا عەبدوللا و مەلا محەمەدی جەلیزادە و چەندان ئەدیب و ڕەندی دیکە، لە گەڕەکی بەفریقەندی بۆ یەکەمجار چاوی بە دیمەنی ڕازاوەکانی کوردستان هەڵێناوە. لە خانەوادەیەکی کاسبکاردا پەورەردە بووە و قۆناغەکانی خوێندنی دەکەوێتە نێوان ساڵانی ١٩٣٩ تا ١٩٥٥ی زایینی.

مامۆستا ئاسنگەر دەڵێ: کە قۆناغی سەرەتاییم تەواو کرد چووم بۆ قوتابخانەی ناوەندی کۆیە، لەبیرمە ژمارەی قوتابیانی ئەو ناوەندییە تەنها ٤٧

قوتابی بوون بە هەر سێ پۆلییەوە.

ئایا تاقیکردنەوەی وەزاری لەو قۆناغەدا لە کۆیە ئەنجام دەدرا؟ یان لە شوێنێکی دیکە؟

لە ساڵی سێیەم واتە (پۆلی سێیەمی ناوەندی) بۆ تاقیکردنەوە، ئێمەیان هێنا بۆ هەولێر، ئێمە لەهۆڵی قوتابخانەی دواناوەندی هەولێر "امتحان" دەکراین، لە گەڵ ئێمەش قوتابیانی دواناوەندی (امتحان) دەکران کە ئەوکات تا پۆلی پێنجەم بوو، لە پۆلی چوارەم دەبوون بە (چوارەمی ئەدەبی (وێژەیی) یاخود چوارەمی زانستی، پۆلی شەشەمی ئامادەیی کۆتایی ساڵانی شەستەکان، پەیڕەو پرۆگرامی بۆ دانرا. ئەو قوتابخانەیەش کە ئێمە ئیمتحانمان تێیدا ئەنجامدا، ئێستا شوێنی پارێزگای هەولێرە، یادگارییەکی خۆشە بەلامەوە کە ئێمە لەو ساڵەدا کە هاتبووین بۆ تاقیکردنەوە مامۆستایەکمان کەناوی عەبدولساحب حەداد بوو گەشتێکی پێکردین بۆ شەقڵاوە و عەنکاوە و چەند شوێنی دیکە، عەنکاوە ئەوکات گوندێک بوو سەرچاوەی ئاوی هەبوو، ئێمەیان برد بۆ سەرچاوەکە، ئاوێکی جوان و سازگاری بوو.

دوای قۆناغی ناوەندی؟

لە کۆیە ئامادەیی نەبوو بۆ پۆلی چوار و پێنجەم هاتم بۆ هەولێر بەشی وێژەییم تەواو کرد بە پلەی یەکەم دەرچووم لە ساڵی ١٩٤٩-١٩٥٠.

لە دوای بڕینی قۆناغی ئامادەیی بەشی وێژەیی لەسەر بڕیاری پارتی دیموکراتی کوردستان کەمن ئەوکاتە لەنێو شانەکانیدا کارم دەکرد بڕیار وادرا کەوا ساڵێک واز لە خوێندن بێنم بۆ کاری حزبی. لە کۆیە کارم دەکرد لەو سەردەمەدا بەڕێز مامۆستا عەلی عەبدوللا بەرپرس و سەرپەرشتیاری ناوچەی کۆیە بوو.

لەو ساڵەدا کە لە خوێندن پشوومدا، من هەر بەردەوام لە خوێندنەوەی شتی بەسوود ئەو گۆڤار و ڕۆژنامە و نووسراوانەی وەدەست دەکەوتن دەمخوێندنەوە، هەروەها چەند کتێبێکیش و خۆم بە نووسین خەریک دەکرد ئیتر سوودم زۆر وەرگرت بەتایبەت لە ڕۆژنامەی (صوت الأهالی) کە لە بەغدا "کامل چادرچی" دەری دەکرد. ئەو ڕۆژنامەیە زمان حاڵی (الحزب الوطنی الدیمقراطی) بوو. نووسین و مەقالات و سەروتاری بەپێزی تێدابوو، من ڕاسپێردرابووم کە هەر جارە مەقالەیەک وەرگێڕمە سەر زمانی کوردی و بەسەر خوێندەوارانی دابەشمەوە.

مامۆستا خوێندنی باڵات لە کوێ بوو؟ چۆن؟

دوای ئەو پشووەی کە ساڵێکی خایاند سەرلەنوێ قۆڵم لێ هەڵماڵییەوە چووم بۆ بەغدا، لە "دارالمعلمین العالیە" واتە کۆلیژی پەروەردە لە بەشی ئینگلیزی "امتحان"یان کردم من لەو قوتابیانە بووم کە لە پێشەوە ناوم دەرچوو وەرگیرام لە کۆتاییەکەیدا کە چوارساڵ خوێندن بوو دیسانەکە بە پلەی یەکەم دەرچووم.

مامۆستا ساڵی دامەزراندن لە "تدریس" و شوێنی یەکەم جاری دەرس گوتنەوەتان؟

بۆ دامەزراندن، من ٣ جێگام پڕکردەوە، یەکەم کۆیە، دووەم کۆیە، سێیەم هەر کۆیە، هەستم دەکرد کۆیە مامۆستای ئینگلیزی نەبوو، بەڵام بۆ هەولێر ناوم دەرچوو. ئیتر هاتم لێرەوە بووم بە مامۆستای ئینگلیزی لە قوتابخانەی دواناوەندیی هەولێر، کە ئێستا بۆتە جێگای سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، بۆ یەکەمجار لە ١٩٥٥/١٠/١ لەو قوتابخانەیە دەست بەکار بووم.

بەڕێوەبـــەری ئـــەو قوتابخانەیـــە واتـــە (دواناوەنـــدی هەولێـــر) ئـــەوکات کـــێ بـــوو؟

مــن کــە چــووم بــۆ ئــەو قوتابخانەیــە بەڕێــز مامۆســتا عوســمان قۆجــە بەڕێوەبــەر بــوو، هــەر ئەویــش بەڕێوەبەرمــان بــوو کاتــێ کــە مــن قوتابــی بــووم لــەو قوتابخانەیــەدا لــە قۆناغــی ئامادەییــم. لــەو قوتابخانەیــە وەک مامۆســتای زمانــی ئینگلیــزی بــەردەوام بــووم.

مامۆســتا جموجۆڵییەکانــی ناوەڕاســتی پەنجــاکان ئەگــەر بــە ئەرکــی نەزانــی هەندێکیــمان بــۆ بــاس بکــەی لەســەر ئاســتی نێودەوڵەتــی، ئایــا ئــەو جــۆرە جموجۆڵییانــە کاریــان دەکــردە ســەر مامۆســتا و قوتابییــان و ڕۆشــبیران؟

مــن لــە ســاڵی دووەمــی دەرس گوتنــەوەم بــووم کــە کێشــە "قنــاة الســویس" ڕوویــدا، ئێمــەش هەندێکــمان ناومــان لــە لیســتی سیاســیاندا هەبــوو، ئەوەبــوو مــن گوێزرامــەوە بــۆ "موصــل" وەکــو "نفــی" کردنێــک لــەوێ لــە "متوســطة أم الربعیــن" کــە بینایەکــی کۆنــی هەبــوو، کاتــی خــۆی کــە "ملــک فیصــل" دەچــوو بــۆ "موصــل" لــەوێ دادەبــەزی، پاشــان کرابــوو بــە "متوســطە" مامۆســتا و قوتابیــان بەگشــتی لــەو قوتابخانەیــەدا منیــان خــۆش دەویســت، بــۆ ســاڵی دواتــر منیــان هێنایــەوە هەولێــر بــۆ هەمــان قوتابخانــەی دواناوەندیــی هەولێــر. دوای شــۆڕشــی ١٤ی گەلاوێــژی ١٩٥٨ یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان بەنــاوی (نەقابــە) دامــەزرا، مــن لــە دەســتەی دامەزرێنــەری نەقابەکــەدا دەستنیشــان کــرام لــە کۆنگــرەی مامۆســتایانیش بەشــداریم کــرد لــە بەغــدا، هــەر لەمیانــی جموجۆڵــی خوێنــدەواران لــە کۆتایــی پەنجــاکان و ســەرەتای شەســتەکان، تووشــی گرتــن بــووم و گیــرام لــە ســەردەمی "متــصرف"ی هەولێــری ئەوکاتــە کــە عەلائەدیــن مەحمــود ناوێــک بــوو، دوای خالــد نەقشــبەندی هــات بــۆ هەولێــر پلــەی "زعیــم ڕکــن" بــوو، ناردمیــان بــۆ

بەغـدا بـە "قطـار" ڕەوانـە کـرام، ئـەوەی هەمیشـە لەبەرچاومـە خۆپیشـاندانێکی گـەورەی قوتابیـان بـوو دژی ئـەو گرتنـەی مـن، هەروەهـا ئـەو "مشهد"ەشـم لەبیـر ناچێتـەوە کـە ئـەو دوو پۆلیسـەی منیـان "تسـلیم" کرابـوو لەخۆمـان بـوون بەبـێ مـن هیـچ کارێکیـان نەدەکـرد وەک بڵێـی مـن ئـەوان ببـەم بـۆ بەغـدا، کـە گەیشـتینە بەغـداش هـەردوو بـرا پۆلیسـەکان گوتیـان چ دەڵێـی؟ ئەگـەر حـەز دەکـەی تەسـلیمت دەکەیـن، ئەگـەر بیریـش لـە قورتـار بـوون دەکەیـەوە، ئێمـە ئامادەیـن! بەهەرحـاڵ مـن وام بڕیـار دا بچیـن مامۆسـتا ئیبراهیـم ئەحمـەد ببینیـن لـە "بتاویـن" کـە ئەوکاتـە سـکرتێری پارتـی بـوو، کەمنـی بینـی گوتـی هـا ئـەوە چییـە؟ گوتـم گیـراوم. بەڕەحمـەت بـێ کاک ئیبراهیـم ئەحمـەد گوتـی، جـا کـەس نـا "مەجیـد ئاسـنگەر؟" ئیـدی گوتـی بـڕۆ خـۆت تەسـلیم کـە گرنـگ نییـە ئێمـە هەوڵـت بـۆ دەدەیـن شـتێکی وا نییـە سـەهلە. لەنـاو زیندانەکـەدا بـرادەران "سـاڵح یوسـفی" و چەنـد دۆسـت و ناسـیاوێکی دیکـەم دیـت، پاشـماوەیەک ناردمیانیـان بـۆ "بـصرە" لـە "بـصرە" ماوەیـەک مامـەوە دوای ئـەو چەنـد مانگـەی ئـەوێ "برقییـە" هـات لـە "حاکـم عسـکری" بەغـدا کـە داوای مـن کرابـوو، بۆیـە هێنامیانـەوە بەغـدا لـەوێ پێیـان گوتـم کـە هیـچ شـتێکت لەسـەر نییـە و ئـازادی بـەڵام بۆخـۆت غەیـری کوردسـتان شـوێنێک هەڵبژێـرە چونکـە نابـێ بچیتـەوە کوردسـتان، منیـش دوای تاوتوێکـردن و لێکدانـەوەی خـۆم "صویـرە"م هەڵبـژارد، ئەوەبـوو چـوار سـاڵ لـە "صویـرە" مامـەوە، برادەرانـی ئێـرە کـە لەگـەڵ مـن لـەوێ بـوون "مامۆسـتا حەنـا عەبدولئەحـەد ڕوفـۆ، مامۆسـتا "بهنـام" ناوێـک بـوو، مامۆسـتا حەبیـب، مامۆسـتا سـاڵح مسـتەفا ئامێـدی". دوای ئـەو چوارساڵەی "صویـرە" نەقـل کرامـەوە بـۆ هەولێـر بـۆ ناوەنـدی کۆمـاری "متوسـطة الجمهوريـة" ئەوکاتـە بەڕێـز مامۆسـتا مسـتەفا حەسـەن شـەعبان، بەڕێوەبـەری "دارالمعلیـن الابتدائیـة" بـوو، کـە ئـەو مامۆسـتایە کـرا بـە سەرپەرشـتیار، منیـان بـرد بـۆ شـوێنەکەی ئـەو، دوایـی چـووم بـۆ ڕێکخسـتنی ئامادەیـی کشـتوکاڵ، بـۆ

دەورەی تەوجیهیش من "تەکلیف" کرابووم، سەرتان نەیەشێنم بەڕێوەبەرایەتی چوار "مدرسە"م دەکرد بە وەکالەت لەیەک کاتدا، تا ١١ی ئاداری ١٩٧٠ پاش ئەو مێژووە نەقڵی کۆیە بوومەوە لەوێش بووم بە بەڕێوەبەری قوتابانەی ناوەندی کۆیە کە تازە کرابۆوە.

تا چ ساڵێک جەنابتان لەدەرس گوتنەوە بەردەوام بوون؟

لەساڵی ١٩٧٤ کە دووبارە شەڕ دەستی پێکردەوە لە ئەنجامی ئەو گیروگرفتانەی کەوتنە نێوان "ڕێککەوتننامە"ی ١١ی ئادار. لە زۆر شوێنی کوردستانی عێراق و کوردستانی ئێران کاری پەروەردەییم ڕاپەڕاندووە وەک "مشرف تربوی" واتە "سەرپەرشتیاری پەروەردەیی لە زمانی ئینگلیزی" لەو دیوی ئێران ئێمە تا نزیک شاری کرماشان قوتابخانەی سەر بە شۆڕشمان هەبوو سەرداںمان دەکردن تا نسکۆی ١٩٧٥. من یەکێک بووم لە گەڕاوەکان، لە کۆیە دیسانەکە نەقڵ بوومەوە بۆ "دواناوەندی سەلاحەدین" لەوێشەوە بۆ دواجار گەڕامەوە بۆ کۆیە، لە ساڵی ١٩٨٥-١٩٨٦ داوای خانەنشینیم کرد. ئێستاش لە ١٩٩٣ بەدواوە لە پەرلەمانی کوردستان بە "گرێبەند" ئیش دەکەم، ئێستاش ڕاوێژکاری ڕاگەیاندنم لە پەرلەمانی کوردستان. لەو ماوە دوورودرێژە لەگەڵ زۆر لە مامۆستا و قوتابیان ژیام، شانازی بەوە دەکەم کە زۆر لە قوتابییەکانم فێری زانست و کارامەیی و کوردایەتی خۆشەویستنی خاک و وڵات کرد، هەروەک شانازی بەو بەڕێزانە دەکەم کە منیان فێر کردبوو.

مامۆستا هەندێک لەو قوتابیانەی کە ئێستا پلەی بەرزیان هەیە لەنێو کوردستاندا دیارن؟

بەڵێ ناودارانی کورد زۆرن لە هەموو بوارێک ئەو حەقیقەتەش لە هەموو

سـەردەمێک دا هەیـە و هـەر (جیل)ێـک مرۆڤـی زیـرەک و دیـار و ئـازای خـۆی هەیـە وەک لـە کوردیـدا دەڵێـن جێـی چـاوی هەیـە. ئەگەرچـی مـن هەمـوو ئـەو قوتابییـە خۆشەویسـتانەی خۆمـم نایەنـەوە یـاد وەک ناوهێنـان لەبـەر زۆری و درێـژی تەمەنـی مامۆسـتایەتیم، بـەڵام ئەوانـەی هـەردەم لەبیرمـن کەسـانی وەک (کاک سـەعد عەبدوڵـڵا وەزیـری کشـتوکاڵ، هەروەهـا کاک فەرەنسـۆ هەریـری لەیەکێـک لـە قۆناغەکانـی خوێنـدن، کاک دکتـۆر حەسـەن نەقشـبەندی، کـە ئێسـتا لـە (لەنـدەن)ە، دکتـۆر حەسـەن سـەید ئیسـماعیل و حوسـێن سـەید ئیسـماعیل، زۆر ئەندازیـار و دادوەر و دکتـۆرای مامۆسـتای زانکـۆ و ئەفسـەر و ئەدیـب.

لایەنـی ئەدەبـی کـە جەنابتـان بوێـژ و نووسـەرن، هەروەهـا ڕۆڵـی کۆیـە و کۆییـەکان لەبـارەی ئـەدەب؟

کۆیـە کاتـی خـۆی مەڵبەندێکـی گرنگـی هاتووچـۆ و بازرگانـی و خوێنـدن و حوجـرەی مامۆسـتایانی ئایینـی بـووە، شـوێنی حەوانـەوەی زۆری هەبـووە لـە سەرانسـەری کوردسـتان بـۆ خوێنـدن و فەقێیـان سـەردانی کوردسـتانیان کـردووە، سـەرەڕای دیمەنـە خـۆش و دڵگیرەکانـی، کۆیـە و جێـگای گەشـت و گـوزاری وەک "حەمامـۆک و چنـارۆک و چیـای هەیبـەت سـوڵتان و دەوروبەرەکـەی" دیسـان ئامادەیـی خەڵکەکەیـش بـۆ لێکۆڵینـەوە و حـەز کـردن لـە ئـەدەب و شـیعر و ئـاواز و کـۆڕی مەقامـات و لایەنـی هونـەری بەڕادەیـەک ڕۆشـنبیرییەکی ئاشـکرا زۆر جـوان بـەدی دەکـرێ لەکۆنـەوە، بزاوتنـەوەی ئەدەبـی و چالاکـی ڕۆشـنبیری لەدایـک بـووی چەرخێـک و سـەدەیەک نییـە بەڵکـو لـە دێرزەمانـەوە جموجۆڵـی زانسـتی و ڕۆشـنبیری خاکێکـی بەپیتـی ئـەو بابەتـەی لەکۆیـە دەسـتگیر کـردووە، "قاصـد" و "ئەختـەر" و "مـەلا عەبدولـلای جەلیـزادە" و شـێخ ڕەزا و چەنـدان کەڵـە ئەدیـب و شـاعیری دیکـە. لـە کۆیـە کـەم خنکاندنـی بیروبـاوەڕ بـەدی کـراوە لایەنـی یەکسـانی و ئـازادی هەبـووە.

له شاعیرانی دوای ئەوان "مەلا مستەفای عاسی" مەلا ڕاجی، "عەونی".

هەر لە کۆیە کۆڕی شیعر و مەقامات بەرادەیەک باوی بووە تا سەردەمی ئێمەش گڕوگاڵکۆی هەر بەردەوام بوو، لە سییەکان و چلەکان تا بڵێی لایەنی هونەری و ئاواز و کۆڕی مەقامات گەشەداربووە، بۆ ئەم مەبەستەش مەرج نەبووە کە کۆرگێڕان تەنها هەر کۆییەکان خۆیان بووبن، بەڵکو ئەدەب دۆستان و هونەروەران لە زۆر جێگای کوردستانەوە دەهاتن بەرادەیەک شەوانی کۆیە لە سییەکانەوە ساڵانە وەرزی ئەو جۆرە کوڕانەی بۆ سازو دابین کراوە، وەک ئەو مەجلیسە ئەدەبی و مەقاماتانەی کە "سافی هیرانی" لەگەڵ "بیخود" بە یاوەری دەنگخۆشانی وەک مام سێوە و مەلائەحمەد و مەلائەسعەد و چەندانی دیکە ئەنجامیان دەدا، من بەڕاستی سەردەمی "سافی"منداڵ بووم ئەو لەسەرەتای چلەکانەوە کۆچی دوایی کردووە، ئەوکاتە تەمەنم "١٠" ساڵان بووە شتێکی وام بە چاکی وەبیر نایە، بەڵام سەداو ناوبانگی ئەو شاعیرە شێخ و مەلایە لەناو کۆیە زۆر بەربڵاو بووە، منیش وەک ئەدەب دۆست و نووسەر حەزم لە شیعرەکانی دەکرد چاپەکەی کاک -موحسین دزەییم- دیتبوو کە لە چاپخانەی -المعارف- چاپ کرابوو، پاشان ئەو دەست خەت و لێکۆڵینەوانەی "محەمەدی مەلا مستەفا"شم بینی لە ساڵانی هەشتاکانەوە، سافی شاعیرێکی کلاسیکی صوفیزمی عاشقانەیە، گەلەک لە هونەرمەندانی ناوداری وەک عەلی مەردان، تاهیر تۆفیق شیعری سافیان بە ئاوازی جۆراوجۆر تۆمار کردووە لە ئێستگەکانی بەغدا و ئێران و ئێستگە خۆمانییەکان بڵاویان کردۆتەوە.

بیرەوەریت لەگەڵ مامۆستا مەسعود محەمەد؟

کاک مەسعود لەخانەوادەیەکی بەرز کە چەندان پشت هەر لەسەر زانست و ئەدەب و ئایین پەروەری ڕاهاتوون، کەسانی وەک مەلا محەمەدی

کۆیـە (مـەلای گـەورە) کـە دەکاتـە باوکـی کاک مەسـعود محەمـەد، هەروەهـا مـەلا عەبدولـلای جەلـی زادە باپیرانـی ئـەوان جێـی فەخـر و "اعتـزاز"ی کـوردن، حاجـی قـادری کۆیـی لـە ئەسـتەمبۆڵەوە بـۆ مـەلا عەبدولـلای جەلـی زادە دەڵـێ: ئێـوە شـایەنی ئـەوەن لەسـەر چیـا و شـاخی وڵاتەکەتـان بەیداغـی کوردسـتان هەڵبگـرن".

کاک "مەسـعود محەمـەد" وا خـۆی پێگەیانـدووە کـە لەنـاو لێـزان و زانایانـی کـورد و بگـرە عەرەبیـش بـە کەسایەتییەکی عیلمـی و فەلسـەفی و فیکـری دەزانـن، دۆسـتایەتیم لەگـەڵ ئـەو بەرێـزە دەگەڕێتـەوە بـۆ کۆتایـی چلـەکان لەوکاتـە کـە لـە کۆلیـژی مـاف دەرچـوو بـوو پارێـزەر بـوو لـە کۆیـە، لەناوەڕاسـتی پەنجـاکان پێـش "حلـف بغـداد" کاک (مەسـعود محەمـەد) بـە ئەندامـی پەرلەمانـی عێراقـی هەڵبـژاردرا، پاشـان پلـەی "حاکـم"ی و "وزیـر"ی پـێ دراوە، مـن بـۆ (وەفـا) ئەمـە دەگێڕمـەوە، کاتـێ کـە مـن گیـرام و نێردرامـە حەپسـخانەی "بـصرە" کاک مەسـعود "شـەخصی خـۆی" کارەسـاتی گرتنەکـەی منـی گەیاندبـووە "عەبدولکەریـم قاسـم" داوای بەردانـی منـی لێکردبـوو لەگـەڵ نـاوی کاک "ئەحمـەد حەمـەد ئەمیـن دزەیـی" کـە گیرابوویـن، ئـەوە بـوو "ئەحمـەد سـاڵح عبـدی" ئـەوکات "حاکـم عسـکری" بـوو، بروسـکەنامەی لێدابـوو بـۆ "بـصرە" کەمـن بێننـەوە بەغـدا، فعـلا بەربوویـن و مـن ڕێـزی تایبەتیـم هەیـە بـۆ کاک مەسـعود محەمـەد وەک کەسـایەتییەکی زانـا بـە هەمـوو مانـاوە.

مامۆستا شەکلی خوێندن لەسەردەمی پاشایەتی؟

بەڕاسـتی ئـەوەی نەشـاراوەیە ئەوەیـە کـە خوێنـدن لـە سـەردەمی پاشـایەتیدا جیـاوازی زۆری هەبـوو لەگـەڵ ئێسـتا، جـا لـە هەندێـک لایەنـەوە ئێسـتا باشـترە، خـۆ لەهەندێکیشـیان ئـەوکات چڕوپڕتـر بـوو. بـۆ نموونـە قوتابـی ئەگـەر لـە(٦) ی سـەرەتایی دەرچووبـا، بەقـەد دەرچوویەکـی ئامادەیـی شـتی دەزانـی، بۆخۆشـی

ئـەوەت بـۆ دەڵێـم کـە حەقیقەتیشـە، مـن لـە چـوار و پێنجـی سـەرەتایی ببوومـە میـرزای گـەڕەک، هـەر ژنێـک کـوڕی دووربـا لێـی، ئـەوا دەهاتـن بـۆ نامەنووسـین یـان نامـەی کوڕەکانیـم بـۆ دەخوێندنـەوە، بـا ئـەوەش بڵێـم کـە لەگـەڵ کەموکـوڕی و دەسـتگیر نەبوونـی کتێـب و کەلوپەلـی "مختبر"یـش کەچـی کەموکوڕییەکـی لـێ بـەدی نەدەکـرا، چونکـە مامۆسـتایانی ئـەو سـەردەم پـتر خۆیـان مانـدوو دەکـرد، مامۆسـتایانیش کـەم وابـوو لەخـودی ناوچەکـە بـن بـۆ نموونـە جێگایەکـی وەکـو کۆیـە مامۆسـتایەکی کۆیـی لـێ نەبـوو تـا ئـەم دواییـە، خـۆ ئەگـەر هەشـبوایە ئـەو دەنـاردرا بـۆ شـوێنێکی دیکـە، ئەوانـەی مـن بـە بیـرم بـێ لـەوێ دەرسـیان دەگوتـەوە یـان لـە هەولێـرەوە هاتبـوون یـان لـە (بەغـدا) و "موصـل" و شـارەکانی دیکـە. تەنانـەت مامۆسـتایانی سـەرەتایش لـەو شـوێنانەوە دەهاتـن، جـا ئەگـەر بڵێـم زۆرجاریـش دەرسـێک دەدرا بـە یەکێـک کـە "اختصـاص"ی خـۆی نەبـوو، بـە بیرمـە سـەردەمێکی لەکۆیـە "قائمقـام" وانـەی بیـرکاری دەگوتـەوە کەنـاوی "صبحـی علـی" بـوو ئەویـش دەرسـێک دەهـات وەیـان نەدەهـات. کەوابـوو تەنانـەت "محاضر"یـش بـە چاکـی دەسـتگیر نەدەبـوون، لـەوەش سەیروسـەمەرەتر دەرسـی "زانسـت و صحـە" دکتـۆری کۆیـی پێـی دەگوتیـن، لـە کۆیـەش تەنهـا یـەک دکتـۆر هەبـوو ئەویـش کاری زۆر بـوو نەیدتوانـی "تفـرغ" بـکات بـۆ وانەگوتنـەوە. سـەرەڕای خۆماندووکردنـی مامۆسـتایان، قوتابیانیـش زۆر خۆیـان مانـدوو دەکـرد، (هـەژاری و نەداری)یـش زیاتـر هانـی دەدایـن بـۆ خۆماندووکـردن و گەیشـتن یاخـود هەوڵـی گەیشـتن بـە ئاواتەکانمـان لـە ڕێگـەی خوێنـدن، دەرس تەنهـا یـەک (ڕافـد) نەبـوو، بەڵکـو دەرجـە شـکاندن لەسـەر (واجـب) هاندەرێکـی گرنـگ بـوو بـۆ خۆماندووکـردن و مطالعـە و هەوڵـدان. یـادی بەخێـر (مامۆسـتا جـەلال شـەریف) کـە لـە "متوسـطە" مامۆسـتای ئێمـە بـوو، نیـوەی دەرسـەکەی دەکـرد بەگفتوگـۆ و لێپرسـینەوە بـە پرۆگرامێکـی تایبـەت و کۆنتـرۆڵ کردنـی قوتابیـان لـە ڕووی "تحضیـر"ەوە.

مامۆستا دەكرێ هەندێكیش لەلایەنی هونەری كۆیەمان بۆ بدوێی؟ وەک دەنگخۆشان؟

بەڵێ لە دەنگخۆشان، مام سێوە و زۆرانی دیكە، مام سێوەم زۆر بینی بوو، بەڵام ئەو هونەرمەندە بلیمەتە، تا نەمرد نرخی هونەرەكەیمان نەزانی "جیل"ی پێش من وەک "كاك عەونی شاعیر" و "كاك عومەری مام عەبدوللا" و "حاكم عومەر" و "ئەحمەدی حەمە مەلا" و ئەو پێرەی كە هەم ڕۆشنبیر بوون و هەم هونەر دۆستیش بوون، دەیانگوت لەگەڵ سێوە دەچین بۆ باغان لەوێ بە (ژێر چەند) و ئاوازی خۆشی كوردی خواردنی یاپراغی كۆییانە كاتی خۆش بەسەر دەبەین، جا دەچوون بۆ (ئۆمەر خوچان) و حەمامۆک و (شاخی مشكە) و (چنارۆک) و (ئاشان). هەروەها لەو شوێنانە قەوانی (كاوێس ئاغا)یان لێ دەدا، یان كاتی خۆیان بە گوێ لە ڕادیۆگرتن بەسەر دەبرد كە تازە (ایجاد) بوو ڕادیۆیەكی گەورە پاترییەكی لە تەنیشت دادەنرا. قەوانەكەش بەدەست قورمیش دەكرا. لەگەڵ "كاوێس ئاغا" بە قەوانی "دەنگی عەزیز ئاغا"ش گوێ بیست دەبوون. پاشان مام سێوە دەنگی گەیەندرا بە ئێستگەی بەغدا لەوەوە، وەک تەقینەوەكی هونەری سێوە گەیشتە گوێچكەی خەڵک، ئەوەش لە سەرەتای شەستەكان.

مامۆستا وەک سەرپەرشتی یاخود هاندەری هونەر لە كۆیە كە ڕۆڵیان هەبووبێ؟

یەک لەوانە مامۆستا باكووری هەروەها كاک حەمە گەمحان بەهۆی ئەو كاسێت و قەوانانەی كە لە چایخانەكەی ئەو دەبیزان، لە دەنگخۆشانی دیكە، "مەلا ئەسعەدد" هەروەها "مەلا ئەحمەد" ئامێرەكانی ئەو سەردەمیش وەک ئامێری ئێستا نەبوون، بۆیە وەک پێویست دەنگی ئەوانە نەمایەوە، بەڵام هەر باشە كە لە لەفەوتان ڕزگار كراوە.

لایەنـی وەزیفـی جگـە لـە "تدریـس" لـەو کارە گرنگانـەی بەشـداریت تێـدا کـردوون؟

پێـش شۆڕشـی (١٤)ی گەلاوێـژ لـە کۆمەڵـەی مامۆسـتایان ئەنـدام بوومـە، پاشـان "نقابـە المعلمیـن" دامـەزرا، مـن بـووم بـە جێگـری سـەرۆکی نەقابـە، لـە هەولێـر. ئینجـا "یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان" دامـەزرا، لەوێـش هـەر بـە ئەنـدام دامـەزرام. لـە ساڵی ١٩٥٣ کـە یەکێتـی قوتابیانـی کوردسـتان دامـەزرا، مـن ئەندامێکـی ئـەو سـەردەمە بـووم، پاشـان لـە یەکێتـی نووسـەرانی کـورد بـووم، لـە یانـە وەرزشـی و کۆمەڵایەتییەکانیـش بەشـداری و ئەندامێتیـم کـردووە. لەگـەڵ ڕۆژنامـە و گۆڤـاران کارو بەشـداری زۆرم کـردووە.

داوای تەمـەن درێـژی و لـەش ساغیت لـە خـواوە بـۆ دەکەیـن و سوپاسـی بـێ پایانیشـت دەکەیـن بـۆ ئـەم وتـە بـە نرخانـەت لـە بـواری خوێنـدن و فێرکـردن و هونـەر و ئـەدەب.

- ئێـوەش هـەر بەخێـر بێـن هیـوام سـەرکەوتن و بەرەوپێشـچوونی ئێـوە وگۆڤارەکەتانـە. هـەر شـاد بـن.

ئا: محەمەد مستەفا هێرانی

دیمانەیەک لەگەڵ کوردستان تیڤی

بەرنامەی گەشتی ژیان

دیمانە: ئیسماعیل بەرزنجی

ئەمیرەکـەم، دڵگیرەکـەم، تیـرت لـە دڵ سـەد هـەزارە.. ئەمـە خاوەنـی ئـەو شـیعرەیە، مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر کـە گۆرانـی ئەمیرەکـەم هـەر یەکێکـمان گوێبیسـتی دەبیـن، جۆرەهـا سـۆز و حەنینـمان لـەلا دروسـت دەبێـتن، جـا بفەرمـوون بـۆ بەسـەرکردنەوەی چەنـد وێسـتگەیەک لـە ژیانـی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر..

مامۆسـتا گیـان بەرنامـەی گەشـتی ژیانـت بـەوە خۆشـحاڵە کـە ئەمـڕۆ هاتینـە خزمـەت جەنابتـان، بـە حەقیقـەت بەڕێزتـان یەکێکـە لەوانـەی کـە دەبێـت وێسـتگەکانی ژیانیـان بەسـەر بکرێتـەوە.

جا بەرنامەکـەی ئێمـە تایبەتـە بـە هەندێـک وێـستگە لـە ژیانـی بەڕێزتـان. ئەگـەر قبـوڵ بفەرمـوون ئێمـە چەنـد پرسـیارێکتان ئاڕاسـتە بکەیـن.

پێشـەکی بەخێرهاتنتـان دەکـەم، بەخێرهاتنـی تەلەڤزیۆنـی سـەتەلایتی کوردسـتان دەکـەم. بەتایبەتـی بەخێرهاتنـی جەنابـت کاک ئیسـماعیل و کاک غـازی دەکـەم، گەلێـک بەخێـر بێـن

مامۆسـتا گیـان وەکـو ئاشـکرایە لـە ژیانـی هـەر نووسـەرێک و هـەر داهێنەرێـک سـەردەمی منداڵـی وێسـتگەیەکی زۆر گرنگـە، جەنابتـان لـە شـاری کۆیـەی ئازیـزدا هاتوونەتـە دونیـاوە، لاموایـە قۆناغـی سـەرەتایی و ناوەندیشـتان هەرلەوێـدا تـەواو کـردووە. ئەگـەر بکـرێ باسـی کۆیـە بکـەی ئەگـەر جەنابـت فامـت کـرد و چـاوت کـردەوە، لـەکام قوتابخانـە بـووی؟ بارودۆخـی ئەوسـای شـاری کۆیـە چـۆن بـوو؟

پێشـەکی لـە قوتابخانـەی یەکەمـی سـەرەتایی کۆیـە کـە بـە عەرەبـی پێیـان دەگـوت (مدرسـة کویسـنجق الأولـی) چوومـە قوتابخانـە، سـاڵی ٤٥-٤٦ قوتابخانـەم تـەواو کـرد لـەوێ دواناوەندیـمان هـەر لـە کۆیـە تـەواو کـرد، ئەوکاتـە قوتابخانـەی دواناوەنـدی کۆیـە زۆر چـاک لەبیرمـە کـە پۆلـی سـێیەم بوویـن، هەمـوو قوتابخانەکـە پۆلـی یـەک و دوو و سـێ ٤٧ قوتابـی هەبـوو. مامۆسـتایەکانمان هەندێکیـان کـورد بـوون و هەندێکیـان عـەرەب بـوون. لەوانـە، وەبیـرم بێتـەوە، مامۆسـتا جـەلال شـەریف خـوا تەمەنـی درێـژ بـکات ئێسـتاکە مـاوە. مامۆسـتا شـەفیق سـابیر چـووە بـەر دلۆڤانـی خـوا، مامۆسـتا عەبدوڵـڵا... حـداد هەبـوو، پیاوێکـی نیشـتمانپەروەر و پێشـکەوتووخواز بـوو. لـە بەغدایـە ڕا هاتبـوو. دەرسـی علـوم و ئەحیـای پێدەگوتیـن. مامۆسـتا حوسـێن حەسـەن عەقـراوی خوالێیخـۆش

بـێ، ئەندامێکـی پارتـی بـوو. لەگـەڵ چەنـدان مامۆسـتای دیکـە دەرسـیان پێدەگوتیـن. لەوێنـدەرێ لـە کۆیـە هەندێـک مامۆسـتامان هەبـوون، دەرسـمان هەبـوون شـاغر بـوون، مامۆسـتامان نەبـوون. لەوانـە پزیشـکی خەستەخانە دەهـات دەرسـەکانی سـەر بـە صحـە و تەندروسـتیان پێدەگوتیـن. قایمقامێـک هەبـوو خەڵکـی موسـڵ بـوو دەرسـی ماتماتیـک و ڕیازیاتـی پێدەگوتیـن. مودیرمـان دوو سـاڵان شـەوکەت عەبدولرەحـمان بـوو، خـوا عەفـووی کا خەڵکـی سـلێمانییە بـوو. دوای ئـەوە مامۆسـتایەک لـە موسـڵێ ڕا هـات نـاوی .... عبـدورزەاق ئەسعەد بـوو، مودیرمـان بـوو. دوای ئـەوە کـە لـە کۆیـە تـەواو بوویـن هاتینـە هەولێـر، چونکـە لـەوێ دواناوەنـدی نەبـوو. هاتینـە هەولێـر سـاڵی چـوار و پێنجـی دواناوەندیـمان تـەواو کـرد، بەشـی ئەدەبـی و وێژەیـی کـە یەکەمجـار بـۆ ئێمـە کـراوە، پێشـتر ئـەو بەشـەی لـێ نەبـوو، تەنیـا بەشـی زانسـتی، چەنـد کەسـانێک داوامـان کـرد، مامۆسـتا عوسـمان قۆجـە خـوا عەفـووی بـکات، بەڕێوەبـەری قوتابخانـە بـوو. قوتابییەکانیـش کـە لەگـەڵ ئێمـە بـوون، لەوانـە بەڕێـز موحسـین دزەیـی، کەمـال مسـتەفا خـوا عەفـووی بـکا، عەبدولرەحـمان عەبدولـلا، عوسـمان نـوری، فەیسـەل حەمـدی، جـەلال زیـوەر کـە ئێسـتا دادوەرە لـە هەولێـرێ. عەبدولقـادر یەعقوبـی کـە ئێسـتا لـە هەولێریـە و کـوڕی یەعقـوب ئاغایـە. باکـووری کـە ئێسـتا لەگـەڵ خۆمانـە و هونەرمەنـدی گەورەیـە. هەروەهـا ئیبراهیـم قەرەداغـی کـە کـوڕی عبداللـە قەرەداغـی (متصریـف)ی ئەوکاتـی هەولێـرێ بـوو. جەمـال عەتائولـلا ئاغـا، نورەدیـن کەمـال کـە ئەنـدام پەرلەمـان بـوو ئێسـتا خانەنشـین کـراوە. شـێخ عەبدولرەحـمان ئەتروشـی کـە وەختێـک مودیـر عـام بـوو. هەروەهـا فاتیـح موحەمـەد و خەلیـل عەبدولـلا و ماموسـتا ئەحمـەد عەبدولکەریـم کـە ئێسـتا خانەنشـینە..

ببووره مامۆستا گیان پێش ئەوەی بگەینە ئەو وێستگەیەی کە ئێوە قۆناغی ئامادەیی تەواو دەکەن و دەچن بۆ کۆلێژ وەکو سەرەتا حەزمان کرد کە بارودۆخی ئەوسای بەڕێوەبەرایەتی کۆیەمان بۆ باس بکەی؟

شاری کۆیە (وڵاتی کۆیە) ئەو سەردەمە لەبەر کاریگەری چەند زانا و نووسەر و شاعیر و ئەدیبێکی گەورەی کە پێشتر وەکو، حاجی قادری کۆیی وەکو ئەمین ئاغای ئەختەر، وەکو مەلای گەورەی کۆیە مەلا محەمەدی جەلی زادە، وەکو دڵدار و عەونی و دڵزار و ئەوانەی لەسەردەمی خۆیاندابوون بەڕاستی بزووتنەوەو جوڵانەوەیەکی ئەدەبی و ڕۆشنبیری گەلێک ڕێکوپێک و بەرچاوی تێدا دیار بوو. لە ئەنجامی قوتابخانەکانی مزگەوتەکان لەبارەی ئایینەوە کە خوێندەواری و ڕۆشنبیری تێدا هاتبۆ خوارێ پشت بە پشت، لەگەڵ ئەوانەی کە تازە سەردەم پەیدابوون واتە ئەو ڕۆشنبیر و شاعیرانەی کە باسم کردن و کە هەندێکیشیانم باس نەکردوون.

کۆیە لە قۆناغێکی ئەتوانم بڵێم کە تا ڕادەیەکی باش سەرکەوتوو بوو، پێشکەوتووبوو. ئێمەش هەستمان دەکرد کە ئەو بزووتنەوە لە کۆیە هەیە، تەنیا دوو کتێبخانە هەبوو لە کۆیە کە باوەڕناکەم لە شارەکانی دیکەی کوردستان وەکو کۆیە کتێبخانە هەبووبێ. یەکیان بەناوی کتێبخانەی حاجی قادری کۆیی کە سەر بە پارتی بوو، ئەوی دیکەش کتێبخانەی کوردستان سەر بە برادەرانی شیوعی بوو.

ئەو کتێبخانەیە بۆ خەڵک بوو؟

کتێبخانەی ئەهلی بوون، حزبی بوون، بەڵام خەڵک دەچوونە ئەوێ ئەو کتێبانەی لە هیچ شوێنێک بەدەست نەدەکەوتن، لەوێ وەریان دەگرتن و بە پارەیەکی زۆر کەم هەروەک خۆڕایی، ئەگەر لەوێ دانیشتبان دەیانخوێندەوە

و دەنــا وەریاندەگــرت لــە ماڵــێ دەیانخوێنــدەوە و خۆیــان پــێ ڕۆشــنبیر دەکــرد، کتێبــی چــاک و دەگمــەن و نــاوازە لەوێنــدەرێ بەدەســت دەکەوتــن. ئــەو دوو کتێبخانەیــە ڕۆڵێکــی زۆر کاریگەریــان هەبــوو لــە دروســتکردنی مونافەســەیەک لــە نێــوان گەنجانــی کۆیــە و بــۆ نموونــە یەکێــک دەیگــوت ئــەو کتێبــەت دیــوە، ئــەوی دیکــە دەیگــوت فــڵان نووســەر دەناســی، یــان ئــەو دەیگــوت مارکــس وا دەڵــێ یــا لینیــن وا دەڵــێ، یــا حاجــی قــادری کۆیــی وا دەڵــێ، ئــەو دەیگــوت مــەلای کۆیــە وا دەڵــێ، ئــەو دەڵــێ نازانــم چــی... یانــی بــوو بەهــۆی ئــەوەی کــەوا خوێنــدەواری لەکۆیــە و تــا حەدێکــی ڕۆشــنبیری سیاســی پــەرە بســتێنێ. لــەو ســەردەمانەدا "هیــوا" پێشــتر لــە کۆیــە هەبــوو، لــەو دەوروبــەرەی کــە وا مــن قوتابخانــەی ســەرەتاییم تــەواو کــرد، پارتــی دیموکراتــی کوردســتانیش بەنــاوی (پارتــی دیموکراتــی کــورد) دامــەزرا، کۆیــە بنکەیەکــی دەتوانــم بڵێــم ســەرەکی پارتــی بــوو. چونکــە زۆر لــە ڕۆشــنبیرەکان و سیاســییەکانی کــورد ئەوانــەی کــە پێشــتر لــە "هیــوا" بــوون، چوونەنــاو پارتــی، هەندێکیــان چوونــە نــاو حزبــی و شــیوعی و زیاتــر چوونــە نــاو پارتــی. لەوانــە وەکــو مامۆســتا عەلــی عەبدولــلا، ئێســتاش جێگــری ســەرۆکی پارتــی دیموکراتــی کوردســتانە. مــام جــەلال تاڵەبانــی، حیســامەدین کەریــم، میــرزا عەبدولکەریــم، ســەمەد مەنجــەر، کــە باوکــی سیامەندە ئێســتا نوێنــەری حکومەتــی هەرێمــە لــە بەغــدا، کاک جــەلال ئاغــا کــە جێگــری ســەرۆکی پارتــی بــوو، مامۆســتا محەمەدەمیــن مەعــروف کــە ئەندامــی لیژنــەی مەرکــەزی بــوو، تــارق حەبیــب، خۆشــناو عەزیــز ئەوانــە هەموویــان لــە پارتــی ئیشــیان دەکــرد، چەنــد کەســانێکی وەکــو...... دڵــزار و ئەوانــە لــە نــاو حزبــی شــیوعی دابــوون. بــەس ئــەو وەختــە کۆیــە وەکــو دەڵێــم کۆیــە شــارێکی ڕۆشــنبیر بــوو، شــارێکی هونــەر دۆســت بــوو، شــارێکی ئــەدەب دۆســت و شــاعیری لــێ هەڵکــەوت، نووســەری لێهەڵکــەوت، چایخانەکانیشــی چایخانــەی سیاســی بــوون، لــەو چاخانــەدا لــەو گازینۆیانــەدا، تەمســیلیات دەکــرا، نوانــدن دەکــرا، وتــاری دەخوێندرایــەوە.

بەشدارییت کردووە لەیەکێک لەم شانۆیانەدا؟

بەخـوا ئەمـن بەشـداریم کـردووە لـە یـەک لـە چیرۆکەکانـی کـە لەسـەر تۆکمەبـوو، کـە چـۆن دەیانویسـت بیسـەپێنن بەسـەر عێراقـدا. ئـەوکات دڵشـاد ڕەسـولی لـە کۆیـە بـوو کـە خەڵکـی مەهابـاد بـوو، کـە دوای تێکچوونـی کۆمـاری مەهابـاد هاتبوونـە کۆیـە، ئـەوان شـتێکیان کـرد وەکـو بڵێـی ململانێیـەک لەنێـوان دەرەبـەگ و ئەوانـەی سـەر بـە حکومـەت و سـەر بـە ئیمپریالیـزم بـوون لەگـەڵ جەمـاوەر و بـەرەی میللـی و بـەرەی تێکۆشـەران. چـۆن یەکێکیـان هەڵدەبـژاردو دەستنیشـانیان دەکـرد بەنـاوی ڕێبـەری میللـەت و بـۆ نموونـە پەرلەمانتـار و بچیتـە بەغدایـە دابنیشـێت لەگەڵیـان، جـا ئـەو تەمسـیلیە لەسـەر ئـەوە دەڕۆیشـت. باسـی ئەمەریـکا دەهاتـە گـۆڕێ بەنـاوی (مـام سـام).. باسـی بەریتانیـاش دەهاتـە گـۆڕێ بەنـاوی (جـۆن بۆلـد).. ئـەوەی دیکـەش بـەرەی نیشـتمانیانە و ....

ببـوورە مامۆسـتا مەجیـد ئێسـتا دەگەڕێینـەوە سـەر ئـەو وێسـتگەی کـە جەنابتـان ڕوو لـە بەغـدا دەکـەن بـۆ تـەواو کردنـی خوێنـدن. لـەکام بـەش وەرگیـرای و سـاڵی چەنـد بـوو؟

مـن کـە ئامادەییـم تـەواو کـرد بـە پلـەی یەکـەم لـە پێنجـی ئامادەیـی هەولێـرێ دەرچـووم. بـەڵام بـاری سیاسـی ئـەو کاتـە وای خواسـت کـە مـن سـاڵێک نەخوێنـم.

چوو بوویە ناو سیاسەتەوە؟

بەڵـێ چـوو بوومـە نـاو سیاسـەتەوە. ئەندامـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان بـووم، لەبـەر ئـەوە پارتـی وای بـە مەسـڵحەت زانـی ئەمـن سـاڵێک لـە کۆیـە دابنیشـم، ئەندامـی لیژنـەی ناوچـەی کۆیەبـووم. کاک عەلـی عەبدولـلا کـە ئەندامـی لیژنـەی مەڵبەنـدی ناوەنـدی پارتـی بـوو، بەرپرسـیاری کۆیـە بـوو، سـەرۆکی لیژنەکەمـان بـوو، منیـان دانابـوو لەگـەڵ یەکێکـی دیکـە، مـن ئـەو

ساڵە لە کۆیە مامەوە و بە چالاکی پارتییەوە مەشغول بووم، نەمخوێند، ساڵی دواتر هەستام چووم ئەوراقم تەقدیم کرد لە دار المعلین العالیة. کە کولیەی پەروەردەی ئێستایە با بڵێین، لە بەشی ئینگلیزی، لە بەشی ئینگلیزی بە ئیمتحان وەریاندەگرتین، ئێمەش ئیمتحانمان دا، ئێمە چەند کەسێک وەرگیراین، من پێشووی ئەوانە بووم کە وەرگیراین، ناوەکەم لە پێشەوە بوو. ئیتر چوار ساڵ لەوێندەرێ زمانی ئینگلیزی و زمانی فەرەنسیم دەخوێند، بە ئەدەبیاتییەوە و بە تەئریخەکەیەوە و بە هەموو شتەکانەوە و دواتر کە دەرچووم لە ١٩٥٥/١٠/١ بە مامۆستا دامەزرام لەو دواناوەندییەی هەولێرێ.

ئەوکات ناوی دواناوەندی هەولێریان پێدەگوت؟

دواناوەندی هەولێری ثانویان پێدەگوت. بەڕەحمەت بی مامۆستا عوسمان قۆجە مودیر بوو، من کۆیەم نووسیبوو، وەختێک کە تەقدیممان دەکرد سێ جێ لە ئیستمارە دەنووسرا، بە پلەی یەکەم کوێت دەوێ، بە پلەی دووەم کوێت دەوێ، بە پلەی سێیەم کوێت دەوێ؟ هەرسێک کۆیەم نووسی. هەولێرم نەنووسی بە ڕاستی، ئەمن چونکە خەڵکی کۆیەمە... کە هاتمە ئێرە وەرگیرام لێرە لە ثانوی دەوامان کرد ساڵی یەکەم هیچ، ساڵی دووەم هەرای قەناتی سوێسی بەسەرداهات، ئەمەش وەکو پارتی وەکو برادەران بەشداریمان هەبوو، جموجوڵانەوەیەکی تر، منیان نەقل کرد بۆ موسڵێ، ساڵێک لە مووسڵێ مامەوە.

یانی لە ئەنجامی بەشداریکردنت لە خۆپیشاندانەکان؟

خۆپێشاندان، جموجوڵی سیاسیمان هەبوو، قسەمان دەکرد لە تەرەفی لایەنگیری میسر بووین، دەیانزانی ئەوان. دیارە خەڵک لەسەر ئێمەیان دەنووسی، ئیتر لەو بەینەدا منیان نەقڵ کرد بۆ مووسڵ، لە قوتابخانەی

ناوەنـدی (ام الربعین)یـان پێدەگـوت، سـاڵێک لـەوێ مامـەوە، سـاڵی پاشـتر لێـرە بەڕێوەبـەری پـەروەردەی هەولێـرێ کـە عەبدولـلا ڕکابـی بـوو ئـەو وەختـە، خـۆی تەدەخولـی کردبـوو، داوای منـی کردبـوو کـە بمێهننـەوە هەولێـرێ، بـە واسـیتەی وەزارەتـی بەغـدا، منیـان هێنایـەوە ئێـرە و هاتمـەوە هەولێـرێ. لێـرەش هەتـا سـاڵی ١٩٥٨ کـە شۆڕشـی ١٤ی تەمـوز ڕوویـدا، ئێمـەش بەشـداریمان هەبـوو پارتـی وەکـو پارتـی و وەکـو مامۆسـتا، نەقابـەی مامۆسـتایانیش دروسـت بـوو کـە نەقابـەی مامۆسـتایان دروسـت بـوو، ئەمـن بەنـاوی پارتییـەوە هێنامـە لیژنـەی بەڕێوەبـەری.

جـا ئەگـەر لێـرە یارمەتیـمان بـدەی مامۆسـتا گیـان، کـە تـۆ پیشـەی مامۆسـتایەتیت بـە ئەسـتۆوە بـووە لـە شـاری هەولێـر، بڵێیـن لـە (٥٥)ەوە، ئەوکاتـە زیاتـر بـەلای سیاسـەتدا دەشـکایتەوە یـان بـە لای جیهانـی نووسـیندا؟

ئـەوەی ڕاسـتی بـۆ ژیانـی مـن زۆر سـەیرە هـەر هەمـووی پێکـەوە بـووە، یانـی وەکـو چێشـتی مجێـوری مامۆسـتا هـەژاری ڕەحمەتـی. سیاسـەت و ڕۆشـنبیری و ئـەدەب و هەتـا لـە ئەدەبیـش شـیعر و چیـرۆک و کورتـە چیـرۆک و ڕۆمـان و شـانۆگەری و وەرگێـڕان و تێکەڵابـوو، یانـی وانەبـوو یـەک خەتـی تـەواو بگـرم و ئیـتر لەوبارەشـەوە وەکـو سیاسـەت، وەکـو وەرزش، وەکـو ئینسـانێکی کۆمەڵایەتـی بـا بڵێیـن پەیوەندیـمان لەگـەڵ خەڵکـدا زۆر بـاش بـێ، حـەزم دەکـرد خزمەتـی خەڵـک بکـەم و خەڵکـم خـۆش دەویسـت خەڵکیـش منیـان خـۆش دەویسـت ئیـتر لـە هەمـوو مەنزەرێکـدا ...... لەبـەر ئـەوە سیاسـەتەکەش هەبـوو، ئـەدەب و نووسـینەکەش هەبـوو.

ببــووره ئێســتە گوتمــان ســاڵی ١٩٥٨ کــە شــۆڕش قەومــا، تــۆ لــە هەولێــر بــووی. کــە لــە هەولێــر بــووی ئــەو وەختــە نەقابــەی مامۆســتایان دروســت نەبووبــوو. جــا ئێــوە چیتــان کــرد بــۆ دروســتکردنی نیقابــە؟

لێــرە بــرادەران مامۆســتایان، بــە پەیوەنــدی لەگــەڵ بەغدایــە و بــە پەیوەنــدی لەگــەڵ پارێزگاکانــی عێــراق لێژنــەی خــۆ ئامــادەکاری دروســتکرا. لیژنــەی تحظیــری کۆمەڵێــک مامۆســتایان لەوانــە بەشــێکی بــرا شــیوعیەکان و هەندێکــی برادەرانــی ســەر بــە پارتــی و ســەر بــە بزووتنــەوەی کوردایەتــی، لــەو لیژنەیــەدا بــوون چەنــد کەســانێک، زۆر بــوون ناوەکانیانــم وەبیــر نەمــاوە. دوای ئــەو لیژنەیــە کــە ئیجــازە وەرگیــرا ئیــتر ئینتخابــات کــرا، لیژنــەی کارگێــڕی هەڵبژێــردرا، لیژنــەی کارگێــڕی بەنــاوی هــەر دوو حزبــان کــرا وەکــو جەبهەیــەک بڵێیــن، بــەس بەداخــەوە ئــەو وەختــە برادەرانــی حزبــی شیوعی چونکــە زۆردەســت بــوون و بــە ژمــارە زۆر بــوون، خەڵکێکــی زۆر بــە لێشــاو لەگــەڵ کەوتبــوو، حیســابێکی کەمیــان بــۆ ئێمــە کــرد. یــەک ئەندامیــان دانــا لــە لیژنــەی کارگێــڕی، ئەویــش ئەمــن بــووم، بەنــاوی جێگــری ســەرۆک. ســەرۆکی نەقابەکــە بەرەحمــەت بــێ موســا خەلیــل بــوو، ئەمنیــان کــردە جێگــری ســەرۆک و ئەوانــی دیکــەش شــەش، حــەوت کــەس برادەرانــی ســەر بــە حزبــی شــیوعی بــوون. ئیــتر ئەمــە جموجۆڵیــان دەســت پێکــرد، بــۆ مێــژوو بڵێــم مــن بەرامبــەر هــەر حەفتیــان بــووم، تەقریبــەن. بۆخۆشیان بــە ئیعترافــی خۆشــیان بــە موجامەلــەی خۆشــیان، ئیحترامیشــیان دەگرتــم خواهەڵناگــرێ. ڕێزیــان لێدەنــام و دەشــیانزانی ئەمــن نوێنــەری پارتیمــە، یــەک. دووەمینیــش بۆخــۆم وەکــو ئینســانێک وەکــو پەیوەنــدی کەســایەتی خــۆم و دۆســتایەتی و بــەو شــێوازەی کــە بــەکارم دەهێنــا، یانــی بڵێــم تــا حەدێــک وەختــە بڵێــم مــن دەســتم بەســەرداگرتبوو.

حەساسیەت نەبوو؟

نەخێر ئەگەر حەساسیەت هەشبا بە نیسبەت منەوە نەبوو.

کە نیقابە کەوتە سەر خەتی خۆی و دەستتان بە کاروبار و ئیش کرد، لام وایە هەر لەو سەردەمەشدا بوو، جەنابت پاش شۆڕشی ٥٨ بە دیداری بارزانی نەمر شاد بووی؟ دەکرێ سەربوردەی ئەمەمان بۆ بگێڕیتەوە.

جا ئەوە یادەوەرییەکی گەلێک خۆش و شیرین و گرنگە، بارزانی نەمر کە هاتەوە بەخۆی و بە هەڤاڵانیەوە، ئەوە پێی ناوێ من بیڵێم کە چی بۆ کرا لە هەموو عێراق، هەر لە بەغدا و دوایەش کە برادەرانی بارزانیش بە پاپۆڕ هاتنەوە هەر لە بەسراوە هەتا بەغدایە و لە بەغدایە هەتا ئێرە، هەموو عێراق وروژابوو. دوایە بارزانی نەمر کە خۆی تەشریفی هێنایە ئێرە، لێرە لیژنەیەکیان دانابوو لە بۆ سەرپەرشتی کردنی بەخێرهاتنەوەی وەکو بڵێین، بە پیرەوە چوون و ئاگاداری و یاداوەری، بەسەرکردایەتی کاک موحسین دزەیی. ئەو وەختە کاک موحسین پارێزەر بوو...... لێرە بارزانی نەمر لەوێ بوو، ئەوجێی کە ئێستا سەتەلایتی کوردستان تێیدا بارەگاکەی لەوێیە، لەوێندەرێ بوو، ڕۆژانە خەڵک دەچوون سەردانیان دەکرد، خۆی سەردانی هەندێک شوێنانی دەکرد، ئەو ڕۆژی ئێمە برادەران ویستمان بچین بۆ خزمەتی لەو ...... کە چووینە ئەوێندەرێ، کوڕێک هەبوو ناوی ڕەقیب لە ئەمنی ئەو وەختی، کوڕێکی چاک بوو، کورد بوو هەولێری بوو، پێشتریش لە کۆیە موفەوەز ئەمن بوو، یەکترمان دەناسی. ئەوە هات گوتی ئەوە جەماعەتی کێن؟ گوتم ئێمە مامۆستایانی سەر بە پارتینە و هاتووینە بەخێرهاتنەوەی بارزانی بکەین و بێینە خزمەتی. چوو، پاش دەمێک ئێمە واماندەزانی، ئێستا دێتەوە دەڵێت فەرموون، وەختێک دیتمان بارززانی نەمر

خـۆی هـات، ئیـتر کاک ئیسـماعیل چیـت بـۆ بگێڕمـەوە، ئێمـە چووبینـە خزمەتـی، دوایـی هـەر بۆخۆیشـی بـە جەنابیـم گـوت، چەنـد سـاڵە ئێمـە بـەو خەیاڵـە دەژیـن کـە بارزانـی سـەرۆکمان، بارزانـی بابـی کـورد، بارزانـی پاڵـەوان، بارزانـی قارەمـان، چـی سـیفەتی باشـی هەیـە، ئـەوە ڕاسـتە و ڕاسـت بۆمـان دێـت، هـەوە هـەو نییـە، چاومـان تـەواوە تـەواو نییـە، ئیـتر هـات و بەخێرهاتنـمان کـرد و دەسـتمان مـاچ کـرد و تۆقەمـان لەگـەڵ کـرد، ئەمـن گوتـم بەخێربێیـەوە سـەرۆک، وتـی مـن سـەرۆک نیـم. گوتـم بەخێربێیـەوە قارەمـان، گوتـی قارەمـان نیـم. گوتـم پاڵـەوان، گوتـی پاڵـەوان نیـم. ئەمجـا فەرمـووی ئەمـن حـەزم لـەو میللەتـەی خـۆم بـوو، دوێنێکـەش کەسـانێک هەبـووە، ویسـتوویەتی لـە جـادەی خـۆڵ قاچـم مـاچ بـکا، ئەمـن ئـەوە قەبـوڵ ناکـەم. میللەتـی کـورد خـۆ عەبـد نییـە، گوتـم جەنـاب ڕێگـە دەفەرمـووی ئەمنیـش دوو قسـان بکـەم، گوتـی فەرمـوو، گوتـم ئـەو میللەتـە کـوردەی کـە ١٣ سـاڵە بـە خەیاڵـی جەنابـت دەژی وێنـەت لـەدڵ و لـە مێشـکی هـەر کوردێکـی دڵسـۆزدا چـاپ بـووە، کـە قـەت ڕۆژێـک لـە ڕۆژان بەئومێـدی ئـەوەی نەبـووە بـە ئێـوە شـاد ببنـەوە. ئێسـتا لەخـوای بەزیـاد بـێ تـۆی هاتوویتـەوە و دڵـی بەتـۆ شـاد بـووە، هـەر شـتێکی بـکا بۆخـۆی بـەڕای مـن نابـێ لێیبگـری. ئـەو میللەتـەی بـە چـاوی یەکێتـی شـیوعی (یەکێتـی سـۆڤیەت) تەماشـا مەکـە. وامـان دەزانـی ئـەوکات یەکێتـی سـۆڤیەت زۆر پێشـکەوتوو بـوو، جەنابـت لـەوێ هاتـووی ئـەوێ دونیایەکـی زۆر پێشـکەوتووە، ئێـرە ئێمـە لێـرە دواکەوتوویـن و بێکـەس بوویـن و لـە ژێـر چەپۆکـی دوژمنـان بوویـن، ئێسـتا ئـەوە ڕزگاریـمان بـووە. گوتـی تـۆ چ دەکـەی و ئیشـت چییـە؟ گوتـم مامۆسـتام. پێکەنـی و گوتـی بـە مامۆسـتایان ناوێـرم. لـەو ڕۆژەوە تەقریبـەن بووینـە نیمچـە بـرادەر. ئـەو گـەورەی مـن و منیـش پێشـمەرگە، بـەس بووینـە بـرادەر. چەنـد جـاری دیکـەش یەکترمـان بینیـوە لـە بەغـدا و لـە کۆنگـرە و لـە سـەرێ و لەناوپـردان و لـە حاجـی ئۆمـەران. ئیـتر ئەمنـی دەناسـییەوە. یانـی ناسـینێکی تایبەتـی بـوو. لـە

بەغدایــە چەندیــن جــار چووینــە بارەگاکــەی، ئــەو کاتــە کــە ئێمــە بــۆ نەقابــەی مامۆســتایانی عێــراق چووینــە بەغدایــە، یەکــەم کۆنگــرە. لــەوێ ســەردانی بارزانــی نەمرمــان دەکــرد، لــەوێ بەخێرهاتنــی دەکردیــن. کــورد هەبــوو دەچــوو لــەوێ ســەردانی دەکــرد، ڕۆژێــش هــەر خەریــک بــوو ئیشــی ئــەو خەڵکــەی جێبەجــێ بــکا.

ببــووره مامۆســتا مەجیــد، لێرەشــدا فورســەتە بۆمــان بــاس بکــەی کــە چــۆن چوونــە لای عەبدولکەریــم قاســم؟

پێــش ئــەوەی بچینــە لای عەبدولکەریــم قاســم دەمــەوێ بگەڕێمــەوە دواوە چونکــە شــتێکم لەبیرچــوو، ســەبارەت بــە بارزانــی نەمــرەوە، ســاڵی ٥٢ پێموایــە، ئــەو وەختــە لەکۆیــە بــووم کۆنفرانســێکی پارتــی کــرا لــە بەغدایــە، ئــەو کۆنفرانســە چاکــم لەبیــر دێ لــە ماڵــی برادەرێــک نــاوی عەلــی حەمــدی بــوو، ئــەو وەختــە ئەندامــی ســەرکردایەتی پارتــی بــوو، دوایــە لەگــەڵ پارتــی نەمــا و بەگــەڵ برادەران کــەوت. ســەرت نەیەشــێنم لەوێنــدەرێ ئەمــن و برادەرێکــی دیکــە لــە کۆیــە، ئێمەیــان نــارد بــۆ ئەوێنــدەرێ لــەوێ ســەرلەنوێ لێژنــەی مەرکــەزی پارتیــان هەڵبــژاردەوە. لەوێنــدەرێ هەمــزە عەبدولــلا خــوا عەفــوی بــکا، مــۆری بارزانــی نەمــری هێنایــە دەرێ و پێشــانی دایــن ئێمــە لــەوێ هــەر وەختابــوو ئــەو مــۆرەی مــاچ بکەیــن. ئەمــن منــاڵ بــووم ئــەو کاتــە ١٨ یــا ١٩ ســاڵ بــووم. هەرکــە نــاوی بارزانــی نەمــر هاتبــا، یــان بۆنــی بارزانــی نەمرمــان بکردبــا، یــا هــەر شــتێک پەیوەنــدی بــە بارزانــی نەمــرەوە بــا، بــەلای ئێمــەوە هــەر خۆشــی وابــوو، هــەر دەبایــە وابــی، چونکــە بارزانــی ســیمبولی میللەتــی کــوردە لــە مێــژووی دوورودرێــژی کــورد تــا ئێســتا ســەرکردەیەکی وا هەڵنەکەوتــووە و زەحمەتیشــە هەڵکەوێتــەوە، بــەس ئومێــد دەکەیــن ئینشــاللا جێــگای ئــەو پڕبێتــەوە بــە کاک مەســعود و کوڕەکانــی دیکــە. لەوێنــدەرێ ســەرلەنوێ لیژنەیەکــی کۆمیتــەی ناوەنــدی پارتیــان

هەڵبـژاردەوە، کۆنـەکان بەشـێکی زۆریـان هاتنـەوە نـاوێ و بەشـێکیان نەهاتنـەوە و هەندێکـی نوێیـان هێنـا، ئـەوە بـە نیسـبەت بارزانـی کـە لـەوێ ئامادەیـی هەبـوو، هەرچەنـدە ئـەوکات لـە یەکێتـی شـیوعی بـوو، دوور بـوو لێـمان، ئامادەیـی لـە کۆنگرەکـە هەبـوو. دڵـمان پـێ گـەرم و فـراوان دەبـوو.

بـۆ عەبدولکەریـم قاسـم کـە چووینـە بەغدایـە، جـاری یەکـەم پێـش بچمـە بەغدایــە، ئــەو ڕۆژی کــە شۆڕشــی ١٤ تەمــوز ڕوویــدا، بەرێکــەوت ئەمــن و فوئـاد شـێخ جەمـال و فـازل کـە نـاوی باوکـم لەبیرچـووە و خـوا عەفـوی بـکا، مامۆسـتایەک بـوو بـرازای مامۆسـتا عیزەدیـن فەیـزی ڕەحمەتـی بـوو، دەچووینـە ئێرانـێ، مـن چەنـد سـاڵ بـوو خەریـک بـوو سـەفەر بکـەم بـۆ ئێرانـێ ڕێـک نەدەکـەوت، بـەڵام ئەوکاتـی ڕێککەوتبـوو. ئاخـر شـەو، شـەوی ١٤ تەمـوز ئێمـە لـە کازمیـە نووسـتین، چونکـە لـە سـەیارەکان نزیـک بوویـن، بەیانییەکـەی ئێمـە لـەوێ سـواری سـەیارە بوویـن بـەرەو ئێـران بڕۆیـن، بـە کـن قـەسری ڕیحابـدا تێپەڕیـن، جادەکـە وابـوو. هەسـتمان کـرد جمووجۆڵێـک هەیـە و سـەرباز هەیـە و عەسـکەر هەیـە و جـادەش چۆڵـە. نەمانزانـی چییـە! سـەرت نەیەشـینم کـە هاتیـن پێـش ئـەوەی بگەینـە بەعقوبـەی سـەیارەیەک تیـژ بـە کنـمان دا تێپـەڕی و ڕێـک لـە پەنـای سـەیارەکەی ئێمـە وەسـتا و لـە پەنجەرەکـەوە گوتـی ڕادیۆتـان نییـە، وەڵامیـان داوە نـە. گوتـی صـار الثـورە. ئەمـن لەخۆمـەوە گوتـم عاشـت الجمهوری. وەلـلا کاک فوئـاد و کاک فـازل و جەماعەتـی کـە لەنـاو سـەیارەی بوویـن هەمـوو سـەیری منیـان کـرد، موشـیکلەیە ئەمـە. ئەمنیـش هـەر لەخۆمـەوە ئـەوەم دەربـڕی.. سـەرەت نەیەشـینم گەیشـتینە نزیـک بەعقوبـەی ئێمەیـان ڕاگـرت و خەڵکێکـی زۆریـان ڕاگـرت و ئیـتر بەیانیـان و یەکـەم بەیانیـان دەربـڕی. هەنـدەی پێنەچـوو عەسـکەر بـەرەو بەغدایـە دەڕۆیشـتن، کـە تێپەڕیـن جەماعەتێـک گوتیـان ئـەوە عەبدولکەریـم قاسـمە کـە ئێسـتا خـۆی کردۆتـە ڕەیـس وەزرا. بـە کـن ئێمـەدا تێپـەڕی بـەرەو بەغدایـە ڕۆیـی. بەغـداش گیرابـوو.

ئـەو ڕۆژەی کـە چووینـە لای عەبدولکەریـم قاسـم، ئێمـە بـۆ نەقابـەی ماموستایان چووینـە بەغدایـە و کۆنگـرەی یەکـەم. لـەوێ بـرادەران گوتیـان سـەردانی عەبدولکەریـم قاسـمی دەکەیـن. ڕێکیـان خسـتبوو کـە چـۆن بچیـن، جـارێ بـۆ ئیفتیتاحـی نەقابەکەمـان ئـەو هـات وتـاری خوێنـدەوە، لـەوێ دیتـم. دواتـر کـە چووینـە لای لـە وەزارەتـی دیفـاع، ئێمـە چووینـە ژوورەکـەی دانیشـتین، وەختێـک ..... هـات و وەختێـک مورافیقەکانـی هاتـن، پـاش دەمێکـی عەبدولکەریـم هـات، ئێمـە وەفـدی هەولێـرێ بوویـن.

کێ و کێ بوون وەفدی هەولێرێ؟

ئـەوەی لەبیـرم بـێ، جگـە لەخـۆم کاک خالـس شـێخ جـەواد بـوو، موسا خەلیلـی ڕەحمەتـی بـوو. خەیرییـە نـادر خوشـکی فایـق نـادری بـوو. پێموایـە حاجـی حەیـدەر عوسـمان بـوو، تاهیـر عەبدولـلا بـوو، ئەوانـە بـوون لـەوێ. کـە چووینـە لای ئەویـش هـات و ئێمـە لەبـەری هەسـتاین و فاتیمـە ڕوکلامێکـش هەبـوو، شـاعیرێکی عـەرەب بـوو کـچ بـوو، ئەویـش وەفـدی نازانـم کـوێ بـوون هاتبـوون. ئەنـوەر سـلێمانی ڕەحمەتـی بـوو، عەبدولکەریـم هـات و دانیشـتوو، ئیـتر بـوو بـە چەپڵـە لێـدان و قسـەکردن و قسـە کـرا و قسـە کـرا، ئەویـش هەندێکـی قسـە بـۆ کردیـن و ئێمـەش قسـەمان کـرد و بەحسـی کوردسـتان کـرا و بەحسـی شـۆڕش کـرا و بەحسـی جەمـاوەر کـرا و.. عەبدولکەریـم زۆری بەڵێـن پێدایـن و ئێمـەش بـە دڵخۆشـی هاتینـە دەرێ و ئیـتر ئـەو وەختـەش عەبدولکەریـم وا بەنیسـبەت عێـراق کـە تـازە شۆڕشـی کردبـوو، زۆر شـتێکی سـەیر بـوو یانـی کـەس نەمابـوو بەنـاوی عەبدولکەریـم تەنیـا ئەوانـەی لێدرابـوون و لادرابـوون ئەگینـا باقـی میللەتـی عێـراق پشـتگیری عەبدولکەریمیـان دەکـرد. چونکـە ئـەو دروشـمی برایەتـی کـورد و عـەرەب و شـەراکەتی کـورد و عـەرەب و هەروەهـا ئەمـری کـرد بارزانـی نەمـر بـرادەران هاتنـەوەو چەنـد دەسـتکەوتێک لەبـۆ کـورد و حەپسـەکان بەرەلـلا کـران

و ئـەوەی فەسـڵ کرابـوو گەڕایـەوە سـەر وەزیفـەی خـۆی. وەزعەکـە ئـی وەی بـوو کـە هەناسـەکەی ئـازادی و سەربەسـتی هەڵمـژی، دوو سـاڵ یـا سـێ سـاڵ، بـەڵام پاشـی دەسـتی کـرد وەکـی دەڵێـم گێڕەکـەی گـۆڕی، بەدەستپێشـخەری دوژمنـان و ناحـەزان و ئیـتر بەینـی کـورد و عەبدولکەریمیـان تێکـدا و وردە وردە ئەویشـیان لەخشـتە بـرد و ئـەوە بـوو کـە دەسـتی پێکـرد بـە لێدانـی میللەتـی کـورد و ئیـدی شـۆڕش دەسـتی پێکـرد، خێریشـی تێدابـوو ئینشـاللا.

ببـوورە مامۆسـتا گیـان، بەڕێزتـان کـە ئەوەنـدە سـەرقاڵی دونیـای سیاسـەت بـوون و بـە دونیـای سیاسـەت ئەوەنـدە مانـدوو بـوون و شـەونخوونی تێدایـە، چـۆن پرژاونەتـە سـەر دونیـای ئـەدەب؟ چـۆن خەریکـی وەرگێـڕان بـوون، چـۆن خەریکـی شـیعر بـوون، خـۆت دەزانـی دونیـای سیاسـەت مەشـغەڵەتییەکی گەلێـک زۆری دەوێ، جـا بێینـە سـەر ئـەوەی پاشـی ٥٩ و ٦٠ لـە ٦١دا شۆڕشـی ئەیلـوول دەسـت پێـدەکا، یەکسـەر پەیوەندیتـان بـە شۆڕشـەوە کـرد یـان مانـەوە؟

ئـەوەی ڕاسـتی بـێ کـە شۆڕشـی ئەیلـوول دەسـتی پێکـرد، شـوێنێک هەیـە لـەم دیـوەی هیـران لەگـەڵ هیـران ئەمدیـو ئەودیـون، چیـای سـەفینیان بەینـە، پێـی دەگوتـرێ بایزبـەگ و مێکـوکاو، ئێمـە ڕەزمـان هەبـوو لـەوێ، هاوینـان هەمـوو سـاڵێ هـەر لەباپیرمـەوە دەچووینـە ئـەوێ، ئـەو هاوینـەی ئەمـن لـەوێ بـووم، وەختێـک لەنـاو ڕەزی بـووم دیتـم لـە ماڵـەوە لـە دووم هاتـن گوتیـان وەرە میوانـت هاتیـن، کـە گەڕامـەوە سـەیرم کـرد کۆمەڵێـک چەکـدار، لەوانـە ئـەوەی لەبیـرم مابـی، مـام تەهـای خۆشـناو شـەقڵاوەیی بـوو، چەنـد هەڤاڵێکـی هەمـووی پێشـمەرگە بـوون، یانـی چەکداربـوون هێشـتا پێشـمەرگە دەسـتی پێنەکردبـوو، هاتـن شـەوێ لەماڵـی مـن میـوان بـوون گوتیـان کاکـە ئێمـە ئـەوە

بـەرەو کۆیـە دەڕۆیـن، شـۆڕش دەسـتی پێکـردووە، لەشـکر دروسـت بـووە، ئـەوان دەیانگـوت لەشـکر دروسـت بـووە و چەکدارمـان هەیـە و سـەرەتایەکەی ئـاوا دەسـتی پێکـرد، ئێمـەش زۆرمـان پێخـۆش بـوو، منیـش هەرئـەوا لەبـۆم هـات، (وا لەسـەر لووتکـەی بـەرزی کێـوەکان، ئاگـری هیـوام بـۆ دەکرێتـەوە، بـە هـەوڵ و خوێنـی دڵ بەداخـەکان، ئـاڵای ئازادیـم هەڵدەدرێتـەوە). ئـەوم هـەروا لۆهـات.. سـەرت نەیەشـێنم، هاتینـەوە لـە کۆیـە پەیوەندیـمان بـە بـرادەران کـرد، ئیـتر سـەرەتای شۆڕشـەکە بـوو و جـارێ چ بـە چییـەوە دیـار نەبـوو، بەمەیـان گـوت جـارێ ئێـوە خۆتـان تێهەڵمەقوتێنـن. جـارێ ئیشـمان بـە ئەنگـۆ نییـە. ماوەیەکـی پێچـوو ئیـتر گوتیـان، یارمەتـی شـۆڕش. یارمەتیـان کۆدەکـردەوە. ئـەوەی ڕاسـتی بێـت مـن دووربینێکـی عەسـکەریم هەبـوو، ئـەوکات زۆر کەشـخە بـوو، لەگـەڵ تاپڕێکـی، ئەمەریکـی بـوو، ئـەو دووانـەم مـن بۆخـۆم حـەزم لـە ڕاو و لـە ڕەسـم گرتـن بـوو، گوتـم باشـە چ دەبـێ مـن بـەو دوانـە بەشـداری بکـەم. گوتیـان ئـەوە زۆر چاکـە قـەت لـەوەی چاکـتر نابـێ. پێویسـتیمان بـە چـەک هەیـەو پێویسـتیمان بـە دووربینیـش هەیـە. منیـش هەردووکـم دانـێ. ئـەو دووە لـە شـۆڕش مانـەوە هەتـا ١١ی ئـازار. لـە ١١ی ئـازار تاپڕەکـەم وەرگرتـەوە، ئێسـتا مەوجـوودە مـاوە و ڕامگرتـووە وەکـو کەلەپوورێـک وەکـو سـیمبولێک، بـەڵام دووربینەکـەم وەرنەگرتـەوە و گوتـم بـا ئـەوە هـەر بـۆ ئـەوان بـێ، لای کێیـە بـا هـەر لـەلای ئـەوان بـێ، بـەڵام بەشـداریمان نەکـرد، مـن ئاخـر شـت وەکـو بەشـداریم کـرد بەتـەواوی بەڕاسـتی خـۆم هاتمـە نـاو شـۆڕش کـە ڕێیـان دام، سـاڵی ٧٤ بـوو. دوای ئـەوەی کـە شـۆڕش دەسـتی پێکـردەوە و دوای تێکچوونـی ١١ی ئـازار و ئـەو حوکمـی زاتییـە کارتۆنییـە. ئیـتر مـن لـە ١١ی ئازارەوە پەیوەندیـم پێوەکـردن هەتـا ڕۆژی نسـکۆی شـۆڕش، دوای نسـکۆی شۆڕشـیش پەیوەندیـم پێیانـەوە گـرت و گوتیـان ئـازادی کەیفـی خۆتانـە..

مامۆستا ببووره وەکو عەرزم کردی لەو دونیایە پڕ کێشمە کێش و ماندووبونەی سیاسەت، لەوەی کە ئێمە هەرزەکار بووین گوێمان لە گۆرانی (ئەمیرەکەم) دەبوو، وامان هەست پێدەکرد ئەمە سەربوردەیەکی دڵداری و ئەڤینێکی زۆر درێژخایەن و قووڵی تێدایە، دوایی بۆمان بەدیار کەوت، ئەم شیعرە کە گوتراوە (ئەمیرەکەم، دڵگیرەکەم) پاشینەکەی سیاسییە نەک خۆشەویستی بێ، ئەگەر بکرێت بۆ بینەرانی بەڕێز سەربوردەی شیعری ئەمیرەکەم ڕوون بکەیتەوە؟

خۆی ئەمیرەکەم ئەوەی بۆخۆمان دەزانین، شاعیرانی کورد زۆرجار دولبەرەکانیان بە مانگ شوبهاندییە و بە ڕۆژ شوبهاندییە و بە شتی تر شوبهاندییە، من لێرە هەستام ئەوەم پێچەوانە کردەوە، هەستام شتەکەی دیم بە ئافرەت شوبهاند. هەستام کوردستانم بە ئافرەتێک شوبهاند کە ناویشم لێنا ئەمیرە، کە ئەمیرەی دڵمە نەک ئەمیرەی دیکە.. وشەکە ئەگەرچی عەرەبییە یانی ئەوە سەرداری منە، ئێمە وەختێک لە کولییە بووین لە بەغدایە سۆزی کوردستان و خۆشەویستی کوردستان و سۆزی میللەتەکەم و دەمەدی میللەتەکەمان دواکەوتووە و دەمەدی میللەتەکەمان دابەشکراوە و دەمەدی میللەتەکەمان لە هەموو شتێکی بێ بەش کراوە، دەسەڵاتیشمان نەبوو، شتمان دەکرد تێدەکۆشاین بەڵام ئەوە نەبوو کە لە خەیاڵم بوو، ئیتر هەستام ئەو تەعبیرەم هێنا کوردستانەکەی خۆم و میللەتی خۆمم شوبهاند بەو دولبەرەی کە زۆر خۆشەویستەو زۆر نازادارە و زۆر جوانە و کە لێشم دوورە، دوورییەکەی ئاواتی کورد بوو واتە سەربەستی و ئازادی و ئەو ڕۆژەی کە ئێستا تێیداین و ئینشاڵڵا باشتر دەبێ. ئەوەم کردە دوورە لێم. جا ئەوەش فرمێسکی دەوێ، فرمێسک یانی ڕەنج، تێکۆشان، یانی شەونخوونی کردن، یانی ئازار چێژتن، دەربەدەری گرتن و نان بڕان و هەمووی ئەوەیە

بەمانـای ئـەوە دێـت کـە دەبێـت (لـە ئەشـک ببـووری).

ئـەی مامۆسـتا گیـان سـەربوردەی سروودی (مـن کـە ڕۆڵـەی کوردسـتانم)، ئـەو سرووده خۆشـەی کـە ڕۆژگارێـک جـۆش و خرۆشـانی دەدایـە خەڵـک، سـەربوردەی لەدایـک بوونـی ئـەم سروودە چۆنـە؟

ئـەوەش هـەر بـۆ هەمـان ڕێچکـە دەگەڕێتـەوە، ئـەوەش سـۆزی کوردایەتـی و سـۆزی نیشـتمان و سـۆزی یەکێـک کـە خـۆی هەسـتی نیشـتمانی لەدڵدابـێ و دەبـێ چـی بـۆ بـکا و چـۆن هەسـتی بەرامبـەری هەبـێ لـەو سـۆزەیەوە هاتـووە و (مـن کـە ڕۆڵـەی کوردسـتانم.. پـەروەردەی بەفـری کوێسـتانم) کوێسـتان لای مـن زۆر خۆشەویسـتە، بەفـر باریـن لای مـن زۆر شـتێکی پیـرۆزە، چونکـە ئێمـە هـەر ئەوەمـان هەبـووە چونکـە هـەم بەکەڵکـە، هەمیـش پەیوەندییەکـی گیانیـمان پێکـەوە هەیـە و چونکـە ژیانمـان بـەوەوە بەنـدە. ئیتر پێـدا دەڕوا ئاخـر شـت کـە دەڵـێ (فیـداکاری... بـۆ ڕزگاری... بۆتـە پێویسـتی سەرشـانم) بـەس ئـەوەش هـەر لـەوەوە سـەرچاوەی گرتـووە کـەوا سـۆزی کوردێـک بەرامبـەر بـە کوردسـتان چـۆن خـۆی بـۆ نیشـان بـدات... چونکـە هـەش بـوو ئینـکاری کوردسـتانیان دەکـرد و دەیانگـوت تـۆ نابـی باسـی کوردسـتان بکـەی و نابـی باسـی کـورد بکـەی، کـورد نابـێ داوای شـتی خـۆی بـکا، شـتی سـەربەخۆ پێیـان شـتێکی خـراپ بـوو، ئەمـن دەمویسـت ئەمـە ئیسـبات بکـەم کـە نەخێـر (ئێمـە ڕۆڵـەی کوردسـتانین و ڕۆڵـەی کوردسـتانیش بـۆ میللەتەکـەی خـۆی تێکۆشـانی هەبـووە، بـۆ میللەتـی خـۆی هەوڵـی داوە.

مامۆسـتا مەجیـد کـە نـاوی یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان، یەکێتـی نووسـەرانی کـورد دێـت، بـواری پـەروەردەش هـەر

لەگـەڵ ئەوانـدا، حـزووری جەنابـت لـەو ڕێکخـراوەدا لـە بـواری پـەروەردەدا ئامادەبوونێکـی دیـارە، حـەز دەکەیـن لەسـەر ئـەم وێسـتگەیەش تۆزێـک قسـە بکـەی؟

لــە ڕاســتیدا یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان، پێــش ئــەوەی نەقابــەی مامۆسـتایانی کوردسـتان بـێ یـا نەقابـەی مامۆسـتایانی عێـراق دابمـەزرێ، هـەر لەسـەرەتاوە لـە پەنجاکانـەوە بیرۆکـەی یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان هەبـوو، یانـی ئـەو مامۆسـتایانەی سـەر بـە ڕێبـازی کوردایەتـی بـوون، یـان ئەوانـەی کـە ئەندامـی پارتـی بـوون یـا لایەنگیـری پارتـی بـوون، ئەمانـە هەمـوو هەوڵیانـدا یەکێتــی مامۆســتایانی کوردســتان دابمەزرێنــن. هەرچەنــدە ڕێکخراوەکــە بــە ڕەسـمی دروسـت نەکرابـوو، لـە دوایـە کـە دروسـتکرا ئێمـە ئەندامـی دامەزرێنـەر بوویـن و لەگەڵـی بوویـن و بەشـداربووین و لـە چالاکییەکانـی و لـە کۆنگرەکانـی، بەتایبەتـی ئەمـن خـۆم وەکـو مامۆسـتایەک بـا بڵێیـن لـە زۆر لـە کۆنگرەکانـی کـە ئامـادە دەبـووم هەروەکـو بێـژەر وەکـو (ئـەوکات پێیـان دەگـوت عریـف حفـل) سەرپەرشـتی چالاکییەکانـم دەکـرد، بەرنامەکانـی ئەمـن پێشکەشـم دەکـردن، وتـارەکان مـن پێشکەشـم دەکـردن، تەعلیقـەکان نـاوە نـاوە لـە لـە شـیعری خـۆم و شـیعری دیکـە، ئـەوە چالاکیـمان لـە یەکێتـی مامۆسـتایان هەروابـوو هـەر ئەنـدام بـووم. دوایـە ئـەوە لـە پـاش حەفتـاوە ئەمـن گوزرامـەوە کۆیـە لـەوێ بوومـە بەرپرسـی فەرعـی یەکێتـی مامۆسـتایان لـە کۆیـە تـا ٧٤ کـە بەشـداریمان لـە شـۆڕش کـرد. بـە نیسـبەت یەکێتـی نووسـەرانی کـورد، لەیەکـەم دامەزراندنیـەوە ئەمـن تێدابـووم، لـە یەکـەم کۆنگـرە کـە لـە بەغدایـە بەسـترا ئەمـن ئەندامـی نوێنـەری هەولێـرێ بـووم لـەوێ وتـاری لێژنـەی هەولێـرێ ئەمـن خوێندمـەوە. وتارەکـەش پێموایـە دەنگێکـی باشـی داوە و جێـی خۆیگـرت لەوێنـدەرێ لـە قاعەکـە مامۆسـتا هـەژاری ڕەحمەتـی لێبـوو هەروەهـا سـەعید نـاکام سەرپەرشـتیان دەکـرد، ئەمـن لەوکاتـەوە بوومـە ئەنـدام تـا ئێسـتاش بەردەوامـم. لـە هەمـوو کۆنگرەکانـی ئامـادە

بوومە و لە هەموو کۆنفرانس و کۆڕەکانی ئامادە بوومە، شتم نووسیوە و دانەبەڕاوین بە هیچ شێوەیەک. جەنابت پرسیت چۆن سیاسەت و ئەدەب و ئەو شتانە پێکەوە ئەنجام بدەی، ئینسان کە عاشقی شتێک بوو، گوێ ناداتە ماندووبوون و شەونخوونی و جەنابت کە عاشقی نووسینی، پێموایە ڕۆژانە ئێستا تۆ چوار پێنج شتان دەنووسی، ئەوە وەختی خۆتی بۆ تەرخان دەکەی، جا وەختی خواردن یا وەختی نووستن و ئیسراحەتی بۆ دەبڕی، منیش ئەوها هەم لە سیاسەت ئیشی خۆم دەکرد، چی پێویستە ئەمن جێبەجێم دەکرد، بەبێ دوو دڵی و دواکەوتن لە خوا بەزیاد بێت، دوای ئەوە هەر کاتێکی دیکە دەماوە تەرخانم دەکرد بۆ نووسین و خوێندنەوە و وەرگێڕان و شیعر دانان و، جاری وا هەبووە نیوەشەو بەخەبەر هاتوومەوە شتێکم بە خەیاڵدا هاتووە و هەستامە هاتوومەتە خوارێ چرایم داگیرساندووە و دەستم کردووە بە نووسین وەختێک ئەوانی دی هەستاون پێیان گووتوومە تۆ شێت بووی، تۆ نانووی، دەمگوت نا ئەوە نووستنی منە، ئەوە ژیانمە ئەوە زەوقی لێوەردەگرم، ئەوە بەکەڵکە. بەڕاست زۆر کەمتەرخەمیشم کردووە، چونکە ئێستا دەبا کۆمەڵێک بەرهەمم بڵاوکرابایەوە.

بەڵێ لە چاو تەمەنت بەتایبەتی لە بواری وەرگێڕان، من هەست دەکەم کەموکوڕییەک هەیە لە بواری وەرگێڕاندا، دەبوایە ئامادەگی جەنابت لە ڕووی وەرگێڕانەوە لە چاو تەمەنی خۆت زۆر بوایە مامۆستا..

لێرەدا من دەمەوێ ئەوە بۆ جەنابت ڕاست بکەمەوە، ئامادەگیم بووە، بەڵام بە چاپم نەگەیاندووە. ئێستا من ئەو هەموو بەرهەمەی خۆم هەیە، بەڵام تا ئێستا کتێبێکم نییە، وەکو کتێب. هەتا ئێستا ٢٣ هەتا ٢٤ بابەتم هەیە کە هی کتێبە، بەشی زۆریان کتێبن، هەندێکیان شانۆگەرییە،

هەندێکیـان چیرۆکـن و هەشـت نـۆ دانەیـان هـەر کتێبـی کاملـن. زۆر لـە بـرادەران دەڵێـن مامۆسـتا تـۆ شـیعرەکانت بـۆ چـاپ ناکـەی؟ دەڵێـم تـا ئێسـتا نەمکـردووە و ئێسـتاش نایکـەم، دەڵێـن بـۆ؟ چونکـە شـیعرێکی پێـش سـی سـاڵ یـا بیسـت سـاڵ نووسـیومە پێـم جـوان نییـە بـۆ گەنجانـی ئەمـڕۆی بـڵاو بکەمـەوە..

ئاخـر مامۆسـتا ئـەوە مێـژووە بەشـێکە لـە مێـژووی ئەدەبـی کـوردی.

راستە بەڵام ئاخر ئەمەش توانای دەوێ.

ئێمـە دەزگاکانمـان هـەن لـە هەرێمـی کوردسـتان، یانـی سـێ چـوار دەزگای چاپمان هـەن.

لـە خـوای بەزیـاد هەبـێ، بـەڵام بەڕاسـتی لـەو بارەیـەوە کەمتـەر خـەم بوومـە. ئەگینـا لەبەرهـەم کەمتەرخـەم نەبوومـە. مـن شـتم زۆرە، بـاش و خراپیـان تێدایـە، هەیـە دەسـت دەدا بکرێتـە کتێـب و چـاپ بکـرێ و هەشـە هـەر کردوویتـم و لەوانەیـە بایەخـی ئـەوەی نەبـێ بکرێتـە کتێـب. دوایـە لـە شـیعرەکان، هەندێـک لـە شـیعرەکان بـۆ کـوردن و زۆر شـیعرم هـەن بـەڵام بـڵاون. زۆریـان نازانـم لـە کـوێ نـووسراوە و لـە کـوێ وەختـی خـۆی بڵاوکراوەتـەوە. زۆر کـەس هەیـە دەڵێـن مامۆسـتا ئـەوە شـیعری تۆیـە لـە فڵانـە جێـگا، دەڵێـم بـڕوا بکـە مـن وەبیـرم نەمـاوە.

مامۆسـتا سـەرەڕای سیاسـەت و ئـەدەب، وەکـو ئـاگادار بیـن جەنابتان لـە وەرزشـیش زۆر نزیکـن، سـەردەمانێک ئێـوە پەیوەندییەکـی قووڵتـان لەگـەڵ وەرزشـدا هەبـووە، ئەمـە چـۆن بـووە؟

بـا باسـی وەرزشـت بـۆ بکـەم، شـتێکی نوێـم دێتـەوە بیـر، لەبـارەی پیشـەی

مامۆستایەتی و وەرزش و مامۆستایەتی، وەختی خۆی پاش شۆڕشی ١٤ی تەمووز، دوو کۆنگرەی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە گیرا، ساڵی ٥٩ و ساڵی ٦٠ لە هەردووکیاندا بەشداربووم، لە هەردووک کۆنگرەکەدا بێژەر بووم، جموجۆڵی تایبەتیشم هەبوو تێیاندا، لە کۆنگرەی سێیەمیش کە لەناوپردان بەسترا، سەرۆک بارزانی نەمر تێیدا ئامادە بوو، لەوێش ئامادەبووم و لەوێش بێژەر بووم، (عریف حفل) بووم وێنەیەکی ئەوکاتیشم هەیە. لەوێ شتەکانم تەقدیم دەکرد و بروسکە و شتی وام دەخوێندەوە، لە یەک لە بڕگەکان، گوتم ئێستاش بروسکەی مەکتەبی سیاسی یەکێتی قوتابیانی کوردستانتان بۆ دەخوێنمەوە، هەستم دەکرد شتێکم غەڵەت کردووە، نەدەهاتە خەیاڵم. یادی بەخێر سەرۆکی هێژا کاک مەسعود بارزانی کە تازە پێدەگەیی لەگەڵ باوکی و کاک ئیدریسی ڕەحمەتی لەوێ مەوجوود بوون، هات لە پشتەوە گوتی، مەکتەبی سکرتارییەت. یەکسەر ڕاستم کردەوە و گوتم ببوورن بروسکەی مەکتەبی سکرتاریەتی یەکێتی قوتابیانی کوردستان. کۆنگرەی مامۆستایانی کوردیش لە شەقڵاوە زۆر شتی هەبوو و زۆر بەرهەمی چاکی هەبوو بۆ ئەو وەختی کورد و ڕۆشنبیری کورد، هەرچەند کێشمە کێشی زۆرمان هەبوو لە بەینی پارتی و برادەرانی شیوعی.

جا بێینەوە سەر وەرزش، من کە لە قوتابخانەی ناوەندی بووم لە کۆیە، یادی بەخێر مامۆستا کەریم ئەحمەد کە ئێستا سکرتێری حزبی شیوعی کوردستانە، وەکو مامۆستایەکی تەعین نەقڵی کۆیە بوو لەگەڵ جابر پیرداودی، ئەو دووە پێکەوە هاتنە کۆیە، ئەویان تەنسیب کرد بۆ متەوەسیتەی، لە متەوەسیتەی دەرسی ڕیازە و دەرسی دینی بە ئێمە دەگوت، خۆی ڕیازی بوو. جسمێکی زۆر عەنتیکەی هەبوو. هەموو ڕۆژێ پاش نیوەڕانان ئێمەی دەهێنایەوە و مەجمووعەیەکی هەڵبژارد. دەرسی دینیشی پێدەگوتین. هەموو ڕۆژێ دوای نیوەڕانان هەتا ئەگەر باران با، تەرزە با، بەفر با ئێمەی دەهێنایەوە

لـە کۆیـە بـۆ مەکتەبـێ، پـاش نیوەڕانـان ڕیـازەی پێدەگوتیـن، بەتایبەتـی سـەللە و بالـێ و ئەوانـە، ئیـتر غاردانـە و بۆکسـانێ و موسـارەعە و...تـاد، تەنانـەت غاردانـی نـاو گۆنییەش......خۆشـم خولیـای ڕیـازەم هەبـوو، هـەروەک باسـم کـرد ڕەزمـان هەبـوو لـە بـن هیرانـێ. ئـەوە زۆر هانـدەر بـوو، چونکـە بـە پێیـان دەهاتیـن بـۆ کۆیـە و دەچووینـە سـەر چیـای و دەچووینـە هیرانـێ و دەچووینـە سووسـێ و دەچووینـە نازانـم چـی.. لەشـێکی ڕیـازی زۆر عەنتیکـەم هەبـوو، ئیـتر بـەردەوام بـووم. کـە هاتمـە ثانـوی لـە هەولێـر، لـە تیپـی ثانـوی دابـووم، ئـی تۆپانێـش و ئـی بالـەش و ئەوانـە کـە چوومـە کولیـەش هـەر بـەردەوام بـووم، لـەوێ هەتـا مەدالیـام وەرگـرت، لـە تیپـی خۆمـان بـووم، بەشـی خۆمـان بەشـی جوگرافیـا و زمانەوانـی. لـە تیپـی کولیـەش دابـووم کـە لەگـەڵ کولییەکانـی دیکـە یاریـمان دەکـرد. کـە گەڕامـەوە بـووم بـە مامۆسـتا ئـەو خولیایـەم هـەر مابـوو، لێـرە لەگـەڵ مامۆسـتایانی خۆمـان تیپێکـی مەعاریفـمان دروسـت کـرد، تیپـی تۆپانـێ. مەعاریـف یانـی پـەروەردە، ئـەو کاتـە مامۆسـتایەکان و چەنـد کەسـێکی دیکـە کـە سـەر بـە پـەروەردەی بـوون، وێنەیەکـی ئەوکاتـم هـەر مـاوە لـەو وێنەکـەدا فەرەنسـۆ حەریـری تێدایـە، فـاروق سـەید ئەحمـەدی تێدایـە، مسـتەر ڕوسـەن هەبـوو، مامۆسـتایەکی ئینگلیـزی بـوو لەگەڵـمان ئـەوی تێدایـە. ئیـتر کـە بوومـە بەڕێوەبـەری ئیـدارەی خانـەی مامۆسـتایان لـەوێ ئـەو هیوایـەم هـەر بـەردەوام کـرد بـۆ قوتابییـەکان. ئیـتر پشـتگیری مامۆسـتایانی ڕیازیـم دەکـرد، بـە تایبەتـی کاک نـاسر یوسـف کـە هـات، پەیوەندیـمان زۆر خـۆش بـوو، هەرچـی ویسـتی ئەمـن یارمەتیمـدا وەکـو بەڕێوەبـەر، نـاسر یوسـف جیمیناستیکیشـی دەزانـی، تیپێکـی دروسـت کـرد لـە هەمـوو عێـراق تیپـی وا نەبـوو، دوایـە لـە تۆپـی پـێ، لـە تۆپـی بالـە لـە هەمـووی. { ئیسـماعیل بەرزنجـی: نووسـەرێکی دیاریـش بـوو} بەڵـێ ئێمـە لەلایەنـی ئەدەبـەوە لێـک نزیـک بوویـن.

مامۆستا مەجید ئەو نازناوەی ئاسنگەر لە کوێیەوە هاتووە؟ کاتی خۆی کە وتارەکانتم بە عەرەبی دەخوێندەوە (مجید حداد) دەنووسرا، کە بە کوردیت دەنووسی مەجید ئاسنگەر، ئەمە پیشەی بنەماڵەیە یان لە شوێنێکی دیکە سەری هەڵداوە؟

ئەوە پیشەی بنەماڵەیە، باپیرم ئاسنگەر بووە، بابیشم و مامیشم کە دوای باپیرم هەر ئاسنگەر بووینە، خێزانەکان و خزمەکانیشمان زۆربەیان ئاسنگەریان کردووە، هەر لەبەر پیشەی خۆمانەوە، من ئەو نازناوانەم هەڵنەبژاردووە نازانم (سووتاو و برژاو و پەرێشان و..) ڕێزم بۆ ئەوانە، من پیشەی خۆمان پیشەی ئاسنگەری، منیش نازناوەکەم حەداد دانا، چونکە ئەوکات وشەی عەرەبی باو بوو، کە هاتمە هەولێر، لێرەش کاریگەری خوالێخۆشبوو مامۆستا گیو هانی دەداین دەیگوت، ئەوەی شتم بۆ گۆڤاری هەتاو بۆ دەنێری، ئەگەر نازناوی کوردی نەبێ، یان بۆخۆی ناوی کوردی نەبێ، شتەکانی بۆ بڵاوناکەینەوە.

دوای ئەو حەفتا ساڵە لە تەمەنی جەنابتان کە هیوای تەندروستییەکی باشتان بۆ دەخوازین، حەز دەکەین بزانین مامۆستا مەجید ئاسنگەر هیوا و خۆزگە و ئاواتی بۆ نەتەوەکەی بۆ ئەو خەڵکە بۆ ئەزموونەکەمان چییە؟

بەڕاستی ئەوە پرسیارێکە وەڵامدانەوەی ڕەنگە دۆستانە بێ چونکە، یانی ئاوات و هیوای من، تایبەتی منە کە وەکو خۆم دەزانم و خۆم دەناسم، هەر لەو ڕۆژەی کە خۆم ناسیوە تا ئێستا بەو هیوایەم کە کورد وەکو کورد، وەک هەر میللەتێکی دیکەی سەر ئەو ڕووی زەمینە بە مافی خۆی بگا و بەسەربەستی و ئازادی خۆی بگا و بگاتەوە کاروانی گەلان و تەکانێ ماوە بۆ لوتکەی تەلان، بگەیتە کاروانی گەلان، ئەوە لە دیوانەکەمدا هەیە،

ئاواتـی مـن ئەوەیـە میللەتـی کـورد ببینـم بـە یەکپارچەیـی، یەکریـز، یـەک هیـوا یـەک ئامانـج، یـەک وڵات، یـەک دەسـەڵات وەکـو بـرا، خۆمـان حوکمـی خۆمـان بکەیـن، خۆمـان خۆمـان بەڕێـوە ببەیـن، خۆمـان پەیوەنـدی لەگـەڵ خەڵکانـی دیکـە بکەیـن، وەکـو هاوشـان نـەک وەکـو خزمەتـکار، یاخـود پلـە دوو. ئێمـەش میللەتیـن، ئێمـەش کـە هەمـوو بنەمایەکـی دەوڵەتمـان هەیـە بـە ئـاو و بـە خـاک بـە تێکۆشـان بـە مێـژوو بـە زانسـتی، بـە ڕۆشـنبیری بـە قوربانیـدان، بـە پارتـی و حـزب دروسـتکردن بـە خۆڕێکخسـتن هەمـوو شـتمان هەیـە و هەرچـی خەڵـکان کردوویانـە و ئێمـەش کردوومانـە، هەرچـی بـۆ خەڵـکان مەیسـەر نەبـووە، بـۆ ئێمـە مەیسـەریش بـووە، بـەڵام ڕووی زەمانـە ڕەش بـی، تەماعـی داگیرکـەران و تەماعـی وڵاتانـی زلهێـز و تەماعـی خەڵکانـی چاوبرسـی لـە وڵاتـە پـڕ زێـڕ و سـەروەتە.. کێشـەی نێـوان خۆمـان ئـەوەش هـەر دەسـتی ئەوانـی تێدایـە بـە ئەکیـد، کـەوای کـردووە زیاتـر ئێمـە ئـەو کێشـەیەمان پـێ چارەسـەر نەکـرێ یـان ئـەو کێشـانە ڕووبـدەن. ئومێـدم ئەوەیـە میللەتـی کـورد، بـە ئاشـتی و برایەتـی و بـە دیموکراتـی بەسـەربەخۆیی و سەربەسـتی و ئـازادی وەکـو هـەر میللەتێکـی سـەر ڕووی ئـەو زەمینـەی بـژی و هەمـوو ئامانجەکانـی بێتـەدی و ئـاڵای کوردسـتانیش وەک ئـاڵای هـەر وڵاتێکـی دیکـە لەسـەر هەمـوو دەزگایەکـی بشـەکێتەوە.

دەکـرێ بپرسـین کـە دایکـی (بۆتـان)ت هێنـا خۆشەویسـتییەک لـە ئـارادا بـوو یـان بـە ڕێکـەوت بـوو؟

دایکـی (بۆتـان) کـە نـاوی (پەرژیـن) و کچـی شـاعیری نیشـتمانپەروەری کـورد (عوسـمان عەونی)یـە. خـۆی (عوسـمان عەونی)لـە گـەڵ باوکـم حـەق ئامۆزانـە لەماڵـەوەش هـەر زۆر جیـران بوویـن، تێکەڵاویـمان هەمـوو دەمـێ هـەر هەبـووە، قەزیـەی خۆشەویسـتی هـەروەک خزمێکـی خـۆم و وەکـو کوردێـک و وەکـو ڕۆشـنبیرێک و دەنـا خۆشەویسـتی وەک لایەنـی دیکـە نەبـووە و کچـی شـاعیرێکی

دیـار و باوکـی کاریگـەری و چاکـەی لەسـەر مـن هەبـووە، چ وەکـو شـاعیر، چ وەکـو خـزم چ وەکـو ڕیـش سـپی خێزانەکەمـان، چ وەکـو دراوسـێ، ئیـتر لەگـەڵ ئـەو زەماوەندمـان کـرد لەسـاڵی ١٩٦٤، ئێسـتا سـێ منداڵـمان هەیـە، یەکـەم ڕۆژان، یەکـەم کچـمان کـە نـاوی ڕۆژانـە، یەکـەم نـاوی (ڕۆژان)یـش لـە منـەوە داکـەوت، وەکـو سرودی پێشـمەرگەی (مـن ڕۆڵـەی کوردسـتانم). یەکـەم نـاوی (ڕۆژان) کـە لـە کوردسـتان دروسـت بـێ مـن دروسـتم کـردووە، ئێسـتا دکتـۆرەی بەیتەرەیـە و ئێسـتاکە شـووی کـردووە و لـە سـویدە، ئێسـتا ئەمـڕۆ لێرەیـە. دووەمیـن منـداڵ (جۆشـان) بـرای کـە ئەویـش کولیـەی کشـتوکاڵی تـەواو کـردووە و ئێسـتا موهەندیـس زەراعیـە ئێسـتا لەهەولێـری فەرمانبـەرە لـە وەزارەتـی دارایـی. سـێیەم (بۆتـان) کـە کـوڕە گچکەمـە ئەویـش کولیـەی هەندسـەی تـەواو کـردووە لـە جامیعـەی موسـڵێ، دوایـەش ماجسـتێری وەرگـرت ئێسـتا مامۆسـتایە لـە پەیمانـگای تەکنیکـی هەولێـرێ. کچێکـی بچکۆلـەی هەیـە نـاوی (سـاوە)خانە. کوڕەکەشـم (جۆشـان) سـێ منداڵـی هەیـە (شـاکار، کۆسـار، ئـاکار).

بـە هیـوای تەمەندرێژییـان.. بینەرانـی خۆشەویسـت دانیشـتن لەگـەڵ ئـەو زاتـە کەسـتان بێـزار نـاکات، بـەڵام هـەروەک دەزانـن هـەر بەرنامەیـەک کاتـی دیاریکـراوی خـۆی هەیـە ئێمـە لێـرەدا مامۆسـتا مەجیـد بەجێدێڵیـن و هیواداریـن هـەردەم بـە لەشـی سـاغ و بـە تەندروسـتی باشـەوە بـەردەوام بـێ لەکاروبـاری خـۆی.

چاوپێکەوتن لەگەڵ (ستایل)

مامۆستا مەجید ئاسنگەر لە مەیدانی خەبات و کوردایەتیدا ڕۆژگارێک ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە، ئاخۆ ئەم پەیوەندییەی نێوان کوردایەتی و مامۆستایەتی و بواری ئەدەب و کولتووری کوردی چۆن لێک دەدەنەوە و چۆن توانیوتانە لەگەڵ ئەم بوارانەدا جێ پەنجەکان دیار بێت؟

خەبات و کوردایەتی بەلای منەوە ئەرکی سەرەکیی و پیرۆزی هەر ڕۆڵەیەکی دڵسۆزی کوردە کە خوێنی نیشتمانپەروەریی و مرۆڤدۆستی لە دەمارەکانیدا دەسووڕێتەوە و هەست بە ستەمدیدەیی و مافخوراویی و چەوساندنەوەی نەتەوەکەی - کورد و لەتلەتبوون و داگیرکردنی نیشتمانەکەی –

کوردسـتان- دەکات. پێوەندیـی (مامۆسـتایەتی ڕاسـتەقینە)ش لەگـەڵ (کوردایەتـی) یـدا دوو لایەنەیـە، بـەو واتایـەی کـە لەسـەرێکەوە دەبێـت (مامۆسـتا) پێشـەکی خـۆی لـە پێنـاوی (خەبـات و کوردایەتـی)دا بـەکار ببـات و لـەم ڕێگەیەشـەوە خزمـەت بـە گەلەکـەی خـۆی بگەیەنێـت و لـە سـەرێکی دیکەیشـەوە (خەبـات بـۆ کوردایەتـی) لەسـەر (مامۆسـتا) فـەرز دەکات لـە پیشـەکەی دا جیـددی و دڵسـۆز و کارامـە و توانـا بێـت و هەرگیـزاو هەرگیـز نابێـت مامۆسـتایەتییەکەی بـەلاوە گرنـگ و پـڕ بایـەخ نەبـێ و کەمتەرخەمیـی تێـدا بنوێنێـت! بـەو مانایـەی کـە (مامۆسـتا) بـۆ ئـەوەی سـەرکەوتوو بـێ پێویسـتە هـەردەم (پێشـمەرگە)یەکی بـڕوا پۆڵاییـن و زانـای مەیدانـی (خەبـات و کوردایەتـی) بێـت و لـە هەمانکاتیشـدا هـەر (مامۆسـتایەک) لافـی (خەبـات و کوردایەتـی) لێبـدات و دەبێـت هەمیشـە لەهەوڵـی ئەوەدابێـت و تیایـدا سـەرکەوتوو بێـت و بـە بیانـووی (کوردایەتـی) یـەوە پشـتگوێی نەخـات و بـە چەکـی (زانسـت و پـەروەردە)ی پـڕ سـو بێتـە نێـو کـۆڕی بزاڤـی (کوردایەتی)یـەوە.

هــەر بــەم شـێوەیەش پێوەندیـی نێـوان (ئـەدەب و کولتـور) و (خەبـات و کوردایەتـی) بـەلای منـەوە پێوەندییەکـی (دایەلەکتیکی)بەهێـز و بەردەوامـە، بۆیـەکا مـن ئـاوای دەبینـم کـە (مامۆسـتایەتی) و بایەخـدان بـە (ئـەدەب و کولتـوری کـوردی) تـەواوکاری یەکتریـن، یـان دوو کۆڵەگـەی پتـەوی (خەبـات و کوردایەتـی)ی ڕاسـتەقینەن و هەمووشـیان بەیەکـەوە پرۆسـەیەکی ئاوێتـە بـووی تێکـەڵاو (Complex) پێکدێنـن کـە هەرگیـز لەیەکـدی جـودا ناکرێنـەوە!

جـا گـەر وەک گوتووتانـە توانیبێتـم و بـۆم لوابێـت جـێ پەنجـەم لەگـەڵ ئـەم بوارانـەدا دیـار بووبێـت، ئـەوا دەڵێـم یەکـەم بەهرەیەکـی خوداییـە.

دووەم: دەرنجامــی بیروبــاوەڕی بێگــەرد و پتــەوی کوردایەتــی و هــەوڵ و کۆشــش و خۆماندووکـردن و شـەونخوونی و کۆڵنـەدان و هەسـتکردن بـووە بـە بەرپرسـیاریەتیم لــە بەرامبــەر گــەل و نیشــتماندا.

لە شیعری گۆرانیدا چەندین بەرهەمی ناوازەتان لەلایەن گۆرانیبێژانی گەورەی کورد کراوەتە گۆرانی. ئێستا شتی لەم بابەتە نانووسن؟ بەسەرهاتی ئەمیرەکەم چییە؟

ئەوەی ڕاستی بێت دەمێکە شتی لەم بابەتە (شیعری گۆرانی)م نەنووسیوە، بەسەرهاتی (ئەمیرەکەم) یش ئەوەیە کە لە ڕۆژگارێکی کرچ و نالەبار و خەماوییدا، پێوەندیی (خۆشەویستی) خۆمم بە (کوردستان) لە دوورەوە، بەشێوەیەکی (ڕەمزی) دەربڕیوە، واتا (ئەمیرەکەم) وەکو ئافرەت هێمایە بۆ (نیشتمان) ناکرێ ئەوەش نەڵێم کە هونەرمەندی گەورەی کورد (ئەحمەد خەلیل) بە ئاواز و مۆسیقا و برا و دۆستی خۆشەویستم خوالێخۆشبوو (فوئاد ئەحمەد)ی هونەرمەند و خاتوو (گوڵبەهار) بە دەنگە ناسک و بە سۆزەکەیان و (ئیمان عەزیز) یش بە بەشداریکردن لە کلیپەکەدا، زیاتر گۆرانییەکەیان بەجەماوەر ناساند و ئەو ناو و دەنگەیان پێبەخشیوە!

جاران وەک مامۆستایەکی لێهاتووی زمانی ئینگلیزی توانایەکی باشت هەبوو لەپێگەیاندنی نەوەی نوێ، ئێستا هیچ بەرهەمێکی ئینگلیزی ناکەنە کوردی، هۆی ئەمە چییە؟

ڕاستە ئەوەی جاران پێماندەکرا و کردوومە ئەمێستا، بەهۆی هەڵکشانی تەمەن و هۆکارگەلی پەیوەست بەسروشتی لەشساخیی (تەندروستی) ئەم قۆناغەی ژیانمەوە بۆم نالوێت ئەنجامی بدەم، لێ لەگەڵ ئەمەشەوە، ناوە ناوە (بەرهەمان) لە زمانی ئینگلیزی و لە عەرەبیشەوە دەکەمە کوردی، بەڵام کەمتر بڵاویان دەکەمەوە.

ئاستی ئەمڕۆی شیعری کوردی و بوارەکانی تری ئەدەب بەگشتی چۆن دەبینن؟

بەبێ دوو دڵی ئاستی شیعری کوردی لە دوای ڕاپەڕینەوە (بەهاری ١٩٩١) ئێجگار نزم و لاواز و هەر (گڕوگیڤ) بووە، بەڵام بەخۆشییەوە ئێستێکە شیعری کوردی و هەروەها بوارەکانی تری ئەدەبیش بەگشتی خۆیانیان ڕاتەکاندوە و کەوتوونەتە سەر پێ و خەریکە ڕێچکەی ڕاستەقانی خۆیان بگرن و خۆشبەختانە لە مەیدانەکەدا چەندین ناوی بەهرەدار دەرکەوتوون و بەگەشی دەدرۆشێنەوە و مژدانەی ئایندەیەکی پڕشنگدار و سەرکەوتوومان پێدەدەن کە مایەی گەشبینی و گوشادیمانە!

لە کۆتاییدا هیوای پەرەئەستاندن و گەشەکردن و پێشکەوتنی شیعر و ئەدەبیات و ڕۆشنبیری کوردی بەگشتی دەخوازم. سەرکەوتن و پێشڤەچوونی بەردەوامیش بۆ (ستایل style) و کارمەندانی و سەرجەم ڕۆژنامەوانیی و چاپەمەنییە کوردییەکان ئاواتی گەورەی منە.

لەگەڵ ڕێز و خۆشەویستیم بۆ هەمووان

مەجید ئاسنگەر

هەولێر ٢٠٠٥/٤/١٤

دیمانە لەگەڵ ڕۆژنامەی بەدرخان

مەجید ئاسنگەر:
مامۆستا گیو موکریانی گوتی: ئەگەر نازناوەکەت نەکەی بە ئاسنگەر بابەتت لە گۆڤاری هەتاو بۆ بڵاوناکەمەوە

ڕۆژنامەی بەدرخان، ژمارە ١٠٢ی ٢٠٠٨/٨/٢٢
ڕۆژنامەی بەدرخان، ژمارە ١٠٣ی ٢٠٠٨/٩/٠٨.

مەجید ئەحمەد ئەمینی ئاسنگەر ناوێکی دیارە لەنێو بزاڤە سیاسی و ئەدەبیاتەکەی گەلی کوردمان و جێی پێی ئاشکرایە لە بەرایی جووڵانەوەی سیاسی کورد لە کۆیە و هەولێر و لە قۆناغەکانی خوێندنی ناوەندیی و ئامادەیی و زانکۆ و لەو پێناوەدا تووشی گرتن و دوورخستنەوە بووە بۆ خوارووی عێراق و هەر لە سەردەمی قۆناغی ناوەندی، لە بواری نووسینی بە شیعر و چیرۆک و وتار و وەرگێڕان، خەریک بووە و چەندان بابەت و کتێبی بە نرخی لە ئینگلیزیەوە کردووە بە کوردی و سەرەڕای خزمەتێکی زۆر لە بواری پەروەردەیی لە قۆتابخانەکان و قوتابخانە پیشەییەکان و دارولموعەلمین، پەیوەندی بە شۆڕشی کورد کردووە و لە نێو شۆڕش سەرپەرشتیاری پسپۆڕی

ئینگلیـزی بـووە، سـەبارەت بـە ئاگاداربوونـی خوێنەرانـی بەدرخـان بـە چاکمانزانـی ئــەو دیمانەیـــەی لەگــەڵ ســازبدەین بــەو مەبەســتەی خوێنــەر و هۆگرانــی نووســینەکانی مامۆســتا لــە نزیکــەوە ئــاگاداری خــۆی و بەرهەمەکانــی بــن..

دیمانە: نافیع دیبەگەیی

مامۆستا لە بەراییدا چی دەڵێی؟

مــن مەجیــد ئەحمــەد ئەمینــی ئاســنگەر لــە ســاڵی ١٩٣٢ لــە گەڕەکــی بەفریقەنـدی کۆیـە شـاری حاجـی قـادری کۆیـی چـاوم بـە دنیـادا هەڵێنـاوە، لـە خێزانێکـی مـام ناوەنـدی کـە باوکـم و باپیـرم ئاسـنگەر بـوون و لەوێـوە نازنـاوی "ئاســنگەر"م وەرگرتــووە، قوتابخانــەی ســەرەتاییم هــەر لــە کۆیــە ســاڵی ١٩٤٥ کـە بـە قوتابخانـەی یەکەمـی کۆیـە یـان ئـوولا نـاسراو بـوو، لـەو قوتابخانەیـەدا مامۆسـتای دڵسـۆز و کوردپـەروەر و نیشـتمانپەروەری زۆری تێـد ابـوو کـە ئـەوان ڕێــگای کوردایەتــی نیتشــمانپەروەریان فێرکردوویــن و هــەر لــەوێ هاوڕێــی خۆشەویسـتم هەبـوون. لـەو قوتابیانـە مـام جـەلال، قۆناغـی ناوەندیشـم هـەر لـە کۆیـە تـەواو کـرد لـە سـاڵی ١٩٤٧-١٩٤٨ کـە ئـەوکات هەمـوو قوتابیانـی ئـەو قوتابخانەیـە تەنهـا (٤٨) قوتابـی بوویـن، لەبـەر ئـەوەی قۆناغـی دواناوەنـدی لـە کۆیـە نەبـوو بۆیـە هاتینـە هەولێـر بـۆ خوێنـدن و مـن بـە پلـەی یەکـەم تـەواو کـرد لـە سـاڵی ١٩٥٠ ئیـدی وازم لـە خوێنـدن هێنـا و هـەر لـە کۆیـە خەریکـی کاری حزبـی بـووم و وەکـو کادیرێکـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان کارم دەکـرد و ئەنجـا سـاڵی دواتـر چوومـە دارولموعەلمینـی عالیـە کـە تاکـە کۆلیـژ بـوو لـە بەغـدا و مـاوەی چوارسـاڵی خوێندنـم لـە بەشـی زمانـە بیانییـەکان و بەشـی زمانـی ئینگلیـزی بـە پلـەی یەکـەم دەرچـووم. ئـەوە بـوو سـاڵی ١٩٥٥ لـە شـاری هەولێـر لـە قوتابخانـەی دواناوەنـدی هەولێـر وەکـو مامۆسـتای زمانـی ئینگلیـزی دامـەزرام و پـاش سـاڵێک ئەوەبـوو لـە وڵاتـی میسـر لـە نۆکەنـدی سوێس هـەرای

ئـەو وڵاتـە هەڵگیرسا لـە ١٩٥٦ و لـە لەوکاتـەدا لەسـەر جموجۆڵـی سیاسـی منیـان لـە هەولێـر ڕاگوێزایـە شـاری موسـڵ بـۆ دواناوەنـدی (ام الربعیـن)، پـاش سـاڵێک بـۆ پـەروەردەی هەولێـر گەڕامـەوە.

پـاش شۆڕشـی تەممـوز و سـاڵی ١٩٦٠ مـن گیـرام و بـە شـەمەندەفەر ڕەوانـەی بەغـدا کـرام و ئـەو ڕۆژەی مـن ڕەوانەکـرام خەڵکێکـی زۆر دۆسـت و بـرادەر و لاینەکانـی حزبـی و پارتـی ئامـادە بـوون و منیـش چەنـد قسـەیەک و تافێکـم بـۆ دان. کـە گەیشـتمە بەغـدا لـەو جێگایـەی پێیـان دەگـوت (موقـف سرای) کـە دیتـم سـاڵح یوسـفی و چەنـد کەسـێکی دیکـەی شـیوعی لـەوێ زیندانـی بـوون و مـن مـاوەی پـازدە ڕۆژ مامـەوە. ئەنجـا بـە کەڵەپچەیـی ڕەوانـەی بەندیخانـەی بـەسرا کـرام بەنـاوی (محجـوز) و مـاوەی سـێ چـوار مانـگ لـەوێ مامـەوە، ئەوەبـوو خوالێخۆشـبوو، کوردپـەروەر مەسـعود محەممـەد بـۆ بەردانـم داوای لـە عەبدولکەریـم قاسـم کردبـوو و هەروەکـو لـە یادداشـتەکانی خۆشـی دەیگێڕێتـەوە و دەڵـێ داوای بەردانـی دوو کەسـم کـرد یەکێکیـان خزمێکـی خـۆم ئەحمـەد حەمەدەدیمـن و ئەوەیـدی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر کـە ناسیاوی خۆمـە. ئـەوە بـوو عەبدولکەریـم قاسـم داواکـەی جێبەجـێ کـرد و ئـازاد کـرام، بـەڵام پێیـان گوتـم نابێـت بـۆ وەزیفـە بگەڕێتـەوە کوردسـتان و لـە خـواروو و ناوەڕاسـتی عێـراق کێنـدەرت دەوێـت. ئـەوە بـوو منیـش ڕاوێـژم بـە برایانـی پارتـی کـرد کـە بچـم بـۆ کـوێ و لەسـەر پێشـنیاری وان (سـوێرە)م هەڵبـژارد کـەوا بەشـی زۆری خەڵکەکـەی کـوردی فەیلیـن و مـاوەی چوارسـاڵ لـەوێ مامـەوە تاکـو سـاڵی ١٩٦٤ کـە ڕێکەوتنێـک لـە نێـوان کـورد و حکومەتـی عێـراق هەبـوو هاتمـەوە هەولێـر و لـە ناوەنـدی کۆمـاری بوومـەوە مامۆسـتا و پاشـان ڕاگوێزیـان کردمـە دارولموعەلمینـی سـەرەتایی و بوومـە وەکیلـی بەڕێوەبـەر و ئەنجـا بەڕێوەبـەر و پاشـان لـە پەیمانـگای مامۆسـتایان دامـەزرام و دواتریـش بەڕێوەبـەری ئامادەیـی کشـتوکاڵ.

کوردایەتی لە کوێوە بۆ کوێ؟

ئەوکاتــەی لــە قۆناغــی ناوەنــدی بــووم لــە کۆیــە، ئــەوکات بزووتنــەوەی سیاســی لــەوێ زۆر بــە جــۆش و بەگــوڕ بــوو بەتایبــەت لــە نێــوان پارتــی دیموکراتــی کوردســتان کــە تــازە دامەزرابــوو لەگــەڵ حزبــی تەحــرور کــە بەشــێک بــوون لــە حزبــی شــیوعی عێــراق و کاریــان دەکــرد. بەنــاوی ڕزگاری مــن ماوەیــەک لەگــەڵ ڕزگاری بــووم، بــەڵام زوو هەســتێک لــەلام پەیــدا بــوو کــە بچمــە ڕیــزی پارتــی، ئەویــش کاریگــەری چەنــد مامۆســتایەکی ناســیاوم بــوو لەوانــە مامۆســتا حەمەدەمینــی مەعــروف و تاهیــر ســەعید، عەبدوڵەجیــد شــێخ نورەدیــن جەلــی زادە و مامۆستا ســابیر ئیســماعیل و هــۆکاری دیکــەش وایــان کــرد بــەرەو هێڵــی نەتەوەیــی و کوردایەتــی بچــم، لەلایەکــی دیکــەش کاریگــەری عەونــی شــاعیر و مامۆســتا عەلــی عەبدولــلا و مــام جەلالیــش پــتر لــەوان کاریگــەری هەبــوو.

ئیــدی مونافەســەی حزبایەتــی هەبــوو لــە نێــوان ئێمــەو شــیوعییەکان و گفتوگــۆ لــە نێوانمــان لەســەر کتێــب و بنەمــا خۆجییــەکان دەبــوو، بۆیــە ناچــار دەبوویــن کتێبەکانــی لینیــن و مارکــس و ئەوانەمــان دەخوێنــدەوە بــۆ گفتوگۆکــردن.. ئیــدی بــەو جــۆرە حزبایەتــی لــە کۆیــەدا تەشــەنەی کردبــوو، پــاش ئــەوەش هاتینــە هەولێــر و بــواری ڕێکخســتنمان بەهێزتــر بــوو...

سەبارەت بە نازناوی ئاسنگەر مامۆستا دەڵێی چی؟

هــەر لــە کۆیــە کــە بنەماڵەکەمــان بــە ئاســنگەر ناسرابــوو ســەبارەت بــەو پیشــەیە، بۆیــە منیــش لەســەر بــاوی ئــەوکات نازنــاوی (حــداد)م بــۆ خــۆم دانــا کــەوا دەســتی نووســینم پەیــدا کردبــوو و بابەتــم دەبــردە لای چاپخانــەی مامۆســتا گیــوی موکریانــی ئەوەبــوو مامۆســتا گیــو داوای لێکــردم نازنــاوی حــەداد بکەمــەوە ئاســنگەر ئەگینــا بابەتــەکان بڵاوناکاتــەوە، چونکــە شــتم لــە گۆڤــاری هەتــاو بڵاودەکــردەوەو لــەو ڕووەشــەوە مامۆســتا گیــو خزمەتێکــی گــەورەی هەبــوو،

کاریگـەری زۆری هەبـوو لەبەکارهێنانـی نـاو و نازنـاوی کـوردی ڕەسـەن.

دەربارەی پیشەی ئاسنگەری ئەوکاتی کۆیە چی دەڵێی؟

ئاسـنگەری کـۆن بریتـی بـوو لـە تەعامـول کـردن لەگـەڵ ئاسـن کـە بەهـۆی کـوره و هەمبانـە و دەف ئاسـن سـوور دەکـراوە و بـە لێـدان بـە پێـی پێویسـت شـتی لـێ دروسـت دەکـرا. هەمیشـە دەبـوو یەکێـک هەمبانـە دەفەکـەی بدەفیبـا و بەپێـی پێویسـت هـەوای ڕەوانـەی نێـو کـووره دەکـرد بـۆ گەشـکردنەوە و خـۆش سـووتانی ڕەژوو، بـە زۆریـش ئەوانـەی کاری هەمبانـە دەفیـان دەکـرد دەبـوو بەهێـز و توانـا و جەسـتەیەکی وەزرشـی هەبـا، سـێ کـەس لـە کاردا بـوون وەسـتا و شـاگردێک بـۆ ڕاوەشـاندنی چەکـۆش یـان کوتکـی ئاسـن لەگـەڵ کـووره دەف کارکردنـی ئاسـنگەری پێویسـتی بـە وەسـتایی و شـارەزایی هەیـە بـۆ مـاوەی سـووربوونەوەی ئاسـن و پێویسـت بوونـی یاخـود بـۆ ئـەوەی بزانـێ ئاسـنی پێویسـت چەنـدە بـۆ دروسـتکردنی ئاتاجێـک گاسـن، پـاچ، بیـور، بەڵکـو زۆر لەکەلوپەلـی گـەوره پێویسـتی بـە تـەواو جۆشـدان هەبـوو واتـە ئاسـنەکە ئەوەنـدە سـوور دەبـووەوە دەگەیشـتە ڕادەی پریشـک هاویشـتن و خۆشـم کـە منـداڵ بـووم لەگـەڵ باوکـم ئـەوکارەم کـردووە. هـەر سـەبارەت بـەو کار و پیشـەیەش نـاوم لـە کـوڕی گـەورەم نـاوە (جۆشـان) کـە ئـەو نـاوەش لـە هەمانکاتـدا جۆشـانی سیاسـیش دەگرێتـەوە. واتـە پـێ ڕاگەیشـتنی شـۆڕش و تەقینـەوەی، کـووره دەفیـش ئـەو کەسـە بـوو هەمبانـە دەفـی دەهەژانـد بـۆ هـەوا پاڵدانـی نێـو کوورەکـە کـە لـە چـەرم دروسـت دەکـرا، بـەڵام پاشـان لەبیرمـە لـە جیاتـی هەمبانـە دەف ئامێرێکـی میکانیکـی داهێـنرا بەدەسـت گەڕیـان دەدا، لـە کۆیـە مامـم یەکـەم کـەس بـوو ئـەوەی لـە بەغـدا هێنـا وەکـو پانکـەی کەبابـی دەسـتی.. بێگومـان ڕەژووی داری خۆمانـەش بـۆ کـووره بـەکار دەهـات و پارچـە ئاسـن لـە شـارەکان دەکـڕدرا و پارچـە پارچـە دەکـرا بـە پێـی ویسـتی ئـەو ئاتاجـەی دروسـت دەکـرا

دەبڕدرا و ئەنجا جۆش دەدرا لە کووره و بە زەبری کوتک شێوەی ویستراوی لێ دروست دەکرا وەکو دروستکردنی گاسن، داس، بیور، پاچ پشەکان، بێڵ، پێمەڕە، قەزمە، دوودەو تەنانەت زنجیر و قەراس و ناڵ و شتی واش ئیشی لێدەکرا، سەرەڕای دروستکردنی کەلوپەلی جووت و جەنجەڕ و باڵتە و تۆپی جەنجەڕ کەوا هەموو شتێک کە دەشت و دەری دەڤەرەکە لە بواری کشتوکاڵ و چاندن و پێداویستی خانووبەرە و دەرگا و پەنجەرەی ئەوکات لە شارەکانی دەرەوە نەدەهات.

ئیدی بازاڕی کۆیە لە هەڕمێنی بوو لە خۆشناوەتی، لە ڕواندزێ لە قەڵادزێ و زۆر جێگا دەهاتن بۆ کەلوپەل.

ئێوە تا ساڵی ۱۹۷۰ هەر لە دارولموعەلەمینی سەرەتایی مانەوە؟

پاش دەرچوونی بەیانی ئاداری ۱۹۷۰ حکومەتی عێراقی بڕیاریدا بە هەڵوەشاندنەوەی دارولموعەلمینی لە هەولێر و زۆر جێگادا ئەوە بوو پێم خۆشبوو بگەڕێمەوە کۆیە و لەوێ بوومەوە بەڕێوەبەری قوتابخانەی ناوەندی تاکو ساڵی ۱۹۷٤ و لەگەڵ دەست پێکردنەوەی شۆڕش لە کۆیە ماڵ و منداڵم بەجێهێشت و پەیوەندییم بە شۆڕش کردەوە و بوومە بەرپرسی قوتابیان و ئەنجا بوومە سەرپەرشتیاری تایبەتی زمانی ئینگلیزی لە هەموو ئەو قوتابخانانەی کوردی لێبووبن لە ئێرانیش کە قوتابی خۆمان هەبوو لە زۆر لە شارەکاندا لە قوتابخانە ناوەندی و دوا ناوەندییەکان، شۆڕش قوتابخانەی کردبۆوە لە زۆربەی شارەکانی ئێرانش بۆخۆمان تەنانەت لە ئەهواز و ورمێ و شارە دوورەکان جگە لە کوردستانی خۆمان لە هەڵەبجە و تەوێڵەو بیارە لەگەڵ مامۆستا ئیسماعیل عومەر سنجاوی، ئەوکات تاقیکردنەوەی بەکالۆریاشمان دەکردن و بە وردی و بە نهێنی پرسیار دادەنرا و کارەکان جێبەجێ دەکران.

زۆر جـار وابـوو فڕۆکـە بوردمانـی دەکـرد ئێمـە خەریکـی تاقیکردنـەوە بوویـن. باوەڕنامـەی قوتابیانـی ئێمـە لـە ئێـران جێـگای بـاوەڕ بـوون، بـەڵام ئەوانـەی هاتنـەوە عێـراق دووبـارە تاقیکردنـەوەی وەزاریـان پێکردنـەوە.

ئێـدی دوای نسـکۆش هاتمـەوە کۆیـە و ئەنجـا ڕاگوێزرامـەوە هەولێـر بـۆ قوتابخانـەی ئامادەیـی سـەلاحەدین و لەڕێـگای مامۆسـتا موسا عەبدولسـەمەد و عومـەر حەبیـب گەڕامـەوە شـاری کۆیـە و پـاش سـاڵێک کرامـەوە بـە بەڕێوەبـەری قوتابخانـەی ناوەندیـی کۆیـە و لـەو ماوەیـەدا قوتابخانەکەمـان کـە کرابـووەوە بنکـەی جاشـەکان ژووریکیـان سـووتاند و ئێمەیـان تاوانبـار کـرد، لەگـەڵ ئـەوەی هـەر خـۆم هەواڵـم دایـە پۆلیـس و ئاگرکوژێنـەوەش، هەروەهـا ئەوکاتـەی لـە کۆیـە دەبـووم لـە دوکانـی عەونـی شـاعیر کـە لـە هەمانکاتـدا خەزووریشـم بـوو کـۆ دەبووینـەوە و دوکانەکـەی ئـەو جێـگای دانیشـتن و قسـە و سەرگوزشـتە و تەنانـەت کـۆڕی گچکـە گچکـەی خۆمـان هەبـوو، لەوانـەی ئامـادە دەبـوون تاهیـر ئەحمـەد حەوێـزی، عەبدوڵەجیـد شـێخ نـووری جەلـی زادە، کـە مەسـعوود محەمەدیـش دەهاتـەوە کۆیـە دەهاتـەوێ، دوکانەکەشـی بەرامبـەر بانکـی کۆیـە بـوو، ئێـدی سـاڵی ١٩٨٥ لەسـەر داوای خـۆم خانەنشـین بـووم، لەبەرایـی قبووڵیـان نەدەکـرد، بـەڵام پاشـان ناچـار قبووڵیـان کـرد.

ئامادەییتـان لـە دامەزراندنـی یەکێتـی مامۆسـتایان و نووسـەران چـۆن بـوو؟

بەرلـەوەی یەکێتییـەکان دامەزرێـن ئێمـە خۆمـان وەکـو پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان ئەوانەمـان هەبـوو، لەبەرایـی بەنـاوی یەکێتـی مامۆسـتایانی کوردسـتان و پێشـتریش بەنـاوی یەکێتـی قوتابیانـی کوردسـتان واتـە لەسـەردەمی قوتابـی و لەکاتـی دانووسـتانییدا، مـن ئامادەییـم هەبـوو لـە سـاڵی ١٩٥٣ کـە قوتابـی کۆلیـژ بـووم، ئێـدی کارم لـە هەردووکیـان کـردووە و لـەو پێنـاوەدا هەوڵـی زۆرمـان

داوە و زۆر مانــدوو بووینــە و قوربانــی زۆر دراوە، لــە بەراییــدا لــە دامەزراندنــی یەکێتییەکانــدا تەگەرەمــان زۆر دەهاتــە پێــش، بەتایبــەت لەلایــەن حزبــی شــیوعی ئــەوکات، ئــەوان پێیــان وابــوو ئێمەلقێــک بیــن لــە چوارچێــوەی ئەوانــەوە لــە بەغــدا، بــەڵام خۆمــان هەمیشــە لەگــەڵ یەکێتــی ســەربەخۆ بوویــن بەنــاوی کوردســتان، نــەوەک بــە نــاوی کــورد و لقێــک جــا چ وەک یەکێتــی یــان وەکــو ســەندیکا بــۆ هــەر چیــن و توێژێــک.

لــە دامەزراندنــی یەکێتــی قوتابیانــی کوردســتان ســاڵی ١٩٥٣ لــە بەغــدا ئــەوەی بــە بیــرم دێ کــە لــە کۆلیــژ بــووم ئــەز بــە بەشــداربوونی مــام جــەلال، حەیــدەر حەمەدەمیــن، ئەحمــەد مادیــن هەرچــی دامەزراندنــی یەکێتــی مامۆســتایانیش بــوو لەســەرەتادا وەکــو پارتــی بەشــداربووم لــە یەکێتــی مامۆســتایانی نێــو پارتــی، بــەڵام کــە کۆنفرانســی یــەک بەســترا ئــەوکات ئامــادە نەبــووم، چونکــە ئــەوکات مــن دوور خرابوومــەوە بــۆ (ســوێرە) لــە خــوارووی عێــراق و نەمدەتوانــی بگەڕێمــەوە بــۆ بەشــدرابوون، هەرچەنــد خۆشــم لــە هــەردوو کۆنگــرەی مامۆســتایانی کــورد لــە شــەقڵاوە بەشــداربووم و پێشکەشــکاری بەرنامــەکان و ڕێکخــەری کارەکان بــووم و هــەردوو لایەنــی پارتــی و شــیوعی ئامــادە بــوون لــە کۆنگــرەی دوایــی گفتوگۆیەکــی زۆر لەســەر نــاوی "بەڕێوەبــەری خوێندنــی کــوردی" یــان "بەڕێوەبــەری خوێندنــی کوردســتان" کــرا، ئــەوە بــوو بەیانێــک دەرچــوو بــە ئیمــزای مــن و حەیــدەر عوســمان خوێندرایــەوە و چەنــدان خاڵــی لــە خۆگرتبــوو کــە داواکانــی کۆنگــرە بــوو بــۆ جێبەجێکردنیــان. زۆر داخــوازی میللەتەکەمانــی لەخــۆ گرتبــوو لــە تێکــڕای بــوارەکان، پەروەردەیــی، ڕۆشــنبیری، سیاســی وەکــو دامەزراندنــی کــۆڕی زانیــاری کــورد و ناردنــە دەرەوەی قوتابــی کــورد بــۆ خوێندنــی بــاڵا و خوێندنــی کــوردی و لــە کۆنگــرەکان وەزیــری پــەروەردە، پارێــزگاری هەولێــر و نەقیبــی ســەندیکای مامۆســتایانی عێــراق و زۆریــش لــە ئەندامانــی حزبــی شــیوعی بەغــدا و زۆر لــە میــوان و کەســایەتی دەهاتــن و چالاکــی چاکیــان دەبــوو.

بۆچوونی ئەوانەی لە بەغدا هاتبوون بەرامبەر کۆنگرەکە چی بوو؟

ئامادەبوونی هەموو نەتەوەکانی عێراق هەبوو، بەڵکو ئێمەش لە دامەزراندنی سەندیکای عێراقی ئامادە بووین لە بەغدا لە وەفدی کوردستان، من، کەریم شارەزا، شێخ بورهان، ئیسماعیل عومەر محمەد و زۆری دیکەش و ئێمەش ڕۆڵێکی کاریگەرمان هەبوو بۆ چەسپاندنی داخوازییەکانی میللەتی کورد لە بوارەکانی پەروەردە و مەنهەجەکانی خوێندن و زمانی کوردی، کە لەوێدا سەرۆک کۆمار عەبدولکەریم قاسم ئامادە بوو، زۆربەی داواکانمان چەسپێنران. سەبارەت بە ڕای وان لەعەرەب و تورکمان و ئەندامانی حزبی شیوعی هەمیشە ڕشتیان لەوە دەکرد کە کورد جودا نەبێتەوە و بەڵکو لە چوارچێوەی سەندیکا و ڕێکخراو و یەکێتییەکانی ئەواندا بمێنێتەوە و وەکو هەر پارێزگایەکی عێراقی لە خواروو و ژووردا لقی هەبێت و مافەکانیش بۆ کورد هەر لە چوارچێوەی دیموکراتی عێراقدا بێت و لەو پێودەنگەدا کورد سوودمەند بێت.

بەرایی دەست بە نووسین کردنت لە کوێوە بوو؟

بەرایی دەست بە نووسینم زۆر بەر لە دامەزراندنی یەکێتی نووسەران بوو، من لە سالانی پەنجادا دەستمپێکرد بە شیعر، بە وتار، وەرگێڕان، چیرۆک و پتریش دەمناردن بۆ گۆڤاری هەولێر لای مامۆستا گیوی موکریانی و ئەنجا بۆ ئەو گۆڤارانەی پاش شۆڕشی گەلاوێژ دەردەچوون، هەمیشە شتم هەبوو تەنانەت ئەوکاتەی لە شاری بەسرا لە زیندان بووم نووسینم دەنارد و مامۆستا گیو بڵاوی دەکردنەوە بەناوی لە بەندیخانەی بەسڕاوە بڵاو دەبووەوە لەگۆڤارەکانی چیا، هیوا کە لە بەغدا دەردەچوون و لە گۆڤاری شەفەق لە کەرکوک و بیری نوێ و ڕۆژی نوێی سلێمانی ئەوە لە سالانی شەست.

له دامەرزراندنی یەکێتی نووسەران چیتان هەبوو؟

کۆمەڵێک مامۆستا له بەغدا و له سلێمانی زەمینەسازیان کردبوو له هەوڵی دامەزراندنی یەکێتی مامۆستایان، که بڕیار درا له هەولێر دامەزرێ ئەوەبوو له کۆنگرەی بەغدا وتاری وەفدی هەولێری نووسەران من خوێندمەوە کەله هەموو پارێزگاکان نوێنەر ئامادەبوون. له کوردستانیش کەرکووک، سلێمانی، هەولێر، دهۆک ئەوجاریش وەفدی ئێمه ئەوەی لەبیرم بێ دڵزار، کەریم شارەزا، له کۆیه هاتبوون و دکتۆر مارف خەزنەدار که لەدەستەی سەرۆکایەتی بوو له بەغدا، بەدرخان سندی، محەمەد مەولود مەم، وتارەکەی ئێمه دەنگی دایەوە و بەتایبەتیش که له دوای وتاری پارێزگایەکی دیکه که بێهێز بوو به ساردیش خوێندرایەوە وتاری ئێمەش پوخت و پڕ له ناوەرۆک و خۆشم به توندی پێشکەشم کرد.

ئەوە بوو که هاتینەوە، لقی یەکێتی نووسەرانی کورد له هەولێر دامەزرا هەرچەند من خۆم نەپاڵاوت نەچوومه نێو دەستەی بەڕێوەبەر.

تا چەند ئاگاداری کۆنگرەی یەکێتی نووسەرانی کوردبوون بەر له بەیانی ئاداری ساڵی ١٩٧٠؟

پێش بەیانی ئاداری ١٩٧٠ له بەغدا کۆمەڵێک له نووسەرانی کورد له هەوڵی بەستنی کۆنگرەدابوون، ئامادەکاریی و بەرنامه دانرابوو، لەوان نووسەران که بەبیرم بێ کاکه مەم بۆتانی، شێرکۆ بێکەس، جەعفەر دلێر، حوسێن عارف و چەندانی دیکه بزووتنەوەیەکی ئەدەبیان بەرپا کردبوو بەناوی ڕوانگه، کەوا له شارەکانی کوردستانیش بڵاوبۆوە، بەو مەبەستەی که "ڕوانگه" تێروانینێکی نوێیه، وشەی نوێیه، بیروکرداری نوێ بێت، ئەوان پێیان وابوو که ئەو ئەدەبیاتەی تا ئەوکاته هەبوو بەپێی ویست له بار نییه، بۆیه نیازی ئەوەیان هەبوو گوڕێکی دیکه به ئەدەبیاتی کوردی بدەن

و ڕابردوو لابچێت.. ئیدی لەو پێناوەش زۆرجاران گفتوگۆ لەنێو نووسەران پەیدا دەبوو تەنانەت خۆم پێموابوو "ڕوانگە" نابێت ڕابردوو وەلابنێ، چونکە ڕابردووی کورد فۆلکلۆرەکەیەتی لەگەڵ ئەدەبەکەی، گەر ئەوە نەمێنێ ئەدی چیمان دەبێ.. بەڵکو پێویستە ئێمە پارێزگاری لە ڕابردوو بکەین و شتی نوێش دابهێنین، ئەوان وایان دەدیت بۆ دروستکردنی خانووێک لەسەر پارچە زەوییەک دەبێت لە بەرایی کۆنە خانووەکە تەخت بکرێت ئینجا خانوویەکی نوێ بینا بکرێت، بەڵام من پێموابوو ئەوە نابێت، چونکە ئەدەبیات و مێژوو ناسڕێتەوە و ڕێگای پێشکەوتنی ئێمەی نەگرتووە، فەرموو با تەکانی پێبدەین و بەرەو پێش ئاراستەی بکەین. لە ڕاستیشدا "ڕوانگە" کاریگەرییەکی توندی هەبوو لەسەر نێوەندەکانی ئەدەبیدا و هەوڵیاندا بۆ دامەزراندنی یەکێتی نووسەرانی کورد، ئامادەباشی چاکیش کرا، پرۆگرام و بەرنامەکانی کاریان تەواوکردبوو، ئەوەبوو بەیانی یازدەی ئاداری ١٩٧٠ ی بەسەرداهات و بەمەوە ماوەیەک وەستاو ئینجا گۆڕانکارییەک لە دامەزراندنی یەکێتی نووسەران هاتە کایەوەو کاری لەسەرکراو جڵەوی کار کەوتە دەست نووسەرانی پارتی دیموکراتی کوردستان وەکو هەژار موکریانی، سەعید ناکام و چەندانی دیکە و کاتێک لە بەغدا لەهۆڵی خولد کۆنگرە بەسترا و وتاری هەولێر من خوێندمەوە، وتاری کەرکوک عوسمان خۆشناو خوێندییەوە، بەمجۆرە وتاری سلێمانی و دهۆکۆش خوێندرانەوە هەڵبژاردن کراو هەژار کرایە سەرۆک. عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ و مستەفا ساڵح کەریم و دڵزار و خەڵکێکی زۆر ئامادە بوون لە هەموو شارەکانی کوردستان، هەرچەندە دەستەی ئامادەکاری کۆنگرە گۆڕابوو، بەڵام نووسەرانی دەستەی ئامادەکاری پێشوو هەربەشداربوون وەکو ئەندام.

پاش دامەزراندنی یەکێتی نووسەران ئینجا نووسەرانی هەریەک لە شارەکانی کوردستان بە هەڵبژاردن لقی خۆیان دامەزرند، لە هەولێر من

خـۆم نـە پـاڵاوت هەرچەنـد داواشـم لێکـرا لەبـەر ئـەوەی مـن ماڵـم لـە کۆیـە بـوو ئـەوکات بـۆم نەدەکـرا ئەوەبـوو، عیزەدیـن فەیـزی، محەمـەد مەولـود مـەم، جـەلال مەدحـەت خۆشـناو، کەریـم شـارەزا، حەمەکەریـم هەورامـی، ئیـدی کاری لـق و بنکـەی سـەرەکی بـەردەوام بـوو تاکـو سـاڵی ١٩٧٤ بەمـەوە ڕاگرتـن و سستی کەوتـە کاری یەکێتـی نووسـەران و هەرچەنـدە کۆمەڵێـک خەریکـی بـوون شـتێک بکـەن. ئـەوە بـوو پـاش ڕاپەڕینـی سـاڵی ١٩٩١ کۆنگرەیەکـی دیکـە لـە شـەقڵاوە بەسـتراو پاشـان هاتینـەوە هەولێـر کۆنگرەیەکـی دیکـە بەسـترا..

مامۆستا ئەگەر باسێکی بەرهەم و بابەتەکانت بکەیت؟

وەکـو هەمـوو کوردێـک لـەو بـوارە بـە شـیعر دەسـتمان پێکـردووە، چونکـە شـیعر ئاسـانتربووە لەنووسـینی دیکـە و بەتایبەتیـش کـە شـیعر زوو بڵاودەبێتـەوە، واتـە دەم بـەدەم ئەزبـەر دەکرێـت، لەلایەکـی دیکـە شـیعر ماددەیەکـی کەمـی دەوێ بـۆ ئـەوەی خوێنـەر خەریکـی بێـت و لەنێـو کەسـانی کـەم خوێنـدەوار شـیعر چاکـتر خـۆی دەچەسـپێنێ تـا نووسـینی دیکـە، بەتایبەتیـش کاتـی خـۆی فاکتەرەکانـی ڕاگەیـنـادن بـەو جـۆرە نەبـوو، تەنانـەت چاپیـش، بۆیـە هـەرزوو خەڵـک ڕوویـان لـە شـیعر کـردووە و سـەبارەت بـەوەش کـە شـیعر ئاوازداربـوو پـتر سـەرنجی خوێنـەران و گوێگرانـی ڕاکێشـاوە، بەمـەوە شـیعر چۆتـە نێـو خەڵـک و خـۆی چەسـپاندووە، ئەوانـەی ئاسـتی ڕۆشـنبیرییان بـەرز نییـە ئاسـانتر لـە شـیعر دەگـەن تـا لـە چیـرۆک بەتایبەتیـش شـیعری سـادە زووتـر لەنێـو خەڵـک بڵاودەبێتـەوە. بـۆ نموونـە کـە دەگوتـرێ شـیعری حاجـی قـادری کۆیـی سـادەیە، بـۆ سـادەیە چونکـە حاجـی زانیویەتـی مەبەسـتی لـە شـیعرەکانی خـۆی چییـە، کەوابـوو خەڵکێکـی سـادەیە و دەبـێ بەپێـی ئاسـتی ئەوانـەوە شـیعر بنووسـێ، کـە بەزمانێکـی سـادە داوا لـە خەڵـک دەکات خـۆ ڕێـک بخـەن و بەڵکـو چـەک پەیـدا بکـەن ویەکـتر بگـرن.. بەڵکـو کەسـابەت بکـەن.. هەمـوو دەورێ دەگـۆڕێ

ئەمـی مەحـاش.. لازمـە خـول بخـۆی وەکـو بـەردی ئـاش.. هـەوڵ بـدەن وەکـو هەنـگ.. پەیـدا بکـەن تـۆپ و تفەنـگ..

دەبیـنرێ بـە زمانێکـی سـاکاری کـوردی قسـە دەکات، ئەگینـا حاجـی قـادر توانیویەتــی شــیعری تونــد و فەلســەفی و پــڕ لــە بەلاغــەت و زاراوەی بێگانــە بنووسـێت، بـۆ نموونـە:

لەمەیـــــدانی بەهـــــارا شـــارەکەی کـــۆ
قوببـەی کشـمیری دابـەر شـەق وەکـو گـۆ

ئیـدی شـیعر زەمینـەی بڵاوبوونـەوەی هەبـووە، پێویسـتی بەنووسـین و چـاپ و فاکتەرەکانـی دیکـەی بڵاوبوونـەوە نەبـووە، بۆیـە منیـش هـەر بـە شـیعر دەسـتم پێکـردووەو پاشـان وردە وردە کەوتینـە سـەر نووسـینی دیکـە و چیـرۆک و سروودم نووسـیوە کـە زۆریـان ئاوازیـان بـۆ دانـراوەن و بڵاوبوونەتـەوە، پـاش ئەوانـە شـانۆنامە و وتـارم نوسـیوە، بابەتـی سیاسـی، کۆمەڵایەتـی، پەروەردەیـی و ئەدەبـی.. ئینجـا ڕۆمانیشـم نووسـیوە کـە تـا ئێسـتا چـاپ نەکـراون، بابەتـی وەرگێـردراوم زۆرن چ لـە عەرەبـی بـۆ کـوردی چ لـە ئینگلیزییـەوە بـۆ کـوردی و زیاتریشـیان دەستنووسـن، لـە ڕاستیشـدا خـۆم بایەخـم بەهەمـوو ئـەو شـتانە داوە کـە هەسـتم پێکردبـێ سـوودی بـۆ میللەتەکـەم دەبـێ و شـیعری ئینگلیزیـم کـردووە بـە کـوردی بـۆ گۆرانـی، کاتـی خـۆی لـە کۆلیـژ باکـووری چرپویەتـی، جگـە لـە چیـرۆک، چیرۆکـی تەمسـلیم وەرگێـراوە و زۆریشـیان لـە گۆڤارەکانـدا بڵاوکراونەتـەوە. بـەم دواییـەش کـە لەپەرلەمانـی کوردسـتان کار دەکـەم لـە ڕاگەیانـدن، ئـەوا سـێ دانـە کتێبـم لـە ئینگلیزییـەوە کـردووە بـە کـوردی و کـە چـاپ و بڵاوکراونەتـەوە.

(١. یاسـای زمانـە فەرمییـەکان لـە چەنـد وڵاتێکـی فـرە زمانـدا، ٢. خودموختـاری هەرێمایەتـی بـۆ کەمینـە نەتەوەییـەکان لەچیـن، ٣. سیتسـەمی فیدراڵـی لـە چەنـد وڵاتێکـی جیهانـدا.) جگـە لـەو سـێ کتێبـەش کتێبـی دیکـەی دەستنووسـم هەیـە کـە هێتشـا چـاپ نەبـووە، بـەم نـاوە "جانـەوەر، نـازدار و نافرەجـا کـەوا لـە

ئینگلیــزی وەرمگێــڕاوە و ناوەکەشــیی بەمجــۆرە هاتــووە Bully and the Best کۆمەڵـە چیرۆکێکـە بـۆ مێرمنداڵانـە و کۆمەڵـە وێنەیەکـی تایبـەت بـە بابەتەکـەی لەگەڵدایـە، واتـا وێنـەدارە و بەنیـازم هـەر بـە وێنەداریـش چاپـی بکـەم.

دیــارە وەک ڕەخنەگــر بابــەت و نووســینتان هەیــە، لــەم ڕووەوە ڕەخنــە چــۆن دەبینــی؟

وتارێکـم لـەو بارەیـەوە لـە گۆڤـاری (الاقـلام) وەرگێـڕاوە بـە زمانـی ڕووسـی نووسرابــوو، کاربــووە عەرەبــی لەوێــدا هاتــووە کــە ڕەخنــە هونەریشــە و زانستیشــە، واتـا ڕەخنــە هونــەر و زانســتە، نووســەر بــاس لــە ڕەخنــە دەکات و ڕەخنگــەر پێناســە دەکات و ئنجـا بـاس لـە چۆنییەتـی ڕەخنەگرتـن دەکات و لـەو بابەتــە. نووســەرەکە نووســینی چەنــد نووســەرێکی خۆیــان تاوتــوێ دەکات لــە بــواری زمانــی نووســین و بۆچــوون و بەمجــۆرە خەڵکــی نووســینی ڕەخنەگرتــن سەرمەشــقی دەدات، یەکێــک لــە بنەڕەتانــی ڕەخنــە لەســەر وەرگێــڕان ئەوەیــە وەرگێــڕ دەبێــت شــارەزایی تــەواوی لەســەر هــەردوو زمــان هەبێــت و تــەواو دەســەڵاتی لەدەســت بێــت، کاتــی خــۆی لــە گۆڤــاری کاروان بــڵاوم کردۆتــەوە و زۆر بابەتــی خۆشــم لــە بــواری ڕەخنــە نووســیوە، لەوانــە ڕەخنــەی ئیجابــی و ســلبی لەســەر ڕۆمانــی کوێخــا ســێوێی عەزیــزی مــەلای ڕەش، لــە ڕەخنەنووســین نابێـت نووسـەر تەنیـا لایـەک بگـرێ، بەڵکـو لایەنـی بـاش و خـراپ نیشـان بـدات، لەوبارەیــەوە قســەیەکی مــەلای گــەورە لەدەمــی باوکــم دەگێڕمــەوە کــە مــەلای گــەورە گوتوویەتــی: خەڵکــی کۆیــە گــەر بیانــەوێ بــاس لــە یەکێــک بکــەن لــە بەرایــی زۆر بەچاکــە باســی دەکــەن کــە پیاوێکــی واو وایــە، بــەڵام لــە دواییــدا بــۆ پێکانــی مەبەســت دەڵێــن: ئــاخ ئــەو تایبەتییــەی یــان فڵانــە شــتی نەبوایــە بــاش بــوو.

ئیــدی ڕەخنەگرانــی ئێمــەی کــورد لــە ڕەخنەکانیانــدا بەبابەتــەکان هەڵدەڵێــن،

بـەڵام دوایـی خەنجەرێکـی لێـدەدەن! کـورد وتەنـی تاکـو بـن دەسـتکانی دەچێتـە خـوارێ.. لێـرەدا مــن دەڵێـم ڕەخنەگـران زۆر لەخەڵـک دەکـەن، بۆیـە ڕەخنـە دەبێـت واقیعـی بێـت و بابـەت شـیبکرێتەوە، شـتە چـاک و جوانـەکان پیشـانی خەڵـک بـدات و شـتە کـەم و کورتییـەکان پیشـانی نووسـەرەکە بـدات تـا بـۆ بەرهەمـی داهاتـوو سـوودی لێوەربگرێـت.

بـۆ ڕەخنـە مـن پێموایـە بەرهەمەکـە چەنـد جارێـک بخوێنرێتـەوە و تـەواو حاڵیبـوون پەیـدا بێـت و ڕەخنەگـر دەبێـت شـارەزایی لەسـەر هەمـوو بوارەکانـی بابــەت هەبێــت بەڕێزانــی و داڕشــتن و شــاری و مەعنــا و لێکدانــەوە، بەبــێ شـکاندنەوە و ناوزڕاندنـی نووسـەرەکە، چونکـە ڕەخنـە بـۆ ئەوەیـە بابـەت باشـتر بکرێــت و بابەتــی چاکــتر بەرهــەم بێــت و نووســەرەکان ئەزموونــی باشــتریان هەبێـت نـەوەک بـۆ کوێربوونـەوەو تێکشـکاندنی نووسـەر و ڕیسـواکردنی.

لــە بــواری ڕۆژنامەنووســیدا چیتــان هەیــە و بزانیــن ئــەوە لــە چییەوەیــە؟

لـە بەرایـی وەک نووسـەری هەمیشـەیی ڕۆژنامـە و گۆڤـارەکان بابەتـم هەبـووە و پێشـتر کـە بەڕێوەبـەری خانـەی مامۆسـتایان بـووم بـەر لـە ساڵانی ١٩٦٠ لەوێـدا بەنـاوی "تیشـک" شـتێکمان لەسـەر شـێوەی گۆڤـار بڵاودەکـردەوە، بەتایـپ کـەوا ئـەو حەیامـی چاپەمەنـی وەکـو ئێسـتا نەبـوو، قوتابییـەکان بەشـدارییان تێـدا دەکـرد، جەمیـل ڕەنجبـەر، ئـازاد دڵـزار شـیعریان تێـدا نووسـیوە کـەوا بـۆ ڕێزلێنـان بڵاومـان کردبـۆوە، هەرچەنـدە تەمەنـی "تیشـک" درێـژ نەبـوو تەنیا دوو سـێ ژمـارەی لێدەرچـوو ١٥-٢٠ لاپەڕەیـەک دەبـوو لەسەرشـێوەی مەلزەمـە بـوو، بـەڵام بـۆ کاتـی خـۆی هەنگاوێکـی باشـبوو کـەوا د.کەمـال مەزهـەر ئەحمـەد لـە کتێبـی مێـژووی ڕۆژنامەنووسـی کـوردی باسـی دەکات و نـاوی تیشـک و نـاوی مـن دەبـات کـەوا مـن بەڕێوەبـەر و سەرپەرشـتیاری گۆڤارەکـە بووبـم، کـەوا

بابەتێکم هەبوو دەربارەی بەرهەمی خانەی مامۆستایان و چەند مامۆستامان پێگەیاندووە و قوتابیان عەبدوللا پەشێو، جەمیل ڕەنجبەر، شیعریان تێدا هاتووە و دانەیەکمان لە چاپخانەی مامۆستا گیو موکریانی چاپکردبوو، ئیدی بڵاوەی قوتابخانەکان و پەرتووکخانەکان کرابوو، هەروەها دیسان لە ساڵانی پەنجاکان کە لە هەولێر مامۆستا بووم گۆڤارێکی دیکەمان بڵاوکردەوە بەناوی "الامل" لەوێدا بابەتێکم بڵاوکردبۆوە بەناوی "اللغة الانگلیزی و ابرها فی العالم" نووسەران و لێکۆڵەران باسی ئەوەیان کردووە ئەوەبوو ساڵی پار عومەر فەرهادی بابەتێکی نووسیبوو لەوانە باسی گۆڤاری "الامل" دەکات.

ئیدی لەو ساڵانەوە من دەستم بە نووسینی ئەدەبی کردەوە و بەڕاستیش زەوقم لەگەڵی هەبوو و پێشتریش خوێندنەوەم زۆر بوو لە کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی، بەتایبەتیش لە زمانی عەرەبی و ئەو چیرۆکانەی کە لە زمانی فەرەنسییەوە دەکرانە عەرەبی بایەخم پێدەدان.

لە ڕاوێژکاری پەرلەمانی کوردستان پتر خەریکی چیت؟

ساڵی ١٩٩٣ سەرەتای دەستبەکاربوونم بوو لێرە لە پەرلەمان، بۆ ڕێکخستنەوە و نووسینەوە و پوختکردنی پرتۆکۆلەکانی پەرلەمان بوو، کە ماوەی دوو ساڵ بوو پەرلەمان کۆبوونەوە و دانیشتنەکانی هەر لەسەر کاغەز نووسرابوون، بە دەستخەت بە پەرش و بڵاوی و بە زمانێکی نەگونجاو، ئەوەبوو ئێمە من و کەریم شارەزا کەمال عەبدولقادر هاتین لەسەر داوای بەڕێز جەوهەر نامیق کە سەرۆکی پەرلەمان بوو بە نیازی ئەنجامدانی کارەکانی پەیوەند بە ڕاگەیاندن کە هێشتا کۆمەڵە بابەت و نووسینێکی کەڵەکە بووی پەرش و بڵاوبوو، لە ماوەی دووساڵ هەموو کارەکانمان پوخت و ڕێکخست و زۆر ماندوو بووین، ئەوەبوو من کرام بە بەڕێوەبەری کاروباری ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان و کارەکان بەگشتی کەوتە ئەستۆی خۆمان.

بەمجۆرە کارەکانی سەرۆک و جێگر و فراکسیۆنەکان و ڕێکخستنی وتارەکان و نووسینەکان وهەواڵەکانی جێبەجێ بکەین. بەمجۆرە وردە وردە پێشکەوت، کتێبەکان پەیدا دەبوون، گۆڕانکاری دەهاتە پێش، خەڵک دامەزراندن و پەیدابوونی ئامێری چاک و نوێ و گۆڕانی سەرۆک و جێگر و ئەندامان و هەموو ئەوانە کاری زۆر جددی دەویست و ئیدی کار وای خواست ببم بە ڕاوێژکار لە بواری ڕاگەیاندن و ئێستا بەڕێز تاریق جەوهەر سارمەمی ڕاوێژکاری سەرۆکی پەرلەمان و زاگرۆس ئەحمەد کەمال ڕاوێژکاری د.کەمال کەرکووکی و منیش وەکو ڕاوێژکاری گشتی پەرلەمانم و کە پێشتر ڕاوێژکاری ڕاگەیاندنی پەرلەمان بووم.

کارەکانتان لەچیدا کۆ دەبێتەوە؟

کارەکان بریتییە لە ئامادەبوون لە دانیشتنەکانی پەرلەمان بە سەرۆک و جێگر و سکرتێر لەکاتی میوانداریاندا، لەکاتی لیژنە و کۆبوونەوەکاندا، ئینجا نووسینی ڕاپۆرتی ئەو دانیشتنانە، دابەشبکرێتە سەر کەناڵەکانی ڕاگەیاندن و بڵاوکردنەوە و ئینتەرنێت. دیارە ڕاگەیاندنی ئێمە پەیوەندییەکە لە نێوان پەرلەمان و دەرەوەدا.

وەکو ڕاگەیاندن دیارە پەرلەمان دەبێت خولانەی هەبێت چ وەکو گۆڤار یان کتێب؟

بەرایی هەر شتێک لە پەرلەمان دەردەچوو وەکو بڕیار، یاسا، پڕۆژەکان و لە مانگنامەیەکدا بەناوی پەرلەمان بڵاودەکرانەوە، جار هەبوو دوو مانگ جارێک دەردەچوو، بەپێی بوونی کارو بەرهەم بەمجۆرە بڕیار و یاساکان دەردەچوون و ئێستا ئەوە لە وەزارەتی دادی هەرێمی کوردستان دەردەچێت، کەوا کاتی خۆی چەند ژمارەیەکی "ڕووداوەکانی کوردستان- وقائع کردستان"

مــان دەركــرد، بــەڵام پــاش یەكگرتنــەوەی زۆربــەی وەزارەتــەكان ئیــدی ئــەو بڵاوكرایەوەیــە كرایــە ســەر بــە وەزارەتــی داد.

هــەر بەمجــۆرە لەســەر شــێوەی بەرگــی كتێــب بــە ژمــارەی زنجیرەیــی پڕۆتۆكۆڵــەكان، دەردەچــوو، ئێستا بەردەوامــە كــە لــە ســاڵی "١٩٩٢"ەوە دەست بــە دەرچوونــی كــراوە كــە بریتییــە لــە ڕووداوەكانــی نێــو كۆبوونــەوە و دانیشــتنەكانی پەرلەمانــی كوردســتان و هــەر كتێبێــك لــە بەرگێكــی تایبــەت بەنــاوی كۆمەڵــە یاســا و بڕیارەكانــی دەرچــوو لــە ئەنجومەنــی نیشــتمانی كوردســتان.

دیمانەیەکی بڵاونەکراوە

مەجید ئاسنگەر:
هەر هەنگاوێك کورد بیهاوێ
پێویستە زەمینەی بۆ خۆشکردبێ

لە دوای ڕاپەرینە مەزنەکەی بەهاری ١٩٩١ هاوڕێ و دۆستی دیرین و شاعیری ڕۆژهەڵات، دانیشتوی وڵاتی سوید، کە لە خانەوادەیەکی نیشتمانپەروەر و ئەدەب دۆستی شاری مهابادن، لە سەردانیکیدا بۆ کوردستانی ئازاد سەردانی مامۆستا مەجید ئاسنگەر دەکات و بە ڤیدیۆ چاوپیکەوتنیک لەگەل مامۆستا تۆمار دەکات، بفەرموون لەگەل ئەم چاوپیکەوتنە.

چاوپێکەوتن لەلایەن: پۆڵا نانەوازادە

گوێگرە بەڕێزەکان لێرەدا فورسەتێکمان وەگیرکەوت لەگەڵ شاعیر و نووسەر کاک مەجید ئاسنگەر و وتووێژێک پێک بێنین.
کاک مەجید گیان سڵاو..

- سڵاو بەخێربێن سەرچاوان

زۆر سوپاست دەکەم، پێمانخۆشبوو لەسەر بارودۆخی ئێستای ئەدەب و ڕۆژنامەگەری لە کوردستاندا هەندێک قسەو باسمان بۆ بکەی؟

- بارودۆخی ئەدەب و ڕۆژنامەگەری کوردیمان ئیمڕۆ لە کوردستانی ئازاد کراو مایەی خۆشحاڵی و شانازیمانە، چونکە بەڕاستی کۆمەڵێک ئەدیب و نووسەر و شاعیر و ڕۆشنبیر هاتوونەتەوە مەیدانی نووسین و داهێنان بەمەبەستی خزمەتکردنی زمانەکەمان و ئەدەبەکەمان بە مەبەستی خزمەتی کوردستانە ئازادەکەمان. کۆمەڵێک لاوی خوێنگەرم لەو ڕێگەیەدا هاتوونەتە کۆڕی نووسین و کۆڕی داهێنان و کۆڕی خزمەتی ئەدەبی کە چاوەڕوانی داهاتوویەکی زۆر دڵخۆشکەریان لێدەکرێ لە پاڵ ئەدیب و نووسەر وداهێنەرە کۆنەکانمان ئەوانەی کە بە تەمەن لەمانە پیرتر و گەورەترن، ئەوانە بەیەکەوە ئێستا لەیەکێتی نووسەرانی کورددا یەکیان گرتۆتەوە و لە سەرانسەری کوردستان خزمەتی ئەدەب و زمانەکەمان دەکەن و جموجۆڵێکی گرنگ لە ئارادایە کە بە بۆنە نیشتمانییەکان و بە بۆنە کۆمەڵایەتییەکان و بەبۆنەی ئەو ڕووداوانەی کە لە کوردستان ڕوویانداوە یا ڕوو دەدەن لە زۆربەی ئەو جموجۆڵانە نووسەران بەتایبەتی بەشدارن و بەشدارییەکی زۆر چالاکانەش.. هەروەها لەبارەی ڕێکخستنی خۆیان و وەکو گوتمان لە ڕیزەکانی یەکێتی نووسەرانی کورد لە دهۆک و سلێمانی و هەولێر و هەروەها کەرکوکیش. هەمووی دامەزراوەتەوە و هەمووی هەڵبژاردنی خۆیان کردووە و بەڕێوەبەری

خۆیـان دیاریکـردووە و کاریـان لەنێـوان خۆیانـدا دابـەش کـردووە و لەبارەگاکانیانـدا جموجـوڵ دەبیـنرێ کـە هەمـوو ڕۆژێ خەڵکـی زیاتریـان دەبێـت. لەبـارەی ڕۆژنامەگەریشـەوە کاکـە پـۆلا ئـەو جموجۆڵـەی ئێسـتا لـە بـواری ڕۆژنامەگـەری دەبینـدرێ هەرگیـز میللەتـی کـورد پێشـتر بەخۆیـەوە نەدیـوە، چ لـە مێـژووی ڕابردوویـدا و چ لـە مێـژووی نزیکـی. تـەواو سەربەسـتی هەیـە و ئـەو خەڵکـە کـەوا دەسـتیان داوەتـە دەرکردنـی گۆڤـار یـان ڕۆژنامـە، بەتایبەتـی پـارت و لایەنـە سیاسـییەکان، ئەمـە خـۆی لەخۆیـدا نیشـانەی پێشـکەوتن و نیشـانەی سەربەسـتی و ئـازادی و نیشـانەی توانـا و دەسـەڵاتی ڕۆشـنبیری لایەنـە سیاسـییەکانی کـوردە، ئەگەرچـی لەلایەکـی دیکـەوە مـن بـەش بەحاڵـی خـۆم پێمخـۆش بـوو ژمـارەی ئـەو ڕۆژنامانـەی کـە دەردەچـن کەمتربوایـە، زیاتـر لایەنـە سیاسـییەکان هەوڵیاندابـا لایەنـی ڕاگەیانـدن یەکبگرێتـەوە و وەک بـەرەی کوردسـتانی کـە هەیـە، چەنـد ڕۆژنامەیەکیـش لـەو شـێوەیە دەرچووبـا، بـۆ ئـەوەی خەڵکەکـە بیتوانیبـا زیاتـر یارمەتیـان بـگا بـە نووسـین و بـە بیـرورا و شـت تێـدا بڵاوکردنـەوە، لەهەمـان کاتیشـدا لـەو بارودۆخـەی ئێسـتامان ئـەو بڵاوکراوانـە کاتـی زۆر دەوێ و پارەوپوولیشـی زۆر دەوێ کـە دەتوانـرێ ئـەوکات ئەگـەر ژمـارەی ئەوانـە کـەم بکرابوایـەوە پارەکەشـی و کاتەکەشـی بـۆ شـتێکی دیکـە تەرخانکرابوایـەوە و خەڵکیـش ئەوکاتـە خوێنـدەوارەکان دەیانتوانـی هەمـوو ئەوانـەی دەردەچـن وەدەسـتیان بێنـن و و بیانخوێنێتـەوە، چونکـە تـۆ ڕۆژێ دەتوانـی دوو ڕۆژنامـە بکـڕی و بیشـیخوێنیتەوە، بـەڵام ناتوانـی دە ڕۆژنامـە یـا پانـزدە ڕۆژنامـە بکـڕی هەمووشـی بخوینیتـەوە، چونکـە نـە کاتـت هەیـە و نـە ئـەو پارەیـەش لـەو کاتـەدا خەڵکەکـە هەیەتـی. جـا ئومێـد دەکەیـن ژمـارەی ڕۆژنامـە کـە دەردەچـی هەرچەنـدە کـە گوتمـان دەرچوونـی ژمـارەی زۆر نیشـانەی باشـە، بـەڵام لـەو بارودۆخەکـەدا کـەم بکرێتـەوە و کـەم و پوخـت بـێ باشـترە بـەرای مـن. ئـەوە لەبـارەی ڕۆژنامەگـەری لـە کوردسـتانی ئیمڕۆکـە.

زۆر سوپاس کاک مەجید، ڕێکخراو و یەکێتییە کۆمەڵایەتی و پیشەییەکان لە بارودۆخی ئێستادا چۆن هەڵدەسەنگێنی.

- لەبارەی هەڵسەنگاندنی ڕێکخراو و یەکێتییە کۆمەڵایەتی و پیشەییەکان، ئەوانیش وەکو گوتمان لەو هەلومەرجەی ئێستا بۆ کوردستان هاتوونەتە پێش و بۆ جەماوەری کوردستان شوێنێکی باشیان گرتووە و هەموویان وەخۆکەوتوونە و قۆڵیان لێ هەڵماڵیوە و کەوتوونەتە جموجۆڵێکی زۆر باش هەریەک لەلای خۆیەوە کۆمەڵە و ڕێکخراوەی خۆی تازە کردۆتەوە و هەڵبژاردنیان کردووە و دەستەی بەڕێوەبەرایەتیان دیاریکردووە وکاریان لەنێوخۆیاندا دابەشکردووە وەکو پێویست، بەڵام ئەوەی کە تۆزێک مایەی ئەوەیە کە خەڵک دڵی پێناخۆش بێ بەڕای من ئەوەیە کە تا ئێستا ئەو کۆمەڵانە یەکیان نەگرتۆتەوە و بۆیە ئەگەر بڵیین ئەگەر یەکێتی مامۆستایانی کوردستان کە پێویستە هەموو مامۆستاکانی دڵسۆزی کورد لەخۆیدا کۆبکاتەوە و لە یەکێتییەکی پتەودا، تا ئێستا دوو سێ لایەن هەنە کە بەخۆیان دەڵێن یەکێتی مامۆستایانی کوردستان، وەک بڵێین جۆرە لێکدابڕانێک هەیە کە ئەوە شتێکی زۆر باش نییە و دەبێ هەوڵبدەین و خەڵک هەوڵبدا دڵسۆزان و مامۆستایان هەوڵبدەن کە هەموو بەشەکان لەیەک یەکێتی پتەو و یەک یەکێتی بەهێز یەک یەکێتی دروست یەکبگرنەوە و چونکە یەکێتی مامۆستایانی کوردستان یەکێتییەکە مامۆستایان دەگرێتە خۆی، هەر مامۆستایەک، بەهەر بیروڕای سیاسی جیاوازەوە، بیروباوەڕە سیاسییەکەی خۆی لە دەرەوەی یەکێتی، لەناو حزبەکاندا، لەناو لایەنەکانی بەرەی کوردستانی، بیروباوەڕی سیاسی خۆی دەرببڕێ، بەڵام لەناو یەکێتی مامۆستایاندا وەکو مامۆستایەک، پێویستە هەموو مامۆستاکان یەکبگرن، هەروەها قوتابیان و خوێندکاران، هەروەها لاوان و گەنجان، هەروەها کرێکاران، تەواوی ئەو یەکێتییانە یەکبگرن، هەردەستەیەک هەر یەکێتییەک و دەستەیەکی کۆمەڵایەتی لەناو کۆمەڵی

کـوردەواری یـەک یەکێتـی بـێ. ئـەو یەکێتییـە زیاتـر بەکاروبـاری ئەندامەکانـی هەڵبسـتێ. لەبـارەی کۆمەڵایەتـی و لەبـارەی پیشـەیی بوونـی جـۆری ژیانیـان یـا جێبەجێکردنـی پێداویسـتییەکانی ئەندامەکانیـان لەنـاو ئـەو یەکێتییـە. زیاتـر لایەنـە پیشـەییەکەی و لایەنـە کۆمەڵایەتییەکـەی لەبەرچـاو بـێ تـا لایەنـە سیاسـییەکەی، چونکـە لایەنـە سیاسـییەکەی دەتوانـێ لـەدەرەوەی یەکێتیەکـەی و کاری پیشـەیەکەی ئەنجـام بـدات، هـەروەک هەمـوو شـتە گرنگـەکان، تەنیـا سیاسـەت نەبێـت، هەتـا هەوڵـدان بـۆ ژیـان، گرفتـی مامۆسـتایان و ئـەوەی پەیوەنـدی بـە سیاسـەتەوە نەبـێ، بـەڵام وەکـو یەکێتـی، وەکـو ڕێکخـراوە، کـە ئەوانـە پیشـەیی و کۆمەڵایەتیـن تاوەکـو سیاسـی بـن، زیاتـر ئەوەیـە وەکـو گوتمـان یەکێتیـەکان بایـەخ بـەو لایانانـە بـدەن تـا وەکـو بایـەخ بـە لایەنـە سیاسـیەکەیان بـدەن، لایەنـە سیاسـییەکەیان لـەدەرەوەی یەکێتییەکەیـان، لەگـەڵ حزبەکانیـان و لەگـەڵ پارتـە سیاسـییەکان، کاری سیاسـی خۆیـان بکـەن و لـەوەدا سەربەسـت و ئـازادن.

زۆر سـوپاس کاک مەجیـد ڕاتـان بەرامبـەر بـە ئەنجوومەنـی نیشتمانی لـە کوردسـتان، ئـەو مەسـەلەی هەڵبـژاردن و ڕیفراندۆمـە کـە دیـارە لـە مانگـی داهاتـوودا لـە مانگـی ٤ بەڕێـوە بچـێ لـە کوردسـتان چیـە؟

- کاک پـۆڵا ئەنجوومەنـی نیشـتمانی کوردسـتان شـتێکی زۆر گرنگـە بـۆ قۆناغـی ئێسـتای کـورد لـە کوردسـتانی ئازادکـراوی عێراقـدا. چونکـە لـە کوردسـتان ئێسـتا ڕژێـم نەمـاوە، ڕژێمـی عێـراق خـۆی لـە کوردسـتان کێشـاوەتەوە. واتـە دەسـتی لـە کوردسـتان کردۆتـەوە، فەرمانبەرەکانـی خـۆی کێشـاوەتەوە، موچـە نـادات بـە خەڵـک، شـت نانێرێـت بـۆ کوردسـتان، پەیوەنـدی بـڕاوە لـە کوردسـتان، لەبـەر ئـەوە ئێسـتا بۆشاییەک هەیـە لەنـاو دائیرەکانـی کوردسـتان و لەنـاو فەرمانگەکانـی

کوردســـتان. ئــەو بۆشــاییە ئێســـتاکە بـــەرەی کوردســـتانی تــا ڕادەیەکــی بـــاش توانیویەتــی کــۆی بکاتــەوە، بــەڵام لــە هەمــان کاتــدا تەگــەرە و ماندووبوونێکــی زۆری بــۆ بــەرەی کوردســتانی و بــۆ پارتەکانــی لایەنەکانــی بــەرەی کوردســتانی و بــۆ خەڵکــی کوردســتان دروســت کــردووە. چونکــە بــەرەی کوردســتانی هــەر لــە بنەڕەتــدا بــۆ ئــەوە نەهاتــووە جــارێ لــەو قۆناغــە دەســتبەکار بــێ لــە جیاتــی دەوڵــەت و لــە جیاتــی ڕژێــم، وەکــو حکومــەت و وەکــو لێپــرسراوی بەڕێوەبردنــی وڵات. زیاتــر بــەرەی کوردســتانی بــۆ تێکۆشــان و خەباتــی سیاســی بــۆ پاراســتنی میللــەت و بــۆ پاراســتنی کوردســتان و پتەوکردنــی ڕیزەکانــی لایەنەکانــی کوردســتانی هاتۆتەکایــەوە و دروســت بــووە و زیاتــر خــۆی بەوانــەوە خەریــک دەکات. جــا ئێســتاکە کــە ئــەو بۆشــاییەش دروســت بــووە لــە ئەنجامــی کشــاندنەوەی دامودەســتگاکانی ڕژێــم لــە کوردســتان، ئەوانــە ئەرکێکــی قــورس زیاتــر هــات بــۆ سەرشــانی بــەرەی کوردســتانی و لایەنەکانــی نــاو بــەرەی کوردســتانی، جالەبــەر ئــەوە بــۆ ئــەوەوی ئــەو بۆشــاییە پــڕ بکرێتــەوە و بــۆ ئــەوەی ســەری تێکۆشــان و ســەری ژیــان لەخەڵــک نەشــێوێندرێ بــۆ ماوەیەکــی زیاتــر. پێویســتە ئەنجوومەنــی نیشــتمانی لــە کوردســتان دابمەزرێنــدرێ. بــۆ ئــەوەی ئــەو ئەنجوومەنــە لێــرە بتوانــێ بۆخــۆی ئەویــش ئەنجومەنێکــی جێبەجێکــردن لەوانــە ئەنجومەنــی بەڕێوەبــردن هەڵبژێــرێ و دروســت بــکا و بــۆ ئــەوەی کاروبــاری ڕۆژانــە و کاروبــاری بەڕێوەبردنــی ناوچــەی کوردســتان بەخۆیــەوە بگرێــت. بــۆ ئــەوەی لەلایــەک خەڵکــی شــارەوا و لێهاتــوو دەســتبەکار بــن لەکاروبــاری دامودەزگاکانــی کوردســتان و لەلایەکــی دیکــەش بــەرەی کوردســتانی و هێزەکانــی ناوبــەرەی کوردســتانی بپرژێنــە کاروفەرمانەکانــی خۆیــان لــە کــە لــە بنەڕەتــدا بــۆ ئــەو کارانــە دروســت بوونــە و هاتوونەتــە کایــەوە. هــەر ئەوانیــش هــاوکاری ئــەو ئەنجومەنــی نیشــتمانی و ئــەو ئەنجومەنــی ڕاپەڕاندنــە دەکــەن و سەرپەرشتیشــیان دەکــرد کــە لەمــەودوا دروســت دەبــێ، ئــەوە لەبــارەی گرنگــی ئەنجومەنــی نیشــتمانی لــە بــۆ ئــەو قۆناغــەی ئێســتامان و

لەبارەی هەڵبژاردنیش بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی، بەڕای منەوە پێویستە ئەو یاسایەی کە داندراوە یا دادەنرێ بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەن و بۆ ئەنجومەن خۆی بە زووترین کات بڵاوبکرێتەوە لەناو جەماوەری کوردستان چ لە ڕێگای ڕۆژنامەکان و لە ڕێگای گەلی کوردستان و چ لە ڕێگای کۆڕ و کۆڕبەستن و کۆبوونەوە لەگەڵ خەڵک، بۆ ئەوەی ڕۆژانە تێیانبگەیەنێت کەوا ئەو ئەنجومەنە چۆن هەڵدەبژێردرێت و چ جۆرە خۆئامادەکردنێک بکرێت بۆ هەڵبژاردنی ئەو ئەنجومەنە. پێویستە خەڵک هان بدرێ کە ئەو ئەنجومەنە بە چاوێکی زۆر گرنگ سەیربکرێ و لەبەر ئەوە پێویستە خەڵک هانبدرێ کە بە هەمووشێوەیەک و بە هەموو توانایەکیان هەوڵبدەن ئەو ئەنجومەنە و هەڵبژاردنی ئەنجومەنەکە سەربکەوێ. چونکە سەرکەوتنی هەڵبژاردنەکە میللەتی کورد، بۆ خەڵک بۆ دەرەوە بۆ هەموو کەس دیاری دەکا و پیشانی دەدا کە میللەتی کورد میللەتێکی ڕۆشنبیرە و میللەتێکی زیندووەو میللەتێکی شایستەی ژیانە و میللەتێکە کە تێکۆشاوە و خەباتی کردووە کە قوربانییەکی زۆری داوە و نەبەزیوە بۆ ئەوەی کە بگا بەمافەکانی ژیان وەکو هەر نەتەوەیەک. ئەو نەتەوەیە لە ڕێگای ئەو هەڵبژاردنەوە دەتوانی پێشانی خەڵک بدا کە میللەتی کورد دوای ئەو هەموو داپڵۆساندن و ئەو هەموو سەرکوتکردن و ئەو هەموو لێدان و دەستبەسەرداگرتن و بەرەودوا بردنەوە ئێستا دەتوانین لەخەڵکیتر چاتر دیموکراسییەت پیادە بکەین. لەخەڵکی تر چاتر سەربەستی پیادە بکەین، لە خەڵکی تر چاتر ئەوانەی دەوروپشتمان ئێمە ئازادی و سەربەستی بدەین بە خەڵک بۆ ئەوەی بێن بەوپەڕی سەرفرازی و ئەوپەڕی دیموکراسییەوە خۆیان هەڵبژێرن. من دەمەوێ تەئیکد بکەمەوە لەسەر ئەوەی کە کاربەدەستانی کوردستانی ئەمڕۆ، کاربەدەستانی حزبەکانی ناوبەرەی کوردستانی هەر هەموو بەیەکەوە ئەوەیان دووپات کردەوە منیش لەگەڵ ئەوان دووپاتی دەکەمەوە کە دەبێ ئەوپەڕی دیموکراتییەت بنوێنین

بـۆ هەڵبژاردنـی ئـەو ئەنجومەنـە. بـەڕای مـن گرنـگ ئـەوە نییـە کـێ دەربچـێ گرنـگ نییـە چ پارتییەکـی زۆربـەی دەنـگ بێنێتـەوە و چ پارتییـەک ژمارەیەکـی زۆر بێنێتـەوە، بـەڕای مـن ئـەوە گرنگـە هەڵبژاردنەکـە هەڵبژاردنێکـی دیموکراتیانـە بـێ. بـەلای مـن ئـەوە گرنگـە ئـەو کەسـانەی کـە دەردەچـن جەمـاوەر خـۆی بڕیـار بـدات و خـۆی دەنگیـان پێبـدات، جەمـاوەری کوردسـتانیش، جەماوەرێکـی تێگەیشـتووە، جەماوەرێکـی قاڵبوویـەوە لـە خەبـات و لـە دیاریکردنـی نوێنـەری خـۆی لـە دیاریکردنـی دواڕۆژی خـۆی، لەبـەر ئـەوە چ مەترسـییەک نییـە لـە ئەنجامـی ئـەو هەڵبژاردنـە کـە کـێ دەردەچـێ کـێ دەرناچـێ. کام پارتـی ژمارەیەکـی زۆر دێنـێ و کام پارتـی ژمارەیەکـی کـەم. گرنـگ ئەوەیـە ئـەو کەسـانەی کـە دەردەچـن ئینسـانی بـاش و لێهاتـوو و بـە توانـا بـن و کـوردی دڵسـۆز بـن و گرنـگ ئەوەیـە کـە دەرچـوون بـۆ ئـەو ئەنجوومەنـە، ئەندامەکانـی ئـەو ئەنجومەنـە بەیـەک دەنـگ، بەیـەک بیروبـاوەڕ بەیـەک ئامانـج ئیـش بکـەن و بـۆ ئـەوەی ئـەو بارودۆخـەی کـە لـە کوردسـتان ئێسـتا هەیـە بەسـەرکەوتوویی ببـەن بـەرەو قۆناغـی داهاتـوو، قۆناغـی سـەرکەوتن، قۆناغـی چەسـپاندنی مـاف و ئازادییـەکان و مـاف و سەربەسـتییەکانی کـە ئێسـتا بەدەسـتمان هێنـاون. نیشـانی بدەیـن کـە ئێمـە ئەگـەر ڕژێمیشـمان لەنـاو نەبـێ خۆمـان دەتوانیـن کاروبـاری خۆمـا بەڕێـوە ببەیـن. بایـی ئەوەندەمـان هەیـە کـە بتوانیـن وەکـو خەڵکـی تـر بەبـێ ئـاژاوە و بەبـێ شـەڕ و شـوڕ و بەبـێ تـرس و دڵەڕاوکـێ ئێمـە بەڕێـوە بچیـن و دەتوانیـن ئـەوەی خەڵکـی تریـش دەیـکات ئێمـەش بیکەیـن. ئـەوەش تەنیـا لـەو ڕێگایـەوە دەتوانیـن لـەو هەڵبژاردنـەدا تـەواو سەربەسـتی و دیموکراسـی بەکاربهێنـدرێ بـۆ هەڵبژاردنەکـە. ئەوانـەی کـە دەریـش دەچـن و دێنـە نـاو ئەنجومەنـی نیشـتمانی دەبـێ ئەوانیـش بەرژەوەنـدی تەسـکی پارتایەتـی و حزبایەتـی و کەسایەتی بـەلاوە بنێـن، هەمـوو ئامانجیـان تەنیـا خزمەتـی خەڵکـی کوردسـتان و میللەتـی کـورد بـێ و هەمـوو ئامانجیـان تەنیـا چەسـپاندن و پتەوکردنـی ڕیزەکانـی گەلـی کـورد بـێ،

هەمـوو ئامانـج و تێکۆشـانیان ئەوەبـێ کـە میللەتـی کـورد ئـەو مافـەی بـە خوێـن بەدەسـتی هێنـاوە بیپارێـزێ و گەشـەی پێبـدا و بـەرەو پێشـی بـەرێ، ئـەوەی ڕای منـە لەبـارەی ئـەو ئەنجومەنـەی هەڵدەبژێـردرێ. ئومێدیـش دەکەیـن چۆنمـان پێخۆشـە هـەر ئـاوا دەربچـێ.

زۆر سـوپاس کاک مەجیـد یەکێـک لـە ئامانجـە سـەرەکییەکانی ئـەو هەڵبژاردنـە وا بزانـم ئەوەیـە ڕای مەسـەلەی کـورد لەبـارەی سیاسـی و چارەسـەرکردنی مەسـەلەی کـورد ببێتـە یـەک، ئایـا کـورد سـاغ دەبێتـەوە لەسـەر ئـەوەی کـە چ داوا دەکا، داوای سـەربەخۆیی دەکا، داوای ئۆتۆنۆمـی دەکا، داوای مافێکـی فیدڕاڵـی دەکا، لەسـەر ئـەوەی دەبـێ سـاغ بێتـەوە لـە ئەنجامـی ئـەو هەڵبژاردنـە، نـەزەری ئێـوە لەسـەر چارەسـەرکردنی مەسـەلەی کـورد چییـە؟ ئایـا سـەربەخۆیی، ئۆتۆنۆمـی و فیدرالـی و کێهەیـان باشـترە بـۆ چارەسـەرکردنی مەسـەلەی کـورد لـە ئێسـتادا؟

- کاک پـۆڵا ئـەو پرسـیارەی جەنابـت فەرمـووت زیاتـر پەیوەنـدی بەلایەنـە سیاسـییەکان و حزبەکانـی نـاو بـەرەی کوردسـتانی و دەرەوەی بـەرەی کوردستانیشـەوە هەیـە، چونکـە ئـەوان لەبـارەی کاروبـاری سیاسـییەوە نوێنـەری میللەتـی کـوردن دەبـێ خۆیـان بڕیاریـان دابـێ کـە چ شـتێک بـۆ کـورد بـاش و بـە سـوودە. جـا ئۆتۆنۆمـی بـێ، فیدراڵـی بـێ یـا سـەربەخۆیی بـێ. بـەڵام بـەڕای منـەوە وەکـو کوردێکـی سـەربەخۆ پێموایـە کـورد دەبـێ خـۆی لـە بارودۆخـی خۆیـەوە هەنـگاو بنـێ. ئێمـە نابـێ هەنـگاو هەڵێنیـن لەکاتێکـدا کـە زەمینـە بـۆ ئـەو هەنـگاوە دروسـت نەبـێ یاخـود خـۆش نـەکا. هـەر هەنگاوێکـی کـورد بیهـاوێ پێویسـتە زەمینـەی بـۆ خۆشـکردبێ و پێویسـتە هەمـوو مەرجەکانـی ناوخۆخۆیـی و دەرەوەیـی شـیکردبێتەوە و بەراوردکرابـێ ئەنجـا هەنـگاوی بـۆ بنـێ.

جا بۆ ئـەوەی ئێمـە شـتێک بکەیـن بـۆ کـورد یا داوای شـتێک بکەیـن بـۆ کـورد دەبـێ پێشـتر خۆمـان بزانیـن چیـمان لەبـاردا هەیـە، دەبـێ پەیوەنـدی خەڵـک چ لەنـاو عێـراق و چ لـە دەرەوەی عێـراق و چ لـە ناوچەکـەو چ لەنـاو دەوڵەتـی پەیوەندیـمان لەگـەڵ ئـەوان و ئامادەیـی ئـەوان بەتایبەتـی لەگـەڵ ئێمـە تـا چ ڕادەیەکـە ئایـا ئـەوان یارمەتییەکانیـان بـۆ کـورد تەنیـا کاتییـە، یاخـود بـەردەوام دەبـێ. دوایـە کـە تـۆ هەنگاوێکـت هاویشـت بـۆ دواڕۆژی کـورد ئایـا ئـەو هەنـگاوە لـە توانـات دا هەیـە لەگەڵـی بـەردەوام بـی یـان نـا؟ ئەگـەر لەتواناتـدا بێـت ئـەوە جێـی خۆیەتـی، هەرشـتێکی پەسـەندی دەکـەی بـۆ میللەتەکـەت دەبـێ بـۆی هـەوڵ بـدەی، ئەگـەر دەزانـی لـە قۆناغـی ئێسـتادا ئـەو هەنـگاوە ناتوانـی هەتاسـەر بـڕوا تـۆ دەبـێ هەنگاوێکـی گورجـتری بـۆ بهاوێـی. چونکـە بـەلای منـەوە هەنـگاوی گـورج بهاوێـی و سـوودمەند بـێ و زیانـی کەمـتر بـێ سـوودی لـە زیانـی زیاتـر بـێ، بـەلای مـن باشـترە لـەوەی هەنگاوێکـی گەورەتـر و فراوانـتر بهاوێـی بـەڵام سـەرنەگرێت و یاخـود زیانـی لـە سـوودەکەی زیاتـر بـێ، یاخـود کـورد بگەڕێنێتـەوە بـۆ دواوە. لەبـەر ئـەوە دەبـێ ئێمـەی کـورد بەتایبەتـی ڕێبەرانـی سیاسـی میللەتـی کـورد کـە ئیمڕۆکـە بەشـێکی زۆریـان لەبـەرەی کوردسـتانیدا کۆبوونەتـەوە، ئـەوان دوای بەراوردکـردن و لێکۆڵینـەوە و هەڵسـەنگاندنی هەمـوو بارودۆخـی خۆمـان و دەرەوەش نەخشـە دابنێـن کـە بـۆ ئـەوەی چیـان بـۆ کـورد دەوێ و چ شـتێک بـۆ کـورد باشـە تاکـو ئـەو خەڵکـەش بـەدوای خۆیانـدا ڕابکێشـن بـۆ ئـەو ئامانجـە هەنـگاو هەڵێنـن.

زۆر سـوپاس کاک مەجیـد گیـان، ئاخریـن پرسـیار ئەوەیـە کـە پەیامـی ئێـوە بـۆ کوردەکانـی دوور وڵات، بەتایبـەت بـۆ ئەدیـب و شـاعیر و نووسـەرە کوردەکانـی کـە هەڵـوەدای دەرەوە بـوون چییـە؟

- کاک پـۆڵا بـرا کوردەکانمـان کـە هەڵـوەدای دەرەوە بوونـە، هەڵبەتـە بەشـی هـەرە زۆریـان لەناچارییـەوە بـوو هەڵـوەدای دەرەوەبوونـە و ئـاوارە بوونـە. لـە ئەنجامـی ئەشـکەنجە و ئـازاردان و ڕاوە دوونـان هەریـەک لـە وڵاتـی خۆیـەوەو لـە شـوێنی خۆیـەوە، ئـیتر کەوتونەتـە ئـەو وڵاتانـەی هەنـدەران و یانـی ئـاوارە بوونـە، لـە هەمانکاتـدا دەزانـم کـە ئـەوان کـە جەنابـت یەکێـک لەوانـی کـە لـەوێ نـاو ئـاو دەخـۆی بـەڵام بیروهۆشـت هـەر لێرەیـە و هـەر لـە وڵاتـی خۆتـەو هـەر لـە کوردسـتانەکەیە، جـا ئـەو خوشـک و بـرا کوردانـەی کـە ئـاوارەی دەرەوە بوونـە ڕێـز و سوپاسـم بۆیـان هەیـە و داوای سـەرکەوتن و بەختـەوەری و خۆشـگوزەرانیان بـۆ دەخـوازم، لەهەمانکاتیشـدا تـکام لێیـان هـەر ئەوەیـە کـە دڵ و دەروون و هەسـت و هـۆش و بیرکردنەوەیـان هـەر بـە کوردسـتانەوە و هـەر بەمیللەتـی کـوردەوە بەنـد بـێ. هیـوادارم ئـەوان لـەوێ تـا ئێسـتا هـەر بـە گەرمـی تێکۆشـاون و درێغیـان نەکـردووە و بـەردەوام بـن لەسـەر ئـەو تێکۆشـانەی کـە کردوویانـە، بـەردەوام بـن لەسـەر ئـەو جموجۆڵـەی کـە هەیانـە، بـەردەوام بـن لەسـەر یەکگرتنـی ڕیـزەکان و پتەوکردنـی ڕیزەکانیـان کـە ئـەوە شـتێکی زۆر خۆشـی بەخشـە و مـژدە هێنـەرە کـە کـورد لـە دەرەوەی وڵات ئێسـتا هەمـووی لەهـەر شـوێنێک کـە هـەن لـەو شـوێنەدا هەموویـان یەکـن، وەک چـۆن لـە فیدراسـیۆنی سـوید بگـرە، کۆمەڵـەی خوێندکارانـی کـورد لـە وڵاتەکانـی ئەوروپـا وەک هەمـوو ڕێکخـراو و کۆمەڵایەتییـەکان کـە کـوردەکان خۆیـان دانـاوە لـە دەرەوە ئەمـە زۆر باشـە چونکـە جـاران وا نەبـوو. جـاران لەکوردسـتانی خۆمـان کـوردەکان چەنـد پارچـە بوونـە لەوێـش ئەوەنـدە پارچـە دەبـوون. هەروەکـو بڵێـی بـۆ ئـەوە چوونـە ئـەو وڵاتانـە کـە دەبـێ دوو بەرەکـی دروسـت بکەنـەوە نـەک لـەوێ ببنـە هـۆی یـەک بـوون و بگەڕێنـەوە و دووبەرەکـی ناوخۆشـمان لەنـاو بـەرن و یەکبوونەوەکـە دروسـت بکـەن، بـەڵام ئێسـتا ئـەوەی کـە زۆر دڵـی هەمـوو کوردێـک خـۆش دەکا ئەوەیـە کـە ئـەو شـتە نەمـاوە، ئێسـتا هـەر کوردێـک کـە لـە دەرەوەیـە وەکـو بیسـتوومە

وەکـو دەخوێنمـەوە وەکـو ئێـوە جەنابتـان باسـتان کـردووە، هـەر هەموویـان لـەوێ یەکگرتوونـە و یـەک ئامانجیـان هەیـە و بـە یـەک دەنـگ تێدەکۆشـن بـۆ مەسـەلەی کـورد و بـۆ دیفـاع لـە کێشـەی کـورد، بـۆ دیفـاع لـە خاکـی کوردسـتان، بـۆ دیفـاع لـە میللەتـی کوردسـتان، بـۆ دیفـاع لـە مافەکانـی میللەتـی کـورد. جـا ئومێـدم ئەوەیـە کـە لـەو ڕێـگا پیرۆزەیانـدا بـەردەوام بـن و هـەر سـەرکەوتوو بـن، هیوداریشـم بـە زووتریـن کات ئەوانـە بگەڕێنـەوە وڵاتـی خۆیـان، وڵاتێکـی ئـازاد و دیموکراسـی و گوزەرانێکـی هێمـن و برایانـە و ئینسـانانە بگوزەرێنـن لەگـەڵ ئـەو خوشـک و برایانـەی کـە لـە وڵات بەجێـماون و کـە ئێسـتا پـاش پەنجـا سـاڵ هەناسـەی ئـازادی و سـەرفرازی هەڵدەمژیـن، حـەز دەکـەم ئەوانیـش بەشـدار بـن لـەو هـەوا هەڵمژینـە، ئـەو هەوایـە هـەر بـۆ ئێمـە نەبـێ، چونکـە ئـەوان دەسـتێکی باڵایـان هەبـوو لـە دروسـتکردنی ئـەو هەوایـەو پاککردنـەوەی ئـەو هەوایـە بـۆ ئـەوەی کـە بـۆ هەڵمژیـن بگونجـێ. ئومێـد دەکـەم کـە بێنـەوە بەخۆشـی بـۆ ئـەوەوەی بێنـەوە کـە ئـەو زانیـاری و ئـەو شـارەزایی کـە لـەوێ لـەو چەنـد سـاڵەی بەدەسـتیان هێنـاوە و هەرکەسـە لـە شـتێک شـارەزایە، لێـرە بـۆ سـوودی میللەتەکـەی خـۆی بـۆ سـوودی کوردسـتان بیخاتـە کار و وڵاتەکەیـان هێنـدەی دی بـەرەو پێشـەوە ببـەن.... چیـتر کـورد ئـاوارە و دوورە وڵات نەبـێ. مامۆسـتا هێمـن زۆر بەتەنـگ دوورە وڵاتییـەوە دەیناڵانـد و شـیعرە ناسـکەکانی دەگـوت، ئومێـد دەکەیـن لەمـەولا کوردیـش لـەو ئاوارەیـی و دوورە وڵاتییـەی ڕزگاری ببێـت هەتـا هەتایـە. وەک خەڵکـی تـر لـە وڵاتـی خـۆی جێگیـر بـێ و لەوڵاتـی خـۆی بـژی و لـە وڵاتـی خـۆی تێبکۆشـێ و لـە وڵاتـی خـۆی خزمەتـی خـۆی و ئینسـانییەت بـکا، کـورد حـەزدەکا کـە دۆسـتی هەمـوو کەسـێک بـێ و دۆسـتی هەمـوو میللەتێـک بـێ، کـورد حـەز دەکا هەمـوو کـەس یەکسـان بـێ، چونکـە خـۆی هەنـدی زۆر لێکـردن و هەنـدەی نایەکسـانی و هەنـدەی ناخۆشـی چێشـتووە لەبـەر ئـەوەی بـاوەڕ ناکـەم هیـچ میللەتێـک هەبـێ لـە سەرانسـەری

دونیـا بـە قـەد کـورد حـەز بـکات کـە هەمـوو میللەتێـک ئـازاد بـێ و سـەربەخۆ بـێ و برایانـە پێکـەوە بژیـن و دیموکراسـیانەو ئاشـتیانە لەسـەر ئـەو گـۆی زەمینـە بەڕێـوە بچـێ. ئومێدێکـی دیکەشـم ئەوەیـە هـەر سـێ پارچەکانـی دیکـەی کوردسـتانیش بگەنـە بـە ئامانجەکانیـان.

زۆر زۆر سوپاس کاک مەجید.

سوپاسـی ئێـوە دەکەیـن زۆر بەخێرهاتنتـان دەکەیـن. کاکـە پـۆڵا گیـان و وەکـو شـتێکی تایبەتـی ئـەوە، خـۆت دەزانـی ئـەوە هاتنـەوەی تـۆ لەگـەڵ ئـەو برایانـە بـۆ ئێـرە ئـەوە وەک کۆرێـک چـاوی سـاغ دەبێتـەوە، بەڕاسـتی ئـاوام پێخـۆش بـوو. خـۆت دەزانـی ئێمـە چەنـدە چاوەڕێـی ئـەو دیـدارەی جەنابـت دەکەیـن. ئینشـاللا جارێکـی دیکـە بەخۆشـی دەتبینمـەوە و بەیەکجـاری. هاتووچۆمـان لـە بەینـی کوردسـتانی عێـراق و کوردسـتانی ئێـران و کوردسـتانی تورکیـە زۆر سروشـتی و ئاسـایی دەبێـت.

لەگەڵ بەرنامەی میوان

مەجید ئاسنگەر:
یەکەم جار بوو من وەکوو شاعیرێك دروشمی
(یا کوردستان یا نەمان) بخەمە نێو سرودێك و بڵاوبکرێتەوە

ئامادەکردن و پێشکەشکردنی: سالار عوسمان

ئەو کاتەو هەموو کاتێکتان شاد و سەرفیراز، گوێگرانی هێژا، خوشك و برایانی بەڕێز، دۆستانی بەڕێزی بەرنامەی (میوان). پێخۆشحاڵین، ئەمڕۆش لە ئەڵقەیەکی نوێ و تازەی میوان بە ئێوەی ئازیز، شاد دەبینەوە. وەك هەمیشە بەرنامەی میوان، هەر ئەڵقەیەك میوانداری یەکێك لە کەسایەتییە دیار و بەرچاوەکانی بواری ئەدەبی و رۆشنبیری و هونەری و بواری فیکر و مەعریفە دەکات، لەو بەرنامەیەدا لەو میوانداریيەدا، ئێمە و ئێوە، ئەو میوانە بەرێزە دەدوێنین و لە گفتوگۆیەکی گەرمدا، لا لە مەسەلە گرنگەکانی رۆشنبیری و هونەری دەکەینەوە، وەك پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، میوانی ئەو ئەڵقەیەی بەرنامەی (میوان) شاعیری ناسراوی گەلەکەمان، مامۆستا مەجید

ئاسنگەرە. مامۆستا مەجید ئاسنگەر تەمەنێکی زۆرە لەنێو بواری رامکردنی شیعری کوردی و لەنێوکۆڕی خەباتی کوردایەتی و لەنێو تەکیەگای خزمەت بە کوردایەتی تەمەن دەباتە سەر. سەرفراز و خۆشحاڵین ئەمڕۆ لەگەڵ ئێمە و لەگەڵ ئێوەی خۆشەویستدا لە ستۆدیۆی رادیۆی لقی دووی پارتی دیموکراتی کوردستان میوانە. لەگەڵمان بن بۆ پێشکەشکردنی ئەم ئەڵقەیە بەرنامەی (میوان).

گوێگرانی هێژا، سەرەتا بەناوی ئێوە و بەناوی کاستی بەرنامە، بەخێرهاتنێکی گەرم لە مامۆستا مەجید ئاسنگەر دەکەین، مامۆستا زۆربەخێربێی بۆ رادیۆی لقی دوو. مامۆستا بەخێربێی.

مامۆستا بێگومان ئەو بوارە گرنگ و پڕ لە بزاڤەی بەڕێزتان کارتان لێکردووە، هەم وەك مرۆڤێکی کورد لە بواری خەبات و هەمیش وەك شاعیرێکی ناسراو پڕە لە پرسیار و هەڵوێستە و تێڕامان، پێمانخۆشە بە پرسیارێکی تەقلیدی دەست پێبکەین ئەویش ئەوەیە کورتەیەك لەبواری ژیانت پێشکەش بە گوێگرانی هێژا بکەی؟

- گوێگرانی هێژا ئێوارەتان باش، من کە ناوم (مەجید ئاسنگەر)ە، ساڵی ١٩٣٢ لە شارە خنجیلانەکەی حاجی قادری کۆیە، لەکۆیە هاتۆومەتە دونیاوە، قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندیم لەکۆیە تەواو کرد، قوتابخانەی دواناوەندیم لە هەولێر تەواو کرد چونکە ئەو سەردەمە قوتابخانەی دواناوەندی لە کۆیە نەکرابۆوە. ساڵی ٥٠-٥١ دواناوەندی هەولێرم بە پلەیەکی زۆر باش تەواو کرد کە لەسەر پارێزگا یەکەم دەرچووم، چووم بۆ کولیجی (دارالمعلمین العالی)یان پێدەگوت کە کۆلیژی پەروەردەی ئێستایە، لەوێ

لەبەشی زمانە بیانییەکان لە زمانی ئینگلیزی وەرگیرام. ساڵی ١٩٥٤-١٩٥٥ کۆلیژی دارالمعلمینی بەرزم تەواو کرد بۆ یەکەمجار لە ١٩٥٥/١٠/١ وەکو مامۆستای زمانی ئینگلیزی لە قوتابخانەی دواناوەندی هەولێر دامەزرام. ئیتر لەو ساوە خەریکی وتنەوەی دەرسی ئینگلیزی وەکو مامۆستا، دوای ئەویش وەکو بەڕێوەبەری قوتابخانەی دواناوەندی و ناوەندی و قوتابخانەی خانەی مامۆستایانی سەرەتایی لە هەولێر، هەروەها ئامۆژگای مامۆستایانی سەرەتایی لە هەولێر پیشەی مامۆستایەتی و بەڕێوەبەرایەتیم بەسەربردووە. ساڵی ١٩٧٤ لەگەڵ شێرە کوڕانی بارزانی نەمر بەشداریم لە شۆڕشی ئەیلوولی مەزن کرد لە ١٩٧٤/٣/١١ لەوێش هەر بە پیشەی پەروەردەیی بووم بەسەرپەرشتیاری پەروەردەیی قوتابخانەکانی دواناوەندی کە شۆڕشی کورد لە ئێران و لە ناوچە ئازادکراوەکان کردبوویەوە، تا ساڵی ١٩٧٥ دوای پیلانە شوومەکەی جەزائیر کە بە ناچاری ئێمەش گەڕاینەوە بۆ کوردستانی عێراق و لێرەش پاش گوێزانەوە و هێنان و بردن دواکات خۆم دووبارە لە قوتابخانەکانی کوردستان دۆزیەوە وەکو مامۆستایەك، ئیتر چوومەوە بۆ کۆیە لەوێش هەتاکو ساڵی ١٩٨٥ بەردەوام بووم، ساڵی ١٩٨٥ لەبەر تەوژمی کاربەدەستانی ئەو سەردەمە ناچاربووم خۆم خانەنشین کرد و تائێستاش بە خانەنشینی ماومەتەوە. ئێستا وەکو راوێژکار لە ئەنجوومەنی نیشتمانی کوردستان کار دەکەم. لەو ماوەیەدا چەند جاران گیراوم و دوورخراومەتەوە و لە ساڵی ١٩٦٠ پێش دەستپێکردنی شۆڕشی ئەیلوولی مەزن، منیان لە قوتابخانە دەرهێنا کە مامۆستا بووم لە دارالمعلینی ئیبتدائیی هەولێرێ، یەکسەر بۆ بەندیخانەی بەغدا لەوێ لەگەڵ خوالێخۆشبوو (سەیدا ساڵح یوسفی) و چەند کەسانێکیتر کە دەستگیرکرابوون ئەوانیش، چەند رۆژێك ماینەوە، دوایە ئەمنیان نارد بۆ بەندیخانەی بەسرا وەکو دەستبەسەرکراو. لەوێش دوای چەند مانگێك ئازادکرام، بەڵام نەیانهێشت بێمەوە بۆ کوردستان ئیتر منیان گواستەوە بۆ

ناوچـەی ناوەنـدی عێـراق منیـش شـاری (سـوێرە)م هەڵبـژارد، منیـش لـە سـوێرە مـاوە چوارسـاڵ، تاوەکـو شۆڕشـی کـورد لەگـەڵ کاربەدەسـتانی ئـەو سـەردەمە پێکهاتنێـك بـوو، ئێمەیـان گەڕانـدەوە بـۆ هەولێـر و بـۆ کوردسـتان، لـەو ماوەیـەدا مـن بـە کاری مامۆسـتایەتی و بەڕێوەبەرایەتـی قوتابخانـە هەڵسـاوم وەکـو باسـم کـرد، لـە هەمانکاتیشـدا خەریکـی نووسـین و شـیعر و گۆرانـی و دانانـی شـیعری گۆرانـی و چیـرۆك نووسـین و شـانۆگەری نووسـین و زۆر وتـاری دیکـەی ئەدەبـی و سیاسـی و پەروەردەیـی و کۆمەڵایەتـی، ئێسـتاش وەکـو گوتـم ئەندامـی یەکێتـی نووسـەرانی کوردسـتانم و نـاو نـاوە نووسـینم هـەر مـاوە، خەریکـی وەکـو گوتـم کارم لـە پەرلەمانـی کوردسـتانە.

- **مامۆسـتا لەوانەیـە گوێگـران پرسـیار بکـەن، ئەویـش ئەوەیـە نازنـاوی بەڕێزتـان (ئاسـنگەر)ە، ئەوکاتـەی بەڕێزتـان و هاوەڵانـی ئێـوە لـە کاری نووسـیندا بـێ پـەروا کارتـان کـردووە، نازنـاو زۆربـاو بـووە، ئێسـتا خەریکـە ئـەو نازنـاوە لەنـاو نێوەنـدی ئەدەبـی کـوردی و رۆشـنبیری کـوردی نەمێنـێ، پرسـیارەکە ئەوەیـە بـۆ (ئاسـنگەر)؟**

- خـۆی وەکـو بـاو بـوو، زەمانـی پێشـوو هەرکـەس نازناوێکـی بۆخـۆی هەڵدەبـژارد بـۆ ئـەوەی لەگـەڵ خەڵکـی جیابکرێتـەوە، منیـش ئـەو سـەردەمە بـۆ ئـەوەی کـە مـن خـۆم لـە خێزانێکـی ئاسـنگەرم، یانـی باوکـم و باپیریشـم ئاسـنگەر بوونـە، خزمەکانـم بەشـێکی زۆریـان ئاسـنگەر بوونـە لـە شـاری کۆیـە، ئەوسـا مـن بـە هەوەسـی گەنجایەتـی نازنـاوی (حـداد)م هەڵبـژارد، ئیـتر ئـەوە بـوو لـە قوتابخانـەی ناوەنـدی و دواناوەنـدی و لـە کۆلێژیـش کـە بـووم بـە مامۆسـتا مەجیـد حـداد ناسرابـووم. بـەڵام دوایـە بـە هـۆی بیـری نەتەوایەتـی و کوردایەتـی بـە پەسـەندم دەزانـی کـە ئـەو نازنـاوە بگـۆڕم چونکـە خـۆم کوردایەتـی دەکـەم، لەبـەر ئـەوە هەتـا لەسـەر پێشـنیاری ناسـیاو برادەرانیـش کـە دەیانگـوت بـۆ

(حـداد) بـۆ نایکەیـە نازناوێکـی کـوردی؟ لەوسـاوە کردمانـە کـوردی و کردمانـە ئاسـنگەر، ئـەو ئاسـنگەرەش لـە راسـتیدا لـە رەچەڵەکـدا چونکـە خـۆم و خانەوادەکـەم ئاسـنگەریان دەکـرد.

- **مامۆستا مەجید ئاسنگەر سەرەتای دەستبەکاربوونت لە بواری نووسین، یەکەم هاندانت و ئەوەی لە پشت بەڕێزتانەوە بووە، وەکو باوە هەموو ئینسانێك کەسێك هانی دەدات یاخود بوارێك، زەمینەیەك بۆی هەموار دەبێ، بەڕێزتان چۆن یەکەمجار چوونە ناونووسین و دونیای شیعر؟ ئەگەر یادگارێکیش هەیە لەم بوارە حەزدەکەین بۆمان بگێڕیەوە.**

- ئـەوەی راسـتی بـێ ئێمـە لـە کۆیـە هـەر لـە زووە هەسـتمان بـە هەسـتی نەتەوایەتـی دەکـرد ئـەوە بەهـۆی مامۆسـتایەکەمانمانەوە و بەهـۆی ئـەوەی کـە شـارەکە شـاری خوێنـدەواری و رۆشـنبیری و کوردایەتـی بـووە، ئـەوەش هەڵبەتـە کاری لـە ئێمـە دەکـرد، مـن کـە هەڵبەسـتەکانی حاجـی قـادری کۆییـمان دەخوێنـدەوە لـە قوتابخانـە و لـە دەرەوەی قوتابخانـە، خزمەکانـم هەندێکیـان زووتـر تێکـەڵاوی سیاسـەت و کاری رۆشـنبیری ببـوون لـە بزووتنـەوەی کوردایەتـی بەشـداریان دەکـرد، ئەوانـە هەمـوو کاریـان لەمـن کـرد کـەوا ئەمنیـش لـەو رێگایـەدا بـڕۆم و دەسـتبەخوێندنەوەی زیاتـر بکـەم، دوای خوێندنـەوەش دەسـتم کـردە نووسـین. ئـەوەی کـە زیاتریـش منـی هانـدا کـە نووسـین پێـڕەو بکـەم ئـەوە بـوو، مـن کـە لـە سـاڵی ١٩٤٩-١٩٥٠ قوتابخانـەی دواناوەنـدی هەولێـرم تەواوکـرد بـۆ مـاوەی سـاڵێك، ئـەوە سـەردەمە کـە مـن ئەندامـی پارتـی بـووم. منـی گلدایـە وەکـو کادیرێـك بـا بڵێیـن وەکـو موتەفەرغێـك کـە تەنهـا لـە بـۆ پارتـی ئیشـم دەکـرد، ئەوسـاڵە نەچوومـە خوێنـدن. لەکۆیـە مامـەوە ئیتر ئـەو سـەردەمە چ ئەدەبیاتـی پارتیـمان کـە دەردەچـوو، چ رۆژنامـەی (الاهالـی) کـە حیزبـی دیموکراتـی نیشـتمانی کـە (کامـل جادرچـی) سـەرۆکایەتی دەکـرد، سـەر

وتـاری زۆر بەپێـز و بەهێـزی دەنووسـی بـە عەرەبـی، ئەلبەتـە منیـش لـە ئەنجامـی زۆر خوێندنـەوە و ئەنجامـی هـەوڵ و کۆششـی خـۆم لـە عەربیـدا دەسـتێکی نیمچـە بـاڵام پەیداکردبـوو و تێیدەگەیشـتم، لـە کوردیـش هەروەکـو گوتـم خولیـام هەبـوو لەبـەر ئـەوە بـە راسـپاردەی پارتیـمان رۆژانـە یـا هەفتانـە ئـەو رۆژنامـە کـە دەهـات ئەمـن ئەوەیـان پێسـپاردبووم کـە سـەروتارەکەی بکەمـە کـوردی. سـەروتاری رۆژنامـەی (الاهالی) دەمکرد بـە کـوردی، بەدەسـتنووس دەیاننووسـیەوە و بـرادەران بڵاویـان دەکـردەوە لەنـاو شـانەکانی پارتیـدا. ئـەو شـتانە وایانکـرد کـە مـن زیاتـر خولیـای خوێندنـەوەو خولیـای نووسـین بـم. دواتریـش هەروەکـو دەزانیـن ئینسـان کـە ئـەو رێگایـە هەڵدەبژێـرێ، دونیـای ئـەدەب و دونیـای رۆشـنبیری گەلێـك فراوانـە، سـەرنجی خەڵـك بـۆ لای خـۆی رادەکێشـێ بەتایبەتـی ئـەوەی کـە تۆزێـك بەهرەیـەك لەخۆیـدا ببینـێ و هەسـتی ئـەوەی تێدابـێ، ئیـتر لـەوەوە مـن پێدارۆشـتم. سـەرەتاکەی ئـاوا بـوو، دیـارە پێـش ئـەوەش کـە مـن لـە هەولێـر دەمخوێنـد وەکـو گوتـم لـە پۆلـی چـوار و پێنجـی دواناوەنـدی دەسـتم بـە هەڵبەسـت نووسـین کـرد وەك دەربڕینـی هەسـتی خـۆم. ئەوکاتـە وەك منداڵێـك، وەك مێردمنداڵێـك، تەمەنیشـم بچـووك بـوو، لەوانەیـە بچووکتریـن قوتابـی بـووم، یەکەمجـار بـوو کەوتبوومـە دووری شـاری خـۆم، وەکـو بڵێیـن غەریبایەتـی و هاتبوومـە هەولێـر، ئێسـتا لـە هەولێـر غەریبایەتـی نییـە، بـەڵام ئـەودەم ئۆتۆمبیـل کـەم بـوو، یەعنـی ئێمـە بـە رۆژێـك دەگەیەیشـتینە هەولێـر، نیـوەی سـاڵ و سـەری سـاڵ نەبـا نەدەچووینـەوە بـۆ ماڵـەوە، ئیـتر غوربەتـی وایدەکـرد سـۆزی خـۆی دەرببـڕێ، مـن ئەوکاتـە هەڵبەسـتێکم دانـا زۆر سـاکارە، حەزدەکـەم بیخوێنمـەوە وەکـو سـەرەتایەك. هەتـا ئێسـتا ئـەو شـیعرەم بـڵاو نەکردۆتـەوە. بـە هەڵبەسـتی دانانێـم، بـەڵام جـۆرە دەربڕینێکـی بیـری ئـەو سـەردەمە. ئـەوە مـن قوتابخانەکەمـان بەشـی ناوخۆییـمان هەبـوو کەنزیـك هوتێـل فەریـدی ئێسـتا و بەرامبـەر ماڵـی عەتاوللاغـای کـە ماڵـی بابـی رەمـزی نافیعـی رەحمەتییـە، لـەوێ

لەبەشـی ناوخـۆ بووین، ئـەو سـەردەم ئـەوێ ئـەو نـاوە هەمـووی چـۆل بـوو هەتـا دەگەیشـتیە ڕێـگای کەسـنەزان و کۆیـە هەمـووی دەغـل و دان و شـینایەتی بـوو. جـا ئێـواران بـە پیاسـە بەوێـدا دەڕۆیشـتم و سـەعیم دەکـرد، بـەڵام ڕووی لـە کۆیـە بـوو غەریبـی کۆیـەم دەکـرد، جـا ئـەوەم نووسـی.

• ببووره مامۆستا ئەوە یەکەم شیعره؟

- بەڵـێ یەکـەم شـیعره لـە سـاڵی ١٩٤٩ دانـدراوە. شـیعرەکە ئەوەیـە دەڵـێ (بیـری مەفتـەن) دیـاره مەبەسـتم کۆیەیـە کـە کۆیـە (مەفتـەن)م بـوو.

بیری مەفتەن

چەنـدی بیـر ئەکـەم لـە دووری ئێـوە
کـەس بەرچـاو نابـێ لـە پشـت ئـەم کێـوە
خـزم و کـەس و گـەل پێکـەوە هەمـوو
لێـم دوورن چـاوم فرمێسـکی پێـوە
تەنیـا دووریتـان هـەر بـە دیمەنـە
گـەر بـەدڵ بایـە ئەمـرد لـە جێـوە
لام وایـە ئێـوەش وەك مـن تـێ ئەگـەن
بـۆ گەڕانـەوەم چاوتـان لەڕێـوە
یاخـود هەمووتـان بـێ ئـاگان لەمـن
بـێ خەمـن ئەگـەر بشـچم بـە زێـوە

***

هەمـوو سـبەینان سـەرلەبەیانی
دێمـە ڕێـی کۆیـە عالـەم ئەیزانـی
نەسـیمی شـادی و هـەوای ئـەم دەشـتە
سـەوزی گەنـم و جـۆ و سـووری پاوانـی
ڕۆناکـی ڕۆژ و خوێنـاوی زیویـن

ئەدرەوشـێنەوە پاشـی بارانـی
ئـەم گوشـادیەش ئێسـتا هـەر کەمـە
چونکـە نەیـماوە بەزمـی جارانـی
تەنهـا ئەینووسـم تاپێـم بـڕوا کـەن
نەڵێـن قسـەی تـۆ گشـتی بـۆ ئێـوە
***
بـەڵام چەنـد رۆژ بەپیاسـەکردن
هیچـم بـۆ نەکـراو کـەس دەرنەکەوتـن
چونکـە ئـارەزووم دیـدەی ئێـوە بـوو
نـەك هـەر بـە هـەوەس گـرد بەسـەرکەوتن
ئەنجـا ناچـار بـووم وازتـان لێبێنـم
دەسـت بـە کۆشـەش کـەم لەترسـی کەوتـن
بـەڵام خەیاڵـی ئێـوەم هـەر هەیـە
چونکـە غەریـب و دوورم لـە مەفتـەن
خواتـان لەگـەڵ بـێ، چاوتـان لـە رێ بـێ
بـۆ پـاش "امتحـان" دێـم بـۆ لای ئێـوە

ئـەوە یەکەمیـن هەڵبەسـتی سـاکارانەم بـوو کـە ئەوسـا لـە سـاڵی ١٩٤٩ نووسـیم.

• مامۆسـتا لـە سـاڵی ١٩٤٩ەوە تـا ئێسـتا چەنـد سـاڵێك تێپەڕیـوە واتـە ١٩٤٩ سـاڵ کـە تەمەنێکـی زۆرە، لـەو زەمەنـە زۆرە لـە چ قۆناغێـك بـە قۆناغێکـی زێڕینـی نووسـین و داهێنانـی خۆتـی دەزانـی؟

- ئـەوەی راسـتی بـێ کاك سـالار، لـە سـاڵی ٥١ بڵێیـن بـە سـاڵێك بـە دوو سـاڵ لەبـارەی چەندایەتییـەوە لـە سـاڵی ٥١یـەوە تـا سـاڵی ٥٤ نووسـینم گەڵێـك زۆر بـوو، بـەڵام زۆربـەی کـرچ و کاڵ و هەسـتی گەنجانـە بـوو. لـە شەسـتەکان

بەدواوە کە شۆڕشی کورد دەستی پێکرد، شۆڕشی ئەیلوولی مەزن، چەند سروودێکم دانا، چەند شتێکم دەربارەی پێشمەرگە و شۆڕش نووسی، لەلای من ئەوانە زۆر گرنگن. ئیتر دواتر بەردەوام بووم لەساڵەکانی حەفتاکان و بەبۆنەی یازدەی ئازار دواتریش هەربەردەوام بووم، ئەوە لەبارەی شیعرەوە. لەبارەی نووسینی دیکەش هەر لەو ماوەیە من هەر بەردەوام بوومە، ئیتر من لە حەفتاکان زیاتر هەستم بەوەی کرد کە نووسینەکانم زیاتر وەك نوسین دەچوون. بۆ ئەوەی دەبوو رۆژێك لە رۆژان چاپیان بکەم. وەختی خۆی زۆرەبەشیانم لە رۆژنامە و گۆڤارەکان بە پەراکەندەیی بڵاوکردۆتەوە.

• مامۆستا مەجید ئاسنگەر گۆرانیبێژەکانی کورد بەشێکیان شیعری جەنابتیان کردۆتەوە بە گۆرانی، لەوانە هونەرمەند فوئاد ئەحمەد و تاهیر تۆفیق و باکووری و محەمەد دانیش و عەزیز شارۆخی، بەهەرحاڵ بۆ هەناسەیەکیش بۆ بەرنامەکە گوێبیستی یەکێك لەم شیعرانە دەبین (ئەمیرەکەم). بەدەنگی هونەرمەند فوئاد ئەحمەد کە لە شیعری مامۆستا مەجید ئاسنگەرە. مامۆستا مەجید ئاسنگەر چەند شیعرێکی دیکەشی کراوەتە بە گۆرانی و سروود لێرەوە پرسیارێك دێتە ئاراوە ئایا مامۆستا بەڕای بەڕێزتان، چ شتێك دەبێتەهۆی ئەوەی شیعرێك ببێتە گۆرانی، بەڵام گۆرانییەکی نەمر، بێگومان بەشێك لەو گۆرانیانەی کە شیعری جەنابتن، گۆرانی زۆر نەمرن و ماونەتەوە، هەم لە خەیاڵی هونەری خەڵك و هەم لە خەیاڵی کەسانی دیکەش وەك مرۆڤیش بۆتە یادگاری بەشێك لەو زەمەنە لەو نێوەندەدا گۆرانی کوردی ئێستا لە وەزعێکی زۆر خراپدایە، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ئەو سەردەم و بۆ شیعرەکانی بەڕێزتان، بەڕای بەڕێزتان، شیعری باش، یاخود ئاوازی باش چییە بۆ

ئـەوەی بتوانـێ گۆرانـی نەمـر بـکات؟

- ئـەوەی راسـتی بـێ گۆرانـی ئەگـەر بـێ و بوێسـترێ سـەربکەوێ و نەمـر بـێ، دەبـێ هـەر سـێ رەگـەزی تـەواو بـێ، رەگـەزی وشـەکان، مەبەسـتم هەڵبەسـتەکەی، دواتـر ئاوازەکـە و دابەشـکردنی مۆسـیقاکەی، سـێیەم ئـەدای خـاوەن دەنگەکـە واتـە گۆرانیبێژەکـە. ئـەو سـێیە هەرسـێکیان دەبـێ تـەواو بـن، ئەگـەر هەریـەك لەوانـە ناتـەواوی تێدابـوو، گۆرانییەکـە تۆزێـك ناتـەواو دەبـێ. ئـەو سروودەی کـە جەنابـت باسـی دەکـەی، سروودی (سـوێندی پێشـمەرگە) کـە وەك جەنابـت فەرمـووت نەمـرە، ئەگـەر نەمـر بـێ ئـەوە رای ئێوەیـە و رای خەڵـك دەبـێ ئـەوە بسـەلمێنێ، یەکەمجـار بـوو مـن وەکـو شـاعێرێك لـە کوردسـتان دروشـمی (یـا کوردسـتان یـا نەمـان) بخاتـە سروودێـك و بڵاوبکرێتـەوە. چونکـە ئەوکاتـەش دروشـمی شۆڕشـی کوردسـتان ئەوەبـوو (یـا کوردسـتان یـان نەمـان) منیـش ئـەوە کاری تێکردبـووم و هەسـتی کوردایەتیـم وایکـرد ئـەوە بخەمـە نـاو سروودێکـەوە و ئەگـەر ئـەو سرووده بڵاوبکرێتـەوە بـۆ ئـەوەی زیاتـر ئـەو دروشـمە جێـی خـۆی بگـرێ. ئیـتر ئـەوە بـوو ئـەو سروودەم دانـا بۆیـەش کاك فوئـاد ئەحمـەد یـادی بەخێربـێ، بـە دەنگـە بـە سـۆزەکەی کـردی بـە سرود، بـەوەش زانـدرا کـە ئـەو سرووده تۆزێـك بـە کەڵکـە و بـەردەوام دەبـێ چونکـە هەرلـەو ساتەوە کـە ئـەو سرووده دانـدرا و تۆمارکـرا لـە هەمـوو بۆنەکانـەوە لـە رادیۆکانـی کوردسـتان کـە لـە شـاخ بـوو، کاتـی شـۆڕش و دوای شـۆڕش و یـازدەی ئـازار و دواتـر و ئـەو دوایـەش لـە هەمـوو بەرنامـەکان ئـەو سرووده لێدەدرایـەوە. بـەوە مـن هەسـتم کـرد کـە ئـەو سرووده جێـگای خـۆی لـە رەوتـی گۆرانـی و هونـەر و لـە رەوتـی رۆشـنبیری گۆرانـی کوردیـدا و لـە رەوتـی شۆڕشـگێڕایەتی کوردیـدا بەشـداری کـردووە. چونکـە جێـگای شـانازییە کـە سروودێـك لـە سرووده‌کان بتوانـێ ماوەیەکـی دوورودرێـژ لەنـاو شۆڕشـێکی بـەردەوام و سـەرکەوتوو چ لەکاتـی شـۆڕش چ لەکاتـی ئاشـتی لەگـەڵ کاربەدەسـتانی بەغـدا ئـەو سرووده بـەردەوام دەبـوو و خەڵکـی پێیـان

خـۆش دەبـوو. دیـارە کاربەدەسـتانیش پێیانخۆشـبووە. بـۆ مێـژوو فوئـاد ئەحمـەد دەیگێڕایــەوە و گوتــی جارێکیــان نەمــر بارزانــی رەحمەتــی بانگــی کــردم و باســی ئــەو سروودەی کـرا و گوتبـووی توخـوا جـارێ ئـەو چوارپارچەیـەی تێمەخـە چونکـە لـە شـوێنێك دەڵـێ (ئـەو کوردسـانەی چواربەشـە) گوتـی جـارێ ئـەوە بەشـێکمان پـێ تـەواو ناکـرێ، ئێـوە دەتانـەوێ هـەر چواربەشـمان بـە مـل دابێنـن. جـا ئـەو سرووده دیـاره جێـگای خـۆی کردۆتـەوە، هەروەکـو جەنابـت فەرمـووت، منیـش کــە باســم کــرد گوتمــان هەڵبەســت و وشــەکان و دواتــر ئاوازەکــەی، ســێیەم ئــەدای گۆرانیبێژەکــە لەگــەڵ بارودۆخــی تۆمارکردنــی گۆرانییەکــە ئــەوە گۆرانــی بەسـەردەخەن، بەهـۆی ئەوانـەوە سـەرکەوتوو دەبـێ. رەوشـی گۆرانـی ئێسـتامان بەداخــەوە تــا رادەیــەك لــە ئاســت پێویســتدا نییــە، هەرچەنــد هەوڵــدان هەیــە، چەنــدان گۆرانیبێــژ، دەنگخــۆش، ئاوازدانــەر، نووســەری چــاك، هەوڵــدەدەن ئێسـتاکە ئاسـتی گۆرانییەکانمـان بـەرز بکەنـەوە، بـەڵام تـا ئێسـتا بەداخـەوە وەکـو گوتــم لــەو ئاســتەدانییە و چێــژی گۆرانــی کوردیــمان لــە دابەزیــن دایــە، ئــەوە زیاتــر بەهــۆی ئــەو لاساییکردنەوەی کــە پەیــڕەو دەکــرێ لــە لاساییکردنەوەی گۆرانییەکانــی تورکــی و گۆرانییەکانــی فارســی و عەرەبــی، هەروەهــا ئــاوازەکان، ئـاوازی بێگانـە ئێسـتا زاڵـە، هەروەهـا ئـەو ئامرازانـەی کـە ئێسـتا بـە کار دەهێنـن لەبـۆ گۆرانـی کـوردی، ئامـرازی مۆسـیقی بێگانـە، مـن ناڵێـم ئامـرازی مۆسـیقی بێگانــە بــەکار نەهێنــن، بەڵــێ بــەکاری بهێنــن، بــەڵام بــە شــێوازێکی کوردانــە. هەرچەنـدە ئـەوە کاری مـن نییـە، مـن لـە هونـەری گۆرانـی تێناگـەم، لـە هونـەری مۆسـیقا تێناگـەم، بـەڵام وەکـو چێژوەرگرتنێـك هەسـت دەکـەم کـە ئەوانـەی گوێـم لێدەبـێ زیاتـر بیانییـە تاکـو هـی کـوردی بێـت. جـا ئومێـد دەکەیـن لەمـەودوا، بـرادەران، برایانـی دڵسـۆزی هونـەری کـوردی زیاتـر بایـەخ بـەو لایەنانـە بـدەن، کــەوا گۆرانــی بگەڕێتــەوە دۆخــی جارانــی و ئــەو گۆرانیبێــژە رەســەنانەی کــە جـاران هەمانبـوو، ئـەو گۆرانییـە رەسـەنانەی کـە تـا ئێسـتاش هـەر نەمـرن، ئـەو

سرووده نەمرانـەی وەکـو سرودی ئـەی رەقیـب، سروودی (پێشـمەرگەین) کـە لـە هەڵبەسـتی کاك مەدحـەت بێخـەوە، ئەویـش هـەرکاك فوئـاد ئەحمـەد وتوویەتـی. ئەوانـە شـوێنی خۆیـان گرتۆتـەوە و ئومێـد دەکەیـن لەمـەودواش گۆرانـی کـوردی و هونـەری گۆرانـی کـوردی بگاتـە لوتکـەو بـەرز بێتـەوەو لەتـەك جوڵانـەوەی کوردایەتیـدا بـەرەو پێـش بـڕوات.

• بەڵـێ باسـی دوو مەسـەلەی گرنگمان کـرد، ئەویـش یەك مەسـەلەی کوردایەتـی و ئـەو هەسـتە پیـرۆزە، دووەمیـش مەسـەلەی سروودی سیاسـی. مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر چـۆن بـوو بـە پێشـمەرگە و لـە ئەیلوولـی مەزنـدا وەك شـاعیرێك وەك خەباتگێڕێـك چ وانەیەکـی وەرگرتـووە؟ ئەیلـوول چـی فێـری مەجیـد ئاسـنگەری شـاعیر کـرد؟

- ئـەوەی راسـتی بێـت پێـش شۆڕشـی مەزنـی ئەیلـوول، وەکـو باسـم کـرد هـەر لەسـەرەتاوە خولیـای بیروبـاوەڕی بزاڤـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان بـووم، بەتایبەتـی لـە ژێرکاریگـەری کەسـایەتی هـەرە کاریگـەری بزاڤـی کوردایەتـی و بەرخـۆدان و خۆنەویسـتی لـە پێنـاو میللـەت ئەویـش کەسـایەتی سـەرۆکی نەمـر مسـتەفا بارزانـی بـوو.

کاریگـەری ئـەم زاتـە مەزنـە لەلایـەك لـە ڕووی بیـری کوردایەتـی و نەتەوایەتییـەوە و لەلایەکـی تـرەوە لـە رووی نووسـین و شـیعر و سروودەوە ئیلهامبەخـش بـوو. شـیعرێکم بـە نێـوی (مـژدە) بـە بۆنـەی گەڕانـەوەی ئـەم سـەرکردە مەزنـە لـە دوای شۆڕشـی ١٤ی تەممـووزی ١٩٥٨ بـۆ خاکـی کوردسـتان نووسـی، گەڕانـەوەی بارزانـی نەمـر بـوو بـە ئیلهـام بـۆ نوسـینی ئـەم شـیعرە کـە دەڵێـت:

مزگێنـی بـێ لەخـاك و گـەل
وا رۆژی گـەش هەڵهـات لەکـەل
زەمیـن خـۆی وەك بـووك دەنوێنـێ

گـــەردوون بـــە خەنـــدە ئەدوێنـــێ
بـــە ئـــاوازی نـــەرم و شـــیرین
بانـــگ ئەکاتـــە تیشـــکی زێڕیـــن:
... تا کۆتایی قەسیدەکە (بنواڕە بەرگی شیعرەکان لەم کۆبەرهەمە).

• بەڵـێ مامۆسـتا ئـەو شـیعرە مەغزایەکـی جـوان و ئیسـتاتیکایەکی مەزنـی تێدایـە هـەم وەك باکگراوەنـدە تەکنیکیەکـە و هەمیـش وەك تەرحـە سیاسـیەکە، دەکـرێ بزانیـن ئـەم شـیعرە چ جارێکـی دیکـە چاپکـراوە؟

- ئـەم هەڵبەسـتە وەختـی خـۆی لـە رۆژنامـەی (پێشـکەوتن) لـە بەغـدا چاپکـرا، دواتـر لـە کۆڕێکـدا خوێندمـەوە، نازانـم لـە شـەقڵاوە بـوو یـان لـە هەولێـر وەبیـرم نەمـاوە. پێموابـێ لـەم دواییـەش لـە شـوێنێك بڵاویانکـردەوە، نایەتـەوە بیـرم کـوێ بـوو. بـەڵام گرنـگ ئەوەیـە ئـەو هەڵبەسـتە وەختـی خـۆی چـوار کەسـی گەشـتیاری چیکۆسـلۆڤاکیا هاتنـە کوردسـتان، میوانـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان بـوون. لـە سـاڵی ١٩٦٠ ئەوسـا پارتـی منیـان بەگـەر خسـتن وەکـو هـاوەڵ و زمانزانێـك لـە زمانـی ئینگلیـزی، چونکـە ئەوانـە ئینگلیزیـان دەزانـی. منیـش لەگەڵیـان چـووم بـۆ کەرکـووك و لـەوێ ئیسـتقباڵم کـردن و لەوێـش چوویـن بـۆ سـلێمانی و دوکان و بـۆ دەربەندیخـان و هاتینـە کۆیـە و لەکۆیـەوە هاتینـەوە هەولێـر و لەوێـش چوویـن بـۆ حاجـی ئۆمـەران و لەوێـش گەڕاینـەوە و چوویـن بـۆ موسـڵ، لەوێـش مـن بەڕێـم کـردن، ئیـتر ئـەوان ئـەو کوردسـتانەیان دیـت، ئەوسـاڵیش بەهـار بـوو، بەهارێکـی جـوان، ئەوانیـش زانـا و رۆشـنبیر و نووسـەر بـوون، چەنـد کتێبێکیـان دانابـوو، چەنـد فیلمیـان دروسـتکردبوو لەسـەر ئـەو وڵاتانـەی کـە سـەردانیان کردبـوو، چووبوونـە زۆربـەی وڵاتانـی دونیایـە، بەڵێنیشـان دا ئـەو گەشـتەیان لـە کوردسـتان دەکـەن بـە کتێـب و لـە رۆژنامـە و لەگۆڤـارەکان

ڕۆژبـەڕۆژ بڵاویـان دەکـردەوە و لێـرە بـە جیهـاز لەگـەڵ چیکوسـلۆڤاکیا قسـەیان دەکـرد ڕۆژانـە و زانیاریـان دەدانـێ، تەنانـەت بـە منیشـیان دەگـوت کاك مەجیـد لەسـەرەتادا بەکـوردی قسـە بکـە و پاشـان بـە ئینگلیـزی قسـە بکـە. کوردییەکـەت لـەوێ تۆمـار دەکـرێ و ئینگلیزییەکـەش بـڵاو دەکەنـەوە. ئیـتر باسـی کوردسـتان و ئەوانەیـان دەکـرد، منیـش ئـەو شـیعرەی خۆمـم بـۆ خوێندنـەوە. زۆر لایـان جـوان بـوو، گوتیـان ئەمـە تامێکـی تایبەتـی هەیـە هـەم باسـی سروشـت و باسـی تەیـر و باسـی سـۆز دەکـەی و هەمیـش باسـی سیاسـەت و باسـی بارزانـی و گەڕانـەوەی پاڵەوانێکـی کـوردەواری دەکـەی. لـە راسـتیدا زۆریـان بـەدڵ بـوو. منیـش خـۆم زۆر دڵـم بـەو هەڵبەسـتە خـۆش بـوو چونکـە لـە سـۆزێکی زۆر دڵسـۆزانەی کوردانـە دەچـوو. ئـەوەی جەنابیشـت باسـت کـرد لەبـارەی شۆڕشـی ئەیلـوول و لەبـارەی خەباتـی کوردایەتیـمان، ئێمـە هەروەکـو گوتـم چونکـە مـن ئەندامێکـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان بـووم، ئیـتر ئەمـە ڕێبازمـان بـوو کـە دەبوایـە کوردایەتـی بکەیـن و دەبایـە لەگـەڵ شۆڕشـی کـورد دابیـن. شۆڕشـی کوردسـتان، شۆڕشـی مـەزن کـە دەسـتی پێکـرد لەسـەرەتادا هـەروەك باسـم کـرد مـن گیـرام. دوورخرامـەوە بـۆ بـەسرا و دوایـە دوورخرامـەوە بـۆ (سـویرە). لـە شۆڕشـی ئەیلوولیـش مـن تێدابـووم وەکـو شـاعیرێك وەکـو نووسـەرێك وەکـو هاندەرێـك، بـەڵام وەکـو پێشـمەرگە چەکـم هەڵنەگـرت، بـەڵام شـتم بـۆ دەنـاردن، ئـەوەی لـە توانـام دا هەبـوو، تـا لـە سـاڵی ١٩٧٤. لـەو سـاڵەوە هەرچەنـدە مـن پەیوەنـدی تەنزیمیـم بـە حیزبـەوە نەمابـوو، بـەڵام وەکـو کوردێـك و وەکـو ڕێبـازی بارزانـی نەمـر کـە مـن وەکـو دەروێشـێکی بـووم، لـە ١٩٧٤/٣/١١ەوە مـن ڕۆیشـتم، مـاڵ و منـداڵ و وەزیفـەم بەجێهێشـت، ئـەوکات بەڕێوەبـەری قوتابخانـەی ناوەنـدی کۆیـە بـووم، ڕۆیشـتم پەیوەندیـم بـە شۆڕشـەوە کـرد و ئیـتر لـەوێ منیـان کـرد بـە سەرپەرشـتیاری مفتـش تایبەتـی زمانـی ئینگلیـزی، بارەگەمـان لـە حاجـی ئۆمـەران و دەربەنـدی رایـەت بـوو، ئیـتر دەوراتـی تەفتیشـم دەکـرد بـۆ ئـەو قوتابخانانـەی

کە لە کۆمەڵگاکان دا هەبوون تا ئەهواز رۆیشتین و هاتینەوە تەوێلە و بیارە و چووینە .... زێوە و لە هەموو شوێنێك قوتابخانەمان هەبوو. قوتابخانەی دواناوەندیمان هەبوو، دەوام زۆر بەرێکوپێکی دەڕۆیی، ئیتر لەوێش من فێربووم زیاتر ئەو رێگایەی کە ئێمە گرتوومانە ئەو رێبازی بارزانی نەمرە تاکە رێگایەکە میللەتی کورد رزگار بکا و میللەتی کورد بە ئاوات و ئامانجی خۆی بگەیەنێ، ئەو رێبازە زیاتر ئێمەی قاڵ کردەوە، لەوێ من دیتم ژن و منداڵ و گەنج و پیر هەمووی هاتووە بەشداری لە شۆڕشدا دەکا و ماڵ و سامان و وڵاتی خۆی بەجێهێشتووە، ئەوە هەندەی دیکە گڕوتینی زیاتری بە ئێمە دا کە زیاتر لەسەر ئەو رێبازەمان سوور بین و بەردەوام بین.

• **مامۆستا مەجید ئاسنگەر بەڕێزتان لە زمانی ئینگلیزیدا دەرچووی ئەو زمانەن، زمانی ئینگلیزی چەند کاریگەری هەبووە لەسەر بەڕێزتان و ئێوە لە رێگەی زمانی ئینگلیزیەوە لە رێگەی ئەو پەنجەرەیەوە چەند ئاشنان بە ئەدەبی دونیا و ئەو ئاشنایەتییەتان چەند کاریکردۆتەوە بە خزمەتکردن لە ئەدەبی کوردی؟**

- ئەوەی راستی بێ من وەختی خۆی لە قوتابخانەی دواناوەندی کۆیە گۆڤارێکمان دەردەکرد بەناوی پێموایە (الامل) بوو، بە زمانی عەرەبی دەردەچوو، ئەوکاتە من تازە دامەزرابووم وەکو مامۆستا لە زمانی ئینگلیزی لە سانەوی، من ئەوکاتە وتارێکم نووسی لەو گۆڤارەدا رەنگە ئێستاکەش گۆڤارەکە مابێ. لەوێ دەڵێم فێربوونی هەر زمانێك، ئینسانێك زیاد دەکا، یانی هەر کەسێك کە زمانێك فێربوو یانی ئەوەیە ئەوە بوو بە دوو زمان و دوو ئینسان. ئەگەر زمانێکی دیکە لەگەڵ زمانی خۆی ئەوە دەکاتە دوو کەس، ئەگەر سێ زمان فێربوو ئەوە دەکاتە سێ کەس. یانی هەر زمانێك فێربووی ئینسانێك زیاد دەکەی. زمانی ئینگلیزیش وەکو زمانێکی جیهانی

گرنگییەکی تایبەتی خۆی هەیە چونکە لە هەموو جیهان ئەو زمانە باوە و دەستڕۆیشتووە، فێربوونی ئەو زمانە زۆر بەکەلکە بۆ ئەوەی کە بتوانی و بزانی لەناو میللەتانی تر گەیشتوونەتە کوێ و چیان هەیە ئەگەر تۆ بتوانی ئەو دەستکەوتانەی میللەتانەی دیکە بیهێنیەوە بۆناو میللەتی خۆت. من لە رێگای ئەو زمانەوە توانیم کە زۆر شت وەربگێڕمە سەر زمانی کوردی یاخود سەر زمانی عەرەبی. چەند چیرۆك وەرگێڕاوە و چەند شانۆگەریم وەرگێڕاوە، چەند مەقالە و وتارم وەرگێڕاوە، کە لە گۆڤار و رۆژنامەکانی خۆماندا بڵاوم کردوونەتەوە. من لەوبارەیەوە توانیومە خزمەتێك بە زمان و ئەدەبی میللەتەکەمان بکەم.

• مامۆستا بەڕێزتان باسی ئەوەتان کرد نووسین و چیرۆك، جگە لە شیعر نووسینتان هەیە، چیرۆکتان هەیە و چەندین نووسینتان لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و مێژوو و بوارەکانی رەخنەش هەیە، دەکرێ بزانین ئەو پەرتییە لە نووسین و چیرۆك و مێژوو و شیعر، وای نەکردووە ناوی مەجید ئاسنگەر بە شاعیر بێ، بەڵام شاعیرێك کە بەرهەمی نییە تاکو ئێستا و دیوانی نییە تا ئێستا، ئایا زۆری و پەرت و بڵاوی لە بەرهەم بەگشتی وای نەکردووە غەدر لەخۆت بکەی لە مەجالی شیعر؟

- بەڵێ بێگومان. چونکە من رەنگە زۆر کەسان و برادەران ئەو پرسیارەیان لە من کردووە کە بۆ تا ئێستا شتێکت بە چاپ نەگەیاندووە و بۆ دیوانێکت نییە یان هۆی چییە یان بۆ نایکەی؟ لەگەڵ پەسەندی رایەکەیان و لەگەڵ رەوای رایەکەیان، من خۆم بەکەمتەرخەم دەزانم لەو بوارەیەوە. ئەوەش هۆی هەبووە کە نەمتوانیوە بەرهەمەکانم وەکو دەڵێن لە دیوانێکدا چاپ بکەم، یەکەم لەبەر باری ئابوورییەکەی، بابڵێین چونکە لە پێشوودا کتێب چاپکردن زۆری تێدەچوو، ئەوەش لە دەسەڵاتی مامۆستایەکی دا نەبووە، چونکە

مـن وەکـو مامۆسـتایەك مووچەکـەم هـەر بایـی ئەوەنـدەی کـردووە بۆخـۆم و خێزانـم پێـی بەخێـو بکـەم. نەمتوانیـوە دیوانێـك بۆخـۆم پـێ چـاپ بکـەم و دوایـە دیوانەکـە ئایـا دەفـرۆشرێ یـا نافـرۆشرێ، ئایـا پـارەی وەردەگرییـەوە یـان وەرناگرییـەوە، ئـەوەم نەکـردووە، دووەمیـن پـەرش و بـڵاوی مـن هەسـتم کـردووە وەکـو بابڵێیـن مـن وەکـو (خولیـا) نـەك وەکـو موحتەریفێـك خولیـای شـیعر و ئەدەبیـات بوومـە و نـەم کردۆتـە پیشـەی خـۆم، ئیـتر کاتێـك شـتێکم بۆهاتـووە، کاریگەرییـەك رووی تێکردوومـە، هەڵبەسـتێکم نووسـیوە یـا لـە دەرفەتێکـدا لـە رۆژنامەیـەك بڵاومکردۆتـەوە یـا هـەر لـە دووتوێـی دەفتـەرە شـڕەکەی خۆمـدا ماوەتـەوە یـان بەسـەرزارەکی بـرادەران وەریانگرتـووە یـان کراوەتـە گۆرانـی و دوای ئـەو مەسـەلەن چیرۆکـم نووسـیوە، ناردوومـە بـۆ رۆژنامەیـان بـۆ گۆڤارێکـی ئەدەبـی و رێـی پێدرابـێ بڵاوکراوەتـەوە، یـان رێـی پێنەدرابـێ و پشـتگوێ خـراوە، دوای ئـەو شـتێکم وەرگێڕاوەتـەوە سـەر زمانـی کـوردی و دوای ئـەوە کتێبێکـم وەرگێـڕاوە......

• جەنابـت قسـە دەکـەی یانـی مەبەسـتی مـن ئەوەیـە ئێسـتا دوای دروسـتبوونی ئـەو بـوار و رەوشـەی ئێسـتا لـە ژێـر کابینـەی سـێیەم بزاڤێکـی بـاش هەیـە لـە مەجالـی رۆشـنبیری و بڵاوکردنـەوە و چـاپ. بەڕێزتـان ئـەو هەمـوو نووسـینەتان هەیـە، بـۆ نموونـە مـن سـەیری ئـەو دەفتـەرەی بەردەسـتت دەکـەم کۆمەڵێـك شـیعری باشـی تێدایـە، شـیعرەکان زۆر کۆنـن هەمـوو شـیعرەکان مێژوویـەك لـە ئامێـز دەگـرن. بەسـەرهاتن، یـادەوەری تێـدان، نووسـینەکانت لــە هەمــوو بــوارەکان، ناکــرێ دوای ئــەو بــوارەی کــە ئێســتا وەزارەتــی رۆشــنبیری هەیەتــی، هەمــوو نووســینەکان، هەمــوو شـیعرەکان چـاپ بکـەن، لەکاتێکـدا ئێسـتا بـە گوڕوتینێکـی زۆرەوە کتێـب و بڵاوکـراوە دەکەوێتـە بەردەسـتی خوێنـەران؟

- بەڵێی ئەوەی راستی بێ، لەو دواییە بیرێکم لێکردۆتەوە، لەگەڵ بەڕێز کاك فەلەکەدین کاکەیی وەزیری رۆشنبیری کە برادەرێکی خۆمانە باسم کردووە، ئەویش ئامادەیی پێشانداوە گوتی حەزدەکەین ئەگەر تۆ شتەکانت گەڵاڵە بکەی و ئێمەش چاپیان بکەین. ئومێد دەکەم ئینشاللا بتوانم رۆژێك لە رۆژان لەوبوارەوە ئەو کەشوهەوا رەخساوەی کە بۆ کورد رەخساوە بۆ ئێمەمانان رەخساوە، ئێمە هەموو ژیانمان لە پێناو رۆژێکی ئەوا تەرخانکردووە بۆ ئەوە تێدەکۆشاین کە ئێستاکە هاتۆتە دی. ئومێد دەکەم ئێمە شتێکمان بەربکەوێ، هەرچەندە حەز دەکەم شت زیاتر بەر خەڵکی دیکە بکەوێ، ئەوانەی لە من زیاتر شایستەتر بن، بەڵام ئێمەش ئومێد دەکەین بێبەش نەبین.

- **پشت بەخوا مامۆستا بەرهەمەکانت بە تێکڕایی لەلایەن وەزارەتی رۆشنبیرییەوە لە چاپ دەدرێن. مامۆستا ئێستای شیعری کوردی، ئێستا رەوت و بزاڤێکی باش هەیە لە شیعری نوێی کوردی، کۆمەڵێك گەنج هەن زۆر بە شێوەیەکی نوێ و هاوچەرخانە، شیعر دەنووسن، زمانی ئێستای شێعر زۆر جودایە لە زمانی سەردەمانێك بەر لە ئێستا، بەڕێزتان وەك شاعیرێك کە خاوەن تەمەنێکن لە شیعر نووسیندا، ئێستای شیعری کوردی، ئێستای بزووتنەوەی نوێی شیعری کوردی چۆن دەبینن؟**

- ئەوەی راستی بێ کاك سالار شیعری کوردی وەکو هەر رەگەزێکی تری ئەدەبی، وەکو هەر رۆشنبیری و ئەدەبیاتی تری هەر گەلێکی سەر ئەم زەمینە لە پەرەسەندندایە لە گۆڕاندایە، ئاڵوگۆڕی لە ژیان بێگومان ئاڵوگۆڕی لە ئەدەب و رۆشنبیریش دێنیتە کایەوە. شیعری کوردیش بمانەوێ و نەمانەوێ دەبێ ئەم رەوتە بەخۆیەوە ببینێ، جا بۆ ئەوەی کە هیچ لایەکیان مەغدور

نەکەیـن وەکـو دەڵێـن، ئێمـە جیلـی کۆنـتر بـا بڵێیـن کـە بەسـاڵاچووەکانین، لـە شـیعری عەمودییـەوە پێداهاتیـن کـە ئەوسـا ئـەوە باوبـوو، ئێسـتا شـیعری تـازە کـە لـە گۆڕێدایـە دەبـێ ئێمـە پشـتگیری بکەیـن و بـە چـاوی ڕێـزەوە سـەیری بکەیـن و هانـی بدەیـن، ئێسـتا لـە ڕەوتـی شـیعری تـازەی کـوردی جوڵانەوەیەکـی زۆر بـاش لـە گۆڕێدایـە و چەنـد شـاعیرێکی زۆر بەڕێـز و سـەرکەوتوو لـە شـیعری کوردیـدا نـاودارن و بەرهەمـی زۆر بـاش و بەپێزیـان هەیـە، بـەڵام زۆریـش هـەن بەگـەڵ کەوتـوون و لـەو ئاسـتەدا نینـە و یاخـود وەکـو دەڵـێ لـە جوانـی بەرهەمەکانیـان کـەم دەکەنـەوە. شـیعری کـوردی تـازە، شـتێکی ڕەوایـە و شـتێکی دروسـتە و شـتێکی زۆر جوانـە، بـە مەرجێك بەنـاوی تازەگەرییـەوە شـتەکانی دیکـە لـە دەسـت نـەدات. شـتەکانی دیکـە سـتاتیکای زمـان و سـتاتیکای شـیعر دانـان. یانـی کـە گوتـت شـیعر دەبـێ لـە وشـەی رووت ...... بێـت..... چیـە، وشـە هـەر وشـەیە بـەڵام جـۆری داڕشـتنی، ئیقاعـی و مۆسـیقاکەی و تەکنیکەکـەی دەبـێ وات لێبـکات کـە بزانـی ئەمـە شـیعرە. بـەڵام بێتـوو کابـرا بـەس شـت بنووسـێ و بڵـێ ئـەوە شـیعرە بـەڵام تـۆ تێیناگـەی و خەڵـك تێیناگا، ئـەوە نابێتـە شـیعر، بەڕای مـن. خـۆی ڕەنگـە کابـرای شـاعیر بـە شـیعری تـازەی تێبـگا، بـەڵام شـیعری تـازەش مەرجـی هەیـە، خـۆ بـێ مـەرج نییـە، لەبـەر ئـەوە دەبـێ زیاتـر ئـەوان پەیوەسـتی ئـەو سـتاتیکای شـیعری کـوردی بـن، چونکـە شـیعری کوردیـش وەك ڕەگەزکانـی دیکـە کـە بـەرەو پێـش دەڕوا مسـتەوای دانەبـەزێ، ئاسـتەکەی دانەبـەزێ. ئـەو جوانییەتـەی بمێنـێ و خـۆی بچەسـپێنێ، چونکـە بمانـەوێ و نەمانـەوێ، ئەمـڕۆ یـا سـبەی هـەر ئـەوە دەمێنـێ لـە مەیدانەکـە، چونکـە ئـەوی کۆنەکـە وەك خـۆی دەمێنێتـەوە و چیدیکـە نایەتـە مەیـدان، چونکـە دایمـەن کـۆن جێـگا بـۆ تـازە چـۆل دەکات. لـە هەمـوو بوارێکـدا هەروایـە. لـە شیعریشـدا هەروایـە. ئومێـد دەکەیـن شـاعیرەکانمان زیاتـر بایـەخ بـەو لایەنـە بـدەن و شـاعیری زۆر چاکـمان هەیـە کـە بەرهەمـی جیایـان هەیـە. (بەرنامـەی میـوان گۆرانـی نامەکـەت گەیشـت بـە دەنگـی هونەرمەنـد

فوئـاد ئەحمـەد لێـدەدا کـە لـە شـیعری مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەرە).

• یادکردنــەوەی ١٦ی ئــاب رۆژی پیــرۆزی دامەزراندنــی پارتــی دیموکراتــی کوردســتان، میهرەجانێکــی شــیعری لــە هۆڵــی رۆشــنبیری بــۆ کۆمەڵێــك شــاعیر ســازکرد، بەڕێــز مامۆســتا مەجیــد ئاســنگەر لــەو کــۆڕە شــیعرییەدا شــیعرێکی بەنــاوی (بــەری خەبــات) خوێنــدەوە. بفەرمــوون ئێــوەو چەنــد کۆپلەیــەك لــە شــیعری (بــەری خەبــات) لــە ســاڵی ١٩٩٧ لەمانگــی ٨ لــە یــادی ١٦ی ئابــدا خوێندراوەتــەوە.

بەری خەبات

خەباتم کرد.. خەباتم کرد
لە گوێرەی شوێن و کاتم کرد
بەدەست و بیر هۆشمەند و ژیر
خۆم قوربانی وڵاتم کرد
لە رۆژێکا شەوە زەنگ بوو
دوژمن تینووی خوێن و جەنگ بوو
ئەم پڕ چەك بوو
هار و بەتەر، لە دەشت و دەر
زرێی پۆلایی لە چەك بوو
من دەربەدەر یا دەستبەسەر
کوتەکم هێزی مەچەك بوو
ئازا و دلێر، وەك نەڕە شێر
بە تیر و شیر خەباتم کرد
لە رێی هات و نەهاتم کرد!

***

رۆژگارێکی ناهەموار بوو

چەرمگ رەش و راستی خوار بوو
دوژمن بێ باك
بە ئارەزووی شەیتانی شەڕ
تێکڕا سووتاندی هیشکو تەڕ
بە "ناپاڵم" ناشتی لە خاك
"سەروماڵم"
دەوروپشتم دڕك و داڵ بوو
نەبوو بەردێ بێتە پەنام
نەبوو مەردێ بێتە هانام
لە ئاست مندا
"جیهان" هەمووی "کەڕ و لاڵ" بوو
"من" ژێر کەوتم، دوژمن زاڵ بوو!
لاشەم سەرتاپای برین بوو
بەشم رەشپۆشی و گرین بوو
"لانە"م هەژاو خانەم رووخاو
"بەرهەم" دزراو "خەرمان سووتاو
"رۆڵە"م "کوژراو" بست بە بستی خاکم
بە بۆمبا و تۆپ ئەنجن کراو
کەچی گەردوون، گەردوونێکی چەپگەردی دوون
تووشی هێنام بە دەردێکی ئێجگار بە سام
بیور لەخۆم پوواز و کلکی پێکهانی
ئەوسا توانی بە ئاسانی
ئەو کۆنجۆکەی بە فرمێسك و خوێنی جگەر
هەڵم نابوو

دەس درێژ کات.. بۆ تێکدانی!

** *** **

سۆز و جۆشی کڵپەی دەروون
لە تەك نرکەی پێویستی بوون
هێندە بەتاو لەم گێژاوە تانووتی دام
شێرە پڵنگی مەکۆی بارزان
چریکاندی و گیانی پێدام
لەجیاتی چاوی کوێر بووما
هەموو جەستەی کردم بە چاو
لە بن هەوری تاریکی دا بینیم هەتاو
نەما ترس و شێوان لەلام
لە بری نەمان
ئاڵای بەرزی تێکۆشانی
"یا کوردستان، یا خود نەمان"
بوو بە سروودی نیشتمانی

*** **

• مامۆستا هەر لەگەڵ ئەو شیعرەدا چەند پرسیارێکی خێرامان هەیە، کۆیە لای بەڕێزتان چی دەگەیەنێ؟

- کۆیە لای من مەڵبەندی تێکۆشان و کوردایەتی راستەقینە دەگەیەنێ.

• لە هەوڵێکی رەشی تیرۆریستانەدا لە ١٩٩٧/٧/٢٠ هەوڵدرا بەڕێزتان لەناو شاری هەولێردا تیرۆر بکرێیت، لە وەڵامی تیرۆریستان و بە ئازادانە لەبەرامبەر مایکرۆفۆنی رادیۆی دەنگی لقی ٢ چیت پێیە لەو بوارەدا بیڵێی؟

- دەڵێم خەیاڵیان خاوە، تیرۆرکردن دڵسۆزانی کورد لە رەوتی تێکۆشان

ناوەستێنێ.

• هەولێـر لای مامۆسـتا مەجیـدی ئاسـنگەری شـاعیر چ مانایـەك دەبەخشـێ؟

- هەولێـر پایتەختـی هەرێمـی کوردسـتان، لانکـەی شارسـتانییەت و جێـگای شـانازی هەمـوو کوردێکـی دڵسـۆزە.

• مامۆسـتا ئەگـەر بەڕێزتـان وەك پرسـیارێکی کـراوە، یاخـود هەروەکـو دەروازەیـەك چیـت هەیـە لـە کۆتایـی و دوماهـی ئـەو بەرنامەیـەدا، ئـازادی لـە شـیعر خوێندنـەوە لـە راو پێشـنیار، لـە بۆچوونێـك؟

- زۆر سوپاسـتان دەکـەم، هەروەکـو بەشـێك لـە وەڵامـی پرسـیارێکی جەنابتـان کـە شۆڕشـی ئەیلـوول و کاریگـەری لەسـەر بەرهەمەکانـی مـن دەمەوێـت دوو کۆپلـە لـە دوو شـیعران بخوێنمـەوە، کـە هـەر بـە بۆنـەی شۆڕشـی ئەیلـوول وتـراون، یەکـەم لەسـەر داسـتانی هەندرێـن بـوو کـە هەندرێـن تـەواو بـو بـە سـەرکەوتووانە ئـەوەم بۆهـات.

هەندرێن

هەندرێـن بـەرزی شـیاوی نـازی
گەلـی کـورد ئیمـڕۆ بەتـۆ دەنـازی

***

هـەر تیکـە شـاخ و هـەر پەنـا بـەردێ
لانـەی شـێرێ بـوو سـەنگەری مـەردێ
هـەر بسـتێ خـاك و هـەر لـق و پۆپـە
هەنجـراوی بۆمبـا و پێکـراوی تۆپـە

ئـەم هەڵبەسـتە بەنـاوی (کـوردە ئـەم هەلـە) کـە خوالێخۆشـبوو تاهیـر تۆفیـق بـە دەنگـە زوڵاڵەکـەی خـۆی کردوویەتـە بـە سروود. ئەمـەش هـەر لـە سـاڵی

١٩٦٧ دوای ڕێکەوتنی کورد لەگەڵ کاربەدەستان کە کورد سەرکەوتوو بوو.

کوردە ئەم هەلەی مێژوو داویە پێت
لە دەستی نەدەیت، لانەدەی لە ڕێت
هەلێکە و ئەشێ روو نەداتەوە
مەردە ئەو گەلەی (گۆ) ئەباتەوە

• سوپاس و ڕێز و وەفا و خۆشەویستی بۆ بەڕێزتان و هیچی دیکەمان نەماوە، هەرچەندە پرسیار گەلێك زۆرە، گەلێك شیعر ماوە بیخوێنینەوە و گەلێك شت ماوە گفتوگۆی لەسەر بکەین، بەڵام ماوەی بەرنامەکە هەر ئەوەندەیە و هەڵدەگرین بۆ دەرفەتێکی دیکە و لە یادێکی دیکەدا بە خزمەت بەڕێزتان دەگەینەوە ئەوکاتە زۆر بەتێر و تەسەلی لەمەڕ زۆر مەوزوعی گرنگ قسە دەکەین.

- بە ئومێدی خوا، منیش زۆر سوپاستان دەکەم بۆ ئەو دەرفەتەی کە بۆتان رەخساندم، ئێمە هەردەم لە خزمەتی کوردایەتی و خزمەتی پارتی دیموکراتی کوردستانین و لەم ڕێگایەشەوە خزمەتی رادیۆی لقی دووی پارتی دیموکراتی کوردستان دەکەین و زۆر سوپاستان دەکەین.

• زۆر زۆر سوپاس مامۆستا. گوێگرانی هێژا جارێکی دیکە بەناوی ئێوە و بەناوی خۆمانەوە بەخێرهاتنێکی گەرمی مامۆستای بەڕێز، شاعیری ناسراو، رۆشنبیر و کوردپەروەرە و نیشتمانپەروەر مامۆستا مەجید ئاسنگەر دەکەین بۆ هاتنی بۆ ستۆدیۆی رادیۆی لقی دوو بەرنامەی (میوان). ئومێد دەکەین توانیبێتمان خزمەتێك پێشکەش بە ئێوەی بەڕێز بکەین، هەر شاد و سەرفراز و سەرکەوتوو بن، خواتان لەگەڵ.

مەجید ئاسنگەر
لە دیدی نووسەر و
کەسایەتییەکاندا

مامۆستا مەجید حەداد

• ئاسنگەرێکی کورەی کوردایەتی
• زمان زان و مامۆستای زمان
• شاعیرێکی هەست ناسك و نەتەوەیی
• قەڵەم گوڵە نێرگز

مومتاز حەیدەری

- **کورتە پێناسەیەك:**

مامۆستا مەجید ئاسنگەر -حەداد- لەچوارچێوە گشتییەکەیدا، مرۆڤێکی رۆح پاك، سادە و ساکار، دەم بەپێکەنین و خۆش مەحشەر، هەست ناسك و زمان گوڵ، خاوەن هەڵوێستی جوامێرانەی کۆمەڵایەتی، خۆشەویستی خەڵك، لەگەڵ خوێندکارەکانی خۆی - قوتابیەکانی- برا و مامۆستایەکی خودان پەیام و ئامانج بۆ پەروەردە و فێرکردن، لەوەش رۆشنتر دروست کردنی مرۆڤی نوێی کورد، لەپێناو ویستێکی ئازاد، ئازادیی نیشتمان، سەربەستی هزر و فیکر، خۆشی و کامەرانی نەتەوە، کەسێکی خزمەت گوزار و تێکۆشەرێکی نەتەوە پەروەر، نووسەر و وەرگێڕێکی قەڵەم دار بەڕوو.. لەلایەکی دیکەوە لەرێگەی وانە و

قەڵـەم و شـیعرەکانییەوە، لەپێنـاو هۆشـیاری و جوانـی ژیـان، بگـرە لەپێنـاو جوانـی مرۆڤـی کـورد و کوردسـتان هەمیشـە لەجەنگـدا بـوو.. هتـد.

- **کەی مامۆستام ناسی...؟**

بـەر لەشۆڕشـی چـواردەی تەمـووزی ١٩٥٨، مـن و جەمشـیدی بـرام لـە پۆلـی شەشـی سـەرەتایی بوویـن، لـە ڕێگـەی ژمارەیـەك قوتابیـان و خوێندکارەکانـی دەرەوەی شـاری هەولێـر، واتـە گوندەکانـی سـەر بـە (لیـوای هەولێـر) لـە بەشـە ناوخۆییەکانـی بەڕێوەبەرایەتـی (لیـوای هەولێـر- پارێـزگا) دەژیـان، یەکـێ لـەو بەشـەناوخۆییانە، مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بەرپـرس بـوو، بەشـەناوخۆیەکەش لەشـەقامی بـازاڕی سـیروان و نزیـك مەیدانـی مریشـکان بـوو.. ئێمـەش (مـن و جەمشـیدی بـرام) هەنـدێ جـار سـەردانی خوێندکارەکانمـان دەکـرد، لـەوێ مامۆسـتا مەجیدمـان ناسـی.. پـاش ١٤ی تەمووزیـش مامۆسـتا مەجیـد وەك کادرێکـی پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان دەسـت بـەکار بـوو، منیـش ئەندامێکـی ئاسـایی و چالاکـی پارتـی بـووم.. هـاوکات مامۆسـتا وەك خـاوەن قەڵـەم و شـاعیر دەوری خـۆی هەبـوو، بۆیـە زیاتـر لێـی نزیـك دەبوومـەوە، هەرچەنـد مـن بەوپـەڕی ڕێـزەوە سـەیری مامۆسـتام دەکـرد، هاوکاتیـش وەکـو تێکۆشـەرێکی کـورد، بـەڵام پەیوەنـدی نێوانمـان، هەسـت نەدەکـرا، پەیوەنـدی کلاسـیکی و کۆمەڵایەتـی نێـوان مامۆسـتا و قوتابیـەك بێـت، بەڵکـو وەکـو دوو بـرا، دوو نیشـتمانپەروەر لەیـەك ئاسـتدا بـوو.. ئـەوەی جێـی ئاماژەیـە مامۆسـتا مەجیـد سـەرەڕای ڕێزێکـی گـەورەی بـۆ بـرا گەورەکانـم (عاصـم، سـاڵح، جەمـال و موهیـب) هەبـوو، منیشـی زۆر خـۆش دەویسـت. تەنانـەت پـاش ئـەوەی مـن ریـزی پارتـی دیموکراتیشـم بەجـێ هێشـت، ئـەو پەیوەندییـە جـوان و برایانەیـە تـا کۆچـی دوایـی کـرد، هـەر بـەردەوام بـوو.. شـایانی باسـە، کـە بـۆ (مانگـی هەنگویـن) هاتبـووە بەغدایـێ لـە هوتێلێـك دابـەزی بـوو، مـن ئـەو سـەردەمە لەبەغـدا بـووم، بـۆ پیرۆزبایـی چوومـە لایـان، زیاتـر لەنیـو سـەعات لەخزمەتـی و بەڕێکـەوت تـازە

دیوانەکـەی گـەورە شـاعیری کـوردان مەولـەوی دەرچـوو بـوو، مامۆسـتا دانەیەکـی کـڕی بـوو، لـەوێ پێشکەشـی منـی کـرد، بەراسـتی زۆر زێـدە بـەو دیارییـە خۆشـحاڵ بـووم.

- **ئاسنگەرێکی کورەی کوردایەتی..!!**

دیـارە لەمـەڕ هەڵکەوتنـی مـرۆی بەتوانـا، مامۆسـتای دڵسـۆزی خـاوەن پەیـام، یـان نەتەوەپەروەرێکـی پێشـەنگ، نیشـتمانپەروەرێکی هۆشـیار، رووناکبیرێکـی تێکۆشـەر...هتد. لـە هەبوونـی ژمارەیـەك هـۆکاری ژینگـەی تایبەتـی و گشـتی و هەمەچەشـن دروسـت دەبـن. هەڵبـەت لێـرەدا، سـەبارەت بەمامۆسـتا مەجیـدەوە، ژینگـە گشـتیەکەی کۆیـە، کەشـارێکی زینـدووی کۆمەڵایەتـی، کلتـووری، سیاسـییە، لـەوەش زیاتـر قوتابخانـەی حاجـی قـادری کۆیـی و مـەلای گـەورە و بەدەیـان شـاعیری هەڵکەوتـوو و کەسـایەتی چاکەخـواز و نـاسراوی کوردسـتانە، هـاوکات وەکـو ژینگـەی تایبەتـی مامۆسـتا لەخانـەوادە و خێزانێکـی چاوکـراوەی کۆمەڵایەتـی و کوردپـەروەری زەحمەتکێشـی چینـی ناوەڕاسـتە (پیشـەی ئاسـنگەری)، و لـە هەمـان کاتـدا کـە رۆڵـەی نیشـتمانێکی داگیرکـراوی سەرتاسـەری لەمێژینەیـە.. هتـد، واتـە ئـەو هۆکارانـە هـەر هەموویـان بەسـەریەکەوە، لەچوارچێـوە گشـتییەکەیدا، مامۆسـتا مەجیـد حـەداد بـە ئەسـتێرەیەکی گەشـی ئاسـمانی کوردسـتان و کەسـایەتییەکی دیـاری کۆمەڵـی کـوردەواری بەگشـتی و شـاری کۆیـە و هەولێـر بـە تایبەتـی دەژمێـردرێ، هـاوکات وەکـو تێکۆشـەرێکی سەرسـەختی رێگـەی ئازادیـی ژیـان و هـزر، بگـرە ئـازادی نیشـتمانی نەتەوەیـی و مرۆڤایەتـی لەرەوتـی جووڵانـەوەی رزگاریخـوازی گەلـی کوردسـتان، راسـتگۆیانە، جوامێرانـە، وەك خـاوەن قەڵەمێکـی نـووك تیـژی خەنجـەری دەبـان و هەڵگـری نازنـاوی (حـەداد) بەپێچەوانـەی کەشـاعیرێکی نیشـتمانپەروەر و رۆمانسـی، بەشـانازییەوە خـۆی بەرۆڵەیێکـی زەحمەتکێش دەزانـی و زیاتـر لەگـەڵ ئێـش و ئـازاری خەڵـك

دەژیـا، بۆیـە کەبەئاسـنگەرێکی بەئەمەکـی کـورەی کوردایەتـی دەژمێـردرێ...!

- **زللەیەکی ئاشتیخوازانەی نەتەوەیی...!**

دوای شۆڕشـی چـواردەی تەمـووز، کـە دەرگایەکـی ئێجـگار گـەورەی لـە بـەردەم گەلانـی عێـراق- بەکـورد و عەرەبییـەوە- کرایـەوە، حزبـی شـیوعی عێـراق خـاوەن خەبـات و قوربانییێکـی گەلـەك زۆر بـووە، سـەرتاپای شـەقامی عێـراق، وەکـو دەگوتـرا: دەسـتی بەسـەردا گـرت بـوو، لـە کوردسـتانیش- وەك حزبـی کـوردی- تەنیـا پارتـی دیموکراتـی بوونـی هەبـوو بـەڵام تـا رادەیـەك لاواز بـوو، لەگـەڵ ئەوەشـدا پارتـی خـۆی بەحزبـی پێشـڕەو دەزانـی و دەبـا پارتـی لـە خۆپیشـاندان و چالاکییـەکان لەپێشـەوە بێ...هتـد، رێکەوتـی ١٩٥٩/٣/٢٤ کـە حکومەتـی عەبدولکەریـم قاسـم لـە پەیمانـی بەغـدا- سـەنتو- دەرچـوو، کەدەسـکەوتێکی زۆر گرنـگ بـوو، هـەردوو حزبـی (پارتـی و شـیوعی) بڕیاریانـدا رۆژی پاشـتر واتـە ١٩٥٩/٣/٢٥ خۆپیشـاندانێکی شایسـتە بەڕێـوە ببـەن، ئـەو رۆژی ناوبـراو هـەردوولا هاتنـە سـەر شـەقام (شـەقامی بـازاڕی سـیروان)، بـەرەو باڵەخانـەی کۆچکـردوو شـەریف جامبـاز رەوی کـرد، جـا لەرۆشـتنەکەدا (رێـڕەو)، ئێمـەی پارتـی گوتمـان دەبـێ لەپێشـەوە بیـن، ئەوانیـش بـەو پێیـەی گەلێـك لەئێمـە زۆرتـر بـوون خۆیـان بەپێشـڕەوی گەلـی عێـراق بەهـەردوو نەتەوەکەیـەوە دەزانـی، بۆیـە کەدەیانگـۆت: بەهیـچ جـۆرێ ئێـوە پێـشِرەو نیـن، هـاوکات ئەفسـەری ئیسـتیخباراتی عەسـکەری هـادی السـوادی، لەسـەر بالکۆنەکـەی شـەریف جامبـاز گوتـی (هـۆلاء بعسـیین الاکـراد) ئیـتر ئێمـە ئێجـگار تـوڕە بوویـن لەبـەردەم باڵەخانەکـەدا، بـووە شـەڕە (هیتـاف) و جـۆرە توندوتیژیـەك دروسـت بـوو، مـن ئەوسـا لـەدژی سیاسـەتی تـاك رەوانـە و مەغروریەتـی حزبـی شـیوعی زۆر تونـدڕەو بـووم، بـەڵام جێـی سرەنجـە لەهەمـان کاتـدا، بەهیـچ جـۆری دژی فیکـری مارکسـی و شـیوعیەت نەبـووم و نابـم، جابـۆ ئـەوەی هەرایەکـە تەشـەنە نـەکات، مامۆسـتا مەجیـد حـەداد کەکادرێکـی پارتـی بـوو لەتـەك مـن وەسـتا بـوو، تـا دەسـتی گـرت (زللەیەکـی

لەمن دا) و دەستی گرتم بۆ بەشەناوخۆییەکەی قوتابیان بردمی لە ژوورەکەی خۆی دانیام بۆ ئەوەی مەسەلەکە هێور ببێتەوە.. لێرەدا لەمەڕ ئەم زللەیە نابێ بە کارێکی ئاسایی کۆمەڵایەتی تەماشا بکرێ، دەبێ لێکدانەوەی بۆ بکرێ، هەڵبەت مامۆستا بەو کارە دەیسەلمێنێ مرۆیەکی ئاشتیخواز و دژی دووبەرەکی بوو، هاوکات لەلایەنی سیاسییەوە دووربین بووە، بۆیە کەئەو (زللەیەی) لەهەڤاڵەکەی خۆی داوە بۆ ئەوەی هەرایەکە زیاتر ئاڵۆز نەبێ، بەهەرحاڵ بۆ منیش بەپێی رۆژگاری خۆی دەرسێکی گەورە بوو، کە لە شەڕی سیاسیدا توندڕەو نەبم.

لە کۆتایی ئەم بڕگەیەدا، مامۆستا مەجید بێدەنگیەکەی منی، بەرامبەر (زللەکە)، کە بە هیچ جۆرێ کاردانەوەم نەبوو، زۆر خۆشحاڵ بوو. بڕوا بفەرموون تا لەژیان بوو، هەموو جارێ دەیفەرموو: (چونکە مومتاز لە-زللە لێدانەکە- رێزی لێ گرتم و بێدەنگ بوو، زیاتر خۆشم دەوێ لەبیری ناکەم)...!

- **زمان زان و مامۆستای زمان**

ئەوەی راستی بێ، بگرە مایەی شانازیە، ژینگەی کۆیێ، بە هەموو جەمسەر و رەهەندەکانیەوە، ژینگەیەکی دروست و دەوڵەمەندی ئەدەبیات لەهەموو ژانراوەکانیەوە، بەتایبەتی شیعر بووە، بەڵکو خۆی لەخۆیدا قوتابخانەیەکی کلتووری هەمەچەشنی ژیان بووە، ئەوەتە ژمارەیەك لەشاعیرە گەورەکانی کۆیە، بە مامۆستای زمان دەژمێردرێن، هەرچەند زۆربەیان لەحەرەمی مزگەوت و لە باوەشی ساکاری کۆمەڵایەتی خەڵکی کۆیە هەڵکەوتوون، نموونەی کۆچکردووی گەورە مەلای گەورە، کە لە سەرەتای سییەکانەوە (١٩٣٣) دەستی داوەتە تەفسیری قورئان و بە کوردی کردووە، بە پێی سەردەمی خۆی و کاریگەری زمانی عەرەبی و قورئان و شەریعەت، بە

کوردیەکـی رەوان ئـەو کارە قـوڕس و گەورەیـەی جێبەجـێ کردووە...هتـد.

شایانی باسە، شاری کۆیە لـە مـەڕ بوونـی ژمارەیەکی زۆری شاعیر و نووسـەر، ئـەوە کۆچکـردووی گـەورە مامۆسـتا کەریـم شـارەزا لـە کتێبیکـی دوو بەرگـدا، تـەواوی شـاعیرانی کۆیـێ و دەوری کاریگەریـان لـە پەروەردەکردنـی ئەدەبیـات و زمانـدا نووسـیویەتی. جـا مامۆسـتا مەجیـد، بەهـەق میراتگـری پـەروەردەی ئـەو ژینگـە نەتەوەیـی و زمـان زانینـە، بۆیـە هـەر لەسـەرەتای لاوییـەوە، پێـش ئـەوەی خوێندنـی بـاڵا تـەواو بـکات بـە زمانێکـی پـاراو شـیعری نووسـیوە و وەك خـاوەن قەڵەمێکـی کـوردی زان هـاوکات عەرەبـی زان نـاسراوە، دیـارە زمانـی عەرەبیشـی لەرێگـەی خوێندنـی ئامادەیـی و کۆلێـژەوە (قسـەکردن و نووسین) بـە باشـی زانیـوە، سـەرەڕای ئەمانـەش، خۆشـبەختانە لـە کۆلێـژ، لەبەشـی زمانـی ئینگلیـزی وەرگیـراوە و پـاش دەرچوونـی ماوەیـەك دەورەکـی تایبەتـی لـە بـارەی زمانـی ئینگلیزیـەوە لەوڵاتـی بەریتانیـا بینیـوە، بـە واتایەکـی ورد لـە هەرسـێ زمانەکـەدا گـرەوی زمـان زانینـی بردۆتـەوە، لـە ئەنجامەکەیـدا، وەکـو وەرگێڕێکـی بەتوانـای شـارەزا لـە حەرەمـی هەرسـێ زمانەکـەدا نـاسراو بـوو، کۆمەڵـە بەرهەمێکـی دانسـقەی هەیـە.. جێـی خۆیەتـی ئامـاژەی توانایـی زمـان زانینـی مامۆسـتا مەجیـد بکـەم، پـاش ١٤ی تەمـووز شـاندێکی گـەورەی سیاسـی و کلتـووری کۆمـاری چیکۆسـلۆڤاکیا سـەردانی هەولێریـان کـرد، لـە یانـەی نقابـەی مامۆسـتایان بـە گەرمـی پێشـوازیان لـێ کـرا، پێناسـی ئاهەنگەکـە- عریـف الحفـل- مامۆسـتا مەجیـد حـەداد بـوو، بڕگەکانـی ئاهەنگەکـە بـە هـەر سـێ زمـان: کـوردی، عەرەبـی، ئینگلیـزی، زۆر بەرەوانـی پێشـکەش دەکـرد، تەنانـەت گوتـاری پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان، خـۆی مامۆسـتا یەکسـەر بـە زمانـی ئینگلیـزی بەزارەکـی- شـفوی- پێشـکەش کـرد، هاوڕێـی کۆچکـردوو عـادل سـلیم بـە زمانـی کـوردی و مامۆسـتا سـت نیلوفـەر بەزمانـی عارەبـی پێشکەشـیان کـرد هـاوکات ماموسـتا مجیـد بـە زمانـی ئینگلیـزی پیشکەشـی دەکـرد بـەڵام هەمدیسـان ژینگـەی رۆمانسـیەتی کۆیـە ئاوێتـەی

شیعرەکانی بووە و گیانی جوانی ژیانی بە شیعرەکانی بەخشیوە...هتد. بەلای منەوە، بەهرە شیعرییەکەی لەگەڵ جوانی سروشتی کوردستان، تابلۆیەکی رەنگینی شیعری دروست بوو. ئەمەو مامۆستا وەکو نووسەرێکی زمان زانی (هەرسێ زمان)، قەڵەمەکەی، بەقەڵەمێکی ناوەرۆك دەوڵەمەندی زمان پاراو، راستگۆیی پەیام ناسراو بوو..

بە کورتی مامۆستا مەجید شاعیرێکی هەست و رۆح فریشتەیی و نووسەر و وەرگێڕێکی بەتوانای هەمەڕەنگ بوو.

- **کۆنگرەی نەوەت ساڵەی بارزانی نەمر**

کۆنگرەی نەوەت ساڵەی بارزانی نەمر لە سەرەتای مانگی سێی ١٩٩٣، جەنابی کاك مەسعود بارزانی لەبەر رۆشنایی پێشنیازێکی من لەبارەی یادی نەوەت ساڵەی لە دایك بوونی بارزانی نەمرەوە، داوام کرد کۆنگرەیەکی هەمەلایەنی لێکۆڵینەوە و دیکۆمێنتاری لەو ساڵەدا (١٩٩٣) ئەنجام بدرێ، ئەوەبوو لێژنەیەکی باڵای تایبەتی بۆ ئامادەکردنی کۆنگرەکە دەست نیشان کرا، کە پێکهاتبوو لە سەرۆکی لێژنە کۆچکردووی گەورە فەلەکەددین کاکەیی و سکرتێر مومتاز حەیدەری، دکتۆر شوکریە رەسوڵ، مامۆستا مەجید حەداد، دکتۆر خەلیل ئیسماعیل و مامۆستا حەسەن کە ئەندامانی لێژنەکە بوون..

لێژنەکەش زۆر بە کارامەیی کارەکانی خۆی بۆ سازدانی کۆنگرەکە جێ بەجێ کرد.. شایانی باسە، بۆ یەکەم جار لە مێژووی سیاسی و رزگاریخوازی گەلی کوردستان کۆنگرەیەکی (نەتەوەیی- زانستی- زۆر سەرکەوتووانە ئەنجامدرا، جێی ئاماژەیە، مامۆستا مەجید ئاسنگەر، وەك ئەندام هاوکات وەرگێڕ و نووسەر، هەروەها پێداچوونەوەی بابەتەکانی کۆنگرە دەورێکی بەرچاوی بینی.

لـە کۆتایـی دا، زۆر بەگەرمـی دەسـت خۆشـی لـە خانـەوادەی کۆچکـردووی نەمـر مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر دەکـەم کـە تێکـڕای بەرهەمەکانیـان کۆکردۆتـەوە و بەشـێوەیەکی شایسـتە چـاپ و بـڵاو دەکەنـەوە. هـاوکات سوپاسـیان دەکـەم، لەمـەڕ ئـەو شـەرەفەی پێیـان بەخشـیم، ئـەم چەنـد لاپەڕەیـە لـە بـارەی مامۆسـتا و بـرا و هەڤـاڵ مەجیـد ئاسـنگەرەوە بنووسـم.. دەسـتتان خـۆش.

سوپاس

٢٠٢٠/١١/١١

هەولێر- کوردستان

تێکۆشەری نەتەوەپەروەری کورد مامۆستا مەجید ئاسنگەر

گۆڤاری K21 ژمارەی ناوەڕاستی ساڵ- خولی دووەم (١٥) ٢٠١٢

کەریم شارەزا

• بوون و خوێندن و بڕوانامەی

تێکۆشەری نەتەوەیی و نیشتمانپەروەری کورد مەجید ئەحمەدئەمین و ناسراو بە (مەجید ئاسنگەر) لە ساڵی ١٩٣٢ دا لەگەڕەکی بەفریقەندی لە شاری کۆیە، شاری ئەدەب و هونەر و خەباتی کوردایەتی لەدایک بووە و چاوی بە دیمەنە جوانەکانی چیاکانی باواجی و هەیبەت سوڵتان کراوەتەوە و گوێچکەی بە ئاوازی کۆتر و بولبولانی باخ و سەیرانگاکانی ئەو شارە گۆشبووە.

خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیی لە ساڵی ١٩٤٨ دا تەواو کردووە و قۆناغی ئامادەیشی لە ساڵی ١٩٥٠ دا لە شاری هەولێری دێرین تەواو کردووە و ساڵێک لەبەر کاری حزبی لەپارتی دیموکراتی کوردستاندا نەیخوێندووە تاکو

لـە پایـزی ١٩٥١ دا چووەتـە بەغـدا لـە کۆلیجـی (خانـەی بـاڵای مامۆسـتایان) دا کـە ئێسـتا پێـی دەڵێـن (کۆلیجـی پـەروەردە) وەرگیـراوە و لـە بەشـی زمانـی ئینگلیـزی خوێندوویەتـی و هەمـوو سـاڵێک بـە زیرەکـی دەرچـووە، تاکـو لـە هاوینـی ١٩٥٥دا خوێندنـی تـەواو کـردووە و بڕوانامـەی بەکالۆریۆسـی وەرگرتـووە و بـۆ پایـزی ئـەو سـاڵەی (١٩٥٥) بـە مامۆسـتای زمانـی ئینگلیـزی لـە دواناوەنـدی هەولێـر دامـەزراوە و نموونـەی مامۆسـتای پـەروەردەکار و زانـا بـووە.

• **ژیانی حزبایەتی مەجید ئاسنگەر:**

ئـەم زاتـە لـە سـاڵی ١٩٤٨ ەوە چووەتـە نێـو ڕیزەکانـی پارتـی دیموکراتـی کـورد کـە لـە دواییـدا لـە کۆنگـرەی سـێیەمی حـزب لـە شـاری کەرکـوک لـە (١٩٥٣/١/٢٦) دا ناوەکـەی بـووە (پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان) و لـە پەنجـاکان و شەسـتەکانی سـەدەی ڕابـردوودا دەورێکـی دیـاری بـووە لـە چالاکـی نوانـدن لـە ڕیزەکانـی پارتـی و لـە دوای شـۆڕشـی ١٤ی تەمـووزی ١٩٥٨یشـدا بووەتـە بەرپرسـی ڕێکخسـتنی شـاری هەولێـر لـەو حزبـەدا و بـۆ ڕۆژی ٩ی شـوباتی ١٩٦٠ پارتـی مۆڵەتـی فەرمـی کارکردنـی ئاشـکرای لـە حکومەتـی عەبدولکەریـم قاسـم وەرگـرت و لقەکانـی پـتر کەوتنـە چالاکـی نوانـدن و مامۆسـتا مەجیـد وەک کارگێـڕی لـق و بەرپرسـی ناوچـە لـە چالاکـی نوانـدن بەباشـی نـاسرا، تاکـو لـە پاییـزی ١٩٦٠ دا عەبدولکەریـم قاسـم لـە بەڵێنەکانـی بـۆ میللەتـی کـورد و کێشـە ڕەواکـەی وردە وردە پاشـگەز بـووەوە و تـا وای لێهـات دەسـتی بەگرتنـی ئەندامـە چالاکەکانـی پارتـی کـرد و مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەریش بـە فەرمانـی حاکمـی گشـتی عەسـکەری گیـرا و ڕەوانـەی گرتوخانـەی بـەسرا کـرا و ماوەیـەک گیـرا، تاکـو لـە دەرفەتێـکدا خوالێخۆشـبوو مەسـعود محەمـەد جەلیـزادە لـە دیدەنێکـی لەگـەڵ (زەعیـم عەبدولکەریـم قاسـم) دا تـکای ئازادکردنـی مامۆسـتا مەجیـدی کـرد و ئەویـش فەرمانـی ڕەهاکردنیـدا و گەڕایـەوە هەولێـر و زۆری پـێ نەچـوو دوورخرایـەوە بـۆ خوێندنـگای دواناوەنـدی

قـەزای (سـوێرە)ی سـەر بـە پارێـزگای کـووت (واسـیت) و وانـەی ئینگلیـزی گوتـەوە. تاکـو لـە سـاڵی ١٩٤٦دا ڕێـی پێـدرا بگەڕێتـەوە پارێـزگاری هەولێـر و لەوێـش کـرا بـە بەڕێوەبـەری خانـەی مامۆسـتایانی سـەرەتایی و سـەردەمێکیش کـرا بـە بەڕێوەبـەری پەیمانـگای مامۆسـتایان هـەر لـە شـاری هەولێـردا. ئـەو زاتـە لـە هەمـوو هەڵسـوکەوتێکی ڕێبـازی کوردایەتـی بەرنـەداوە و وەک تێکۆشـەرێکی کـورد نـاسراوە.

- **چالاکی لەسەندیکای مامۆستایاندا:**

لــە دوای هەڵگیرســانی شۆڕشــی ١٤ی تەمــووزی ١٩٥٨ دا ســەندیکای مامۆسـتایانی کۆمـاری عێـراق مۆڵەتـی دامەزراندنـی پێـدرا. لەهەولێـر دەسـتەیەک لەمامۆسـتایان پێکهـات بـۆ خۆئامەدەکـردن بـۆ هەڵبژاردنـی ئەندامانـی کۆنگـرەی دامەزرێنـەری مامۆستایانی کۆمـاری عێـراق لـە پارێـزگای هەولێـر. مامۆسـتا مەجیـد وەک نوێنـەری پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان یەکێـک بـوو لـە دەسـتەی ئامـادەکار.

لەمانگــی کانوونــی دووەمــی ١٩٥٩دا هەڵبژاردنــی نوێنەرانــی هەولێــر بــۆ کۆنگـرەی یەکەمـی مامۆسـتایان ئەنجامـدرا و ئـەم زاتانـەی خـوارەوە بـە زۆرینـەی دەنـگ هەڵبژێـردران.

١- مامۆستا جەلال شەریف
٢- مەجید ئاسنگەر
٣- کەریم شارەزا
٤- ئەنوەر تاهیر
٥- حەیدەر عوسمان
٦- مووسا خەلیل
٧- پەترۆس گورگیس
٨- خالص جەواد

٩- عەبدوللا زێباری

١٠- خەلیل حەمەد خۆشناو

١١- خاتوو نەیلوفەر وەجدی

١٢- بورهان نەجمەدین

١٣- محەمەمەد عەبدوللا ڕۆستەم

١٤- محەمەد عەلی دزەیی

بەو حسابەی هەر نوێنەرێك تەمسیلی ٥٠ مامۆستای دەکرد، واتە پارێزگای هەولێر لە سەرەتای ١٩٥٩ دا ٧٠٠ مامۆستای هەبوو.

کۆنگرەی یەکەمی مامۆستایانی کۆماری عێراق لە ڕۆژی ١٩٥٩/٢/٢ دا لە هۆڵی گەل لە بەغدا بە چاودێری زەعیم عەبدولکەریم قاسم کرایەوە و چەند لێژنەیەکی دامەزراند یەکێک لەوانە (لیژنەی نەتەوەکان) بوو، لە مامۆستایانی کورد مەجید ئاسنگەر و حوسێن حەسەن عەقراوی و کەریم شارەزا و محەمەد سالح سەعید و چەند مامۆستایەکی تورکمانی کەرکوک و یەک دوو مامۆستای عەرەب بەشدارییان تێدا کرد. سەرۆکی لێژنەکەش مامۆستایەکی شیوعی بوو بەناوی (عەلی شوک) نوێنەرەکانی کورد توانیان دوو دەستکەوت بەدەست بێنن.

یەکەم: دامەزراندنی بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی لە وەزارەتی پەروەردەی کۆماری عێراق بەناوی (بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی) و دووەم: بەستنی کۆنگرەیەکی ناوخۆی ساڵانە بۆ مامۆستایانی کورد، تاکو بەرنامەی خوێندنی کوردی لە کوردستان پێشبخات لەگەڵ خوێندنی زمان و مێژووی کورد لە ئامادەییەکانی هەموو کۆماری عێراقدا و کۆنگرەش لە دانیشتنی کۆتاییدا هەردوو ڕاسپاردەکەی پەسەند کردن.

بەپێی ئەم دوو بڕیارە وەزارەتی پەروەردە، بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی دامەزراند و لە ئەیلوولی ١٩٥٩ شدا کۆنگرەی یەکەمی مامۆستایانی

کورد لە شەقڵاوە بەسترا، بڕیاربوو لە ١٠ی ئەیلوول دەست بەکارەکانی بکات، بەڵام لەبەر ناکۆکی نێوان لایەنگرانی حزبی شیوعی و پارتی دیموکراتی کوردستان ڕۆژێک کردنەوەی کۆنگرەکە دواکەوت، لایەنی پارتی دەیانگوت: دەبێ ناوی بەڕێوەبەرایەتییە گشتییەکەی خوێندنی کوردی (بەڕێوەبەرایەتی گشتی زانیاری کوردستان) بێ و شیوعییەکانیش دەیانگوت: جارێ با ناوی (بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی) بێ وەک لە کۆنگرەی یەکەمی مامۆستایانی کۆماری عێراق بڕیاری لەسەر دراوە. لە ئەنجامدا هەردوولا ڕێککەوتن لەسەر ئەوەی ئێستا با ناوەکەی وەک خۆی بێت و لە دواڕۆژدا هەوڵی بۆ بدرێت بکرێت بە (زانیاری کوردستان) و بەیاننامەیەکی هاوبەش دەرچوو، لەلایەنی پارتی دیموکراتی کوردستان، مامۆستا مەجید ئاسنگەر واژۆی کرد و لەلایەنی حزبی شیوعییەوەش مامۆستا حاجی حەیدەر عوسمان واژۆی کرد و لەبەیانی ڕۆژی ١١ی ئەیلوول کۆنگرەکە کرایەوە و مامۆستا مەجید چالاکییەکی زۆری تێدا نواند و ٣ ڕۆژی خایاند و گەلێک بڕیار و ڕاسپاردەی سووبەخش لە بارەی پێشخستنی خوێندنی کوردی و زمان و مێژووی کوردەوە پەسەند کران و بەرزکرانەوە بۆ وەزارەتی پەروەردە بۆ جێبەجێکردنی وابوو لە ئەنجامدا زۆر لەو بڕیارانە پەسند کران.

کۆنگرەی دووەمی مامۆستایانی کورد لە ڕۆژانی ١٥-١٧ی ئابی ١٩٦٠ هەر لە شەقڵاوە و قوتابخانەی کاوێس بەسترا و مامۆستا مەجید دەورێکی دیاری بینی لە پێشکەشکردنی بەرنامەکانی کۆنگرەکەو خوێندنەوەی بڕیارەکانی.

کاتێکیش کە یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لە ١٩٦٢/٥/١٥دا دامەزرا مامۆستا مەجید ئاسنگەر بووە ئەندامێکی چالاکی ئەو ڕێکخراوە کوردستانییە و لە کۆنگرەی سێیەمدا لە دوای ڕێککەوتننامە مێژووییەکەی ١١ی ئاداری ١٩٧٠ی نێوانی سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلوول و حکومەتی بەغدا لە ناوپردان لە ١٩٧٠/٨/٥ بەسترا، مامۆستا مەجید دەورێکی دیاری گێڕا لە بەڕێوەبردنی

کۆنگرەکــە و پێشکەشــکردنی بەرنامەکانــی.

• **مەجید ئاسنگەر شاعیر و نووسەر و وەرگێڕ**

مامۆســتا مەجیــد ئاســنگەر شــاعیرێکی هەســت ناســکی ئەندێشــە قــووڵ بــوو، کۆمەڵێــک شــیعری پــڕ ســۆزی دڵــداری و نیشــتمانی دانــا، هەندێکیــان لەلایــەن گۆرانیبێژەکانــی کــوردی وەک تایــەر تۆفیــق و فوئــاد ئەحمــەد و محەمــەد دانــش هــی تــر گوتــراون و لــە ئێســتگەی ڕادیــۆی کــوردی بەغــدا و کەناڵــی تەلەڤزیــۆن تۆمــار کــراون.

لــە شــیعری نیشــتمانی و کوردایەتیشــدا دەســتێکی بــاڵای بــووە و خــۆ هۆنــراوە ناودارەکــەی (کــوردە ئــەم هەلــە) بــوو بــە دروشــمی خەباتــی نەتــەوەی کــورد و لــەدوای ڕاپەڕینــە مەزنەکــەی ســاڵی ١٩٩١دا تەنانــەت لــە ئەنجومەنــی وەزیرانیشــدا لــە ١٩٩٢دا هەڵــواسرا.

مامۆســتا مەجیــد دیوانێکــی خنجیلانــەی دەستنووســی لــە پــاش بەجێــماوە چاوەڕوانــی هیممەتــی ڕۆڵەکانــی و وەزارەتــی ڕۆشــنبیری کوردســتانین بــە چاپــی بگەیەنــن. جگــە لــەو دیوانــە شیعرەیەشــی زنجیرەیــەک چیرۆکــی پتــەوی نووســیوە و بــڵاوی کردوونەتــەوە. لــە وەرگێڕانیــش لــە زمانانــی عەرەبــی و ئینگلیــزی گەلێــک دەســت ڕۆیشــتوو بــوو.

مامۆســتا ئاســنگەر لەســەرەتادا بەرهەمەکانــی بەنــاوی (مەجیــد حــەداد) بــڵاو دەکــردەوە، بــەڵام کاتێــک ویســتی بابەتــی ئەدەبــی لەگۆڤــاری (هەتــاو) کــە لــە ١٩٥٤/٥/١٥ دا لەلایـەن مامۆسـتای نەمر گیـوی موکریانییـەوە دەرچـوو، بڵاوبکاتـەوە مامۆســتا گیــو گوتبــوی تــا نازناوەکــەت نەکەیتــە کــوردی بــۆت بڵاوناکەمــەوە و واباشــە نازنــاوی (حــەداد) بکەیــت بــە (ئاســنگەر) و ئەویــش بــە گوێــی دەکات بەنــاوی (مەجیــد ئاســنگەر) بابەتــە ئەدەبییەکانــی بڵاودەکاتــەوە و تاکــو کۆچــی دوایــی کــرد هــەر بــە مەجیــد ئاســنگەر نــاسرا.

مامۆســتا مەجیــد بابەتەکانــی لەگۆڤارەکانــی (هەتــاو) (هیــوا) (بەیــان) (کاروان)

و (ڕامـان) و (K21)دا بڵاودەکـردەوە و سـەرنجی خوێنەرانـی ڕادەکێشا.

• **بەرهەمە چاپکراوەکانی:**

مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر لەمـاوەی ژیانـی هەشـتا سـاڵیدا شـەش کتێبـی بـە نرخـی بڵاوکردۆتـەوە کـە ئەمانـەی خـوارەوەن:

١- سیسـتەمی فیدراڵـی لـە چەنـد وڵاتێکـی فـرە زمانـدا- وەرگێڕانـی لەئینگلیزیـەوە مامۆسـتا تاریـق جامبـاز بـە چاپـی گەیانـدووە و لەسـاڵی ٢٠٠٥ لەهەولێـر دەرچـووە.

٢- خودموختـاری هەرێمایەتـی بـۆ کەمینـە نەتەوەییـەکان لـە چیـن- وەرگێـڕان لـە ئینگلیزییـەوە، مامۆسـتا تاریـق جامبـاز ئامـادەی کـردووە بـۆ چـاپ و لەسـاڵی ٢٠٠٦ لـە هەولێـر دەرچـووە.

٣- سیسـتەمی فیدڕاڵـی لـە چەنـد وڵاتێکـی جیهانـدا- وەرگێـڕان لـە ئینگلیزییـەوە. لـە سـاڵی ٢٠٠٨ دا لـە هەولێـر چاپکـراوە.

٤- چیرۆکـی (جوانـە و جانـەوەر) یـان (نـازدار و نافرەجـا) نووسـینی جینـی دووڵـی- وەرگێڕانـی لـە ئینگلیزییـەوە، لـە سـاڵی ٢٠١٠ دا لـە هەولێـر چاپکـراوە.

٥- بۆنـد سرات- ئەنجوومەنـی فیدراڵـی کۆمـاری ئەڵمانیـای فیـدراڵ- نووسـینی د.کۆنـراد ڕۆیتـەر- بەڕێوەبـەری بۆنـد سرات- وەرگێـڕان لـە ئینگلیزییـەوە.

٦- کۆیـە لـە ڕەوتـی شارسـتانییەتدا- نووسـینی کەریـم شـارەزا، مەجیـد ئاسـنگەر، نـازم حەوێـزی، عوسـمان مسـتەفا خۆشـناو لەسـاڵی ٢٠٠٩ دا لەلایـەن وەزارەتـی ڕۆشـنبیری حکومەتـی کوردسـتانەوە چاپکـراوە.

• **بەرهەمە دەستنووسەکانی:**

١- دیوانێکی دەستنووسی شیعری سیاسی و دڵداری.

٢- لـە ئەدەبیاتـی ڕۆژئـاواوە- تێکۆشـان بـۆ سـەرکەوتن. نووسـینی ئۆلیڤـەر گولدسـمس (وەرگێـڕان) لـە ئینگلیزییـەوە.

٣- چیرۆکی مەمۆ- لە ساڵی ١٩٧٠ دا نووسیویەتی.

٤- چیرۆکی زارا- لە ساڵی ١٩٦٤دا نووسیویەتی.

٥- جوانمەردی- لەساڵی ١٩٧٠دا نووسیویەتی.

٦- کچی ماچە- نووسینی پۆشکین- وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە- شاری سوێره ١٩٦٢.

٧- دڵداری لە لادێدا- چیرۆک.

٨- شێت- شانۆنامە، ساڵی ١٩٥٨.

٩- رزگاری – شانۆنامە.

١٠- شەوی چەقۆ درێژەکان- شانۆنامەیە و لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕدراوە.

١١- لە شانۆی ئەفریقییەوە- گەڕانەوەی ناکاوەکان- نوسینی گانی مارتن ئۆیۆسیۆ- وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە.

١٢- کلکە سەگ- نووسینی عەزیز نەسین، وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە.

• مامۆستا مەجید ئاسنگەر پێشمەرگە:

مامۆستا مەجید کەسایەتییەکی نەتەوەپەروەری کورد بوو، هەر لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلوولی ڕزگاری خوازی کورد لە ١٩٦١/٩/١١دا دڵی لەگەڵ شۆڕشگێڕانی ئەو شۆڕشە مەزنەی کورد بووە، بەڵام بۆی نەڵواوە لە سەرەتاوە بچێتە پاڵ شۆڕشگێڕانەوە، تاکو لە ساڵی ١٩٧٤دا لەگەڵ دەستپێکردنەوەی شەڕ لە نێوانی سوپای عێراقی بەعسی فاشی و شۆڕشگێڕانی کورد چووە پاڵ شۆڕش و دەستی لە مامۆستایی ناو حکومەت هەڵگرت و لە ناو شۆڕشدا دەورێکی فیداکاری و پەروەردەیی نواند و کرا بەسەرپەرشتیاری پەروەردەیی بۆ سەر قوتابخانەکانی ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستان، تاکو نسکۆی ئەو شۆڕشە مەزنە بە کاریگەری پەیمانە شوومەکەی جەزایری ١٩٧٥/٣/٦ی نێوان سەدام حوسێن و محەمەد ڕەزاشای پەهلەوی شاهەنشای

ئێـران، ئینجـا گەڕایــەوە کوردســتان و لەشــاری کۆیــە دانیشــت و دوای کەمێــک خــۆی خانەنشــین کــرد.

• **مامۆستا مەجید و ژیانی خێزانی:**

مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر لـە سـاڵی ١٩٦٤دا هاوسـەرگیری کـرد لەگـەڵ خاتـوو پەرژیــن خانــی کچــە گــەورەی شــاعیری نیشــتمانپەروەری کــورد عوســمان عەونــی و کچێــک و دوو کــوڕی لــێ بــوو، خاتــوو (ڕۆژان)ی کچــی لــە ســاڵی ١٩٦٥دا لــە دایکبــووە و ئێســتا لــە ســوێدە و شــووی کــردووە و بڕوانامــەی ماجســتێری لــە پزیشــکی بەیتــەری هەیــە و (جۆشــان)ی کــوڕە گــەورەی لەدایکبــوو (١٩٦٧)ە و بڕوانامــەی ماجســتێری هەیــە لــە کشــتوکاڵ و (بۆتــان)ی کــوڕە گچکــەی لەدایکبــووی (ســاڵی ١٩٧١)ە و دوکتــورای لــە ئەندازیــاری شارســتانی لــە بەریتانیــا تــەواو کــردووە و ئێســتا گەڕاوەتــەوە کوردســتان و مامۆســتای زانکۆیــە لــە هەولێــر.

• **مامۆستا مەجید و پەرلەمانی کوردستان:**

مامۆســتا مەجیــد ئاســنگەر لــە پایــزی ١٩٩٢ دا لەگــەڵ هاوڕێیانــی کەریــم شــارەزا و کەمــال عەبدولقــادر نەشــئەتدا بەگرێبەســت لــە بەشــی کاروبــاری پەرلەمــان دامــەزرا بــۆ ڕێکخســتنی پڕۆتۆکۆلەکانــی دانیشــتنەکانی پەرلەمــان. لــە دواییــدا کاک مەجیــد لەلایــەن (دکتــۆر ڕۆژ نــوری شــاوەیس)ی ســەرۆکی ئەوســای پەرلەمــان بەراوێــژکاری ڕاگەیانــدن لــە ســاڵی ٢٠٠٢دا دامــەزرا تاکــو ڕۆژی ٢٠١٠/٢/١ ئینجــا بــەو پلەیــە خانەنشــین کــرا و ئــەو ماوەیــەی خانەنشــینی بــە نەســاغی بەســەر بــرد و لــە ڕۆژی ٢٠١٢/٤/٩ لەشــاری هەولێــر بــە نەخۆشــی کۆچــی دوایــی کــرد و تەرمەکــەی بەڕێورەســمێکی شایســتە لــە گۆڕســتانی (کەســنەزان)ی ســەر بــە هەولێــر بەخــاک ســپێردرا و پرســەیەکی گەرمــی بــۆ ســازدرا.

هــەزاران ســڵاو لــە گیانــی پاکــی ئــەم تێکۆشــەرە نیشــتمانپەروەرەی کــورد و ئــەم نووســەر و شــاعیرە شــیعر ناســکە هەڵکەوتــووەی کوردســتان.

لە یادی مامۆستا مەجید ئاسنگەردا

پۆڵا نانەوازادە

ئەورۆ ٩ی ئاپریلی ٢٠١٣ ساڵێک لە کۆچی دوایی کەسایەتی ناسراو و خۆشەویستی گەلەکەمان، مامۆستا مەجید ئاسنگەری نەمر تێدەپەڕێ. پارەکە بەداخەوە لێرە نەبووم کە لە بە خاک ئەسپاردنەکەی دا بەشداربم، بەڵام ئەوساڵ لە ساڵوەگەڕی کۆچی دوایی ئەم کەسایەتییە خۆشەویست و گەورەمەدا پێم خۆشە هێندێک بیرەوەری خۆمتان بۆ بگێڕمەوە و تیشک بخەمە سەر هێندێک خاڵی تایبەتی ئەم نەمرە بۆ زیاتر ناسین و ڕێزگرتنی زیاتر و دەربڕینی ئەمەکناسی پتر بەرامبەر بە ئەم زاتە گەورەی کە ئێستا بە جەستە لە نێوماندا نییە، بەڵام لە دڵی هەمووماندایە و بۆ هەتا هەتایەش لەدڵمان دا دەمێنێتەوە.

ئەمیرەکەم دڵگیرەم
بەهـــارت لـــێ شـــەرمەزارە
گوڵـــی گیانـــە یەخســـیرەکەم
تیـــرت لـــەدڵ ســـەد هـــەزارە
***
مـــن کـــە ڕۆڵـــەی کوردســـتانم
پـــەروەردەی بەفـــری زســـتانم
رۆڵـــەی شـــاخ و دارســـتانم
***
بـــۆ گەلـــی کـــوردی قارەمـــان
ســـوێندم بـــە خاکـــی نیشـــتمان
بەســـەر لوتکـــەی کێـــوی بـــارزان
بـــە ئەشـــکەوت و جێـــی نەبـــەزان
یـــا کوردســـتان یاخـــود نەمـــان

ئـــەم سرووده نیشـــتمانی و گۆرانییـــە خۆشـــانە بـــە دەنگـــی فوئـــاد ئەحمـــەد و تاهیـــر تۆفیـــق و باکـــووری و شـــیعری زۆر گۆرانـــی و سروودی دیکـــەش هـــی شـاعیرێکی نیشـتمانپەروەری خەڵکـی کۆیـەن، بەنـاوی مەجیـد ئاسـنگەر کـە مـن بـۆ یەکەمجـار لـە مەهابـاد، لـە گەڕەکـی خـڕێ، لەماڵـە پـوورم، شـانازی ناسـینی ئـەم پیـاوە گـەورەی کـوردم پـێ بـڕا. کاک مەجیـد ڕۆژی ٩ی ئاپریلـی سـاڵی ٢٠١٢ لـە تەمەنـی ٨٠ سـاڵیدا بەجێـی هێشـتین و کۆچـی دوایـی کـرد. کاک مەجیـد هاوتەمـەن، هاوشـاریی، هاوپـۆل، هاوخەبـات و هاوڕێـی بەڕێـز جـەلال تاڵەبانـی، سـەرۆک کۆمـاری عێـراق بـوو، مـام جـەلال لـە بەشـێک لـە پرسـەنامەکەی دا بـۆ بنەماڵـە و کەسـوکاری کاک مەجیـد ئـاوای نووسـیوە:

(مامۆستا مەجیدی ئاسنگەری نەمر هەر لەسەرەتای لاوێتییەوە وەک تێکۆشەرێکی خەمخۆری گەلەکەی و کوردستانەکەی هاتووەتە کۆڕی تێکۆشانەوە و بەردەوام لە سەنگەری پڕ سەروەری کوردایەتیدا بە سەخاوەتەوە خەباتی کردووە و هەموو هەست و نەستی بۆ خزمەتکردنی میللەتەکەی و کێشە ڕەواکەی خستووەتە گەڕ.. نووسەر و ئەدیب و وەرگێڕ و شاعیرێکی هەست ناسک و کوردپەروەری ئەوتۆش بوو کە هەموو خولیا و خەونێکی بۆ ئەوە بوو تێکۆشان و کۆستی گەلەکەمان بگاتە ئامانج و کوردیش وەک میللەتانی دونیا بە مافەکانی خۆی شاد بێت.. تێکۆشەرێکی ماندوو نەناس و پشوودرێژی ڕێگای ڕزگاری کورد و کوردستانیش بوو.. کۆچکردنەکەی خەسارەتێکی گەورە بوو بۆ کاروانی تێکۆشانی گەلەکەمان و دونیای پەروەردە و نووسین و شیعر و داهێنان).

کاک مەجید ساڵی ٧٤ لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوول پەرەوازەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ببوو، کاک هوشیاری پوورزام ژوورێکی لە ماڵی خۆیان هەروا پێدابوو. دەیزانی کە ئینسانی ئاوا ئەدیب، شارەزا و سیاسی بەدەگمەن وەگیر دەکەوێ کە دەریایەک بێ لە زانست و ئەدەب و هونەر. خوێندەوار، شاعیر، پێشمەرگە، ڕووناکبیر، کوردیزان، زمانەوان و لەبەردڵان و ئەوەندەش بە ڕووحسووکیی مەودات بدا شتی لێ فێر بی. لەو سەردەمەدا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەراشکاوی دەتوانم بڵێم، هاندەری سەرەکی هەستی کوردایەتی لاوەکانی هاوتەمەنی من مامۆستا تاهیر تۆفیق بوو کە بە دەنگە خۆش و بەسۆزەکەی شیعری نیشتمانی و نەتەوایەتی دەچڕی و بیری کوردایەتی دە دڵ و دەروونی ئێمەدا دەهەژاند. کەس نەبوو لە ئێمە چەند گۆرانی ئەم دەنگبێژە هونەرمەندەی لەبەر نەبێ. یەکێک لە مەقامە خۆشەکانی مامۆستا تایەر تۆفیق کە شیعرەکەی ئی کاک مەجید بوو ئەمە بوو:

کوردە ئـەم هەلـەی مێـژوو داویـە پێـت
لەدەسـتی نـەدەی لانـەدەی لـە ڕێـت

کاک مەجیـد جگـە لـە ئەوانـەی باسـم کـرد، زاوای مامۆسـتا عوسـمان عەونیـش بـوو، کەیەکێـک لـە شـاعیرە گەورەکانـی کـوردە و شـیعرەکانی خـۆ لـە قـەرەی شـێعری شـاعیرە هـەرە ناودارەکانـی کـورد دەدا. ئەوانـەی دیوانەکەیـان نەدیـوە حەتمـەن شـیعرەکانی مامۆسـتا عەونیـان بـە دەنگـە بەسـۆزەکەی مامۆسـتای مەقامـات، تاهیـر تۆفیـق بیسـتووە:

جیهانـم پشـکنیوە
نـازداری جوانـم زۆر دیـوە
بـەڵام وەک تـۆ نازەنیـن
نەمـدی لەسـەر ڕووی زەمیـن
نـە گوڵـی نـە هـوزاری
جـوان و شـیرین ڕەفتـاری

***

لـەم کولبەیـی ئەحزانـە
عەشـقی سـەنەمێکم بـوو
لـەم چـۆل و بیابانـە
باخـی ئیرەمێکـم بـوو

***

وتـم ئـەی کـچ لەگەشـتی
شارسـتانی یـا دەشـتی
وا جـوان و پـاک ڕەوشـتی
مەسـیحی یـا زەردەشـتی

***

نەسرین ئیمڕۆ نەورۆزە
لێت بێ جەژنە پیرۆزە
لە کوردستانی گەورە
جەژنی گشت تیرە و هۆزە

***

ئەی گوڵ لەسەر چڵانت
بووین بە باسەوانت
لەترسی بولبولانت

***

تابەکەی ئەم تاڵییە ئەی دولبەری شیرین کەلام
بێتو گەر جارێ کەرەم کەی تۆ بەخەندە بێیە لام
نامەوێ من نەهری کەوسەر یا نەخۆ دارولسەلام
جەننەت و دۆزەخ چ فەرقێکی نییە قوربان لەلام
من هەتا ماوم ئەگەر شاد بم لەم فیردوسەدا

***

ئەوانە و زۆر گۆرانی تریش کە دەنگخۆشە کۆنەکانی کورد وەک دەروێش عەبدوللای گۆران و مەلا ئەحمەدی کۆرە لە شیعرەکانی مامۆستا عەونی هەڵیانبژاردووە و گوتوویانە.

ڕۆژێک کاک مەجید لە مەهاباد دە نێوان قسەکانیدا گوتی: حەزم لێیە تاران ببینم، من هەلەکەم قۆستەوە و گوتم: کاک مەجید گیان ئێمە لە تاران ماڵمان هەیە و بە شانازییەوە دەتوانین لە خزمەتدا بین، ئەوکات من و شەهید سولەیمانی بلوری لەتاران خوێندکار بووین و دەرسمان دەخوێند و دوو وەتاغی گەورەمان هەبوو، کە یەکیان هی من و سولەیمان بوو ئەوی تریان هی کاک جەعفەری نەوزاد بوو. هەرسێکیشمان یەک ماڵ و هاوخەرج

بووین. کاک مەجید لەگەڵ کاک نەژادی کوڕی مامۆستا عەونی ساز بوون و چووین بۆ تاران و لەوێ ماوەیەك میوانمان بوون و نەمانهێشت بگەڕێنەوە مەهاباد. کاک مەجید چاوی بەزۆربەی کوردەکانی دانیشتووی تاران کەوت و لەگەڵ زۆر کەسان لەتاران دۆستایەتی نزیکی پێکهێنا. کاک مەجید شۆڕشی دیبوو، زیندان و دوورخستنەوە و دەربەدەری و ئاوارەیی چێشتبوو و دەریایەک بوو لە ئەزموون هەر بۆیە لە دانیشتن لەگەڵی تێر نەدەبووین. کاک مەجید ئەهلی قەڵەم بوو وخۆی لە سەرکەوتنی کۆنگرەکانی مامۆستایانی کۆماری عێراقدا، لەدەورەی عەبدولکەریم قاسم کەلەسەر بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی گیرابوون، دەستی باڵای هەبوو وەک نوێنەری پارتی دیموکراتی کوردستان ژێر ڕێککەوتنەکانی واژۆ (ئیمزا) کردبوو، ڕۆژ هەتا ئێواریێ دەماندواند و شتمان لێ دەپرسی و ئەویش بەدڵفراوانی وەڵامی دەداینەوە. چونکە وەک پیشە مامۆستای زمانی ئینگلیزی بوو زۆر لاوی کوردی پێگەیاندبوو و ئێمە تەنیا کاتی خەوتن دەستمان لە ئێخەی دەکردەوە و ماوەمان دەدا دەفتەر و قەڵەمەکەی هەڵگرێ و خەریکی نووسینەکانی خۆی بێ. کاک مەجید مامۆستا و ئەدیبێکی گەورە بوو دەریایەک بوو لەهەست و خۆشەویستی و زانست و کوردایەتی. سولەیمانی دۆستم یادی بەخێر، ڕۆژێ پێم وابێ دووسەد جار ئەو کاک نەژادە فەقیرەی بانگ دەکرد و لەپڕ دەیگوت: کاک نەژاد، ئەویش دەیگوت: بەرێ، دەستمان دەکرد بە پێکەنین و قاقا لێدان. دیسانیش دەیگوتەوە کاک نەژاد، سەرلەنوێ دەیگوتەوە بەرێ، ئەو ماوەی لە مەهاباد وتاران لەخزمەت کاک مەجیددا بۆ ئێمە وەک قوتابخانەیەک وابوو، مامۆستایەکی بە ئەزموونمان وەگیر کەوتبوو دەرسی ژیان و خەبات و کوردایەتی لێ فێر دەبووین. بەڵام خەیانەتی شای ئێران بە بارزانی و شۆڕشی ئەیلوول، هەلەکەی لێ تێکداین. بەداخەوە شۆڕشێکی مەزنی لێ تێک شکاندین کە هەموو کورد بە هومێدەوە چاوی تێبڕیبوو، پتر لە سەد

هەزار پێشمەرگەی تێدا بەشداربوو. خەڵکێکی زۆر ئاوارەی شارەکانی ئێران بوون و لەوپەڕی ناخۆشی و بێ ئیمکانیی وبێدەرەتانیدا دەژیان. هەندێک کەس لە تاوان خۆیان کوشت. کاک مەجید و کاک نەژاد چوونەوە بەرەو باشووری کوردستان و ئیتر نەمزانی چییان لێ بەسەرهات و خەبەرم لێیان نەما. مامۆستا عەونی لەسەر ئەم خەیانەتەی شای ئێران هۆنراوەیەکی هەیە و لە بەشێکی دا دەڵێ:

گەر نەمردم بەم برینە
ئەمجار ئاکارم ببینە
بەکار دێنم بیرو هەستم
سرودێک وا هەڵدەبەستم
قارەمانی ناو سەنگەر بێ
پێشمەرگەی دەست بەخەنجەر بێ
سووردێک ناوی تۆڵە بێ
دژی ئەم شایە زۆڵە بێ

وەرەق وەرگەڕا و ئەوجار ئێمە ئاوارە بووین ساڵی ١٩٧٥ شا و سەدام لە گرێبەست و پەیمانی شوومی جەزایردا لەسە ئەوە پێکهاتن کە کوردستان بە درێژایی سنووری نێوان ئێران وعێراق و بە قوڵایی ٢٠ کیلۆمەتر لە ژینەوەر چۆڵ بکەن. سەددام ئەم پڕۆژەی دەست پێکرد و خەریکی وێرانکردنی شار و دێهاتەکانی کوردستان بوو. شای ئێران پێڕانەگەیشت ئەم پڕۆژەیە بەڕێوەبەرێ و شۆڕشی ئێران دەستی پێکرد و لە نزیک قەزوێن و کرماشانەوە هەتا سەر سنوورە دەستکردەکانی عێراق و تورکیا وەدەست ئێمەی کورد کەوت، هەست و هێزێکی لە بن نەهاتووی کوردایەتیی لە کوردی ڕۆژهەڵاتدا هەبوو و ئامادەبوون بۆ هەر چەشنە فیداکاری و قوربانیی دانێک، بەداخەوە ئێمەش بەجێگەی کەڵک وەرگرتن لەم هەست و هێزە

پاکە کوردانەیە کە خەڵک هەیبوو بۆ ئازادی وسەربەخۆی و دەیهاتنی ئاواتە لەمێژینەکانی میللەتەکەمان، بە جێگەی یەکێتی و تەبایی لەگەڵ یەکتر، دەستمان کرد بەشەڕ و کێشەو دووبەرەکی و ئیش لە دژی یەکتر و پشت بەغەیری کورد بەستن و ئێرانچێتی کردن و بەداخەوە ئێستاش حزبە سەرەکییە سیاسییەکانمان بەناوی کوردایەتی هەر خەریکی ئێرانچییەتین. ئەوەبوو کە ئێمەش تێکشکاین و هەرەسمان هێنا و سەرەڕای ئەوەی کە پتر لە سەد هەزار پێشمەرگە و هێزی بەرگریمان هەبوو، پاش چوار پێنج ساڵ خەباتی چەکداری بۆ وەدەستهێنانی خودموختاری، وەک لەشکری شکاو لەم ناوچەیە کراین کە سەددام شوێنەواری ژینی لێ بڕیبوو و دێهاتەکانی هەموو وێران کردبوو، کانیاوەکانی هەموو تەقاندبوۆوە، دارو جەنگەڵ و لێڕەوارەکانی هەموو سووتاندبوو و ملیۆنەها مینی لە زەوی و مەزراکاندا چاندبوو، حیزب و کۆمەڵە کە ئەوکات من لەگەڵ حیزب بووم لە گوندێکی وێرانکراوی ئەم ناوچەیەدا بەناوی گەلاڵە، لە پەنا یەکتر گیرساینەوە و لەسەرچاوەیەک ئاومان دەخواردەوە کە سەدام کانی و ئاودەستی مزگەوتەکەی وێکڕا تەقاندبوۆوە و پێمانوابوو کانیاوە. بەڵام وانەبوو هەموومان تووشی زگچوون ببووین و بەسەر و بە خواردا خوێن دەڕشاینەوە، کۆنگرەی ٦ی حیزبەکەمان لەم گوندە وێرانکراوەدا گیرا و دەو هەلومەرجە ناخۆشەدا بە جێگای یەکێتی و تەبایی زیاتر، لەسەر هێندێک تیئۆری ئیدئۆلۆژیکی ناروونی ناوەختی نابەجێ، تۆوی دووبەرەکی و لێکهەڵپچڕان و لەتبوونەکانی نێو حیزب ڕژا و چەند کەسێک کرانە یەکەم قوربانییەکانی ئەم کێشانە کە منیش یەکێک لە ئەوان بووم، باسی وردی ئەم بابەتە با بمێنێتەوە بۆ بیرەوەرییەکانی ژیانی خۆم، بەڵام ئەوەی گرنگە و پێوەندیی بەم یادەوە هەیە، مامۆستا مەجید ئاسنگەرە کە چۆن و کەی و لە کوێ دە فریام هات و سەلماندی کە جگە لە شاعیر و ئەدیب و کرد و مامۆستا، پیاوێکی ئەمەگ ناس و مرۆڤێکی بەوەفاش بوو،

ئێمـە دە نێـو زاری هەژدیهـادا بەرڵـلا کرابوویـن، لـە هەلومەرجێـک دابوویـن کـە نـە ڕێـگای پاشـمان هەبـوو نـە ڕێـگای پێش، هەمووماـن بـۆ ئێـران ناسراوبوویـن وئەگـەر وەگیـر حکومـەت کەوتبایـن ئەنجـن ئەنجـن دەکرایـن. عەسـکەری عێراقـی وڵاتـی تەنیبـوو ئەگـەر سـەر بەیەکێـک لـە حیزبـە سیاسـیەکانی ئێرانـی نەبایـن مـەودای هاتووچـۆ و جووڵەیـان نەدەدایـن. دوکانـی بابـم تـازە لـە مەهابـاد وەبـەر بۆمبارانـی فڕۆکەکەکانـی عێـراق کەوتبـوو. مـن و خێزانـم پـاش بەدبەختـی و چەرمەسـەرییەکی زۆری بەسـەریان هێنابوویـن، لـە گونـدی کاریـزەی باشـووری کوردسـتان گیرسـاینەوە و چاوەڕێـی چارەنووسـێکی نادیـار، بـێ دەرەتـان و بـێ پـارە و بـێ چـەک و هەناسەسـارد مابووینـەوە. لەوکاتـەدا، کاک مەجیـد وەک فریشـتەی نەجـات، گەیشـتە سـەرمان. ڕۆژێـک سـەعیدی سـەرهەنگی، یەکێـک لـە پێشـمەرگە دانیشـتووەکانی کۆمەڵـە بەپەلـە هـات و گوتـی: ژن و پیاوێکـی کـورد بەسـەیارەیەکی سـەواری و جلوبەرگـی ئەفەندییـەوە لـە تـۆ دەگەڕێـن، هەسـتە هەڵـێ بزانـە کێـن. شـکم بـۆ کـەس نەدەچـوو چونکـە پێنـج شـەش سـاڵ بـوو جگـە لـە جلـی کوردیـی و سـەیارەی لەندوێـر و چـەک و پێشـمەرگە، مرۆڤـی ئاسـاییم نەدیبـوو. بەهەڵاتـن چوومـەوە مـاڵ، تەماشـام کـرد کاک مەجیـد و پەرژیـن خانـی خێزانـی، کچـی مامۆسـتا عەونـی بـوون. لـەوێ دانیشـتوون. کاک مەجیـد کـۆت و شـاڵوار و کـراوات و پەرژیـن خانیـش بلـووز و دامەنێکـی خانمانـەی جوانـی دەبـەردا بـوو، لـە شکسـتەکەی (١٩٧٥)ەوە مـاوەی دە سـاڵ بـوو ئـاگام لـە کاک مەجیـد نەمابـوو و نەمدەزانـی مـاوە یـا کـوژراوە. لـە ڕۆژێکـی وەهـا و هەلومەرجێکـی ئـاوا ناخـۆش و نالەبـاردا، کـە هیوامـان بـە ژیـان نەمابـوو، کاک مەجیـد لێمـان بـوو بەخـدری زینـدە. بـۆم سـاخ نەدەبـۆوە کـە لـە کوێـڕا هاتبـوو و چۆنـی مـن دیتبـۆوە، باسـی کوڕەکانـی سـابڵاغێی لـێ پرسـیم، کـە بـۆم گێـڕاوە هـەر ئاخـی هەڵدەکێشـا بـۆ شـەهید بوونـی سـولەیمان، جەمـاڵ، تەهـا، مەمـان، ڕەحیـم و ئـەو کـوڕە باشـانەی کـە دەیناسـین و بیرەوەریـی لێیـان

هەبــوو، هــەزاران پرسـیارمان هەبــوو لــە یەکــتر و گوتــی: کاکــە ئــاوا نابــێ، دەبــێ هەســتن لەگــەڵ مریــم خانمــی خێزانــت بچینــە کۆیــە بــۆ لای ئێمــە. قســەمان زۆرن لــەوێ دەیانکەیــن. گوتــم کاک مەجیــد گیــان خــۆ ئێمــە بەبــێ وەرەقــەی عەســکەری عێراقــی ناتوانیــن جووڵــە بکەیــن، گوتــی: ئەگــەر وایــە ئێمــە دەڕۆیــن، ئەتــۆ وەرەقــەی جێبەجــێ بکــە و حەوتــووی داهاتــوو کاک نــەژادی دەنێــرم بــە شــوێنتاندا. پێــش ئــەوەی هەســتن بــڕۆن. کاک مەجیــد پاکەتێکــی لــە ژێــر ئــەم پەتوویــە نــا کــە لەســەری دانیشــتبوو و کوتــی ئــەم زەرفــە ئــی ئێوەیــە. پاشــان کــە ئێمــە ڕۆیشــتین چــاوی لــێ بکــەن! پــارە بــوو بۆیــان بەجــێ هێشــتبووین. لەبیــرم نەمــاوە چەنــد دینــار بــوو بــەڵام هەرچەندێــک بووبــێ دەو هەلومەرجــەدا کــە ئێمــەی تێــدا بوویــن. کــە لــە حــەوت ئاســمانان ئەســتێرێکمان شــک نەدەبــرد، ئــەم پارەیــە بــۆ ئێمــە بەقــەرا دونیایــەک کــە بایەخــی هەبــوو و ئێســتاکە خەریکــم ئــەم بیرەوەرییــە دەنووســمەوە چــاوم پــڕ بــووە لــە فرمێســک بــۆ حاڵــی ئەودەمــی خــۆم و ئــەو خەڵــک و پێشــمەرگانە کــە بەشــێکی زۆریــان لــە زاری هەژدیهــا ڕزگاریــان نەبــوو و تێــدا چــوون. پــاش ئێمــە ئێــران تیرۆریســت و ســیخوڕەکانی لــە گیانــی ئــەو خەڵکــە بــەردا و دەوری ٤٠٠ کــەس کــوردی ڕۆژهــەڵات لــە باشــووری کوردســتان تیــرۆر کــران کەنــاوی ٢٢٣ کەســیان ئێتســا ئاشــکرابووە و بەدەســتەوەیە. حەوتــووی دوایــە کاک نــەژاد و خێزانــی بــە قابڵەمــەی یاپــراغ و کوببــە و بەنــد و بیســاتەوە هاتــن بــە دوامانــدا. بەرپرســی پێوەندییەکانــی کۆمەڵــە لەگــەڵ عێــراق ئــەودەم کاک حەمــەی نەبــەوی بــوو، وەرەقــەی هاتووچــۆ زۆر بــە زەحمــەت تەنیــا بــۆ یــەک دوو کاتژمێــر، ئەویــش بــۆ ئیشــی زۆر پێویســت وەردەگیــرا. کاک نــەژاد بەزمــی بەکاکــە حەمــە گرتبــوو و داوای وەرەقــەی شــەش مانگــەی لێدەکــرد. دەیگــوت: پــۆڵای دەبەیــن و هــەر ناهێڵیــن بێتــەوە، ئاخــری بــە زۆری و بــە چەنــە لێــدان مانگێکــی پــێ وەرگــرت. لەگــەڵ کاک نــەژاد، چووینــە کۆیــە، ئــەو چەنــد ڕۆژەی کۆیــە کــە میوانــی ماڵــە کاک مەجیــد و کاک نــەژاد و مامۆســتا عوســمان

عەونــی بوویــن لەخۆشــترین ڕۆژەکانــی ژیانــی منــن. هومێــدی ژینــمان هاتــەوە بــەر. بنەماڵەیەکــی بەڕێــز و بــە قــەدر و ئیحــترام و خوێنــدەوار و ئینســانی بــاش و زانــا و تێگەیشــتوو بــوون. مامۆســتا عەونــی دەیزانــی ئەمــن زۆرم حــەز لــە شــیعری کوردییــە بۆیــە بەســەعات دادەنیشــت و شــیعرەکانی خــۆی بــۆ دەخوێندمــەوە. ئــەو دەم خەریکــی وەرگێڕانــی چوارینەکانــی خەییــام بــوو کــە ئەمــن لــە زۆر شــوێن پێــم وابــوو لــە خەییامەکــەی مامۆســتا هــەژار ناســکتر و بەهێزتــر بــوون و ئــەو قــەدەرەی چــاوم لــە دیوانەکــەی مامۆســتا عەونــی کــرد و دیتــم ١٣١ چوارینــەی وەرگێڕاوەتــە ســەر کــوردی بــۆ نموونــە کــە دەفەرمــوێ:

کــە مــردم بمشــۆن بەئــاوی تــرێ
چــوار مەســت و ســەرخۆش تەرمــم هەڵگرێ
بەهەشــت و هیــوای غیلــمان و حــۆری
دڵنیــام هەرگیــز بەکــەس نــادرێ

مامۆستا عەونی جگە لە چوارینەی خەیام چوارینەی خۆشی هەیە وەک:

گوتــی: زولفــم؟ گوتــم: داوی بەڵایــە
گوتــی: ئەبــرۆم؟ گوتــم: تیغــی فەنایــە
گوتــی: کوڵمــم؟ گوتــم: بــۆ شــەو چرایــە
گوتــی: لێــوم؟ گوتــم: کانــی بەقایــە

یا ئەوەیان:

گوتــی: عــوود و کەمانــت بــێ گوتــم: نــەی
گوتــی: جامــی شــەڕابت بــێ گوتــم: مــەی
گوتــی: کوشــتن ســەوابت بــێ گوتــم: دەی
گوتــی: ماچــێ خەڵاتــت بــێ گوتــم: کــەی؟

پێنج خشتەکی هەیە کە دەفەرمووێ:

بەخەنـــدە و پێکەنیـــن وچـــاوی مەخمـــووری دڵـــی بـــردم
بـــە غەمـــزە و نـــاز و عیشـــوە و نازکـــی عەقڵـــی لەســـەر بـــردم
لـــە بابـــل دەرســـی ســـیحری خوێنـــدووە وا فێڵـــی لێکـــردم
رەفیقـــان ســـا مەکـــەن لۆمـــەم ئەگـــەر بـــەم دەردە مـــن مـــردم
تەماشـــای دولبـــەری مـــن کـــەن سوپاســـالاری خوبانـــە

مامۆســـتا عەونـــی لـــە شـــیعرەکانی ڕا جـــوان دەردەکـــەوێ کـــە بـــاوەڕی بەســـەربەخۆیی کوردســـتان هەبـــووە:

هـــەر لـــە ڕێبـــازی خەباتـــا پیـــری ئیرشـــادم دەوێ
مـــن گەلێکـــی ســـەربەخۆ ســەربەســـت و ئـــازادم دەوێ
سەرگوزشتەی قەیـس و لەیلا بـاس مەکـە بـۆ مـن ئـەی ڕەقیـب
داســـتانی زیـــن و مـــەم، شـــیرین و فەرهـــادم دەوێ
شـــۆڕش شـــێخ حەفیـــد و شـــێخی پیـــران شـــێخ ســـەعید
بـــارەگای ســـمکۆی شـــکاک، قـــازی مەهابـــادم دەوێ

لە هۆنراوەیەکی دیکەدا دەڵێ:

ئەسڵەحەی جەنگی دەبەستم پاسی کوردستان دەکەم
قەتڵووعامی حاکمانی تورکیە و ئێران دەکەم
من لەرێگای سەربەخۆی خاک و ڕزگاری گەلم
گیانی خۆم و قەوم و خۆیشانم هەموو قوربان دەکەم

مامۆستا عەونی لەم شیعرەدا شین بۆ پێشەوا دەگێڕێ و دەفەرمووێ:

شـەوێکی پـڕ تاسـە و خـەم بـوو
لـــە کوردســـتانا ماتـــەم بـــوو
شـین بـوو ڕۆرۆ بـوو فریـاد بـوو
بـــۆ پێشـــەوای مەهابـــاد بـــوو

لە مێژووی کورددا ئەو شەوە
هەتا ئەبەد ناسڕێتەوە
کورد ناترسێنێ سێدارە
کرداری دەستی زۆردارە

شیعری نیشتمانی و پڕ لە هەستی کوردایەتی ئەم دوو کەڵە هونەرمەندەی گەلەکەمان و میوانداری و پێڕاگەیشتن و قەدر و قوتب و ئیحترامی خۆیان و بنەماڵەکانیان تەوژمێک بوو بۆ ژیانی تازەی ئێمە، مامۆستا عەونی بەخۆشییەوە زۆریش دەسترۆیشتبوو بوو، ئەمبەر و ئەوبەری شەقامی سەرەکی شاری کۆیە هی ئەوان بوو و ماڵ و موڵکیان زۆر بوو. بە دڵ دەوڵەمەندی پێشنیاری پێکردم لەوێ بمێنمەوە و ببمە کوڕی ئەوان و ماڵ و دوکانم بداتێ و لەگەڵ ئەوان بژیم، بۆیە هەتا دەمرم ئەو گەورەیی و مەحەبەتەی ئەو دوو بنەماڵە بەڕێزە لەبیر ناکەم. لەماڵی کاک مەجید بووم کە کۆمەڵە وەڵامی ڤیزای مامم، کە لە سپانیا ڕا بۆی ناردبووین پێ ڕاگەیاندم و ئیتر هەر لەوێ ڕا چووینە بەغدا و سواری فڕۆکەیان کردین و هاتین بۆ دەرەوەی وڵات, دوای کارەساتی هەڵەبجە، لەگەڵ کاک ناسری ڕەزازی چووینەوە کوردستان و میوانی کاک مەجید بووینەوە. لە کۆڕەوەکەی باشووری کوردستاندا کە دونیای هەژاند بابم بست بە بستی کەمپەکانی نێو ئێران بە شوێن بنەماڵەی مامۆستا عەونی و مەجید ئاسنگەردا گەڕابوو کە تۆڵەی ئەو چاکەیان بۆ بکاتەوە کە لەگەڵ منیان کردبوو، کاک مەجید دەیگوت: لە پەنجا جێگا ڕا بۆیان گێڕاوینەوە و بیستوومانەتەوە کە حاجی هاشمی نانەوازادەی بابت بە شوێن ئێمەدا گەڕاوە. بەڵام بەخۆشییەوە ئەمجارە ئاوارە نەبوون و ماڵ و ژیانی خۆیان بەجێ نەهێشتبوو. لە ئەزموونی ئاواربوون و شکستەکانی پێشوو دەرسیان وەرگرتبوو، ئەم ئەزموونە بۆ نموونە لەم شیعرەی دا دەردەکەوێ. مامۆستا عەونی لەم هۆنراوەدا بە زمانی شاعیران قسەی دڵی خۆی دەکا

و قامک لەسەر چەند شتی بنەڕەتیی دادەنێ: پشت بە دوژمن نەبەستن. دەست لە ئامانجی سەرەکی میللەتەکەی واتە سەربەخۆیی و ئیستقلال هەڵنەگرتن. بەجێنەهێشتنی خاک و نیشتمان و درێژەدانی خەبات و هەروەها یەکیەتی و تەبایی لەگەڵ یەکتر و پشتی یەکگرتن و تۆبە لە شەڕی براکوژی. دەفەرمووێ:

دوژمنی بەدکاری من هەرچی بکەی لێت ناگرم
پێت دەڵێم من تاکو ئێستا ماوم و قەت نامرم
هەرچی پێت دەکرێ لەگەڵ من بیکە هیچ سوودی نییە
ئەو پڕۆژەی خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم
وەک هەڵۆ لانەم لە کێوێکی بڵند هەڵبەستووە
چەندی بەردم تێگرن تازە بەکەس هەڵنافڕم
تێگەیشتم چەند هەڵەم کرد و فریوم خواردبوو
تۆبە بێ تۆبە ئیتر دەستی برای خۆم نابڕم

مامۆستا عوسمان عەونی ساڵی ٩٢ کۆچی دوایی کرد و بەداخەوە ئەو زاتە گەورەم نەدیتەوە. کاک مەجید دوای ڕاپەڕین و پێکهاتنی حکومەتی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان بوو بە ڕاوێژکاری ڕاگەیاندن لە پەرلەمانی کوردستان و لەم ماوەیەدا کە لە پەرلەمانی ئیشی دەکرد ٩ کتێبی لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوەتەوە سەر زمانی کوردی کە چواریان سەبارەت بە سیستمی فیدراڵی دە وڵاتانەدایە کە لە ئەزموونی کوردستان نیزیکن. لە نووسینەوەی دەستووری عێراقی و دەستوری حکومەتی هەرێمی کوردستاندا زۆریان کەڵک لەم کتێبانەی کاک مەجید وەرگرتووە. کاک مەجید هەتا ئاخرین ڕۆژەکانی تەمەنی پڕ لە شانازی خۆی خزمەتی زمان و ئەدەب و سیاسەت و بەختەوەریی میللەتەکەی کرد، بۆیە بە حەق داوا کراوە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان کە پەیکەری لێ ساز بکەن و قوتابخانە و شەقامی بەناو بکرێ. بە بڕوای

من حەق وایە بۆ مامۆستا عەونیش هەر ئەو کارەی بکەن، پێوەندی من لەگەڵ کاک مەجید هەر بەردەوام بوو، دوو جار لە سوئید سەردانی کردین و منیش چەندین جار لە هەولێر چوومە خزمەتیان. بە کوێرایی چاوی داگیرکەرانی کوردستان، ئەگەرچی کوردی باشوور و ڕۆژهەڵاتین، بەڵام وەک یەک بنەماڵەمان لێهاتۆتەوە. لە ئاخری مانگی دووی ساڵی ڕابردوو لەگەڵ کاک عەلی نانەوازادەی ئەدیب و نوسوەر و شاعیری خوێنشیرینی خزمی خۆم لە هەولێر بە خزمەتی گەیشتین و بەداخەوە ئەوە ئاخر دیدارمان بوو مانگ و نیوێک دوایی کۆچی دوایی کرد وماڵئاوایی لە میللەتەکەی کرد و بەجێی هێشتین. یادی ئەم دوو ئەدیب و شاعیر و نیشتمان پەروەر و پیاوە مەزنانەی کورد بەرز و بەڕێز و یادیان بەخێر بێ.

هەولێر ٢٠١٣/٤/٩

مەجید ئاسنگەر لە بیرەوەریەکانمدا

پ.د. عەلی محمود جوکل

بێگومان هەر مرۆڤێك مێژووی تایبەتی خۆی هەیە لە بنیاتنانی کەسایەتییەکەی و لە هەمانکاتدا کاریگەری کەسایەتی دی لەسەر هەبووە، کاریگەری لەسەر خەڵکی دیش دەبێت، لەوانە مامۆستای رووناکبیر و خەباتگێڕ و شاعیر و چیرۆکنووس مامۆستا مەجید ئاسنگەر کە وەك مامۆستا و خەباتگێڕ و نووسەر کاریگەری لەسەر ئێمە واتە قوتابییەکانی هەبووە، سەرەتا بیستنی ناوی ئەو دەگەڕێتەوە بۆ کاتی منداڵیم ئەوکاتەی کە بە زۆری باپیرەم (جوکل) وەك تاقانە و منداڵی بنەماڵەکەمان بۆ هەر شوێنێك بڕۆیشتبا منی لەگەڵ خۆی دەبرد، رۆژێك ئاهەنگ بوو لە بارەگای خەبات کە ئەوکات لە نزیك شەقامی (باتا) بەرامبەر قەڵا کە دواتر شوێنەکە

بووە بە دەرمانخانەی (شیفا) و ئێستاش ریزە دوکانی لە شوێنە، ئەوکات نەمدەزانی ئاهەنگەکە بە بۆنەی چییە؟ بەڵام دواتر زانیم بە بۆنەی وەرگرتنی مۆڵەتی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو لە حەوشەی بارەگای خەبات شایی و هەڵپەڕکێ بوو، خەڵکێکی زۆر سەردانیان دەکرد ئەوانیش پێشوازیان لە جەماوەرەکە دەکرد، نهۆمی دووەمی بارەگاکە بە چوار دەوری حەوشەی ناوەوە هەیوان هەبوو کە ئێستا باڵکۆنی پێ دەڵێن هەروا چوار دەور درابوو بە شیش بەند (مەحەجەرە)، لەم هەیوانە سێ کەس لەسەرکردایەتی ئەم بارەگایە لە پێشوازی دابوون هەرسێك رانکوچۆغەی سپیان لەبەردابوو دەستیان بۆ جەماوەرەکە هەڵدەتەکاند بۆ بەخێرهاتن دواتر لە باپیرم زانی کە کەسەکان خوالێخۆشبووان (کاك عەلی عەبدوڵلا و کاك شەمسەدین موفتی و مامۆستا مەجید ئاسنگەر) بوون، لەو سەردەمە مامۆستا ئاسنگەر زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزی وەك زمانی زگماکی شیرینی کوردی دەزانی و قسەی پێدەکردو گوتاری پێدەخوێندەوە. لە ئاهەنگی ساڵی ١٩٥٩، لەو ئاهەنگەی لە گۆڕەپانی کۆتری سەلام لە بینایەکەی ماڵی شەریف جەمبازدا، مامۆستا مەجید ئاسنگەر (عەریف حەفل - ناسێنەری ئاهەنگ) بووکە ئێستا لە زمانی کوردی لە جیاتی (عەریف حەفل) پێشکەشکار یان بێژەری پێدەڵێن، لە یادمەو لە پێش چاومە چۆن ئەوکاتە مامۆستا ئاسنگەر بە هەر سێ زمان گوتارو دروشم و هۆتافەکانی ئەو ئاهەنگەی پێشکەش دەکرد.

دواتر ئەم خۆشیانە هەندە بەردەوام نەبو کە کێشە و ناخۆشی پەیدابوو خەڵکی خەباتگێڕ لە هەولێر و سلێمانی و دهۆك دەگیران و دوور دەخرانەوە بۆ ناوچەکانی باشووری عێراق وەك بەدرە و جەسان و دیوانیە و حیللە و شارەکانی دی و خەڵکی شارەکانی باشوور و دیالە (بەعقوبە) بۆ شارەکانی کوردستان دەهێنران. ئەم کێشانە سەرەتای سەرهەڵدانی شۆڕشی ئەیلوولی مەزن بوون، هەر ئەم کاریگەریانەش بوو ئێمەی منداڵ و قوتابی سەرەتایی

هـەر زوو کاریگـەری ئـەم بارودۆخەمـان کەوتـە سـەرو بیـرو هەسـتمان بەگیانـی کوردایەتـی و خەباتگێـڕی و خوێندنـەوە چەکـەرەی کـرد. هەروەهـا نابێـت لـە قۆناغـی سـەرەتاییمان رۆڵـی راهێنەرەکانـی خانـەی مامۆسـتایان و هـەروا مامۆسـتایانی خەباتگێـڕ و سیاسـی وەك هـادی سـەعید و عەبدولقـادر قڕگەیـی و لویسـی یوسـف مالـح، یوسـف عبدالمسیح ثـروة لەبـیر بکەیـن کـە ئـەو مامۆسـتایانە هـەروا فێریـان کردیـن کـە چـۆن رێـز لـە خەباتگێـڕ و سیاسـیەکان بگریـن و کاریگەرییەکانـی ئـەو سـەردەمە وای کـرد کـە بیرکردنـەوە و هۆشـیاریمان لـە تەمەنـی ئەوسـای خۆمـان گەورەتـر بێـت. هـەر ئەمـەش بـووە هـۆی ئـەوەی خەریکـی خوێندنـەوە بیـن. لـە خۆشـبەختی ئـەوکات ئێمـە وەك یـەك دوو هـاوڕێ چەندیـن کتێبـی بـە پێـز و بەنـرخ لەلایـەن ئـەو خێزانـە بارزانییانـەی کـە لـە گەڕەکـی ئیسـکان دەرکرابـوون و لـە گەڕەکـی سـەیداوە نیشـتەجێ ببـوون بـە دەسـتکەوت وەك کتێبـی (مێـژووی ئەدەبـی کـوردی) و (گەشـتێك بـە کوردسـتاندا) هـی دانـەری گـەورە مامۆسـتا عەلائەدیـن سـەجادی و (مـەم و زیـن)ی خانـی بـە زاری سـۆرانی مامۆسـتا هـەژار و (گوڵاڵـە سـوورە)ی دیوانـی شـیعری مامۆسـتا کامـەران موکـری و دیوانـی ساف هیرانـی کـە پێشـەکیەکەی و ئەرکـی چاپدانەکـەی لەلایـەن کاك موحسـین دزەیـی ئەنجامدرابـوو. هـەر ئـەو سـەردەمەبوو کـە کاك حەمـە سـەلیم کـوڕی مامۆسـتا مـەلا خالیـد مۆرتکەیـی هەنـدێ گۆڤـاری ماڵـی باوکـی پێشـکەش کـردم وەك گۆڤارەکانـی (بڵێسـە و هیـوا و رۆناهـی و هەتـاو) کـە ئەوکاتـە وای کـرد زیاتـر خەریکـی خوێندنـەوە بـم هەرچەنـدە ئاسـتی تێگەیشـتنم وەك پێویسـت نەبـوو بـەڵام ئـەو گۆڤارانـە هانـدەر بـوون بـۆ بـەردەوام بـوون لـە خوێندنـەوە، ئەوانـە زیاتـر لام خـۆش بـوو چیرۆکەکانـی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر و وەرگێڕانەکانـی مامۆسـتا عەبدولقـادر قڕگەیـی و مەتەڵەکانـی بـارزان مـەلا خالـد بـوو، واتـە مـن ئاشـنایەتیم لـە رێگـەی نووسـینەکانەوە لەگـەڵ مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر هـەر بـەردەوام بـوو.

دوای کودەتایەکەی بەعس و ساڵانی ١٩٦٤- ١٩٦٥ کاری رۆشنبیری و ئەدەبی سستی بەخۆیان بینی، بەڵام چونکە لەلایەنی شۆڕشگێڕی و خەباتی کوردایەتی لە ئەنجامی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد و کوردستان زۆر بەهێز ببوو و قوتابیان زیاتر پەنایان دەبردە بەر ئەدەبیاتی شۆڕش و هەروەها کتێب و نووسین و بەرهەمەکانی سەردەمی ئاڵتونی نێوان ١٩٥٨- ١٩٦٣ کە گۆڤار و کتێب و رۆژنامەیەکی زۆر دەرچوو بوو و لەماڵەکان هەرمابوون و دەیانخوێندنەوە هەروەها ئەوکات کتێبخانەی گشتی هەولێر رۆڵێکی سەرەکی هەبوو لەگەشە پێدانی بزووتنەوەی رۆشنبیری بە تایبەت کە لەم کاتەدا هیچ گۆڤار و رۆژنامەی کوردی لە ئارادا نەمابوو، تەنیا رۆژنامەی ئەوکات رۆژنامەی دەنگ و باس یان (الاخبار) کە رۆژنامەیەکی هەفتانەبوو کە بە کوردی و عەرەبی دەردەچوو لە شاری بەغدا و خاوەن ئیمتیاز و سەرنووسەرەکەی (محمدامین بریفکانی) بوو بەڵام ئەوکات نووسەرە دیارو خەباتگێڕەکان بەشداریان تێدا نەدەکرد.

هەر لەو ساتانە بوو واتە دوای دانوستاندنی ساڵی ١٩٦٤ لە ساڵی خوێندنی ١٩٦٤- ١٩٦٥ کەئەوکات قوتابی پۆلی دووەمی ناوەندی بووم لە قوتابخانەی ناوەندی (جمهوری) مامۆستای ئینگلیزی مامۆستا مەجید ئاسنگەر هاتە قوتابخانەکەمان، ئێمەی قوتابی بەتایبەتی ئەو قوتابیانەی کە زیاتر بەشداری کاری رێکخستنەکانی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردمان کردبوو زۆر پێمان خۆشبوو لەبەر دوو هۆ، یەکەمیان دەمانزانی کە مامۆستا ئاسنگەر نیشتمانپەروەرو خەباتگێڕو نوسەرو شاعیرەو ئومێدی دڵسۆزی و پێشکەوتنمان بەدی کرد و دووەمیان لەبەر ئەوە بوو ناوەندییەکەمان دوای کۆچکردنی مامۆستای ئینگلیزی خوالێخۆشبوو مامۆستا (کەمال صدیق) مامۆستای ئینگلیزی تەنیا مامۆستا باکووری مابۆوە و بۆ چارەسەری کێشەکەی مامۆستایەکی تورکمانی کەرکوکی کە مامۆستای سەرەتایی بوو

بــە وانەبێــژ هێنابویــان، هەڵســوکەوتێکی شــۆڤینیانەی بەرامبــەر قوتابیــان هەبــوو بەتایبەتــی قوتابییــە کــوردەکان کــە زۆربەمــان خەڵکــی گەڕەکەکانــی ســەیداوە و ســێتاقان و کــوران و بــاداوە بــوون و بەحوکمــی ئــەوەی زۆربەمــان بــە ڕەچەڵــەك خەڵکــی گونــدەکان بوویــن خــزم و کەسوکاریشــمان پێشــمەرگە بــوون، بــەڵام لــە بەرامبــەردا مامۆســتا عەرەبەکانــی ئــەوکات مامۆســتا یەعقــوب کــە (جوگرافیــا) ی پێدەگوتیــن و مامۆســتا صبحــی کــە مامۆســتایەکی فەلەســتینی بــوو (زانیــاری) پــێ دەگوتیــن و مامۆســتا عەدنــان کــە (ئەنــدازە)ی پێدەگوتیــن و مامۆســتا نعمــت کاکــە کــە عــەرەب و مەســیحی بــوو (عەرەبــی) لــە قۆناغــی یەکــەم پێدەگوتیــن، گەلێــك ئێمەیــان خۆشدەویســت گــەر زمانەکــە نەبــا هەســتمان پێنەدەکــرد کــە هەڵســوکەوتیان جیــاوازە لەگــەڵ مامۆســتا کــوردەکان، تەنیــا یــەك مامۆســتای عەرەبــی نەبێــت کەنــاوی (صبحــی) ئەویــش هــەر فەلەســتینی بــوو کــە دەرســی (ئاییــن)ی پێدەگوتیــن و خــۆی (ئیخــوان) بــوو لــە پــۆل هێرشــی دەکــردە ســەر کــوردو بــە عەرەبــی دەیگــوت (کــورد عــەرەب دەکوژێــت و عەرەبیــش جوولەکــە دەکوژێــت) کــە ئەوکاتــە ئــەو قســە زۆر هەســتی بریــندار دەکردیــن، بــەڵام خــوا کــردی زوو لــە قوتابخانەکەمــان و لــە هەولێریــش دەرچــوو وە لــە شــوێنی ئــەو مامۆســتا حوســێن ڕەشــوانی هــات و لــە هەمــان کاتــدا مامۆســتای میسریشــمان هەبــوون بــەڵام خــراپ نەبــوون و کوردیــان خۆشدەویســت.

بــە هاتنــی مامۆســتا مەجیــد ئاســنگەر بــۆ قوتابخانەکەمــان ئێمــەی قوتابیــان زۆر دڵخــۆش بوویــن هەرچەنــدە لــە ڕووی کەســیەوە نەمــان دەناســی بــەڵام لەلایــەنی روناکبیــری و شــاعیری و خەباتگێــڕی ناوبانگــمان بیســتبوو، دەشــمانزانی کــە زۆر نیــە لــە بەندیخانــە ئازادکــراوەو لــە دوورخراوەیــی (نفــي) گەڕاوەتــەوە کــە لەســەر پارتایەتــی و نیشــتمانپەروەری گیرابــوو پاشــانیش دوورخرابــۆوە بــۆ ســوێرە (صویــرە) لــە پارێــزگای کــوت. هەروەهــا ئەوەشــمان زانــی بــوو کــە ئــەو مامۆســتا بەڕێــزە وەرزش دۆســت و یاریزانێکــی زۆر چاکــە لــە تۆپــێ و تۆپــی بالــە دا.

مامۆستا مەجید ئاسنگەر دەستیکرد بەگوتنەوەی وانەی ئینگلیزی بەراستی قوتابیەکانی خۆشیان دەویست، ئەویش ئێمەی خۆشدەویست، هەستیشی دەکرد کە ئێمە هەستی کوردایەتیمان بەهێزە زیاتر بە گیانی نەتەوەی و شۆڕشی ئەیلوولی مەزن پەروەردەی دەکردین. ڕۆژێکی مامۆستا مەجید ئاسنگەر ئەرکی ماڵەوەی پێمان دابوو یەك یەك قوتابیەکانی بەسەر دەکردەوە کە بزانێت ئەرکی ماڵەوەمان کردووە یان نا، منیش هەر بۆ هەست جوڵاندن لەسەر ئەرکی ماڵەوە نووسیبووم (زستان هەر ساردە) کە ئەمە ناونیشانی چیرۆکێکی مامۆستا مەجید ئاسنگەر بوو لەگۆڤاری (ڕۆناهی) بڵاوببۆوە، ئەویش کە دیتی زەردەخەنەیەکی هاتێ و بە قەڵەمە (پەندانە ٢١)ەکەی کە ئەوکات باوبوو کەسایەتیەکان بەزۆری قەڵەم پەندانی شیڤەری (٢١) یان بەکار دەهێنا، خەتێکی بەسەر نووسینەکەدا هێنا.

ڕۆژێکیان قوتابییەکان زۆر مشەوەش و پەشێو بوون، هۆیەکەشی ئەوەبوو کە یەکێك لە پیاوانی دەزگا ئەمنییەکانی ئەوسا هاتن مامۆستا مەجید ئاسنگەریان لەگەڵ خۆیان برد، بەڵام خوا کردی هەریەك دوو سەعاتی پێچوو گەڕایەوە.

قوتابییەکی زۆر لەسەردەستی ئەو مامۆستا ئەزیزانە وەك بەڕێوەبەری قوتابخانە، مامۆستا عەبدولمەجید و مامۆستا فازڵ شەوکەت و مامۆستا مەجید ئاسنگەر و مامۆستا حوسێن ڕەشوانی و مامۆستا عەبدولڕەزاق محەمەد حەداد و مامۆستا عەبدولکەریم محەمەدەمین مەنتك و مامۆستا عەبدوڵڵا سەعید ... سەرەڕای ئەو مامۆستایانەی کە پێشتر ناومان هێنان پێگەیشتن و لەوانە چەندین دکتۆر و ئەندازیار و خەباتگێڕ و ئەدیب و نووسەر... هتد پێڕاگەیشتن.

دوای ئەوەی کە قوتابخانەی ناوەندیمان تەواو کرد و سەرکەوتنمان بەدەست هێنا و لە پۆلی سێیەمی ناوەندی دەرچووین زۆربەی قوتابییە زیرەکەکان لە خانەی مامۆستایان وەرگیران، چونکە ئەو سەردەم خانەی

مامۆستایان بۆ قوتابی هەژار وەك کۆلیژو زانکۆ وابوو، چونکە وای دەکرد زوو خۆت پێبگەیەنیت و بە مووچە رابگەیت و ئەوکات جگە لە قوتابییە خوا پێداوەکان یان ئەوانەی نمرەیان بەدەست نەهێنابا دەچوونە ئامادەیی ئەوکاتەش تەنیا دوو ئامادەیی هەبوون ئەوانیش ئامادەیی هەولێری کوڕان و ئامادەیی هەولێری کچان. ئەوکات ناوەندییەکان واتە ساڵی ١٩٦٥- ١٩٦٦ بریتی بوون لە ناوەندی (اربیل) و (جمهوری) و (زازا) و (صلاح الدین) و (ئیسکان)، وا بزانم ساڵی ١٩٦٦-١٩٦٧ ئامادەیی کشتوکاڵ کرایەوە و قوتابییەکی زۆر لەم ئامادەییەش وەرگیرا، هەروەها نزیکەی ١٦٠ قوتابیش لە ساڵی ١٩٦٦-١٩٦٧ لەخانەی مامۆستایانی کوڕان وەرگیران.

ئەوکاتەی کە ئێمە چووینە خانەی مامۆستایانی سەرەتایی کە بەڕێوەبەرەکەی مامۆستا مستەفا حەسەن شەعبان بوو کە خەڵکی ئامێدی بوو، مامۆستا مەجید ئاسنگەریش گوازرایەوە خانەی مامۆستایان، ساڵی دواتر مامۆستا مستەفا حەسەن شەعبان بووە سەرپەرشتیار و مامۆستا مەجید ئاسنگەر کرایە بەڕێوەبەری خانەی مامۆستایان، بەتایبەتی ساڵی ١٩٦٧- ١٩٦٨ هەر ئەو ساڵە پۆلێکیان کردەوە بەناوی ئامۆژگای (پەیمانگەی) مامۆستایان کە ئەوکات قوتابیانی دەرچووی پێنجەمی ئامادەییان وەرگرت، چونکە ئەوکات خوێندنی دواناوەندی و ئامادەیی هەتا پێنج بوو ئەوەبوو بۆ خوێندنی ساڵی ١٩٦٨- ١٩٦٩ بوو بە شەش ساڵ واتە پۆلی شەشەمیش زیادبوو.

هەرچەندە ئەوکات لە رووی سیاسییەوە ململانێکی زۆر هەبوو لە نێوان باڵی مەکتەبی سیاسی (جەلالیەکان) و سەرکردایەتی شۆڕش (مەلاییەکان) ئەم ململانەیە شۆڕ ببۆوە نێو دەزگا کارگێڕییەکان بەڵام لەبەر ئەوەی مامۆستا مەجید ئاسنگەر کەسایەتییەك بوو لە بەر خەباتی رابردووی هەروەها وەك سەرکردەیەکی خەباتگێڕی ئەو سەردەمە سەیر دەکرا، هەر دوو لا رێزیان لێدەنا، ئەویش وەك کارگێڕیەك و بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتوو لە پێناو

بەرژەوەنـدی گشـتی بـۆ لایـەنی خـۆی پاراسـتبوو، لەراسـتیدا هـەردوولا هەڤـاڵ و هاوڕێـی مامۆسـتا بـوون.

لەسەردەسـتی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر خانـەی مامۆسـتایان سـەرەڕای پێشـکەوتنی لـە رووی کارگێـڕی و زانسـتیەوە، بەڵکـو بزووتنـەوەی هونـەری و وەرزشـی و رووناکبیریـش تیایـدا بـەرەو پێـش چـوو، لـەرووی هونـەر زۆر هانـی مامۆسـتای مۆسـیقا (زیائەدیـن قەسـابی)داو هاریـکاری دەکـرد و پێداویسـتییەکانی بـۆ دابیـن دەکـرد، ئەویـش قوتابییەکـی زۆری فێـری ژەنینەکانـی ئامێـری مۆسـیقا کـرد وەك کەمانچـە وعـود و ئەکۆردیـۆن و تەپـڵ و.. هتـد وە تیپێکـی مۆسـیقای سـەرکەوتوویان پێکهێنـاو زۆر چـالاکی جـۆراو جۆریـان دەنوانـد. بەراسـتی ئـەوکات خانـەی مامۆسـتایان بایەخـی بەرچـاوی دەدا بـە بـوارەکانی مۆسـیقا و شـێوەکاری و شـانۆ، وە لـە رووی شێوەکاریشـەوە خانـەی مامۆسـتایان (مرسـم) هۆڵـی وێنەکێشـانی هەبـوو کـە مامۆسـتای خوالێخۆشـبوو و نـاوداری ئـەو سـەردەم مامۆسـتا (جـەواد رەسـوڵ ناجـی) کـە چەندیـن قوتابـی لەسەردەسـتی ئـەو بەڕێـزە بـە هانـدان و هاریـکاری بەڕێوەبـەر مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر فێـری هونـەری وێنەکێشـان بـوون، دواتـر بوونـە هونەرمەنـدی سـەرکەوتوو، هەروەهـا لـە بـواری شـانۆش مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بایەخێکـی زۆری بـەم رەهەنـدەش دەدا، هـەر لەسـەردەمی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر گەورەتریـن ئاهەنـگ لەهۆڵـی خانـەی مامۆسـتایان پێشـکەش کـرا کـە چەندیـن پارچـە مۆسـیقا و گۆرانـی بەتایبەیـت گۆرانیبێـژان تایـەر تۆفیـق و فوئـاد ئەحمـەد و تەحسـین تەهـا بەشـداریان تێـدا کـرد و سـەرەڕای پێشکەشـکردنی شـانۆی رۆمیـۆ و ژۆلێـت. ئەوانـەی بەشداریشـان لـە تیپـی مۆسـیقا و تیپـی شـانۆ کـرد هـەر هەموویـان قوتابـی خانـەی مامۆسـتایان بـوون، هـەر لەسـەردەمی ئـەو لایەنـی رۆشـنبیری بایەخێکـی زۆری پـێ دەدرا، چ خزمەتکـردن بـە زمانـی شـیرینی کـوردی یـان رەهەنـدی هـزر و رووناکبیـری بەهاندانـی مامۆسـتایان مەجیـد ئاسـنگەر و دکتـۆر موحسـین محەمـەد حمـرا و

مامۆستا حەمەکەریم هەورامی و دکتۆر بەدرخان سندی و زۆربەی قوتابیانیش جگە لە خوێندن لە بوارە رۆشەنبیری و فکری و هونەریەکان پێشەنگ بوون لەوانە: نووری ئیسماعیل نانەکەلی و سەعد عبداللە و جەمیل رەنجبەر و عبدوڵەجید بدل و عبداللە پەشێو و سۆران عزالدین فەیزی و داود شرۆل و حسام بەرزنجی و کاکل (بەهرام) محەمەد تاهیر و ئازاد دڵزار و عەلائەدین محەمەد رەشید و ئیبراهیم ئەحمەد شوان، لە بواری شانۆش قوتابیان سەمیر عەبدولسەتار و صابر عبدالرحمن و وریا احمد و چەندانی دی ڕۆڵیان هەبوو ... دەتوانم بڵێم ژمارەیەکی زۆر و بەرچاوی شاعیر و نووسەر و رووناکبیر و سیاسی ئەمڕۆ قوتابی ئەوسەردەمەی خانەی مامۆستایان بوون و بە دڵنیاییەوە کاریگەری مامۆستا ئاسنگەر بەرچاوەو ناکرێت لەبیر بکرێت. خانەی مامۆستایان بۆ یەکەمجار لەسەردەمی مامۆستا مەجید ئاسنگەر لە ساڵی ١٩٦٩ ژمارە (١)ی گۆڤاری (تیشك) ی دەرچوواند کە مامۆستا حەمەکەریم هەورامی و قوتابیان شەهید نووری ئیسماعیل نانەکەلی و عەلائەدین محەمەد رەشید رۆڵی سەرەکییان لە ئامادەکردن و نووسین و دەرهێنانی بینی و مامۆستایان و قوتابیان بە شیعر و نووسین و چیرۆك بەشداریان تێدا کرد وە بەندەش لەگەڵ حسام بەرزنجی نووسینمان تیایدا بڵاوکردەوە. شایەنی باسە گوتاری سەرەکیش هی مامۆستا مەجید ئاسنگەر بوو وە ساڵی دوای ئێمەش لە ١٩٧٠ ژمارەی دووەمی بەدوادا هات.

هەرچەندە ئەوکات لە رووی سیاسییەوە ململانێ هەبوو جار وابوو دەگەیشتە شەڕ و کوشتن و پێکدادان بەڵام لەسەردەمی مامۆستا مەجید ئاسنگەر لە نێو خانەی مامۆستایان کەشێکی ئازادی سیاسی و رادەربڕین هەبوو، قوتابیانی ئەو سەردەم دابەش بووبوون بەسەر پارتی دیموکراتی کوردستان باڵی سەرکردایەتی شۆڕش (مەلایی) و باڵی مەکتەبی سیاسی (جەلالی) و هەروەها بەسەر هەردوو باڵی حزبی شیوعی (لیژنەی

مەرکـەزی) و (قیـادەی مەرکـەزی)، هەرچەنـدە هـەردوو باڵـی حزبـی شـیوعی لـە رووی فکریشـەوە جیاوازییـان هەبـوو، باڵـی (لیژنـەی مەرکـەزی) خۆیـان بـە مارکسـی لینینـزم دەزانـی بـەڵام باڵـی (قیـادەی مەرکـەزی) زیاتـر (مـاوی؛ ماوسـی تۆنـگ) بـوون. قوتابیـان لـە ڕووی فکرییـەوە جیاوازییـان هەبـوو وەك: (وجـودی؛ سـارتەری) و (مارکسـی؛ ریالیزمـی و عەبەسـی و سـۆریالیزمی) بـوون. سـەرەڕای ئـەو دابەشـبوونە دەکرێـت ئامـاژە بدەیـن کـە خەڵکانێـکی دینداریـش هەبـوون بـەڵام دووربـوون لـە ئیخـوان چونکـە ئـەو سـەردەم ئیخوانـەکان لـە هەمـوو هەولێـر بـە پەنجـەی دەسـت دەژمێـردران. هەتـا ئـەوکات موحسـین جوامێـر بەدیـن بـوو بـەڵام لـە رووی سیاسـییەوە (مەلایـی) بـوو.

ئـەوکات لـە رووی سیاسـییەوە تەنیـا یـەك کێشـە روویـدا، ئەویـش بەڕێـز مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر زوو چارەسـەری کـرد، چونکـە هـەروەك گوتمـان مامۆسـتا لـەرووی سیاسـییەوە رێـزی لای هەمـوو لایەنـەکان هەبـوو، کێەشـکەش لەمـەوە سـەری هەڵـدا کـە ئـەوکات بەتایبەتـی رۆژی ١٩٦٩/٤/٩ شـەڕو پێکـدادان لـە گونـدی (کـەردز) لـە نێـوان پێشـمەرگەی هـەردوولا روویدابـوو، ئەوەبـوو (١٧) کـەس لای دەڤـەری بادینـان لـە باڵـی مەکتەبـی سیاسـی (جەلالیـەکان) کوژرابـوون، لـە هەمـان کاتیـش لـە خەتـی قەشـقەوە واتـە لەنێـوان پـردێ و شـێراوە تاوەرێـکی کارەبایـان هەڵتەکاندبـوو کـە ئـەوکات کارەبـای سـەرەکی لەناسریـەوە دەهـات، ئەمـەش وای کـرد کـە شـەو و رۆژێـك هەولێـر بـێ کارەبـا بێـت، وەك ناڕەزاییـش (جەلالیـەکان) لـە رێگـەی بەڕێوەبـەری پـەروەردە مامۆسـتا (فائـق جمیـل العلـی) کـە سـەر بەخۆیـان بـوو داوایـان کردبـوو کـە دەبێـت هەمـوو قوتابیانـی ناوەنـدی و دواناوەنـدی و ئامادەییـە پیشـەییەکان وەك کشـتوکاڵ و پیشەسـازی و خانـەی مامۆسـتایان لەبـەردەم یانـەی فەرمانبەرانـی ئـەوکات کـە ئێسـتا بوویتـە بـازاڕی نیشـتمان کۆبکرێنـەوە بـۆ دەربڕینـی ناڕەزایـی کـە شـێخ لەتیـف شـێخ سـادق بەرزنجـی سەرپەرشـتی ئـەم خۆپێشـاندانەی دەکـرد. ئەوەبـوو لـە

خانـەی مامۆسـتایان ناڕەزایـی پەیدابـوو لەلایـەن باڵـی مەلایـی و حزبـی شـیوعی لەسـەربردنی قوتابیـان بـە زۆرە ملـێ بـۆ خۆپێشـاندان بەتایبەتـی لـەم بابەتـە لـە مەلاییـەکان سـەعد عبداللـە و نـووری ئیسـماعیل نانەکەلـی و حیسـام بەرزنجـی و یاسـین ڕەشـید (کاروان ئاکرەیـی) و تۆفیـق شـێخ مسـتەفا و ئەنـوەر ئیسـماعیل بەرسـلینی و عەزیـز نیعمـەت و ئەسـعد سـەعید ڕەوانـدزی و بەنـدە و لـە قوتابیانـی شـیوعی شـەهید کۆچـەر (ناسـیح حەمەدەمیـن) و خوالێخۆشـبووان عەبـاس ڕەسـول و صـادق حەریـری پێشـەنگی ئـەو ناڕەزایەتیانـە بـوون بـەڵام مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بـە لێزانـی و کاریگـەری کەسـایەتییەکەی چارەسـەری ئـەم کێشـەی کـرد، دوای ماوەیەکـی زۆر تەنیـا یـەك قوتابـی لـە ئەنجامـی ئـەم ناڕەزایەتیـە شـەهید کۆچـەر (ناسـح حەمەدەمیـن) لێدانـی لەلایـەن چەکدارەکانـی جەلالیـەکان بەرکـەوت.

لـە راسـتیدا خانـەی مامۆسـتایان باشـترین کتێبخانـەی هەبـوو کتێـب و گۆڤارێکـی زۆری هەبـوو، ئەمینـداری (رازگـری) کتێببخانەکـە حاجـی سـەڵمان خۆشـناو بـوو، هەروەهـا مامۆسـتا جـەلال غەریـب کـە مامۆسـتای زمانـی عەرەبـی بـوو زوو زوو دەیبردیـن بـۆ کتێبخانـە هەرچەنـدە هەندێـك لـە مامۆسـتایان ئـەم ڕەفتارەیـان پـێ ناخـۆش بـوو بـەڵام لـە راسـتیدا قوتابیـەکان پێیـان خـۆش بـوو، حاجـی سـەڵمانیش قوتابیانـی فێـر دەکـرد کـە چـۆن دەرمانـی گـژ و گیـا دروسـت بکـەن چونکـە لـە کتێبخانەکـە کتێبێـك دەربـارەی دەرمانـی گـژو گیـا بـە زمانـی عەرەبـی هەبـوو. هـەر لـەو سـەردەمیش واتـە سـەردەمی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بـواری وەرزش زۆر بایەخـی پێـدەدرا، هـەروەك باسـمان کـرد کاتـی خـۆی یاریـزان بـووە. ئـەو سـەردەمە بـوو مامۆسـتا نـاسر یوسـف بایەخـی بـە وەرزشـی جیمناسـتیك دەدا کـە ئـەم وەرزشـە بـۆ یەکەمجـار لەسـەر دەسـتی مامۆسـتا نـاسر یاریزانـی بـۆ پەیـدا کـراو تیمێکـی باشـی لـێ پێکهێـنرا و ڕۆژانـە ڕاهێنانیـان پێدەکـرا و مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەریش هەمـوو کەرەسـتەکانی ئـەم

جۆرە وەرزشەی بۆ پەیدا دەکردن، ئەوە بوو تیپەکەی خانەی مامۆستایان و وەرزشوانانەکانی لە قوتابیان لە شاری مووسڵ بەشداری فیستیڤاڵێکیان کرد. دەتوانم بڵێم یاریزانە قوتابیەکان بریتیبوون لە (احمد عبدالوهاب، صلاح محمد مجید و خوالێخۆشبووان حوسێن عبدالرحمن و نوزاد حەیدەر) بوون.

مامۆستا ئاسنگەر لە رووی خوێندن و زانستیشەوە هاوکارێکی باش بوو بۆ نموونە لە گشت بابەتەکانی خوێندنی زیندەوەرزانی و فیزیا و کیمیاو زانستەکانی تر مامۆستا ئاسنگەر هەردەم هەوڵی دەدا تاقیگەکانی ئەو زانستانە کەموکوڕیان نەبێت لە ئامێر و مەواد و هانی مامۆستایانی دەدا. مامۆستاکانی ئەو کات خوالێخۆشبوو مامۆستا خدر حوسێن کە مامۆستای فیزیا بوو وە لە هەمان کات یاریدەدەری بەڕێوبەریش بوو، هەروەها مامۆستا فوئاد شێخ جەمال مامۆستای زیندەوەر زانی بوو، مامۆستایان متی درمان خمو و مامۆستا عەبدوڵمەجید مامۆستایانی ئینگلیزی بوون، مامۆستا نەجیب و مامۆستا جەلال علی شا مامۆستایانی بیرکاری بوون، مامۆستا فاتح و مامۆستا عمر رحمان مامۆستایانی زمانی کوردی بوون، هەروەها مامۆستا غازی محەمەد ئیسماعیل مامۆستای کشتوکاڵ بوو. ئەم مامۆستا بەڕێزانە هەمووان بەیەکەوە لەگەڵ بەڕێوەبەرو یاریدەدەری بەڕێوەبەر ستافێکی سەرکەوتوویان پێکهێنابوو. پێویستە بگوترێت کە بەڕێز مامۆستا غانم کە پسپۆری زانستە کۆمەڵایەتیەکان بوو و خەڵکی شاری موسڵ بوو بە هەمان شێوە خاوەن رێز و کەسایەتی خۆي بوو دڵسۆزانە کاری دەکرد. دکتۆر بۆتانی کوڕە بچووکی مامۆستا ئاسنگەر بۆی گێڕامەوە گووتی: مامۆستا غانم پەیوەندیەکی کۆمەڵایەتی نزیکیشی لەگەڵ مامۆستا مەجید پێکهێنابوو و مامۆستا مەجید رێزی زۆری لێدەگرت وەك مێوانێك لەم شارە تا ئەورادەیە لە خۆشەویستی و کاریگەری مامۆستا ئاسنگەر لەسەر مامۆستا غانم دوای گەڕانەوەی بۆ موسڵ و ئەنجامدانی هاوسەرگیری کچێکی دەبێت و لە خۆشەویستی و وەفای بۆ مامۆستا ئاسنگەر ناوی کچەکەی بە ناوی کچەکەی مامۆستا ئاسنگەرەوە دەنێت بە نێوی (رۆژان).

پاشـانیش لـە هەشـتاکان تـا ماوەیـەکی زۆر سـەردان و هامـۆشی خێـزانی لـە نیوانیـان بـەردەوام دەبێـت.

لـە لایـەنی کشـتوکاڵیش بـە پاڵپشـتی بەڕێوەبـەر دابینـی کەرەسـتەو پێویسـتی قوتابخانـەی خانـەی مامۆسـتایانی دەکـرد بەتایبەتـی باخچـە و حەوشـەی لای رۆژهـەڵات وەك کێڵگـە بـوو و مامۆسـتا غـازی محەمـەد ئیسـماعیل قوتابیەکانـی لەوانـەی کـرداری دەردەهێنـا کاری کشـتوکاڵی پێدەکـردن و باخچـەی جـوان و کێڵگـەی پـێ دروسـت دەکـردن و هەمـوو پێداویسـتیەکیش لەلایـەن بەڕێوەبـەر مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بڕیـاری ئامادەکردنـی بـۆ دەدرا.

سروشـتی ژیـان ئەوهایـە کـە هیـچ کارکردنێـك بـێ کێشـە نییـە هـەر لەسـەردەمی ئـەو سـەرەڕای ئـەو کێشـەی خۆپێشـاندانەکەی باسـمان کـرد کێشـەیەکی تریـش روویـدا، ئەویـش ئـەوە بـوو جەماعەتێـك شـەو هاتبـوون بەیارمەتـی لایەنێکـی سیاسـی ئامێـری چـاپ و رۆنیـۆی خانـەی مامۆسـتایانیان بـە زۆری بردبـوو، هەرچەنـدە پاسـەوانەکەی قوتابخانەکـە چەنـد رۆژێـك گیـرا، بـەڵام بەڕێـز مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بـە لێهاتوویەکـەی خـۆی ئـەو کێشـەیەشی چارەسـەر کـرد.

مامۆسـتا خـدر حوسـێن کـە دەکاتـە باوکـی د. سـۆزان پسـپۆر لـە زمانـی فەرەنسـی و پ.ی.م سـالار خـدر حوسـێن مامۆسـتای زانکـۆ لـە کۆلیـژی تەکنیکـی ئەندازیـاری، لـە رووی کارگێڕیـەوە زۆر سـەرکەوتوو بـوو، چونکـە لەسـەردەمی ئـەوان، قۆناغـی یەکـەم (٤) هۆبـە بـوو هـەر هۆبـەی نزیکـەی زیاتـر لـە چـل قوتابـی تێدابـوو، واتـە پۆلـی یەکـەم (١٩٦٧- ١٩٦٨ (١٨٠) سـەد و هەشـتا قوتابـی بـوون، قۆناغـی دووەمیـش هـەر چـوار هۆبـە بـوو ژمـارەی قوتابیەکانـی (١٦٠) سـەد و شەسـت قوتابـی بـوون، قۆناغـی سـێیەمیش یـەك هۆبـە بـوون نزیکـەی (٤٠) قوتابـی دەبـوون سـەرەڕای ئەمـە پەیمانگەکـە ئەویـش (٤٨) قوتابـی بـوون، لـە رووی شـوێن و رەچەڵەکـی قوتابییـەکان جگـە لـە شـاری سـولەیمانی دەرچووانـی قوتابخانـەی ناوەنـدی هەمـوو لیـوای هەولێـر (ئـەوکات نـاوی لیـوا لـە بـڕی

پارێـزگا بەکاردەهـات چونکـە ناوەکـە نەگۆڕابـوو، لـە ڕاسـتیدا لـە سـاڵی ١٩٦٩ نـاوی لیـوا گـۆڕا بـۆ پارێـزگا) و هەمـوو قوتابیـانی قەزاکانـی سـەر بـە پارێـزگای مووسـڵ کـە دانیشـتوانەکانی کـورد بـوون وەك دهـۆك (دهـۆك ئـەکات هێشـتا نەبـوو بـە پارێـزگا و دواتـر لـە سـاڵی ١٩٦٩ کـرا بـە پارێـزگا)، ئامێـدی، زاخـۆ، ئاکـرێ قوتـابی بـوون لـە خانـەی مامۆسـتایان. لـە رووی ئەتنیکیـەوە هـەرە زۆری قوتابییەکانـی کـورد بـوون بـە شـێوەزارەکانی بادینـی و سـۆرانییەوە هەروەهـا عەرەبـی لای قـەراج و مەخمـوورو وە تورکمانـی هەولێریشـی لەخـۆ گرتبـوو، لـە رووی ئاینیشـەوە موسـڵمان و دیـان (مەسیحی) و یەزیـدی تێدابـوو، مەسـیحییەکانی هەڕمۆتـە و شـەقڵاوە و دیانا و عەنـکاوە و زاخـۆ، هەتـا (کانـی ماسی)شـی تێدابـوو، لــە قوتابییــە دیارییەکانــی ئــەوکات (ئۆراهــا) صوبحــی کاکــۆ و حنــا و دنحــا و یعقـوب شـابا کـە ئەوانـە خەڵـکی شـەقڵاوە بـوون و هەروەهـا ئیشـایا هورمـز و اسـحاق ... کـە خەڵـکی دیانـا بـوون و بێجگـە لەوانـەی هەرمۆتـە ئـەوەی لەیـادم مابێـت .سـحریا عیـسی وە قوتابیـانی لای زاخـۆ و کانی مـاسی زەییـا عممانوئیـل م لەبیرمـاوە و ئەوانـەی عەنـکاوەش دیارەکانـی حەبیـب حنـا، غـازی شـابۆ، صبـاح هرمـز و عدنـان حنـا بـوو، کـە هەریـەك لـە صبـاح هرمـز و عدنـان حەنـا نووسـەر بـوون. لەراسـتیدا قوتابیەکانـی خانـەی مامۆسـتایان زیـرەك بـوون چونکـە هەمـووی بـە نمـرەی بـاش هاتبـوون بگـرە زۆریـان یەکەمەکانـی ناوەندیەکانیـان بـوون، لەوێـش پێشـبڕکێیان بـوو لەسـەر یەکەمـی بەتایبەتـی صبـاح مصطفـی قـادر و خوالێخۆشـبوو حمکـو عبداللـە لـە قۆناغـی ئێمـە کـە دواتـر صبـاح یەکـەم بـوو وە حەمکـۆ دووەم بـوو.

دوای دەرچوونمـان لـە خانـەی مامۆسـتایان لـە سـاڵی ١٩٦٨- ١٩٦٩ لـە خانـەی مامۆسـتایان یاسـای راژەی سـەربازی تـازە هەمـوار کرابـوو وە یاسـای ژمـارە ٦٩ سـاڵی ١٩٦٩ دەرچـوو بـوو. کـە ناوەڕۆکەکـەی ئەوەبـوو کـە دەرچووەکانـی پەیمانـگا و کۆلیژەکانیـش سـەربازی بکـەن، ئەوەبـوو لـە ١٩٧٠/١/١ بوویـن بەسـەرباز. ئـەوکات

سـەرەتای (مفـاوەزات) بـوو لـە نێـوان سـەرکردایەتی شـۆڕش و حکومەتـی بەعـس، بـەڵام ئێمـە لـە ١٩٧٠/٢/٢٢ لـە سـەربازی دواخرایـن بەمەبەسـتی دامەزرانـدن وەك مامۆسـتا، دواتریـش ئـەوە بـوو ڕێککەوتننامـەی ١١ی ئـازار مۆرکـرا.

لـە ئەنجامـی ئـەو ڕێککەوتنـە خۆشـی کەوتـە نێـو خەڵـك و جەمـاوەر چونکـە بـۆ یەکەمجـار بـوو بەشـێوەیەکی یاسـایی لەلایـەن حکومەتـی ناوەندییـەوە دان بەمافەکانـی گەلـی کوردسـتان دابندرێـت لـە چوارچێـوەی ئۆتۆنۆمـی، ئـەو مـاوە هەمـوو ڕۆژێـك لـە هەولێـر ئاهەنـگ و هەڵپەڕکـێ هەبـوو هەندەشـی پـێ نەچـوو ئامادەباشـی کـرا کـە ئاهەنگـی نـەورۆزی شـاری هەولێـر لـە گونـدی دارەتـوو بگێڕدرێـت، هـەر بەیانـی ڕۆژی نـەرۆز کـە ڕێکەوتـی ١٩٧٠/٣/٢١ زۆرینـەی خەڵکـی شـار بـۆ ئاهەنـگ گێـڕان ڕوویـان لـە گونـدی دارەتـوو کـرد، (عەریـف حەفـل) پێشکەشـکاری ئاهەنگەکـەش هـەردوو مامۆسـتایان مەجیـد ئاسـنگەر و مامۆسـتا بەدرخـان سـندی بـوون کـە بـە دەنگـە زولالەکانیـان بـە هۆتـاف و دروشـمی نەتەوەیـی و سـەرکەوتن ئاهەنگگێڕانیـان سەرمەسـت کردبـوو ئاهەنگێـك تـا ئـەوکات مێـژووی کـورد بەخۆیـەوە نەیدیبـوو.

دوای ئەمــە ئێمــە خەریکــی ژیانــی خۆمــان بوویــن بووینــە مامۆســتا و پاشـانیش مـن ڕاژەی مامۆستایەتی خـۆم لـە سـاڵی ١٩٧٢- ١٩٧٣ گواسـتەوە دەڤـەری باڵەکایەتـی واتـە ناوچـەی سـەرکردایەتی شـۆڕش لـەوێ هـەم وەك کادیرێکـی پارتـی و مامۆسـتا ئەرکـی خـۆم دەدیـت، واتـە لـە مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر دابـڕام، چونکـە لـە هەولێـر سـاڵی ١٩٧١- ١٩٧٢ خانـەی مامۆسـتایانی کـوڕان نەمابـوو، بەڵکـو پەیمانگـەی مامۆسـتایان کـە قوتابیـانی دوای شەشـی ئامادەیـی لێوەردەگیـرا کرابـۆوە.

مـن مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەرم نەدیتـەوە تـا ئـازاری ١٩٧٤ کـە ئـەو کاتـەش شـەڕ لەنێـوان شۆڕشـی ئەیلوولـی مـەزن و ڕژێمـی بەعـس هەڵگیرسـاوە، زۆربـەی خەباتگێـڕ و ڕۆشـنبیران ڕوویـان لـە شـاخ کـرد و پەیوەندییـان بـە شـۆڕش کـرد

کـە یەکێـك لەوانـە مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بـوو، هـەر ئەوکاتیـش دام و دەزگا ئیدارییەکانـی ئۆتۆنۆمـی لـە نێـو شـۆڕش دامـەزرا ئەوەبـوو دواتـر شۆڕشـی مەزنـی ئەیلـوول تووشـی نەکسـە بـوو خەڵـك پەرتـەوازە بـوو، ئـەوەی رووی لـە ئێـران کـرد و یـان لـە ئێـران مانـەوە، ئـەوەی رووی لـە ئەوروپـا و ئەمەریـکا کـرد و ئـەوەی گەڕایـەوە کوردسـتان، ئەوانیـش بەشـێکیان رەوانـەی باشـووری عێـراق کـران، لـە راسـتیدا ئـاگام لـە مامۆسـتا نەمـا تـا لـە هەشـتاکان هەنـدێ نووسـینی مامۆسـتام لـە گۆڤـاری کاروان بەرچـاو کـەوت لـە نووسـین و وەرگیـڕان.

دوای راپەڕیـن ماڵـی مامۆسـتا گەڕایـەوە هەولێـر لـە گەڕەکـی موفتـی نیشـتەجێ بـوون، زۆرجـار دەمدیـت و چـاك و چۆنیـمان لەگـەڵ یەکـدی دەکـرد، جارجـارەش سـەردانی یەکێتـی مامۆسـتایانی دەکـرد بەتایبەتـی بـۆلای مامۆسـتا محەمـەد ئیسـماعیل و شـێخ عەفـان و عەزیـز شـوان کـە هەڤـاڵ و هاوڕێـی کـۆن بـوون لـە خەباتکردنـدا.

ئـەوکات مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر لەگـەڵ مامۆسـتا کەمـال عەبدولقـادر وەك راوێـژکار و شـارەزای زمـان لـە پەرلەمانـی کوردسـتان کاریـان دەکـرد، لـە هەمـووی خۆشـتر بەلامـەوە کـە مـن چیرۆکێکـم بەنـاوی (ژانـە سـەر) لـە گۆڤـاری کاروان بڵاوکرابـۆوە، ئێوارەیـەك لەیەکێتـی مامۆسـتایان یەکترمـان دیـت و پیرۆزبایـی لێکـردم و منیـش پێـم گـوت مامۆسـتا ئێمـە قوتابـی بەڕێـزت بووینـە لـە تـۆوە فێـری چیـرۆك نووسـین بوویـن، ئەویـش وەڵامـی دامـەوە، بـەڵام قوتابـی لـە مامۆسـتا رەت دەدا و پێشـتر دەکەوێـت. هەرچەنـدە گوتـم نـا نـا مامۆسـتا هـەر تـۆ گەورەمانـی، بـەڵام وامدەزانـی هەمـوو دونیـای پێبەخشـیوم. لـە کۆتاییـدا هـەر ئەوەنـدە دەتوانـم بڵێـم هـەزار سـڵاو لەگیانـی بەرزەفـڕی و بـە بەهەشـت شـاد بێـت.

هەولێر، ٢٠٢٢/٣/٧

مەجید ئاسنگەر
ڕۆشنفکرێک نغرۆ لە خەون

فازیل شەوڕۆ

وادەزانم دوێنێ بوو، شەوێک لە مەجلیسی پرسەیەکدا لە گەڕەکی قەڵاتێ لە شاری کۆیە، لە میانەی قسەوباسی دونیا وقیامەتدا، دوو مامۆستای چاکەتوپانتۆڵ لەبەر، کە لەسەرەوەی مەجلیسەکەدا لە سەر دۆشەگ دانیشتبوون، سەرنجی تێکڕای ئامادەبوانیان هێندە زیرەکانە بۆلای خۆیان ڕاکێشابوو، پتر شێوازی ئاخاوتنەکەیان لە موحازەرە دەچوو، لە پێشدا مامۆستا جەلال مامش دوو سێ دێڕی لە شیعری حاجی قادری کۆیی خوێندەوە و شارەزایانە کەوتە شیکردنەوەی ـ هەر ئەو کاتە تێگەیشتم کە ئەو مامۆستایە حاجی قادرناسە ـ دوای گەیاندنی بیرۆکەکەی حاجی، مامۆستایەکی دیکە کە لە تەنیشتی دانیشتبوو، فەرمووی: ”مامۆستا جەلال، ئەم شیعرە ئاماژەکردنێکە بۆ دەقێکی تەورات، چونکە حاجی

شـاعیرێکی باخەبـەر بـوو و فەلسـەفەی ژیـان و ئایینـی ئاوێتـەی یەکـتری کـردوە.“ ئەمـە یەکەمیـن جـارم بـوو لەنزیکـەوە گوێـم لـە مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر بـی و لـە خـۆم پرسـی: چـۆن ئـەو دوو زاتـە ئـەو هەمـوو عیلـم و زانیارییـە دەزانـن، خـۆ ئـەوان هـەر مامۆسـتای ئاسـایی قوتابخانـەن؟ چـۆن منیـش دەتوانـم ئـەو شـتانە بزانـم! ئـەوە لـە سـەرەتای شەسـتەکانی سـەدەی ڕابـردوو بـوو و بەنـدە هـەر چـواردە پانـزدە سـاڵان دەبـووم.. ئـەو مەجلیسـە زۆر دەرگای فراوانـی بـۆ والاکـردم، زوو چوومـە کتێبخانـەی گشـتی حاجـی قـادری کۆیـی و نوسـخەیەک لـە تەوڕاتـم، بە زمانـی عەرەبی خواسـتەوە و کەوتمـە گـەڕان و پشـکنینی کتێبـە ئەدەبییەکانـی ئـەو کتێبخانەیـە.

لـەو ڕۆژەوە هەیئـەت و ڕۆح و کەسـێتی ئـەو مامۆسـتا باڵابـەرزە، ڕەقەڵـە و بنیـس و دەم بەخەنـدە عەینـەک لەچـاوە، بـووە دەسـتگر و ڕابـەڕی مـن. لـە دیـدی منـدا مەجیـد ئاسـنگەر هـەر مامۆسـتا نەبـوو، بەڵکـو ئەدیـب و ڕۆشـنفکرێکی خـاوەن سـەدان خەونـی پەمەیـی بـوو بـۆ خـاک و نەتـەوە.

لـە قۆناغـی دووی زانکـۆ بـووم لـە بەغـدا، لـە سـاڵی (١٩٧٢) لـە گـەڵ مامۆسـتا جـەواد ئەحمـەد بـەگ ـ ڕۆحـی شـاد، شـەوێک چووینـە خزمـەت مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر، ماڵیـان لـە خـوار قـەسری کاکەزیـادی بەرانبـەر ماڵـی عوسـمان عەونـی شـاعیر بـوو. دیدارەکەمـان بـۆ دامەزراندنـی کۆمەڵێکـی ئەدەبـی و هونـەری بـوو لـە شـاری کۆیـە. مامۆسـتا نـەک هـەر لـە دڵـڕا دەستخۆشـی لێکردیـن بەڵکـو هـەر ئـەو شـەوە بەرنامەیەکـی تێروتەسـەڵی کارکردنـی بـۆ ئامادەکردیـن و گوتـی: ”ئێـوەی گەنجـی خوێنگـەرم، دەسـت بـەکار بـن، ئێمـەش پشـتیوان و هاوکارتانییـن.“ ئەوەبـوو کۆمەڵـەی هونـەر و وێـژە مـان دامەزرانـدو، چەندان چالاکـی ئەدەبیمان پێشکەشـکرد. لـەو ڕۆژگارەدا کـە هۆکارەکانـی پەیوەنـدی کـردن وەکـو ئێسـتا بەردەسـت و ئاسـان نەبـوون، لـە گـەڵ ئەوەشـدا توانیـمان بـۆ یەکەمیـن جـار کـۆڕی شـیعر خوێندنـەوە لـە کتێبخانـەی حاجـی قـادری کۆیـە بـۆ شـاعیرانی وەک عەونـی و ڕۆسـتەم حەوێـزی و قوبـاد بەهـرەوەر و (بەنـدەش) سـاز بکەیـن بـە ئامـادە بوونـی نوخبـەی ڕۆشـنبیران و

خوێندەوارانـی شـار، لـە پێشـەوەی هەمووشـیان مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر.

ئـەو مرۆڤـە جەرگسـۆزە بـارگاوی لـە خـەون و خەیـاڵ، لـە پۆلێکـدا وەک سەرپەرشـتیاریی بابەتـی ئینگلیـزی لـە شـاری شـنۆیە لـە سـاڵی (١٩٧٤) سـەردانی کـردم. ئـەو ڕۆژە مامۆسـتام بێنـی نـەک هـەر وەک ڕۆشـنفکرێک بەڵکـو وەک پێشـمەرگەیەک و سەرپەرشـتیارێکی کارامـەی پـڕ خـەون و ئومێـد. لـە بیرمـە لـە کتێبـی ئینگلیـزی پۆلـی دووی ناوەنـدی بابـە تێـک هەبـوو بـە نـاوی (Shat Al – Arab) جـا نووسراوێکـمان بـۆ هاتبـوو داوای کردبـوو ناونیشـانەکە بکەینـە (Persian Shat) (واتـە شـەتتی فارسـی)، بـەڵام مامۆسـتا مەجیـد گوتـی: "بـۆ ئێمـە، حکومرانانـی باشـوور و ڕۆژهـەڵات هیچیـان لـە هیچیـان باشـتر نیـن، دە بڕوانـن حـاڵ و گوزەرانـی کوردانـی ئـەم شـارە چەنـد خـراپ و دژوارە، مامۆسـتا فازیـل، نـە ناونیشـانی بابەتەکـە بگـۆڕە نـە هێـچ، واباشـتر هـەر مەیخوێنـە، چـمان لـەو (شـەتتانەی ئـەوان) ئیسـتیفادە کـردووە!"

ئاشـنابوونی بەنـدە، بـە قەڵەمـە بوێـر و خەمخۆرەکـەی مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەر، پـتر لـە ڕێـی خوێندنـەوەی بابەتەکانـی ئـەو بـوو کـە بـڵاوی دەکـردەوە، هیـچ بابەتێکـی ئـەو نەبـووە کـە لـە گۆڤـاری کاروان بـڵاوی دەکـردەوە چەنـد جـار نەیخوێنمـەوە و زانیارییـان لـێ هەڵنەکرێنـم. جـا جوانـی و چێـژی نووسـینەکانی مامۆسـتا لـەوە دابـوو، هەمەڕەنـگ و هەمـە شـێواز دەینووسـی، لـە شـیعر وچیـرۆک و شـانۆنامە بگـرە تـا لێکۆڵینـەوە و وتـار و فۆلکلـۆر و کلتـوور. زۆر چێـژم لـەو چیرۆکانـە وەردەگـرت کـە لـە زمانـی ئینگلیزییـەوە دەیکـردە کـوردی.

بـۆ مـاوەی سـاڵێک لـە هەشـتایەکان، لـە لای مامۆسـتا مەجیـد، کـە ئـەو کات بەڕێوەبـەری ناوەنـدی بـوو، وەک مامۆسـتای موحازیـر لـە لای ئـەو بـووم. ئـەوەی کـە زۆر جێگـەی سەرنجڕاکێشـان بـوو، ئـەوە بـوو، کـە بـە قـەد ئـەوەی ئـەو مامۆسـتا بـوو دوو هێنـدەش پێشـمەرگە بـوو ـ ڕەنـگ بـێ هەبـێ ئەمـە بـە موجامەلـە لێکداتـەوە ـ لـێ بـاوەڕ بفەرمـوون (ڕەفیـق حیزبییەکانـی بەعسـیی)

وەک ئێمە ڕیزی ئەو پیاوەیان دەگرت، چونکە دەیانزانی مەعدەنەکەی بێ غەل وغەشە و قابلی کڕین و فرۆشتن نییە.

لە ساڵی (١٩٩٨) کە لە یەکەم سەردانم لە وڵاتی لیبیا گەڕامەوە کوردستان، لە هەولێر چوومە خزمەتی مامۆستا. بەڵام مامۆستایەکی جیاواز: عادز و مەلوول، بێخولق و خەندە، چاوبەخەم و لێوبەبار. تازە شەڕی ناوخۆ نەختێک هێور ببۆوە. مامۆستا گوتی: "زۆربەداخەوە، کارێکی زۆر ناشیرینمان کرد، کە مێژوو لێمان خۆش نابێ، چەندە بۆ ئەو خوێنە سوورانە موتەئەسیفم، هێندەش موتەئەسیفم کە ئێمەی ئەدیب هیچمان پێنەکرا.. هەرچەندە بۆخۆم زەمیرم مورتاحە کە بە حەرفێکیش لایەنگرانی شەڕخوازان نەبووم." ئەوجا مامۆستا یەک باوەش گوڤار و ڕۆژنامەی بۆ هێنام و گوتی ئەوە هەموو دیاری برادەرانی سلێمانییە حەفتانە بۆم دەنێرن، من بۆ یەک سەعاتیش لە هاوڕییانی خۆم دانەبڕاوم و دژەشەڕ بووم."

زۆر دڵخۆش بووم کە کاکە (جۆشان) مووژدەی ئەوەی دامێ کە بەنیازن کۆبەرهەمەکانی مامۆستا مەجید ئاسنگەر چاپ بکەن. شەرەفێکی گەورەییان بە بەندە بەخشی کە ئەم چەند دێرە سادەییە بۆ ڕەوان شاد تۆمار بکەم. خۆم بە بێزمان دەزانم، بەرانبەر ئەو پیاوە جەرکسۆزە خەونداره دڵپاک و کارامەیە. کە بە قەد خزمەتەکەی لە کوردستانی ئازاد دا ئاوڕی لێنەدراوەتەوە.

خەونەکانی ئەو قەڵەمە هەر هەموو بۆ ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی منداڵی کورد و ژنی کورد و لاوی کورد بوو، بۆ خزمەتکرنی زەوی و ڕەز و باغ و شاخ و داغ و کانی و ڕووبارەکانی کوردستان بوو. . بەداخەوە بە چاوانی خۆی هاتنەدی خەونە پەمەییەکانی دڵی خۆی نەدی. ئەو ڕۆشنفکرێک بوو نغرۆ لە خەون.. خەونی جوان جوان.

ڕۆحی مامۆستا مەجید و هەموو گەردنئازادانی کورد شاد.

دبلن - ١٢ ی ئایاری ٢٠٢١

یادەوەرییەک دەربارەی شاعیری کوردپەروەر مەجید ئاسنگەر

حەمەکەریم هەورامی

ئـەورۆ ٩ی ئاپریلـی ٢٠١٣ سـاڵێک لـە کۆچـی دوایـی کەسـایەتی نـاسراو و خۆشەویسـتی گەلەکەمـان، مامۆسـتا مەجیـد ئاسـنگەری نەمـر تێدەپـەڕێ. پارەکـە بەداخـەوە لێـرە نەبـووم کـە لـە بـە خـاک ئەسـپاردنەکەی دا بەشـداربم، بـەڵام ئەوسـاڵ لـە ساڵوەگەڕی کۆچـی دوایـی ئـەم کەسایەتییە خۆشەویسـت و گەورەمـدا پێـم خۆشـە هێندێـک بیـرەوەری خۆمتـان بـۆ بگێڕمـەوە و تیشـک بخەمـە سـەر هێندێـک خاڵـی تایبەتـی ئـەم نەمـرە بـۆ زیاتـر ناسـین و ڕێزگرتنـی زیاتـر و دەربڕینـی ئەمـەگ ناسـی پـتر بەرامبـەر بـە ئـەم زاتـە گـەورەی کـە ئێسـتا بـە جەسـتە لـە نێومانـدا نییە، بـەڵام لـە دڵـی هەمومـان دایـە و بـۆ هەتـا هەتایـەش لەدڵـمان دا دەمێنێتـەوە.

لەم وڵاتەی ئێمەدا گەلێ کەسی مەردو مەزن هەڵکەوتوون، بەبێ دەنگی و بێ خۆهەڵکێشان خزمەتی کۆمەڵ و نیشتمانەکەی خۆیان کردووە و پاداشت و ئافەرینیان لەکەس نەویستووە.

یەکێک لەو کەسانە (مەجید ئاسنگەر ١٩٣٢-٢٠١٢) ئەو زاتە لە شارەکەی حاجی قادری کۆییدا چاوی بە ڕووناکی دنیا کراوەتەوە و زمانی پژاوە.

هەر لە شارەکەی خۆی و لە هەولێر خوێندنەکانی سەرەتایی و دواناوەندی گەیاندووەتە قۆناغی چوونە زانکۆ، لە ساڵی (١٩٥١) دا لە کۆلیژی خانەی مامۆستایانی ئەوسا کە ئێستا پێی دەگوترێ (کۆلیژی پەروەردە) لە بەغدا لە بەشی زمانی ئینگلیزیدا وەردەگیرێ، دوای تەواوکردنی خوێندنی ئەو بەشەی کۆلیژ لە پەروەردەی هەولێر بە مامۆستای زمانی ئینگلیزی لە قوتابخانەی دواناوەندییەکاندا دادەمەزرێ.

وەک دەردەکەوێ ئەو گەنجە کۆییانەی سەردەمی مەجید ئاسنگەر لەمە لە قوتابخانەی پلەیەک خوێندنیان بەدەست دەهێنا و هەستیان دەکرایەوە، بۆ ئەوەی خەڵک بیناسن و واری خۆی لەناویاندا هەبێ، دەبوو دەم لە سیاسەت وەردا و خۆی بە کۆمۆنیست بداتە قەڵەم، بۆ ئەوەی ئەوەی بۆ بچێتە سەر، دەبوو ڕۆشنبیری خۆی بەگۆڤار و ڕۆژنامە خوێندنە و خۆ نزیککردنەوە لە ئاقاری شیعر و شیعر هۆنینەوە تاو بدات، ئەمە وەک نەریت و بگرە نیمچە دیاردەیەکی وارسی لێهاتبوو. یان ببوو بە باوی ناو خوێندەوارەکان و بافتی درابوویە، کەچی (مەجید ئاسنگەر) و ڕەنگە چەندان گەنجی دیکەی وەک ئەو لەو بەند و باوەلادەدەن و ڕێچکەیەکی تری بیرو بۆچوون بۆخۆیان پەسەند دەکەن، ڕێچکەی نەتەوایەتی و نیشتمانپەروەری سەر بەکوردایەتی.

(مەجید ئاسنگەر) بەبێ دەنگی و بە ئاستەم خۆی بە کوردایەتییەوە خەریک دەکات، دەشزانێ ڕێگەی کوردایەتی پڕە لە هەڵدێر و کۆسپ و تەگەرە و ئێش و ئازار، وەلێ گرتنەبەری ئەرکێکی پیرۆزەو فریاکەوتن و بە

هـاوارەوە چوونـی نیشـتمانی داگیرکـراوە.

لـەو بـوارەدا چالاکییەکانـی دەخاتـە کار، تـا لـە سـاڵی (١٩٤٨)دا دەچێتـە نـاو ڕیـزە نهێنییەکانـی (پارتـی دیموکراتـی کـورد- کوردسـتان)ەوە شـان بەشـانی هاوبیرانـی خـۆی لەنـاو ئـەو حزبـەدا بیروبـاوەڕی کوردایەتـی خـۆی جـۆش دەدا.

هەناسـەی هەسـتە نیشـتمانییەکانی تێکـەڵاو بـە هۆنـراوە و وتـارە بڵاوکراوەکانـی دەکات و بــە خوێنەریــان ڕادەگەیەنــێ، ئەویــش بــۆ گەیاندنــی بیروبۆچوونــە نەتەوایەتییەکانـی پەنـا دەباتـە بـەر نووسـینی هۆنـراوە و کورتـە وتـار، لـە گۆڤـار و ڕۆژنامەکانـی ئەوسـادا بڵاویـان دەکاتـەوە.

ئـەو کۆمەڵـە بەرهەمانـەی مەجیـد ئاسـنگەر لەهـەر بەرگێکـدا بووبـن چ ئەوانـەی دەخوێنرانـەوە یـان ئەوانـەی کرابـوون بـە گۆرانـی و دەبیـسران ئەوانـەی ئاسـنگەریان بـردە ڕیـزی ڕۆشـنبیران و شـاعیرە گەنجـە نیشـتمانپەروەرەکانەوە، بەرهەمەکانـی هەرچەنـد کەمبـوون، بەڵگـەی ئـەوە بـوون کـە ناوبـراو خاوەنـی خامەیەکـی بڕشـت و بـە پێـزە. وەک دەردەکـەوێ ماوەیـەک بەرهەمەکانـی بەنـاوی (مەجیـد حـداد) بڵاودەکاتـەوە، تـا جارێـک مامۆسـتای نەمـر گیـوی موکریانـی پێـی دەڵـێ: تـا ئـەو (حـداد)ە نەکـەی بـە ئاسـنگەر شـتت لـە (هەتـاو) بـۆ بڵاوناکەمـەوە، ئیـدی لەوسـاوە نازناوەکـەی دەکات بـە (ئاسـنگەر).

مـن کـە لـە سـاڵی (١٩٦٤) لـە هەولێـر لـە خانـەی مامۆسـتایان بـە مامۆسـتا دامـەزرام نـاوی (مەجیـد حـداد)م بیسـتبوو، بـەڵام نەمدیبـوو، بیستنەکەی لـەدوو سـەرچاوەوە بـوو لـە بەرهەمەکانیـەوە کـە بـڵاوی دەکردنـەوە، دووەم لـەو کتێبـەوە ناسـیم کـە (ئەحمـەد فـەوزی) لەسـاڵی (١٩٦٠)دا لـە قاهیـرە بەنـاوی (قاسـم و الاکـراد- خناجـر وجبـال) دەری کـرد، لەکتێبـەدا لەلاپـەڕەی (١١٩)دا باسـی ئـەو یاداشـتە دەکات کـە (١٠) کەسـایەتی کـورد بەرێکەوتـی (١٩٦٠/١/٩) دەیدەنـە وەزارەتـی ناوخـۆی عەبدولکەریـم قاسـم تیایـدا داوای مۆڵـەت وەرگرتـن دەکـەن بـۆ (پارتـی دیموکراتـی کوردسـتان) یەکـەم و دووەمـی لیسـتی دەسـتەی

دامەزرێنـــەر نەمـــران (مـــەلا مســـتەفا و ئیبراهیـــم ئەحمـــەد)ن. بـــۆ پاڵپشـــتی داواکـــەی ئـــەوان لیســـتی پەنجـــا کەســـی نـــاسراوی ناوچەکانـــی کوردســـتان هەیـــە، چواردەهەمیـــن کـــەس (مەجیـــد حـــدادی مامۆســـتا)یە.

من لەو کتێبەوە ئەو زاتەم ناسی و زانیم کوردێکی نیشتمانپەروەرە.

کـــە ئـــەو کـــرا بـــە بەڕێوەبـــەری خانـــەی مامۆســـتایانی هەولێـــر، منیـــش لـــەوێ مامۆســـتا بـــووم، ئیـــدی لـــە نزیکـــەوە یەکتریـــمان ناســـی و بەیەکـــەوە بەنـــاوی خانـــەی مامۆســـتایان گۆڤـــاری (تیشـــک)مان دەرهێنـــا، لـــە ســـاڵی (١٩٧٠) دا کـــە یەکێتـــی نووســـەرانی کـــورد دامـــەزرا بەیەکـــەوە لـــە تـــەک چەنـــد شـــاعیر و نووســـەرێکی شـــاری هەولێـــردا چوویـــن بـــۆ بەغـــدا و بەشـــداریمان لـــە کۆنگـــرەی یەکەمـــی نووســـەران لـــە گەلـــەری (خولـــد) کـــرد.

لـــە ڕێگـــەی ئاشـــنابوونمانەوە بـــۆم دەرکـــەوت ئـــەو زاتـــە لـــە پێنـــاو کوردایەتیـــدا تووشـــی حەپـــس و ئـــازار و ئەشـــکەنجە و دوور خســـتنەوە لـــە کوردســـتان بـــووە و کۆڵـــی نـــەداوە.

لـــە ســـاڵی (١٩٧٤) هەردووکـــمان هەریـــەک لـــەلای خۆیـــەوە مـــاڵ و منـــداڵ و فەرمانبـــەری خۆمـــان بەجێهێشـــت و ڕوومـــان کـــردە نـــاو شـــاخ و چووینـــە نـــاو ڕیـــزی پێشـــمەرگەوە، لەوێـــش لـــە ئەمینداریەتـــی گشـــتی پـــەروەردەی شـــۆڕش یەکـــمان گرتـــەوە، ئـــەو کـــرا بەسەرپەرشـــتیاری پـــەروەردەی قوتابخانـــە ناوەنـــدی و دواناوەندییەکانـــی ناوچـــە ئازادکـــراوەکان، منیـــش بـــووم بـــە بەڕێوەبـــەری گشـــتی پرۆگرامـــەکان.

دەزگاکانـــی پـــەروەردە لەنـــاو پـــردان بـــوون، ئێـــواران دوای دەوام لەســـەر جادەکـــەی ناوپـــردان بەیەکـــەوە پیاســـەمان دەکـــرد و خەونەکانـــی ســـەرکەوتنمان دەدانـــەوە بـــەر خەیاڵـــمان و ئومێـــدی ســـەرکەوتنمان لەخـــۆ نزیـــک دەکـــردەوە، بـــەڵای گەردەشـــی وڵاتـــە زلهێـــزەکان و بیـــر تەســـکی وڵاتـــە موســـڵمانەکان چاویـــان بەرایـــی نـــەدا بمانبینـــن لەســـەر خاکـــی خۆمـــان ئـــازاد بیـــن، پیلانیـــان نایـــەوە، نسکۆی

ساڵی (١٩٧٥) یان بۆ هێنایین و دامودەزگای شۆڕشی پێچایەوە و دەربەدەری کردین و بە دەست بەتاڵی گەڕاینەوە.

کە حکومەت و پەرلەمانی کوردستان لە ساڵی (١٩٩٢) دامەزران، مامۆستا مەجید لە پەرلەمان دادەمەزرێت و دوای ماوەیەك دەبێتە ڕاوێژکار پەرلەمانی کوردستان، مەجید ئاسنگەر جگە لەو هۆنراوانەی کە تا ئێستا لە چاپ نەدراون کۆمەڵێ کتێب و چیرۆکی بیانی لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگێڕاونەتە سەر زمانی کوردی، هەموویان سەرجەم ئەوە نیشان دەدەن کە بەو کارانەی ویستوویەتی کتێبخانەی کوردی دەوڵەمەند بکات و هەم ئەو کارانەی بکاتە پردێک بۆ گواستنەوەی ڕۆشنبیری بیانی بۆ ناو کەلتووری کوردی و دەوڵەمەند کردنی.

من لەو ساڵەوە کە کاک مەجید ئاسنگەرم ناسی تا پێش کۆچکردنی، پەیوەندیمان هەبوو، ڕۆژێک بەر لە کۆچکردنی چومە لای، نەخۆش بوو، لەخۆ ڕادەستکردنی مردندا بوو، کە وەختێ هەڵسام خواحافیزی لێ بکەم دەستم خستە نا دەستی،توند دەستمی گرت و بەری نەدەدا، کە بەریدا خواحافیزی لێکردم، منیش قوڕگم پڕ لە گریان بوو، تا لە چاو ئەو ونبووم هەر بەرەو دوا بۆ لای ئەو ئاوڕم لێدەدایەوە.

یادت بەخێر بێ، گۆڕت پڕ نووربێ مەجید ئاسنگەر

٢٠٢١/١١/١٩

مامۆستا مەجید ئاسنگەر کەسێکی پڕ نەزاکەت و بێلاف وەك بەڕیوەبەری خانەی مامۆستایانی هەولێر

حەمەکەریم هەورامی

خانـەی مامۆسـتایان کـە بـە عەرەبـی پێـی دەگوتـرا (دارالمعلمیـن الابتدائیـە) لـە هەولێـر، لـە سـاڵەکانی پەنجـاوە تـا سـاڵی (١٩٧١) بـەردەوام بـوو، قوتابـی دەرچووانـی قۆناخـی دوەمـی ناوەنـدی- دەرچووانـی پۆلـی سـێیەم ی وەردەگـرت و دوای سێ سـاڵ خوێندنی هونەرەکانـی پیشـەی مامۆستایەتی و خوێندنـی بنەمـا سـایکۆلۆژی و پەروەردەیـی دەردەچـوون و دەبـوون بـە مامۆسـتای قوتابخانـە سـەرەتاییەکان.

لەراسـتیدا خانـەی مامۆسـتایانی سـەرەتایی وەك زانکـۆی چینـی هـەژار و بێدەرامەتـان بـوو، چونکـە دەرچووانـی دەبوونـە مامۆسـتای سـەرەتایی و بـەو مووچەیـە کـە وەریـان دەگـرت پاشـەرۆژی خۆیـان دابیـن دەکـرد و

خانەوادەکانیشیان لەبارەی گوزەران و بژیویەوە دەردی هەژاریان لەسەر سووك دەبوو.

ساڵی (١٩٦٨) بوو، بەڕێوەبەری خانە بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی هەولێر گوێزرایەوەو بەڕێوەبەرێکی نوێی بۆ دانرا، من تا ئەو دەمەی بەڕێوەبەرە تازەکە دەستی بەکار کرد نەمناسیبوو، بەڵام گوێم لەناوی ببوو، کە ناوی (مەجید حەداد- ئاسنگەر)ە، کە دیم بۆم دەرکەوت تا بڵێی کەسێکی پڕ نەزاکەت و بێلاف بوو، خانەی مامۆستایان بەڕێوەبەرێکی وەهای پێویست بوو بۆ ئەوەی ببێ بە پێشەنگی مامۆستایان و قوتابی و دەست و پەیوەندی خانە کە دەزگایەکی پەروەردەیی بوو.

بەڕاستی ئەو بەڕێوەبەرە (مەجید ئاسنگەر) بۆ بەڕێوەبەرایەتی ئەو قوتابخانەیە کەسێکی گونجاو و هەڵکەوتە بوو بەدرێژایی سێ ساڵ کە بەڕێوەبەر بوو هیچ گرفتێك چ لە ناو مامۆستایاندا یان لەنێو قوتابیان و مامۆستایاندا رووی نەدا. کە ئەمە بەڵگەی سەرکەوتوویی و ژیری بەڕێوەبەر و دەستەی بەڕێوەبەرایەتی دەگەیەنێ.

لەیادمە یەکدوو مامۆستای کەمتەرخەم هەبوون، هەندێ لە وانەکاندا دوادەکەوتن، یان لەگەڵ قوتابییەکاندا گێچەڵیان دەنایەوە، بەڵام بەرلەوەی لە قوتابخانە دەنگ بداتەوە، یان بگاتە بەڕێوەبەرایەتی گشتی هەولێر، یان تەشەنە بکات گیروگرفتەکە بەشێوەیەکی پەروەردەیی چارەسەر دەکرا. (نە شیش دەسووتا و نە کەباب) ئەمە بەڵگە و نیشانەی سەرکەوتنی بەڕێوەبەری دەگەیاند کە بەڕێز مامۆستا (مەجید ئاسنگەر) بوو، بڕواناکەم خانەی مامۆستایان لە هەولێر بەڕێوەبەری وەك ئەوی هەبووبێ.

مامۆستا مەجید حەداد- ئاسنگەر جگە لەوەی مامۆستایەکی پەروەردە و دیار و بەڕێوەبەرێکی کارامە بێ، لە شیعر و ئەدەبی کوردیدا بەرهەمی هەبوو، هەندێ لە شیعرەکانی کرابوون بە گۆرانی و لە ئێستگەدا

بڵاودەکرانەوە، گەلێ جار (فوئاد ئەحمەد) ی گۆرانی بێژ دەهاتە لای، دیارە بۆ ئەوە دەهات پارچە شیعرێکی بداتێ بیکات بە گۆرانی.

ساڵی (١٩٦٨) بوو نیازمان هاتە سەر ئەوە گۆڤارێك دەربکەین، گۆڤارەکە مامۆستا و قوتابی (دارالمعلمین الابتدائیە) لە هەولێر دەری بکەین، کە پرسمان بە بەڕێوەبەر مامۆستا مەجید کرد، راستەوخۆ رەزامەندی پێشاندا، ئەویشمان بە سەرۆکی دەستەی بەڕێوەبەر دانا و گۆڤارەکەمان ناونا "تیشك" ژمارە (یەك) و (دووی) لێ دەرچوو، دەستەی نووسەری گۆڤارەکە بریتی بوون لە: مەجید ئاسنگەر، حەمەکەریم هەورامی، فاتح محەمەد، لە قوتابیان (نوری نانەکەلی).

لە خانەی مامۆستایان ئەم مامۆستایانە دەستەی وانە وتنە بوون:

١- خالص جواد: یاریدەدەری بەڕێوەبەر.
٢- حەمەکەریم هەورامی- مامۆستای سایکۆلۆژیەت.
٣- بدرخان سندی- مامۆستای سایکۆلۆژیەت.
٤- هاشم حسن عەقراوی- مامۆستای کۆمەڵایەتی
٥- جەلال غەریب- مامۆستای عەرەبی
٦- ضیا القصاب- مامۆستای مۆسیقا
٧- شێخ بورهان- مامۆستای ئینگلیزی
٨- فوئاد شێخ جەمال – مامۆستای بایۆلۆجی
٩- جواد رەسول – مامۆستای هونەر

هی تریش لەیادم نەماون.

پاش بەیاننامەی ئازاری ساڵی (١٩٧١) خانەکانی مامۆستایانی سەرەتایی لە هەموو پارێزگاکاندا بە فەرمانی حکومەت داخران.

ئێمە دەستەی مامۆستایان و بەڕێوەبەر دوای دەرچووانی دوا وەجبەی قوتابیان ماینەوە، هەریەك لە چاوەڕوانی ئەوە دابووین بەسەر قوتابخانەکاندا

دابەشـمان بکـەن. تەگبیـر هاتـە سـەر ئـەوە بڕۆیـن بـۆ لای پارێـزگاری ئـەو کاتـەی هەولێـر کـە عبدالوهـاب ئەتروشـی بـوو، دوای بەیاننامـەی ١١ ی ئـازار بـە پێشـنیاری مەکتەبـی سیاسـی کـورد و خوالێخۆشـبوو سـەرۆك بارزانـی دانرابـوو، چووینــە لای مامۆســتا مەجیــد وەك بەڕێوەبــەر پێشــمان کــەوت پارێزگارمــان تێگەیانـدن کـە هـەوڵ بـدات خانـەی مامۆسـتایان بکرێتـەوە، چونکـە هـەژاران ناتوانــن منداڵــی خۆیــان بنێرنــە بەغــدا خوێنــدن تــەواو بکــەن، لــە هەمــان کاتـدا لـە رۆژنامـە بڵاوکرابـوەوە کـە حکومـەت دەیەوێـت لـە جیاتـی خانەکانـی مامۆسـتایان (پەیمانگـەی ئامادەکردنـی مامۆسـتایان) بکاتـەوە داوامـان لـە پارێـزگار کـرد هـەوڵ بـدات یـان خانەکـەی جـاران لـە کوردسـتاندا بکرێتـەوە یـان ئـەو پەیمانگەیـە کـە نیـاز وایـە لـە بەغـدا بکرێتـەوە بـۆ پێڕاگەیاندنـی مامۆسـتایان لـە هەولێـر بکرێتـەوە. ئەوەمـان بـە پارێـزگا راگەیانـد، بـەڵام لـەوە دڵنیـا نەبوویـن عەبدولوەهـاب لـەوەی ئێمـە دەمانویسـت حاڵـی بووبـێ، ئێمـە لـە خەمـی ئـەوە دابوویـن منداڵـی ئـەو کوردەواریـەی خۆمـان دوای نەمانـی خانـەی مامۆسـتایان بـۆ کـوێ بچـن، بـوون بـە مامۆسـتای سـەرەتایی هـەم سامان بـوو هـەم پایـە بـۆ منداڵانــی کــوردەواری.

کــە گەڕاینــەوە تەگبیرمــان هاتــە ســەر ئــەوە دوو مامۆســتا بنێریــن بــۆ (ناوپـردان) بـۆ مەکتەبـی سیاسـی پـارتی دیموکـراتی کوردسـتان، بـۆ ئـەوی داوایـان لـێ بـکات ئـەو پەیمانگەیـە کـە نیـازە لـە بەغـدا بـۆ ئامادەکردنـی مامۆسـتایان بکرتێـەوە بێتـە هەولێـر، دوو مامۆسـتا چـوون داخوازییەکیـان لـە بەڕێوەبـەر و دەسـتەی مامۆسـتایانەوە بـرد ئـەو داخوازیـەی تێـدا باسـکرابوو، هـەر ئـەوکات مەکتەبـی سیاسـی شـۆڕش داوای لـە حکومـەت کردبـوو ئـەو پەیمانگەیـە لەهەولێـر بکرێتـەوە، حکومـەت رەزامەنـدی نواندبـوو ئـەوە بـوو پەیمانگەکـە لـە هەولێـر لەسـاڵی (١٩٧١) کرایـەوە، مامۆسـتا شـێخ خالـص جـواد کـرا بـە بەڕێوەبـەری پەیمانگەکـە، بەنـدە چونکـە مامۆسـتای سـایکۆلۆژیەت بـووم خرامـە سـەر میلاکـی

پەیمانگەکە بەڵام لە ژێر هەژموونی حیزبی بەعسدا بوو.

پاشان مامۆستا مەجید خۆی بۆ کۆیە گواستەوە.

خانەی مامۆستایان گەلێ مامۆستای سەرکەوتوو و نووسەر و شاعیری پێگەیاندن. بۆ نمونە:

عەزیز گەردی، جەمیل رەنجبەر، محەمەد کەریم شەریف

هەر ئەو دەمەی کە مامۆستا مەجید ئاسنگەر بەڕێوەبەر بوو، دەورەیەکی پەروەردەیی بۆ ئەو دەرچوانەی شەشی ئامادەیی کرایەوە، بۆ ئەوانەی ئارەزوویان هەبوو ببن بە مامۆستای سەرەتایی، دەورەکە شەش مانگ بوو، یەکێك لەو قوتابیانەی دەورەکە (عەبدوڵڵا پەشێو) بوو، ئەو دەورەش بەسەرپەرشتیاری بەڕێوەبەری خانەی مامۆستایان مامۆستا مەجید ئاسنگەر بوو.

دوا وتەم ئەمەیە مامۆستا مەجید ئاسنگەر نموونەی کەسایەتییەکی دڵسۆز و کوردپەروەر بوو، لەسەردەمی توندوتیژی لە نێوان دوو حیزبە سەرەکییەکەی کوردستاندا مامۆستا مەجید ئاسنگەر وەك کەسێکی کوردپەروەر هەڵسوکەوتی دەکرد و تەماشای هەمووانی بەیەك چاو دەکرد، جێگەت بەهەشتی بەرین بێ ئەی مامۆستا مەجید ئاسنگەر.

هەولێر، ٢٠٢٢/٢/٧

لە کەسایەتییەکانی کۆیە
شاعیر و نووسەر نیشتمانپەروەری کورد
(مەجید ئاسنگەر ١٩٣٢-٢٠١٢)

گۆڤاری (کەکۆن) ژمارە (٢٤) تشرینی یەکەمی ٢٠١٢

کەریم شارەزا

شاعیر و نووسەر و پەروەردەکار و نیشتمانپەروەری کورد مەجید ئەحمەدئەمین ناسراو بە (مەجید ئاسنگەر) لە ساڵی ١٩٣٢ لە گەڕەکی بەفریقەندی شاری کۆیە، شاری ئەدەب و هونەر و خەباتی کوردایەتی لەدایکبووە.

خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە شارەکەی خۆی تەواو کردووە و لە پایزی ١٩٤٨ دا چۆتە هەولێر و ئامادەیی لە ساڵی ١٩٥٠ تەواو کردووە، ساڵێک بە کاری حزبییەوە خەریک بووە، چونکە ئەندامێکی چالاک و کادیرێکی باوەڕ پتەوی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە، بۆ پایزی ساڵی ١٩٥١ چووەتە بەغدا و لە کۆلیژی خانەی باڵای مامۆستایان، کە ئێستا

پێـی دەگوتـرێ (کۆلیـژی پـەروەردە) وەرگیـراوە و لـە بەشـی زمانـی ئینگلیـزی خوێندوویەتـی، هەمـوو سـاڵێک بـە پلەیەکـی بـەرز دەرچـووە. تاکـو لـە سـەرەتای هاوینـی ١٩٥٥دا خوێنـدن تـەواو دەکات و بـۆ پایزەکـەی بەمامۆسـتای زمانـی ئینگلیـزی لـە دواناوەنـدی هەولێـر دادەمـەزرێ ونموونـەی مامۆسـتای سـەرکەوتوو بـووە.

مامۆســتا مەجیــد لــە دوای بەرپابوونــی شۆڕشــی ١٤ی تەمــووزی ١٩٥٨، چالاکییەکـی زۆر لـە پارتیـدا دەنوێنـێ، کـە بـە فەرمـی لـە ١٩٦٠/٢/٩ مۆڵەتـی کارکردنـی سیاسـی وەک پارتێـک وەدەگـرێ، ئەویـش دەبێتـە بەرپرسـی ڕێکخسـتنی هەولێـر و لـە کۆڕوکۆبوونەوەکانـی وتاربێژێکـی بێهاوتـا دەبـێ.

کاتێــک لــە پایــزی ١٩٦٠ەوە عەبدولکەریــم قاســم لــە بەڵێنەکانــی بــۆ چارسـەرکردنی مەسـەلەی کـورد پەشـیمان بـۆوە، کاک مەجیـد لەسـەر چالاکـی سیاسـی بـە فەرمانـی حاکمـی گشـتی عەسـکەری عێـراق لەنـاو قوتابخانـە گیـراو ڕەوانــەی (بــەسرە) کــراو لــە بەندیخانــەی ئــەو شــارە دەستبەسـەرکرا، تاکـو سـەرەتای ١٩٦١، دوایـش ئازادکـراو گەڕایـەوە هەولێـر و مـاوەی نـەدرا بچێتـەوە سـەرکارەکەی، بەڵکـو دوورخرایـەوە بـۆ قـەزای (سـوێرە) لـە پارێـزگای واسـیت (کـوت) لـە دواناوەندییەکـەی وانـەی ئینگلیـزی گوتـەوە، تاکـو سـاڵی ١٩٦٤، ئینجـا گوێزرایـەوە بـۆ پارێـزگای هەولێـر و ماوەیـەک کـرا بـە بەڕێوەبـەری خانـەی مامۆسـتایانی سـەرەتایی و پەیمانگـەی مامۆسـتایان لـە هەولێـر.

مامۆسـتا مەجیـد لـە سـەندیکای مامۆسـتایانی کۆمـاری عێـراق دەورێکـی دیـاری هەبـوو لـە کۆنگـرەی یەکەمـی ئـەو سـەندیکایە، کـە لـە ١٩٥٩/٢/٢ لـە هۆڵـی مەلێـک فەیسـەڵ لـە بەغـدا بەسـترا، وەک نوێنـەری هەولێـر دەورێکـی باشـی هەبـوو لـە لیژنەکانـی سـەندیکاکە، لـە کۆنگـرەی دووەمیشـی لـە ١٩٦٠ دا چالاکـی پـتر نوانـد و بـە هیممەتـی مامۆسـتا دڵسـۆزە کـوردەکان توانـدرا لـە کۆنگـرەی یەکەمـەوە بڕیـاری دامەزراندنـی بەڕێوەبەرایەتـی گشـتی خوێندنـی

کـــوردی و بەســـتنی کۆنگـــرەی مامۆســـتایانی کـــورد ســـاڵانە ســـاز بـــدرێ بـــۆ پێشخســـتنی پرۆســـەی خوێندنـــی کـــوردی.

مامۆســـتا مەجیـــد لـــە ســـاڵی ١٩٦٤ دا هاوســـەرگیری بەســـت لەگـــەڵ خاتـــوو (پەرژیـــن)ی کچـــە گـــەورەی شـــاعیری کوردپـــەروەر عوســـمان عەونـــی و کچێـــک و دوو کـــوڕی بـــە جەوهـــەری لـــێ بـــوو. خاتـــوو (ڕۆژان)ی کچـــی ئێســـتا لـــە ســـوێدە و بڕوانامـــەی مامســـتەری هەیـــە لـــە پزیشـــکی بەیتـــەری، کاک (جۆشـــان)ی کـــوڕی بڕوانامـــەی ماســـتەری لـــە کشـــتوکاڵ وەرگرتـــووە. کاک (بۆتـــان)ی کـــوڕە بچووکیشـــی دکتـــۆرای لـــە ئەندازیـــاری کشـــتوکاڵی لـــە بەریتانیـــا بەدەســـت هێنـــاوە.

مامۆســـتا مەجیـــد ئاســـنگەر، کەســـایەتییەکی نەتەوەیـــی کـــورد بـــوو، هـــەر لەگـــەڵ هەڵگیرســـانی شۆڕشـــی ئەیلوولـــی ڕزگاریخـــوازەوە دڵـــی لەگـــەڵ شۆڕشـــگێڕان بـــوو، بـــەڵام بـــۆی نەلـــوا بچێتـــە پاڵیـــان، تـــا ١٩٧٤ کـــە شـــەڕ دەســـتی پێکـــردەوە لـــە نێـــوان ســـوپای بەعـــس و هێـــزی پێشـــمەرگەی کوردســـتان دەســـتی لـــە فەرمانەکـــەی هەڵگـــرت و چـــووە پـــاڵ شـــۆڕش و کـــرا بـــە سەرپەرشـــتیاری پەروەردەیـــی بـــۆ قوتابخانـــەی ناوچـــە ئازادکراوەکانـــی کوردســـتان، تـــا نســـکۆی ئـــەو شۆڕشـــە مەزنـــەی کـــورد بـــە کاریگـــەری پەیمانـــە شـــوومەکەی جەزایـــر. کـــە لـــە ١٩٧٥/٣/٦دا لـــە نێـــوان ســـەدام حوســـێن وشـــای ئێـــران بەســـترا. ئینجـــا گەڕایـــەوە شـــاری کـــۆی دوای ماوەیـــەک خـــۆی خانەنشـــین کـــرد.

مامۆســـتا مەجیـــد ئاســـنگەر لـــە دوادواکانـــی چلەکانـــی ســـەدەی بیســـتەمەوە وەکـــو شـــاعیرێکی نیشـــتمانپەروەر و نووســـەرێک هاتـــە مەیدانـــی ئەدەبـــی کـــوردی، گەلێـــک شـــیعری ناســـکی دڵـــداری و هۆنـــراوەی نەتەوەیـــی دانـــاو زنجیرەیەکیشـــی لـــە نووســـینی ئەدەبـــی و سیاســـی و چیـــرۆک نووســـی و وەرگێڕانـــدا هەیـــە. لـــە ســـەرەتادا ئـــەم مامۆســـتایە نـــاسراو بـــوو بـــە مەجیـــد حـــداد، بـــەڵام کـــە گۆڤـــاری (هەتـــاو) لـــە ١٩٥٤/٥/١٥دا لـــە هەولێـــر لەلایـــەن خوالێخۆشـــبوو گیـــوی موکریانـــی دەرچـــوو، بـــە نازنـــاوی (حـــەداد) بابەتـــی ناردبـــوو بـــۆ مامۆســـتا گیـــو، ئەویـــش پێـــی گوتبـــوو

نازناوکـەت نەکەیتـە کـوردی بابەتـت لەهەتـاو بڵاوناکەمـەوە، ئەمیـش نازناوەکـەی کـردە کـوردی بەنـاوی مەجیـد ئاسـنگەر و بابەتـی هەمەجـۆری بڵاودەکـردەوە.

مامۆستا مەجیـد ئاسـنگەر تـا لـە ژیانـدا بـوو شـەش کتێبـی ئەدەبـی و یاسـایی لـە ئینگلیزییـەوە کـردن بـە کـوردی و بـە چاپـی گەیانـدن. جگـە لـە زنجیرەیـەک لـە چیـرۆک و شـانۆی کـوردی چ لـە نووسـینی خـۆی و چ لـە وەرگێڕانـی لـە ئینگلیزییـەوە بەدەستنووسـی لـە پـاش بەجێـماون و چاوەڕوانـی چاپکردنـن.

مامۆسـتا مەجیـد لـە پایـزی ١٩٩٢ دا لەگـەڵ هاوکارانـی وەک کەریـم شـارەزا، کەمـال عەبدولقـادر نەشـئەت بـە گرێبەسـت لـە پەرلەمانـی کوردسـتان لـە بەشـی کاروبـاری پەرلەمـان دامـەزراو لـە دواییـدا لـە سـاڵی ٢٠٠٢ بـە ڕاویـژکاری ڕاگەیانـدن دامـەزرا و بەرێکوپێکـی ئەرکـی سەرشـانی خـۆی جێبەجـێ کـرد تـا لـە٢٠١٠/٢/١ دا خانەنشـین کـراو ئـەو ماوەیـە دوا دوای ژیانـی بـە نەسـاغی بەسـەربرد و لـە ئەنجامـدا لەماڵـی خـۆی لـە گەڕەکـی موفتـی شـاری هەولێـر لـە بەرەبەیانـی ڕۆژی ٢٠١٢/٤/٩ دا کۆچـی دوایـی کـرد و بەڕێزێکـی زۆرەوە تەرمەکـەی لـە گۆڕسـتانی کەسـنەزانی هەولێـر بەخـاک سـپێردرا، سـڵاو لـە گیانـی پاکـی.

چەند تیشکێک لە ئەستێرەیەکی درەوشاوە بۆ گیانی پاکی مامۆستا و نووسەر و شاعیر (مەجید ئاسنگەر) خوای لێخۆشبێت

کازم کۆیی

هەر لەو ڕۆژەی ژیان لەسەر گۆی زەوی بوونی هەبووە و مرۆڤ بە هەموو سوچێکی ئەم دونیایە بڵاوبۆتەوە و هەردەم بەردەوام لەژیاندا هێزی شەڕ و هێزی خێر لەبەرەنگاربوونەوەی یەکتری دابوونە لەهەموو سەردەمێک مرۆڤی باش و مرۆڤی خراپ هەبووە، بەڵام هەموو کاتێ ئەو مرۆڤانەی کە لەگەڵ هێزی خێر و چاکە و پێشکەوتنی مرۆڤایەتی بوونە بەردەام ڕێگەکانیان زۆر سەخت و دژوار بووە و بەربەستەکانی ڕێگەی ژیانیان زۆر بووە. بەردەوام کێشەو گرفتیان هەبووە، ئەمیش دەگەڕێتەوە بۆ ڕاستڕەویان و پاکیان و دڵسۆزیان.. هتد.

من لەو کاتەی مامۆستا (مەجید ئاسنگەر)م ناسیوە و ئەو کاتانەی کە

لەگەڵی دانیشتووم و بە تەنیا لە نزیکەوە گفتوگۆم لەگەڵی کردووە من وەک خۆم وەک کازم کۆیی وەک ئەستێرەیەکی درەوشاوەم سەیر کردووە، وەک مرۆڤ و خاک و نیشتمانپەروەرێک لە ڕوخساریم ڕوانیوە، ئینجا وەک مامۆستایەکی خاوەن ئەزموون و شاعیرێکی هەست ناسک مامۆستا (مەجید) کە لەگەڵی دادەنیشتی هەستت بە کات نەدەکرد، لەبەر ڕووخۆشی و قسەخۆش و بە سوودەکانی و گوێگرتنی لێت وەکو پێویست، ئەوکاتانەی کە دەچوومە لای یا لە شوێنێ دەمبینی یائەو کاتانەی کە پێکەوە لە لیژنەی هەڵسەنگاندنی هۆنراوە بووین لە فیستیڤاڵی ساڵانەی (چوارچرا) ساڵی (٢٠٠١) کە فیستیڤاڵەکە لە ٢٠٠٢/١/٢٢ سازکرا لە هەولێر- هۆڵی میدیا. مامۆستا سەرۆکی لیژنەکە بوو ئەندامانیش (غەریب پشدەری، نەجم ئەلوەنی، کازم کۆیی) بوون. ئەوکات زوو زوو یەکتریمان دەبینی کە چاوی پێم دەکەوت یەکسەر لە دوورەوە بە ڕوویەکی گەشاوەوە پێدەکەنی چونکە دەیزانی هەردەم قسەی خۆش و خەمڕەوێنی بۆ دەکەم یەکەمجار هەواڵەکانم پێ ڕادەگەیاند بە گشت ئینجا یەک دوو بەسەرهات و قسەی خۆش و نوکتەم بۆ دەگێڕاوە کە مەبەستم بوو تەنیا پێبکەنێ و دڵخۆش بێ چونکە من بەدڵ خۆشم دەویست، ڕوانینم بۆ بەڕێز مامۆستا (مەجید ئاسنگەر)ی هەمیشە لەیاد هەردەم وەک (باوکێک، گەورەیەک، زانایەک، هەست پەروەرێک) بوو، هەستیشم دەکرد کە زۆر منی خۆشدەوێت و ڕێزم دەگرێت ئەو ڕێزگرتنەی ئەو هاندانێک بوو بۆ من بۆ کاری نوێ و باشتر. کاتێ هەر کارتێکی داوەتنامەم بۆ دەبرد زۆر بەڕێزەوە وەری دەگرت و دەیوت خودایار بێت ئامادەبم تا بۆی کرابێت ئەوەندەی من ئاگادار بم پابەند دەبوو بە بەڵێنەکان و داوەتنامەکان.

مامۆستای بەڕێز لەژیانیدا حەزی لە پلەو پایە و دەوڵەمەندی نەبوو، حەزی لەکاری خوار و نابەجێ و نایاسایی نەبوو حەزی لە دڵشکاندنی کەس نەبوو، ئەو کاروپلە و بەرپرسیاریانەش کە لە ژیانیدا وەریگرتوە هەمووی بە

ڕەنج و لێهاتوویی و زیرەکی و خەباتی خۆی بووە و لە هەموو کارەکانیشی هەردەم سەرکەوتوو بووە و جێ پەنجەی مۆری پاکی و یادگاری جوانی لە هەموو شوێنێک بەجێ هێشتووە کە کاری لێ کردووە. بەڵام وەک وتوومە:

ئەو دڵانەی بەڕاست دڵن
کانین، مۆمن، چران، گوڵن
بۆ ژیان هوزاری سەرچڵن
حەیفە زوو بەرەو ژێر گڵن

حەیف و مخابن ئەو مرۆڤانەی کە هەردەم وەک ئەستێرەیەکی درەوشاوەن و زوو ئاوا دەبن مەرگ ڕێگەیان لێ دەگرێت و یا کۆسپ و بەربەستەکانی ژیان ئەوەندە بواریان پێنادات کە وەکو پێویست و ویستی خۆیان خزمەتی گەل و نیشتمان و مرۆڤایەتی بکەن، مەرگ یا کارەساتەکانی ژیان ئەوەندە بواریان پێنادات کە بیسەلمێنن چەندە حەزیان لە کاری باش و پاکە، چەندە حەزیان لە خزمەتی گەل و خاکە، چەندە حەز دەکەن مۆم ئاسا بتوێنەوە و ڕووناکی بەدەوری خۆیان ببەخشن و عاشقانی ڕووناکی پەروانە ئاسا دڵشاد بن بە گڕ و ڕووناکییەکەی، من هەرچەند لە تەمەنی مامۆستای بەڕێز نەبووم و زۆر لە نزیکەوە لە شوێنی کارکردنەکانی ماوەیەک کارم لەگەڵی نەکردووە، بەڵام تەنیا بەو ماوە کەمەی کە ئەم مامۆستا هەست پرشنگدارەم ناسی، دەتوانم بڵێم شایانی هەموو وشەیەکی جوان و ڕازاوەیە بۆی بنووسرێ، ئەی ئەگەر من چەند ساڵێک لەیەک لەشوێنەکانی کارکردنی لەگەڵی دابوومایە، ئەوا دەبا کتێبێکی تەواوی لەسەر بنووسم، بۆیە داوای لێبوردن لە گیانی پاکی مامۆستای کۆچ کردوو و بنەماڵەکەی دەکەم کە ئەم نووسینەم وەک چەند تیشکێک لە ئەستێرەیەکی درەوشاوە دادەنێم و هەردەم خۆم بە قوتابییەکی مامۆستای پڕ زانست و هونەرو ئەدەب دادەنێم. زۆر بەداخەوە بۆ کۆچی دوایی ناوادەی. هەزاران سڵاو لە گیانی پاکی مامۆستا

(ئاسـنگەر). خـوای گـەورە ڕۆحـی پاکـی بـە بەهەشـتی بەریـن شـاد بـکات و ئارامیـش بـە نـەوەکان و کـەس و خزمانـی ببەخشـێت.

مامۆستای گەورە خوا بتبەخشێت.

گۆڕت ببێ بە گوڵزار ... گیانت ببێ بە شاهوزار

٢٠٢١/٥/١٢ هەولێر

چەند وشەیەک بە کورتی
مرۆڤێکی هێمن و لەسەرخۆ پشوودرێژی و دووربینی

تاریق جامباز

لەمێژە مامۆستا دەناسم بەڵام لە خولی دووەمی پەرلەمان (٢٠٠٥-٢٠٠٩) کە بەڕێزیان ڕاوێژکار بوو لە پەرلەمانی کوردستان کە دەچوومە پەرلەمان پێش ئەوەی بچمە ژوورەکەی خۆم، سەردانێکی مامۆستام دەکرد کە بەردەوام دەیخوێندەوە و جاروباریش دەینووسی و دەیویست هەمیشە گۆڕانکارییەکانی سەر گۆڕەپانی کوردستان بزانێ و لەم چوار ساڵەدا لەناوەو دەرەوە چوار چاپەمەنیم بە زمانی ئینگلیزی پەیدا کرد و پێشنیازی مامۆستام کرد کە بیانکاتە زمانی کوردی، لەبەر ئەوەی لەمبارەوە کتێبخانەی کوردی هەژارە و چوست و چالاکانە وەریگێڕان و، هەڵەچنینانم دەکرد و داوام لەمامۆستاش دەکرد وردبینی بکات و بەرێکوپێکی ئەنجام نەدرابێ و هەر چواریان لە

بەرهەمە چاپکراوەکانی پەرلەمانی کوردستان لەچاپدران. ئاماژەی بەناوی من کردووە کە کتێبەکانم بە زمانی ئینگلیزی بۆ پەیدا کردن.

بەرهەمی چاپکراوی هەیە دەستنووسێکی زۆریشی هەیە هیوادارین لایەنی پەیوەندار چاپ و بڵاویان بکاتەوە. بەردەوام چ لە ژووری خۆی لە پەرلەمانی کوردستان یا لە سەردانم بۆ ماڵیان یا لە دەرەوەی وڵات کە سەردانی مناڵەکانی لە بەریتانیا و سوید دەکرد، بەردەوام داوای نووسینەوەی بیرەوەرییەکانم لێدەکرد و زۆر جار دەیگوت مناڵەکان و دۆست و برادەرانیش ئەو داوایە دەکەن و جەختی کردنی تۆمان لەماڵەوەش باس کردووە.

ئومێدەوارم بنوسرێتەوە و لە قۆناغی دواناوەندی هاوپۆلی مام جەلال تاڵەبانی سەرۆک کۆماری عێراق بووە و لەم وێنە دانسقەیەدا لەگەڵ هاوپۆلەکانی دیکەیان دەبینرێ و دواجار بە تەلەفۆن بە دەنگێکی نووساو و ماندوو داوای لێکردم بە زووترین دەرفەت نوسراوێک، دوای نسکۆی ١٩٧٥ بە گواستنەوەی لە بەڕێوەبەری ناوەندی کۆیە بۆ مامۆستا لە تکریت دەرچووە و لە هەوڵدان بووم بۆی پەیدا بکەم بەڵام دووشەممە ٢٠١٢/٤/٩ ماڵئاوایی یەکجارەکی لێکردین و مامۆستای مەزن و بەرز بە مەرگی ناوەختی بۆشاییەکی گەورەی لای من و خەمخۆرانی نەتەوەکەی بەجێهێشت و هەستی پێدەکەم. هیوادارم برادەر و خزمە نزیکەکانی بەرهەمەکانی کۆبکەنەوە و لە ئایندەدا چاپ و بڵاوبکرێنەوە.

وەفا و چەند راستیەك

زاگرۆس ئەحمەد کەمال*

مەجید ئاسنگەر، ناوێکی درەوشاوەی مەیدانی کوردایەتی و پەروەردکاری و قەلەمێکی بەبڕشت و خاوەن هەڵوێستی نەتەویی دیار لە بزاڤی شیعر و ئەدەبیاتی کوردی، گەلێك لەوە مەزنترە تاوەکو منێکی شاگردو وێڵ بەدوای راستیە مێژوویەکان بتوانم بە نوسینێك کاڵای پڕ بە باڵا و چەند لاپەڕەیەك لە مواریەکانی ژیانی تەژی لە میهر و خوشەویستی بهۆنمەوە، کوردایەتی پاکوبێگەرد وکەسایەتی هێمن و لەسەرخو و ڕاستگۆ و خۆشەویستی مەجید ئاسنگەر باس بکەم، ئەستەمە بتوانم مافی تەواوی خۆی پێدەم و لێی بدوێم.

کوردە ئەو هەلەی مێژوو داویە پێ
لەدەستی نەدەی دەرنەچی لەرێ

دەتوانم بلێم تەنیا ئەو شاکارە شیعریەی مامۆستا گەواهیدەرێکی ڕاستی و دروستی کەسایەتی ئەوزاتەمان پێ دەبەخشێ، تێدەگەیین لەوەی تا چەند کوردێکی پاکو راستگۆ و بێغەل و غەش بوو، لە قۆناغە سەختەکانی خەبات تا چەند سەر ڕاست و خاوەن هەڵوێستی نیشتمانی و نەتەوەیی خۆی بوو، ئەگەر مامۆستایانی ئەدەبی بەراوردکاری رێگەم پێ بدەن ئەو شیعرە بەرزە پڕ لە ئامۆژگاری مامۆستا بۆ سەرکردایەتی سیاسی گەلی کوردستان هیچی لەو شیعرە بەرزەی شوکری فەزڵی کەمتر نیە کە بۆ هۆشیارکردنەوەی شێخ مەحمودی نەمر فەرمویەتی

ئیش کە ڕوی ئێستێ لە هەورازە سەرەو لێژی نەکەی
بیری ووردیشی دەوێ هەر بە دوعا و نوێژی نەکەی

کاری ڕاگەیاندن بۆ من دەرفەتێکی زێرینی پێ بەخشیم بەچەندین کەسایەتی مەزن ئاشنا بم، ئەگەر چی ناوی مامۆستا لە رێی بەرهەمە نایابەکەی نەمر فواد ئەحمەد بە دیدەی هەمووان ئاشنا ببوو بەڵام لە نزیکەوە یەکتر ناسینمان ئەو کاتەبوو وەك پەیامنێر هەواڵ و چالاکیەکانی پەرلەمانی کوردستانم دەگواستەوە. دواتر و بەبۆنەی کۆچی دوایی نەمر فواد ئەحمەد دەرفەتێکم رەخساند تاکو لە دیدارێکی ڕاستەوخۆی بەرنامەی بەیانی باش کوردستان لە رادیۆی دەنگی کوردستانی عیراق کە بەندە ئامادەکارو پێشکەشکاری بەرنامەکە بووم، مامۆستا مەجید بدوێنم، مەبەستم بوو باسی هەست و سۆزی دڵداری تەمەنی هەرزەکاری خۆی بکات بزانم چۆن دڵی بۆ ئەمیرەکەی لێی دەدا؟ ئەمیرە کێیە؟ خەلکی کوێیە؟ ناوی ڕاستەقینەی چیە؟ یان هەر ئەمیرە خۆی زین ولەیلاکەی مامۆستایە؟ ئایا ئێستاش تیری لەدڵی مامۆستا سەد هەزارە؟ دەبێ تا چەند جوان و

لەباربێت تاوەکو بەهاری ڕەنگین لە ئاستیا شەرمەزاری بنوێنی؟ کەچی لەو دیدارەمدا ڕاستەوخۆ بەتەلەفۆن مامۆستا بە گوێگرانیدا ڕاگەیاند سەردەمی نوسینی ئەم شیعرە دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول بووە و بەڕێزیان ئەوکاتە لە بەغدا بوو و بۆ دەربڕینی هەست و سۆزی و غەریبی بۆ کوردستان ئەم شیعرەی داناوە، دەرکەوت ئەمیرە تەنها وتەنها ڕەمزێك بوو بۆ کوردستان.

لەساڵی ٢٠٠٥ بەم لاوە ئەم شانازییەم بەرکەوت لەپەرلەمانی کوردستان لەگەڵ مامۆستا کاربکەم و هاوکاریبم، مەجید ئاسنگەر ڕێنیشاندەری من و هەموو ئەو بەڕێزانەش بوو کە بەر لەمن و داوی منیش لەو بەڕێوەبەرایەتیە کاریان دەکرد، ئیتر ڕۆژانە بەدیداری مامۆستاو کەسایەتیە بەڕێزەکانی تریش هەر لە ژورەکەی ئەودا، بەدەم دەسپێکی دەوام گفتوگۆی دواپێشهاتەکان و ڕەوتی دیموکراتی و ئەدەبیاتی کوردی سەرقەلەمی گەلێ بابەت و گفتوگۆبوون، زۆر وانەی بەرزی ژیان لە بەڕێزیان فێر بووم، گەلێ یادو یادەوەری خۆی بۆ باسکردم و هەمیشە درێغی نەدەکرد لە ئامۆژگاریمان بۆ ئەو پرسانەی کە دەمانخستە بەردەستی، بەڕێزیان هەمیشە شارەزایی و تێگەیشتنی خۆی، بێ پەروا لەخزمەت ئێمە و پەرلەمانتارەکانیشدا بوو، دەتوانم بڵێم هەموو چاپەمەنیەکانی پەرلەمان کە لە سەردەمی ئەودا دەرچوون یان کاری تەواوی خۆی بوون یا بەشێك بووە لەگەڵ هاوکارەکانی بۆ ڕاپەراندنیان بە باشترین شێوازو ئێستاش باشترین سەرچاوەن بۆ ئەو کەسانەی مەبەستیانە لەوقۆناغەی کاری پەرلەمانی و یاساو بڕیارو ڕاسپاردەکان وەك سەرچاوە یا دەستکەوت سوودی لێ ببینن.

ڕۆژێکیان بەدەم گلەیی و رەخنە لەو شێواوی و سەرگەردانییەی بواری ئەدەبی و فەرهەنگ و نووسین و تەنانەت هونەری کوردی تێی کەوتووە چوومە خزمەت مامۆستا و دەردە دڵی خۆم بۆی کردەوە، تەنانەت هەڵچوونیشم پێوە دیاربوو، کەچی زۆر لەسەرخۆ و بە بزەیەکی باوکانە گوێی بۆ شلکردم و

زۆر بـە هێمنـی چرپاندیـە گوێـم ووتـی: ”قەڵـەم بەسـتەزمانە هەمـوو کـەس پێـی دەوێـرێ“، ئێسـتا زانیـم مامۆسـتای گەورەمـان بـۆ ئـەوەی درکانـد، ئەوانـەی لەنـاو مەیدانەکـەدان و لـە خەمـی پاراسـتنی ڕاسـتیەکانن چاکـتر لەمـن لـەو تێگەیشـتنەی مامۆسـتا دەگـەن، ئەوەنـدە دەزانـم مەجیـد ئاسـنگەر سـەربەرزانە پەیامـی خـۆی لـە پاکـی و ڕاسـتگۆیی کوردایەتـی و پـەروەردکاری گەیانـدە جێـی و بـە ویژدانێکـی ئاسـوودە بـەرەو بـارەگای خـوای گـەورەو میهرەبـان قۆناغێکـی تـری بـڕی.

مەرگـــو ژیـــن مســـلی ســـێبەرو تـــاوە
ئـــەوەی باقـــی بمێنـــێ هـــەر نـــاوە.

*ڕاوێژکاری پێشووی ڕاگەیاندنی پەرلەمانی کوردستان

مامۆستای مەزن:
مامۆستا مەجید ئاسنگەر

شۆڕش عەزیز بیتۆشی

گەر هەرکەسێ بیەوێ وشەی مامۆستا بە باڵای هەرکەسێ بدورێ بە حەق شایستەی مامۆستا مەجیدە، کەسێکی لەسەرخۆ و زیرەك و بەتوانا و کوردی زان.. هتد. مامۆستا مەجید نە بە وتە و ئاراستەکردنی بەڵکو بە کردار لە هەموو بوارە جوانەکانی ژیان سەرمەشق و رابەر و زۆر کەم دوو بوو کاتێ دەدوا دەیزانی چی دەڵێ و بۆ کێ دەڵێ و چۆنی دەڵێ.

گەر تەماشای نووسینەکانی و راوبۆچوونەکان و هۆنراوەکانی بە وردی بکەین و مێژووەکانی بەراورد بکەین دەزانین چەند لە رووی کاتەوە پێشکەوتوو بووە و بیرتیژ و دووربین سەرناس هەمیشە و هەردەم بەرژەوەندی گەل و نیشتمانەکەی لەسەرووی بەرژەوەندی خۆی داناوە هیچ کات درەنگ نەهاتووە

و کەمیشـی نەکـردووە.

گـەر بمەوێـت چەنـد بیرەوەرییەکـی خـۆم لەگـەڵ مامۆسـتای گـەورەم مەجیـد بکـەم زۆرن.

یەکـەم هانـدەرم بـوو بـۆ خوێنـدن لـە سـاڵی ١٩٧٧، کتێبێکـی پێشـکەش کـردم کـە ئەوسـا پۆلـی دووەمـی ناوەنـدی بـووم کتێبـی (پێکەنینـی گـەدا) نووسـەری گـەورەی کـورد حەسـەنی قزڵجـی تاکـو ئێسـتاش ئـەم کتێبـەم مـاوە، هەمـان سـاڵ واتـە سـاڵی ١٩٧٧ و مانگـی (٤)ی نیسـان یـاری کۆتایـی تۆپـی پـێ لـە نێـوان ناوەنـدی کۆیـەو ناوەنـدی سـەرباغ ئەنجامـدرا، ئەوسـا ئێمـە لـە خوێندنگـەی ناوەنـدی کۆیـە بوویـن یارییەکەمـان بـردەوە و مـن گۆڵێکـم کـرد، بـۆ بەیانـی رۆژی دوایـی بەرامبـەر بـە گشـت قوتابیانـی قوتابخانـە ستایشـی تیپەکەمانـی کـرد و زۆری هـان دایـن لـە رووی دەروونـی و کۆمەڵایەتییـەوە کاریگـەری زۆر قسـەکانی و پارچـە قوماشـێکی دا بـە مـن وەك دیـاری، (کـە گۆڵەکـەم کردبـوو) و لـە دوایـی پێـی وتـم بـڕۆ لای کاك (عوسـمان عەباسـی خەیـات) بیـدروم کـە خـۆی پـارەی دروونەکەشـی دابـوو، مەبەسـتی مامۆسـتا لـەم دیارییـە ئەوەبـوو کـە مـن بـێ بـاوك گـەورە بـووم و لـەم کاتـە بـاری گوزەرانـی خێزانیـمان بـاش نەبـوو حـەزی نەکـرد، بـە تەنهـا یارمەتیـم بـدات، نـەوەك لـە رووی کۆمەڵایەتـی و دەرونییـەوە کاریگەریـم لەسـەر دروسـت بـکات. بـەم بۆنەیـەوە کـە لـەم یارییـە بردمانـەوە و مـن گۆڵـم کـرد ئـەم دیارییـەی دا پێـم. سـەیرکە چەنـد جوانـە ئـەم هەڵوێسـتە لـە رووی پەروەردەییـەوە لـە رووی دەروونـی و کۆمەڵایەتییـەوە. زۆر بیـرەوەری تـرم هەیـە بـەڵام لێـرەدا تەنهـا ئـەوە دەڵێـم بـە حـەق مامۆسـتا بـوو بەڕێـز مامۆسـتا مەجیـد.

درووود بۆ گیانی پاکت.

مامۆستا مەجید ئاسنگەر یەکەم کەس بوو داوای بە پارێزگابوونی کۆیەی کرد

پێشڕەوی سەید برایم

مامۆستا مەجید ئاسنگەر یەکەم کەس بوو داوای بە پارێزگابوونی کۆیەی کرد.

مەجید ئاسنگەر شاعیر و تێکۆشەر یەکێکە لە کەسایەتییە ئەدەبی و سیاسییانەی کۆیە، وەك بەر باس و خواس، هەتا پێداهەڵگوتنیش. من بەش بە حاڵی خۆم باسی شاعیرییەت و بوێژی ئاسنگەر ناکەم، ئەوە ئەرکی شارەزایانی ئەدەب و شیعرە. لە هەمان کاتیشدا وەك تێکۆشەرێکیش تر کاری هەڤاڵە حزبییەکانییەتی، گومان لەوەدا نییە چاکتر لە مەمانان دەیناسن و چاتر دەتوانن خەبات و تێکۆشانی شەن و کەو بکەن و حەقی خۆی بە تەواوی بدەنێ. من سەبارەت بە هەڵوێستێکی جوامێرانەی دەدەوێم:

لە ڕێ و ڕەسمی شکۆداری پەردەلادان لە سەر پەیکەری حاجی قادری کۆیی لە ١٩٧٣/١١/٢٩ مامۆستا مەجید وەك ئەندامی دەستەی بەڕێوەبردن و ئامادەکردنی یادەکە، وەك ئاهەنگێڕیش، زۆر جوامێرانە دێتە سەر سەکۆ و بە دەنگ و ئاخافتنێکی رەوان، دوای ئەوەی وتاری دەستەی ئامادەکاری و کۆپلەەك لە شیعری ئاگرینی حاجی دەخوێنێتەوە لە ناو ئاپۆڕەی خەڵك و بە ئامادەبوونی دەیان کەسایەتی ئەدەبی و هونەری و سیاسی و حزبی و کۆمەڵایەتی لەگەڵ نوێنەری حکومەتی بەغدا دەڵێت:

کۆیە شاری ئەدەب و هونەر و کوردایەتییە، هەموو قەرزاری کۆیەن بۆیە ئێمە وەك دەستەی ئامادەکاری ئەو ئاهەنگە داوا دەکەین کۆیە بکرێتە پارێزگا. کاردانەوەی جەماوەری کۆیە ئەوەندە گەورە بوو تا چەند خولەکێك هەر چەپڵەڕێزان و گوتنەوەی دروشم بوو لە سەر کۆیە، وەك:

کۆیە دەمێکە قەزایە
بەخوا حەقی لیوایە

دیارە ئەو هەڵوێستەی مامۆستا لە کتێبی پارێزگای کۆیە وەك بەڵگەیەکی پڕشنگداری باس کراوە.

ناسنامەی دەستە

پرۆژەی دەستەی ئینسکلۆپیدیای پارتی دیموکراتی کوردستان، لە پێناو ناساندن، کۆکردنەوە، بە دیکۆمێنتکردن و بڵاوکردنەوەی مێژووی پڕ لە سەروەری کار و خەباتی پارتی دیموکراتی کوردستان، لەسەر پێشنیازی ڕێزدار مەسرور بارزانی، لە ساڵی ٢٠١٤ دامەزراوە.

ئەم بەرهەمەی بەردەستی بەڕێزتان بەشێکە لە هەوڵ و ئامانجەکانی ئەم پرۆژەیە.

P.D.K ENCYCLOPEDIA